

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**BANKA İŞLETMELERİNDE ETKİN BİR İÇ DENETİM VE RİSK
YÖNETİM SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

TİCARİ BİR BANKANIN UYGULAMALARI ÜZERİNE İNCELEMELER

LEVENT SEZAL

DOKTORA TEZİ

ADANA/2006

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**BANKA İŞLETMELERİNDE ETKİN BİR İÇ DENETİM VE RİSK
YÖNETİM SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

TİCARİ BİR BANKANIN UYGULAMALARI ÜZERİNE İNCELEMELER

Levent SEZAL

Danışman: Prof.Dr. A.Kadir TUAN

DOKTORA TEZİ

ADANA/2006

ÖZET

BANKA İŞLETMELERİNDE ETKİN BİR İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİM SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TİCARİ BİR BANKANIN UYGULAMALARI ÜZERİNE İNCELEMELER

Levent SEZAL

Doktora Tezi, İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. A. Kadir TUAN

Aralık-2006, 321 Sayfa

İşletmelerin belirledikleri hedef ve amaçlara etkin bir şekilde ulaşmalarını ve bu amaçlara ulaşılacağına yeterli ölçüde güven duyulmasını sağlamaya yönelik olarak oluşturulan usul ve yöntemler bütünü iç kontrol sistemi olarak tanımlanır.

Bir ticari işletme olan bankalarda, yönetimin işlevlerinden biri denetim işlevidir. Bankaların etkin denetimi, ödemelerin yapılması ve tasarrufların dağıtılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde yer aldığı güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir. Güçlü bir iç denetim ve risk yönetim sistemi bankanın amaçlarına ulaşması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gerekmektedir. İç denetim ve risk yönetim sistemi aynı zamanda bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine yardımcı olmaktadır. İç denetim ve risk yönetim sistemi sayesinde bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik riskler en aza indirilmektedir.

Topladıkları fonları kredi biçiminde ihtiyacı olan müşterilerine veren bankalar finansal aracılık sürecinin en önemli halkasını oluştururlar. Bankalar ağırlıklı olarak para ticareti yapmaları ve likit varlıklara sahip olmaları nedenleriyle yüksek risk üstlenirler, risklerin azaltılması ve kontrol altında tutulması hususları banka işletmeciliğindeki en önemli konulardır.

Bu çalışmada, bankalarda etkin bir iç kontrol ve risk yönetim sistemine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ve bankalarda iç kontrol sistemini oluşturan temel unsurlar incelenmektedir. Bu kapsamda bankaların faaliyet yapısı ve bankalarda iç kontrol ve risk yönetim sistemini oluşturan unsurlar ele alındıktan sonra kontrol usul ve yöntemlerini geliştirmeye yönelik örnek bir model tanıtılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Banka, İç Denetim, Risk Yönetimi, Basel Kriterleri

ABSTRACT**ENHANCING EFFECTIVE BANKING BUSINESS FOR INTERNAL
AUDITING AND RISK MANAGEMENT SYSTEM WHICH ALLOWS TO
REACT PROBLEMS AND SOLUTAIN PROPOSALS
CASE STUDY ON THE EXAMINATION AT A COMMERCIAL
BANK'S APPLICATIONS****Levent SEZAL****Ph.D. Thesis, Business Department****Supervisor: Prof. Dr. A.Kadir TUAN****December-2006, 321 Pages**

Set of techniques and procedures are designed to provide reasonable assurance that business objectives will be achieved effectively is defined internal control system.

As in all company management, internal auditing function has an important role in bank management. Efficient internal auditing and risk management systems are needed in order to continuant the banking operations in a fully and trusty way. Each bank's banking operations can be different from each other and each bank may have internal auditing and risk management understanding peculiar to each other. But all banks are obligated to audit their operations according to the banking rules and laws. For this purpose banks should employ enough auditors.

By borrowing financial founds and giving loans to costumers banks are the most determined rings of the process of the financial intermediation. Because of money trading and liquidity of their assets banks face high level of risks, to minimize risks and controlling risks are main issues in bank management.

In this study, the reasons why banks are needing effective internal auditing and risk management system and main components of effective internal auditing and risk management in banks are evaluated. In this context, after evaluating operational structure of banks and the components of internal auditing and risk management system

in commercial banks than a model is tried to be introduced for the purpose of developing control techniques and procedures and examples of specific control techniques and procedures which are applicable in banking internal auditing and risk management system are tried to be developed with this model.

Keywords: Banks, Internal Auditing, Risk Management, Basel Principles

ÖNSÖZ

Bankaların fon toplayan ve fon arz eden finansal kuruluşlar olmaları ve yüksek risk arz eden likit varlık yönetimi ile uğraşmaları nedeniyle literatürde banka yönetimi ile risk yönetiminin aynı anlama gelecek şekilde dahi kullanıldığı görülür. Bankalarda etkin olarak işleyen bir iç denetim ve risk yönetim sistemine ihtiyaç duyulmasının nedeni, bankacılıktaki yapısal risklerin minimize edilerek banka faaliyet amaçlarının gerçekleştirilmesini temin etmeye yöneliktir.

Bu çalışma, para ticareti işi ile uğraşan bankalarda etkin olarak işleyen bir iç denetim ve risk yönetim sisteminde bulunması gereken unsurları incelemektedir. Bu unsurların nasıl olması gerektiği bankacılık faaliyet yapısı paralelinde irdelenmeye çalışılmaktadır.

Ayrıca, iç denetim ve risk yönetim sisteminin sürekli olarak gözetim altında tutulması gereken bir süreç olduğu yaklaşımı benimsenerek ve de mevcut faaliyet koşullarına bağlı olarak sayısız ölçüde iç denetim usul ve yöntemlerinin belirlenebileceği ve bu kontrol usul ve yöntemlerinin bankadan bankaya ve hatta banka işletmelerinin mahiyetine göre farklılık arz edeceği gerçeği dikkate alınmak suretiyle, çalışma içeriğinde verilen örnek model çerçevesinde banka iç denetim ve risk yönetim sisteminde ihtiyaç duyulacak tüm özel nitelikteki kontrol usul ve yöntemlerinin nasıl geliştirilmesi gerektiği oluşturulan yaklaşım çerçevesi dahilinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında şüphesiz en büyük pay, değerli danışman hocam Prof. Dr. Abdulkadir TUAN'a aittir. Kendileri hoş görü göstererek yapmış olduğum hataları eleştirerek düzelttiler. Sayın Hocama minnet ve şükran duygularıyla bir kez daha teşekkürlerimi arz ediyorum. Tez çalışması süresince özgün fikirleri ile beni yönlendiren Sayın Prof. Dr. Ahmet Fazıl ÖZSOYLU ve Sayın Doç. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL'a da yardımlarından ötürü teşekkür ederim. Ayrıca doktora çalışması sırasında beraber çalışma fırsatı bulduğum ve bana her konuda destek olan Sayın Dr. Elif N. ÜNAL ve aileme de sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmanın özellikle örnek olay kısmının bankalarda iç denetim ve risk yönetimi dalında araştırma yapan tüm akademisyenlere ve bankacılara yararlı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	XVI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVII

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti.....	4
1.2. Çalışmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırma Metodolojisi.....	7
1.4. Çalışmanın Planı.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK DENETİM

2.1. Giriş.....	10
2.2. Denetimin Tanımı.....	11
2.3. Denetim Türleri.....	12
2.3.1. Denetimin Amacı Yönünden Türleri.....	13
2.3.1.1. Mali Tablolar Denetim.....	13
2.3.1.2. Uygunluk Denetimi (Düzenlilik, Usul Denetimi, Mali Denetim).....	13
2.3.1.3. Performans Denetimi (İşletme Denetimi, Faaliyet Denetimi).....	14
2.3.1.4. Ekonomik Denetim (Bütünleşik Denetim, Sistemci Denetim).....	15
2.3.2. Denetimin Statüsüne Göre Türleri.....	16
2.3.2.1. İç Denetim (Internal Auditing).....	16
2.3.2.2. Dış Denetim (External Auditing).....	17
2.4. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları.....	21
2.4.1. Genel Standartlar.....	22

2.4.1.1. Mesleki Eğitim ve Deneyim.....	22
2.4.1.2. Bağımsızlık ve Tarafsızlık.....	23
2.4.1.3. Mesleki Özen.....	23
2.4.2. Çalışma Sahası Standartları.....	24
2.4.2.1. Planlama ve Gözetim.....	24
2.4.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi.....	26
2.4.2.3. Kanıt Toplama.....	27
2.4.3. Raporlama Standartları.....	28
2.4.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uyum.....	29
2.4.3.2. Devamlılık.....	30
2.4.3.3. Açıklayıcı Bilgiler.....	30
2.4.3.4. Denetçi Görüşü.....	31
2.5. Denetimin Süreçleri.....	32
2.5.1. Veri Sağlama.....	32
2.5.2. Karar Alma.....	32
2.5.3. Planlama.....	33
2.5.4. Organizasyon.....	33
2.5.5. İletişim.....	34
2.5.6. Etkilenme.....	34
2.5.7. Koordinasyon.....	35
2.5.8. Düzeltici Önlemlerin Alınması.....	35
2.6. Denetçi Türleri.....	36
2.6.1. Bağımsız Denetçiler.....	36
2.6.2. İç Denetçiler.....	37
2.6.3. Kamu Denetçileri.....	38
2.7. Özet.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ AÇISINDAN BANKA İŞLETMELERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

3.1. Giriş.....	40
3.2. İç Denetim Kavramı.....	41
3.3. İç Denetimin Amacı ve İç Denetimi Gerektiren Nedenler.....	43
3.3.1. Sorumluluk ve Hesap Verebilme.....	43
3.3.2. Vekalet Teorisi.....	44
3.3.3. Yönetime Danışmanlık ve Yardım.....	45
3.3.4. Tasarruf İhtiyacı.....	45
3.3.5. Hileli İşlemlere Karşı Korunma İhtiyacı.....	46
3.4. İç Denetim Faaliyetinin Nitelikleri.....	46
3.4.1. Sistematik ve Nesnel Onay.....	47
3.4.2. Tüm İşlemler.....	48
3.4.3. Doğru ve Güvenilir Bilgi.....	48
3.4.4. Risklerin Tanımlanması ve En Aza İndirilmesi.....	48
3.4.5. Hukuka ve İşletme İçi Kural ve Usullere Uygunluk.....	48
3.4.6. Kaynakların Etkin ve Verimli Olarak Kullanılması.....	49
3.4.7. İşletmenin Amaçlarına Etkin Bir Şekilde Ulaşması.....	49
3.5. Bankanın Tanımı.....	49
3.6. Banka İşletmelerinin Fonksiyonları.....	50
3.6.1. Kaynak Sağlama Fonksiyonu.....	51
3.6.2. Fon Kullanma Fonksiyonu.....	51
3.6.3. Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu.....	52
3.6.4. Hizmet Fonksiyonu.....	52
3.7. Bankacılığın Risk Yapısı ve Banka Faaliyetlerindeki Sınırlandırmalar.....	53
3.7.1. Banka İşletmelerini Karşılaştığı Riskler.....	53
3.7.1.1. Kredi Riski.....	54
3.7.1.2. Faiz Oranı Riski.....	56
3.7.1.3. Likidite Riski.....	57
3.7.1.4. Piyasa Riski.....	58

3.7.1.5. Kur Riski.....	59
3.7.1.6. Sermaye Yetersizliği Riski	60
3.7.1.7. Faaliyet Riski.....	60
3.7.1.8. Suistimal Riski.....	61
3.7.1.9. Ülke Riski.....	61
3.7.2. Banka Faaliyetlerindeki Sınırlandırmalar.....	62
3.7.2.1. Pazardaki Sınırlandırmalar.....	62
3.7.2.2. Sosyal Sınırlandırmalar.....	63
3.7.2.3. Yasal Düzenlemelere Bağlı Sınırlandırmalar.....	63
3.8. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler.....	64
3.8.1. Bankalar Kanunu ve Risk Yönetimi.....	65
3.8.2. Finansal Risk ve Yönetimi.....	66
3.8.3. Risk Yönetim Politikasından Beklentiler.....	71
3.9. Banka İşletmelerinde İç Denetim İlke ve Esasları.....	74
3.9.1. Banka İşletmelerinde İç Denetimin Önemi ve Amaçları.....	76
3.9.2. Banka İşletmelerinde İç Denetim İlkeleri.....	77
3.9.2.1. Süreklilik.....	77
3.9.2.2. Bağımsız İşlev	77
3.9.2.3. Denetim Tüzüğü.....	78
3.9.2.4. Yansızlık.....	78
3.9.2.5. Profesyonel Yeterlilik.....	78
3.9.2.6. Faaliyetin Kapsamı.....	78
3.9.3. Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Kontrol Sistemine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri.....	79
3.10. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları.....	81
3.10.1. Banka Yönetiminin Gözetimdeki Rolü ve Kurum İçi Denetim Kültürü..	82
3.10.1.1. Banka Yönetim Kurulunun Rolü.....	83
3.10.1.2. Banka Üst Düzey Yönetiminin Rolü.....	84
3.10.1.3. Denetim Kültürü.....	85
3.10.2. Risk Tespiti ve Değerlendirme.....	86

3.10.3. Denetim İşlevi ve Görev Dağılımı.....	88
3.10.4. Bilgi ve İletişim	91
3.10.5. İzleme Faaliyetleri ve Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi.....	93
3.11. Türk Bankacılık Sektöründe Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemi	
Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	95
3.11.1. Enflasyon ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar.....	97
3.11.2. Yüksek Kaynak Maliyeti.....	98
3.11.3. Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar.....	100
3.11.4. Özkaynak Sorunu.....	101
3.11.5. Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar.....	102
3.11.6. Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması	103
3.11.7. Bankaların Açık Pozisyon Sorunu.....	103
3.11.8. Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetimin Yetersiz Olması.....	104
3.11.9. Devlet Kaynaklı Sorunlar.....	105
3.11.10. Grup veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar.....	107
3.12. Özet.....	107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK GÖZETİM VE DENETİM FAALİYETLERİNDE SEÇİLMİŞ ÜLKE UYGULAMALARI

4.1. Giriş.....	108
4.2. Fransa’da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri.....	109
4.2.1. Kurumsal Denetim Organları.....	110
4.2.2. Operasyonel Denetim Organları.....	115
4.3. Almanya’da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri	116
4.3.1. Federal Bankacılık Gözetim Bürosu.....	116
4.3.2 Organizasyon.....	117
4.3.3. Merkez Bankası ile ilişkiler.....	117
4.3.4. Büro’nun Yetkileri	118

4.3.5. Avrupa Toplulukları Komisyonu ile İlişkiler.....	120
4.4. İngiltere’de Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri	121
4.4.1. Merkez Bankası.....	121
4.4.2. Hazine.....	122
4.4.3. Mali Hizmetler Otoritesi.....	122
4.5. Güney Kore’de Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri	123
4.5.1. Mali Denetim Komisyonu.....	124
4.5.2. Mali Denetim Komisyonu’nun İdari Yapısı	125
4.5.3. Menkul Kıymetler ve Futures Komisyonu’nun İdari Yapısı	126
4.5.4. Mali Denetim Kurulunun İdari Yapısı.....	127
4.6. Avustralya’da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri	128
4.7. Japonya’da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri.....	131
4.7.1. Mali Piyasaları Düzenleme ve Denetleme Sistemi.....	133
4.7.2. Mali Piyasalar Gözetim ve Denetim Kurulu.....	135
4.7.3. Maliye Bakanlığı.....	135
4.8. Özet.....	137

BEŞİNCİ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİNİN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ AÇISINDAN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

5.1. Giriş.....	140
5.2. Basel Sermaye Yeterliliği Standartları ve Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Etkileri.....	141
5.2.1. Bankacılık Sektörüne İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri.....	142
5.2.2. Bir Düzenleme Aracı Olarak Sermaye Yeterliliği.....	146

5.2.3. Bankacılık Düzenlemeleri Konusunda Uluslararası Bütünleşmenin İlk Adımları.....	148
5.2.4. Sermaye Yeterliliği Konusunda Yaşanan Uluslararası İşbirliği.....	149
5.3. Basel I Kriterleri.....	150
5.3.1. Sermayenin Bileşenleri.....	151
5.3.2. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları.....	153
5.3.3. Bilanço Dışı Aktiflere Uygulanan Risk Katsayıları.....	155
5.3.4. Hedeflenen Standart Oran ve Basel Kriterinin Uygulanması.....	156
5.3.5. Basel Standardının Piyasa Riskini Kapsayacak Şekilde Değiştirilmesi.....	158
5.3.5.1. Standart Yaklaşım.....	160
5.3.5.2. Bankaların İçsel Risk Ölçüm Modellerinin Kullanılması Yaklaşımı.....	164
5.4. Basel II Kriterleri.....	169
5.4.1. Minimum Sermaye Gerekliliği.....	173
5.4.2. Gözetim Uygulamaları.....	181
5.4.3. Piyasa Disiplini.....	180
5.5. Basel I ve Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü.....	183
5.5.1. Türk Bankacılık Sisteminde Basel I Kriterleri Uygulanana Kadar Yürürlükte Olan Düzenlemeler.....	183
5.5.2. Basel I Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine Uyarlanması.....	185
5.5.2.1. Sermaye Yeterliliği Konusunda 1989-2001 Tarihleri Arasında Yapılan Düzenlemeler.....	186
5.5.2.2. BDDK'nın Kurulmasından Sonra Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler.....	190
5.5.3. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi.....	192
5.5.4. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik.....	196
5.6. Özet.....	199

ALTINCI BÖLÜM

BİR TİCARİ BANKANIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARININ ANALİTİK VE KRİTİK BİR YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ

6.1. Giriş.....	199
6.2. Araştırmanın Metodolojisi.....	203
6.2.1. Araştırma Yöntemleri.....	203
6.2.2. Olay Çalışması Yönteminin Araştırma Yöntemleri İçerisindeki Yeri.....	204
6.2.3. Araştırmada Olay Çalışması Yönteminin Seçilmesinin Nedeni.....	205
6.2.4. Verilerin Toplanmasında ve Değerlemede İzlenen Yol.....	206
6.3. ABC Bank A.Ş. Hakkında Genel Bilgi.....	206
6.4. ABC Bank A.Ş. İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemine Analitik Yaklaşım.....	209
6.4.1. ABC Bank A.Ş. İç Kontrol Sistemi Prosedürü.....	213
6.4.1.1. İç Kontrol Sistemi Temel İlkeleri.....	215
6.4.1.2. İç Kontrol Görev ve Sorumlulukları.....	217
6.4.1.3. İç Kontrol Teknikleri.....	219
6.4.1.3.1. Örnekleme Yöntemleri.....	220
6.4.1.3.2. Denetim Yöntemleri.....	220
6.4.1.4. Temel Kontrol Alanları.....	221
6.4.1.5. İç Kontrol Yönetimi Çalışma Esaslar.....	223
6.4.1.6. Teftiş Kurulu Genel Yapısı.....	224
6.4.1.6.1. Teftiş Kurulunun Banka Organizasyon Yapısındaki Yeri.....	224
6.4.1.6.2. Teftiş Kurulunun İdari Yapısı.....	225
6.4.1.6.3. Teftiş İşlemlerine İlişkin Esaslar.....	227
6.4.1.6.4. Teftiş Kurulunun Yetki ve Sorumlulukları.....	229
6.4.1.6.5. Teftiş Kurulunun İç Kontrol İşlevi.....	232
6.4.2. ABC Bank A.Ş. Kredi Riski Yönetim Politikaları.....	233
6.4.2.1. Temel İlkeler.....	233
6.4.2.2. Kredi Plasman İlkeleri.....	235
6.4.2.2.1. Müşterinin Geçmişi ve Kredibilitesi.....	235
6.4.2.2.2. Kredinin Amacı.....	236

6.4.2.2.3. Kredinin Geri Ödenme Kaynağı.....	236
6.4.2.2.4. Kredinin Teminatı.....	237
6.4.2.2.5. Kredi Limitlerinin Vadesi.....	239
6.4.2.2.6. Kredi Kullandırmalarının Vadesi.....	240
6.4.2.2.7. Kredinin Uzun Vadeli Düşünülmesi.....	240
6.4.2.2.8. Risk – Getiri İlişkisi.....	241
6.4.2.2.9. Kredinin Hareketliliği.....	241
6.4.2.2.10. Tüm Kuralların Yerine Getirilmesi.....	241
6.4.2.2.11. Portföy Çeşitliliğinin Sağlanması.....	241
6.4.2.2.12. Bağlı Kuruluş ve İştiraklere Ayrıcalık Yapılmaması.....	242
6.4.2.3. Limit Tahsis Yetkileri.....	242
6.4.2.3.1. Genel Limit Tahsis Koşulları.....	242
6.4.2.3.2. Kişisel Sorumluluk.....	242
6.4.2.3.3. Kredi Bilgilerinin Doğruluğu.....	243
6.4.2.3.4. Tolerans ve İstisna Yetkileri.....	243
6.4.2.4. Limit Tahsis ve Onay Süreçleri.....	245
6.4.2.4.1. Kurumsal ve İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler Lehine Tahsis Edilecek Kredi Limit Onayları..	245
6.4.2.4.2. Bireysel Müşteriler Lehine Tahsis Edilecek Taksitli Bireysel Krediler ve Kredili Mevduat Hesapları.....	248
6.4.2.4.3. Plastik Kart Müşterileri Lehine Limit Tahsis Süreçleri...	249
6.4.2.4.4. Bankalar Lehine Limit Tahsis Süreçleri.....	250
6.4.2.5. Risk İzleme/Erken Uyarı Sinyalleri/Sorunlu Krediler.....	251
6.4.2.5.1. Standart Nitelikli Kredilerin (Müşterilerin) İzlenmesi / Takibi.....	251
6.4.2.5.2. Yakın İzlemedeki Kredilerin (Müşterilerin) İzlenmesi / Takibi.....	253
6.4.2.5.3. Özel Takip Gereken Müşterilerin İzlenmesi /Takibi.....	254
6.4.2.5.4. Donuk Alacakların İzlenmesi / Takibi.....	254
6.4.2.5.5. Kredilerin Portföy Bazında İzlenmesi / Takibi.....	255
6.4.2.5.6. Makro Göstergelerin İzlenmesi / Takibi.....	256
6.4.2.6. Bireysel Kredi ve Plastik Kartlar Müşterileri İçin Risk Yönetimi..	257
6.4.2.7. Kredi Faaliyetlerinin İncelenmesi.....	258

6.4.2.8. Kredi Yetkileri ve Sorumlulukları.....	260
6.4.2.8.1. Kredi Tahsisine Yetkili Kişi ve Organlar.....	261
6.4.2.8.2. Kredi Riski Yönetiminden Sorumlu Organlar.....	262
6.4.2.8.3. Diğer Organ ve Yetkililer.....	263
6.4.2.9. Konsantrasyonlar.....	265
6.5. ABC Bank A.Ş. Kredi Riski Derecelendirme Sistemi.....	267
6.5.1. Kurumsal ve İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi.....	267
6.5.2. Bankalar İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi	270
6.5.3. Bireysel Kredi Kullanacak Gerçek Kişiler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi.....	271
6.5.4. Kredi Kartı Kullanacak Gerçek Kişiler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi	271
6.6. ABC Bank A.Ş. Piyasa Riski Yönetim Politikası.....	272
6.6.1. Piyasa Riski Yönetimi ile İlişkili Birimler ve Sorumlulukları.....	274
6.6.2. Piyasa Risk Yönetimi.....	279
6.6.3. Piyasa Riski Raporlaması.....	283
6.6.4. Likidite Riski Yönetimi.....	285
6.7. ABC Bank A.Ş. İç Denetim ve Risk Yönetiminin Değerlendirmesi.....	286

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç.....	291
7.2. Öneriler.....	293
7.2.1. İç Kontrol Sistemine İlişkin Öneriler.....	293
7.2.2. Risk Yönetimine İlişkin Öneriler.....	295
7.3. Çalışmanın Literatüre Katkısı.....	299
7.4. Çalışmanın İmkan ve Sınırları.....	299
7.5. Gelecekte Yapılabilecek Araştırma Konuları.....	300
 KAYNAKÇA.....	 301
 ÖZGEÇMİŞ.....	 321

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türev Ürün Kullanımından Kaynaklanan Endişe Durumu.....	72
Tablo 2: Basel Standardının Geçiş Dönemi Takvimi.....	157
Tablo 3: 1988 Basel Standardına Göre SYR'nin Hesaplanması.....	158
Tablo 4: Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Ağırlıkları.....	160
Tablo 5: Piyasa Riskinin Dahil Edilmediği SYR'nin Hesaplanması.....	168
Tablo 6: Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması.....	172
Tablo 7: Kredi ve Operasyonel Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler.....	174
Tablo 8: S&P'un Dereceleri Kullanarak Hazırlanan Ülke, Banka ve Anonim Şirket Risk Katsayıları.....	175
Tablo 9: Ticaret Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranları.....	185
Tablo 10: Sermaye Yeterliliği Konusundaki 6 ve 12 Sayılı Tebliğlerin Karşılaştırılması.....	188
Tablo 11: ABC Bank A.Ş. Yıllar İtibariyle Uygunsuzluk Adetleri.....	287
Tablo 12: ABC Bank A.Ş.186 Şube'de Yıllar İtibariyle Uygunsuzluk Adetleri.....	288
Tablo 13: ABC Bank A.Ş. Yıllar İtibariyle Rakamsal Gelişmeler.....	290

KISALTMALAR LİSTESİ

- AICPA: Amerikan Yeminli Muhasipler Kurumu
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AB: Avrupa Birliği
APRA: Avustralya Koruyucu Düzenleme Otoritesi
ASIC: Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırım Komisyonu
ATO: Avustralya Vergi Ofisi
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIS: Uluslararası Düzenlemeler Bankası
BHM: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı
EAD: Temerrüt Halinde Riskteki Değer
EFT: Elektrik Fon Transferi
FED: Amerikan Merkez Bankası
FSA: İngiltere Mali Hizmetler Otoritesi
FSB: Mali Denetim Kurulu
FSC: Mali Denetim Komisyonu
GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDTM: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
IAA: İç Denetçiler Enstitüsü
IARF: İç Denetçiler Enstitüsü Araştırma Kurumu
IMF: Uluslar arası Para Fonu
ISACF: Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Kurumu
ISC: Sigorta ve Emekli Sandığı Komisyonu
IRB: İçsel Derecelendirme Yöntemini
İDY: Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi
KİT: Kamu İktisadi Teşekküller
KOBİ: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KKB: Kredi Kayıt Bürosu
LGD: Temerrüt Halinde Kayıp
MRDN: Müşteri Risk Değerlendirme Notu
PD: Temerrüde Düşme Olasılığı
PRYG: Piyasa Riski Yönetimi Grubu Yöneticisi
RAD: Riske Açık Değer

RMD: Riske Maruz Değer
RBA: Avustralya Merkez Bankası
RYG: Risk Yönetimi Grubu
SEC: Menkul Kıymetler ve Döviz Komisyonu
SFC: Menkul Kıymetler ve Futures Komisyonu
S&P: Standards & Poors
SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
QIS: Niceliksel Etki Çalışması
T.C.: Treadway Komisyonu
TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TBB: Türkiye Bankalar Birliği
YPNGP: Yabancı Para Net Genel Pozisyonu
YPNVİP: Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyonu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bankalar, bir ülke ekonomisinde yerine getirdikleri çeşitli fonksiyonlarla çok önemli bir konuma sahiptirler. Kalkınmakta olan ülkelerin başlıca faaliyetlerini oluşturan, sanayi yatırımların ve ihracata yönelik faaliyetlerin finansman talebini karşılayan bankalar, atıl durumlardaki tasarrufları ve diğer fonları, geniş ve çeşitli kaynak yaratma kapasiteleri sayesinde yatırımlarda ve ihracatta kullanılabilen uzun vadeli fonlara dönüştürebilirler.

Ekonomideki kaynak ve gelir dağılımını etkilemesi, kaydi para yaratabilmesi, ekonomik istikrarı etkileyerek enflasyonist ve deflasyonist baskılara neden olması, faaliyetlerini kendi özkaynaklarından çok birikim sahiplerinden mevduat ve diğer isimler altında topladığı fonlarla sürdürmesi, başarısızlığının ve yaşadığı bunalımların tüm ekonomiye yansımaları gibi nedenler bankalar üzerinde bir denetim mekanizması kurmayı gerekli kılmıştır.

Bankaların faaliyetleri sonucu elde ettikleri gelirlerden dolayı devlete karşı vergi vermekle, birikimlerini topladığı tasarruf sahiplerinin tasarrufuna karşılık da onlara faiz ve vade bitiminde anaparanın ödenmesiyle yükümlüdürler. Faaliyetleri ülke ekonomisini ve tüm bireylerin çıkarlarını yakından ilgilendirdiğinden, sözü edilen denetim mekanizması tüm ilgili taraflarca benimsenmektedir.

Bankaların devlete ve mudilere karşı, ayrıca kredi kullandığı diğer kurumlara ve bankalara karşı parasal yükümlülükleri bulunmaktadır. Ülkemizde ve dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan banka ve bankerlik olayları, tarafların bankacılık kesimine zaman zaman güvensizlik içinde bakmalarına sebep olmuştur. Bankalarca üstlenilen sorumlulukların yerine getirilip getirilemeyeceği (zamanında ve gereken miktarda) hakkında insanların aklını kurcalayan sorulara cevap aranmış ve bu cevap da genellikle devletten beklenmiştir. Durum böyle olunca, halkın ekonomik yaşamın vazgeçilmez unsurları olan bankalara olan güvenin tekrar kazanılması, uluslararası finansal ilişkilere

daha rahat girebilmesi gibi amaçların gerçekleştirebilmesi için denetim yapmak ve yaymak zorunlu hale gelmiştir.

Denetim konusunda genellikle üç tarafın faaliyetlerinden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi bankaların iç denetim faaliyetidir. İç denetim, banka genel kurulu, yönetim kurulu ve teftiş kurulları aracılığı ile yapılan iç denetimdir. Ancak, çağımızda otomasyonun artması ve bu teknolojik gelişimin bankacılık sektöründe yaygın bir şekilde uygulamaya konulabiliyor olması iç denetimin bilinen klasik uygulama şeklini değiştirmektedir. İkinci ve üçüncü olarak bahsedeceğimiz tarafların faaliyetine dış denetim demek mümkündür. Bunlardan birisi devletin bankalar üzerindeki kamu denetimidir. Devlet bu fonksiyonunu ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilen çeşitli organlar aracılığı ile yapmaktadır. Bunların dışında merkez bankaları, hazine ve bankaların oluşturduğu birliklerin geldiğini söyleyebiliriz. Dış denetimi yapan diğer taraf ise bağımsız denetim kuruluşlarıdır. Bunlar kendilerine bir müşteri gibi başvuruda bulunan bankaların finansal ve yönetsel açıdan durumlarını denetlemektedir.

Her üç tarafında banka denetimine farklı yönlerden yaklaşımları sözkonusu olsa bile, temelde aynı makro ekonomik amaç güdülmektedir. Bu noktalardan hareketle her türlü denetim faaliyetlerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü, bu denetim birimleri bankalarla diğer taraflar arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bu türden denetim faaliyetlerinin ayrıca sermaye piyasasının daha sağlam temellerle oturtulmasına ve fonksiyonunu daha sağlıklı bir biçimde sürdürmesine katkıda bulunacağına hiç şüphe yoktur.

18/06/1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na dayanarak, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik", 08/02/2001-24312 tarih ve sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, Türk bankacılığı açısından yepyeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ayrıca, BDDK söz konusu yönetmelik hükümleri ile ilgili bankacılık sektöründe oluşan tereddütlerin giderilmesine yönelik olarak, Bankalar Birliği aracılığıyla bankalara, 03/10/2001 tarih ve BDDK.RGTAD.-II.1-8111 sayılı açıklayıcı bir yazı da göndermiştir. Daha sonra 01.11.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yayınlanmıştır. 5411 sayılı Kanun, 4389 sayılı Kanunda yer alan maddelerin bir çoğunu

aynen benimsemekle birlikte, 4389 sayılı Kanunda yer almayan çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler de getirmiş bulunmaktadır (Finansal holding şirketi, destek hizmeti kuruluşu, denetim komitesi, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları gibi).

Söz konusu yönetmelik ile bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ve risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usuller ayrıntılı bir şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu yönetmelik ile banka organizasyonuna getirilen temel yenilik ve değişikliklerden birisi de "İç Kontrol Merkezi" adında bir organın kurulmasının zorunlu tutulmasıdır.

Yönetmelikte öncelikle ve geniş olarak iç kontrol işlevi kavramı üzerinde durulmuştur. İç kontrol işlevi yönetmelik kapsamında, banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde, mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi, iç kontrol işlevi, bankanın tüm organizasyonunu kapsamakta olan ve uyulması ile uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak çok geniş anlamda ve genel bir kavram olarak kullanılmıştır.

Bankalarca iç kontrol işlevinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla asgari olarak; karar alma sürecine ilişkin usul ve esaslar, risk yönetimi kapsam ve uygulaması, risklerle ilgili limit ve standartların belirlenmesi ve uygulanması, bilgi işlem alt yapısı üzerinde kontrol oluşturulması, finansal ve yönetsel raporlama, personel politikası, sorumlulukların belirlenmesi, denetim ve kurallara riayet edilmesi ve son olarak da usulsüz işlemlerin önlenmesi hususlarında yazılı iç kuralların yönetmelik hükümlerine uygun olarak kurulması ve uygulanması gerekmektedir.

İç denetim işlevi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, bu birimlerin, görevlerini bankanın temel

faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için, gerekli tüm tedbirleri almakla veya alınmasını sağlamakla yükümlüdür.

Etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemi, banka yönetiminin en önemli unsuru ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi, bankanın amaçlarına ulaşılması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. İç denetim sistemi aynı zamanda, bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine ve bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik risklerin en aza indirilmesine yardımcı olur.

1.1. Problemin Tespiti

1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte Türk mali sistemi yeniden yapılanma sürecine girmiş ve gerek kurumsal gerekse yasal alt yapı yönünde mali piyasalarda serbestiyi öngören önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Reform sürecindeki olumlu gelişmeler bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiş, bankaların daha rekabetçi bir ortamda çalışmasına olanak sağlanmıştır. Reformlar, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal alt yapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün mali sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır. Ne var ki bir yandan ekonomik yapıda devam eden mevcut sorunların mali sektör üzerinde artan baskısı diğer yandan uygulanan makroekonomik politikaların bankaların risk algılama ve yönetim yapılarını olumsuz yönde etkilemesi ve mevduat sigorta sisteminin bankacılık sektöründe yarattığı ters yönlü teşvikler piyasa disiplini zayıflamış ve banka gözetim ve denetiminde uluslararası bankacılık standartlarının etkin olarak uygulanamaması sektörde yapısal sorunların birikmesine yol açmıştır.

Türkiye'de bankacılık sektörü yıllardır süre gelen sorunlar, krizler ve ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle sektör ağır yaralar aldı. Sektörde faaliyet gösteren bankaların bir kısmı yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelirken birçoğu çıkan yeni durumlara gereken uyuma sağlayamadılar. Bütün bu yaşanan olaylar

insanların bankacılık sektörüne olan güvenin kaybedilmesine ve dolayısıyla da bankaların yoğun bir denetime tabi tutulmasının önemini ortaya çıkardı.

Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen gelişmeler, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türk bankacılık sektöründe de gözetim ve denetimi başta olmak üzere çeşitli alanlarda düzenlemeler yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bu amaçla ilk olarak 1999 yılında 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 9/4. Maddesinde; "Banklara işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler" denilerek iç denetim ve risk yönetimi için hukuki zemin hazırlanmıştır.

Ne var ki mevcut yapısal sorunlar bankacılık sektöründe fonlamada volatiliteyi artırması ve piyasa beklentilerine duyarlı hale getirmesi ile artan kırılabilirlik mali sistemde Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde ciddi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Her iki krizden bankacılık sektörü önemli ölçüde etkilenmiş ve sistemin birikmiş mevcut sorunlarına çözüm bulmasına yönelik arayışlarla gerekli düzenlemeler yapılmış ve 08.02.2001 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren ve içeriği ile Basel Komitesinin prensipleriyle uyuşan bu yönetmeliğin 3. Maddesi ile Türk bankacılık sisteminde bu esasların uygulanması zorunlu kılınmış ve yaptırıma bağlanmıştır.

01.11.2005 tarihli Mükerrer Resmi Gazete'de yeni Bankacılık kanunu yayınlanmıştır. Yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanununun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile karşılaştırılması halinde ilk göze çarpan husus, 5411 sayılı Kanunun, kanun yapma tekniğine uygun olarak hazırlanmış olmasıdır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu, TBMM'de yasalaşma sürecini hızlandırmak amacıyla 27 madde olarak düzenlenmiş iken, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yirmiüç geçici madde olmak üzere toplam 194 maddeden oluşmaktadır. Yeni düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankaların denetiminde ve denetim sonuçlarının alınmasında etkinliğin artırılmasına

yönelik düzenlemeler yanında, risk yönetiminde uluslararası standartların yakalanması ve iç denetim sistemlerinin oluşturulmasına yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir.

2001 yılında yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ve Kasım 2005 tarihinde yayınlanan 5411 sayılı yeni Bankacılık kanunu tarafından da olduğu gibi kabul edilen bu yönetmelik çalışmanın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bankalarda sürdürülen klasik teftiş sistemin yetersiz bulunup, sürekli ve yerinde etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemi anlayışının ön plana çıktığı yeni düzenlemeler hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye faaliyet gösteren ticari bir bankanın yeni düzenlemeler ışığı altında iç denetim ve risk yönetim faaliyetlerini banka içinde nasıl uyguladığı hakkında bilgiler verilecektir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Türkiye’de son yıllarda yaşanan banka olayları, insanların bankacılık sektörüne zaman zaman güvensizlik içinde bakmalarına neden olmuştur. Bu nedenle, ekonomik yaşamın vazgeçilmez unsurları olan bankalara güvenin tekrar kazanılması, uluslararası finansal ilişkilere daha rahat girebilmesi gibi amaçların gerçekleştirebilmesi için bankalarda sıkı bir denetim yapmak ve yaymak zorunlu hale gelmiştir.

Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren serbestleşme ve globalleşme eğilimlerinin artması ve uluslararası piyasalarda gelişmekte olan ülkelerin öneminin artmaya başlaması ile sermaye hareketleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere doğru yönünü çevirmesi bir yandan bu piyasalardaki gelişimi hızlandırırken diğer yandan risklerin boyutunu ve önemini değiştirmiştir. Özellikle 1997 yılından itibaren Asya Ülkeleri, Rusya ve Latin Amerika Ülkelerinde yaşanan tecrübeler ile birlikte mali piyasalarda risklerin azaltılması ve kontrol edilmesi yönünde yeni düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu çerçevede en kapsamlı çalışma Uluslararası Düzenlemeler Bankası (BIS)’nın sermaye yeterlilik düzenlemesini piyasa riskini de hesaplamalara alacak şekilde revize etmesidir. Birçok ülke tarafından bu yeni yaklaşım benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Uluslararası alandaki bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de iç denetim ve risk yönetim yaklaşımının ve uygulamalarının değişmesi zorunlu hale gelmiştir. 1999

yılında başlatılan mali reformlarda bağımsız banka gözetim ve denetim sisteminin oluşturulması, banka bilançolarında şeffaflığın artırılması ve bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetimi yapısının da uluslararası uygulamalar dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bağlamda bu çalışma ile bankalarda iç denetim ve risk yönetimi alanında gerek ülkemizde gerekse de uluslararası platformlarda yapılan yeni düzenlemeler ve bu düzenlemelerin Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bir bankanın nasıl uyguladığı hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırma Metodolojisi

Yapılan her araştırmada ortaya konulan sonuç kadar araştırmanın yapılmasında izlenen yöntem de önemlidir. Bu nedenle, araştırmanın etkin ve başarılı bir biçimde sonuçlandırılabilmesi için, araştırmacının kullanacağı yöntem hakkında etraflı bir bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Bu çalışmada izlenen yöntem “olay çalışması (case study)” yöntemidir. Olay çalışması özel bir durumun sistematik olarak araştırılmasıdır. Bu durum, bir olay, bir insan veya grup, kurum veya bir organizasyon olabilir. Olay çalışması yöntemi özellikle son yıllarda muhasebe ve finansman, yönetim ve organizasyon çalışmaları, siyasal bilimler, kamu yönetimi araştırmalarında ve sosyal bilimlerde tez çalışması olarak etkin bir biçimde kullanılmaktadır (Spicer, 1992:10).

Araştırma yöntemi olarak olay çalışmasının nedeni, bu şekilde elde edilecek verilerin diğer yöntemlere oranla daha derin ve detaylı bilgiler sağlamasıdır. Zira bu araştırma ile ticari bir bankanın iç denetim ve risk yönetim sisteminin işleyişi hakkında derinlemesine bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede olay çalışması türlerinden olan “örnek gösterici (illustrative) olay çalışması” yöntemi uygulanmıştır. Bu tür çalışmalar, yeni uygulamaları geliştiren ve bu konuda başarı sağlamış işletmeler üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılmaktadır (Scapens, 1990:265; Yin, 1994:15).

Veri toplama tekniği olarak, öncelikle konuyla ilgili teorik bilgilerin edinilebilmesi için belge tarama tekniği kullanılmıştır. Bunun için kütüphanelerden, ilgili meslek

kuruluşlarından ve internet üzerinden tarama yapılarak gerekli kitap ve makaleler temin edilmiştir. Bunun yanında case study çalışmasının yapıldığı bankada konu ile ilgili uzman kişilerle görüşmeler yapılmış ve bankanın kayıtlı bir takım verilerinden yararlanılmıştır.

1.4. Çalışmanın Planı

Çalışmanın birinci bölümü araştırmanın genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı giriş bölümü ile başlamaktadır. Bu bölümde araştırmanın amacı, araştırmada kullanılan yöntem, araştırmanın literatüre katkısı ve ünitelerin planı anlatılmaktadır.

İkinci bölümde, denetim kavramının genel bir değerlendirmesi yapılarak, denetimin tanımı ve amacı, denetim türleri, denetçi türleri ve genel kabul görmüş denetim standartları hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, iç denetim kavramı, iç denetimin amacı ve iç denetimi gerektiren nedenler ve iç denetim faaliyetlerinin nitelikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Aynı bölüm içerisinde bankacılığın risk yapısı ve banka faaliyetlerindeki sınırlandırmalar, bankacılık sektöründe risk yönetimi ve beklentiler, banka işletmelerinde iç denetim ilke ve esasları, bankalarda iç denetim sisteminin temel unsurları ve Türk bankacılık sektöründe yaşanan sorunlar hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, bankacılık gözetim ve denetim faaliyetlerinde seçilmiş ülke uygulamalarına yer verilmiştir. Bu bölüm içerisinde Fransa, Almanya, İngiltere, Kore ve Avustralya bankacılık sisteminde gözetim ve denetim faaliyetlerinin nasıl yapıldığı hakkında bilgiler verilmiştir.

Beşinci bölümde, iç denetim ve risk yönetimi açısından Basel kriterlerinin ve Türk bankacılık sektörüne etkisi incelenmiştir. Bu bölümde 1988 Basel Kriteri, Basel kriterlerinin gelişmekte olan ülkelere etkileri ve şu anda çok güncel bir konu olan Basel II ve Türk bankacılık sistemine etkisi konularına değinilmiştir.

Altıncı bölümde ise, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bir bankanın iç denetim ve risk yönetimi uygulamaları üzerine incelemeler yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın

yapıldığı banka hakkında kısaca bilgi verildikten sonra bankanın iç denetim ve teftiş sisteminin işleyiş yapısı, kredi risk yönetim politikaları, piyasa risk yönetim politikaları hakkında detay bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, sonuç ve araştırmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış olup konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

2.BÖLÜM

GENEL OLARAK DENETİM

2.1. Giriş

Toplumun büyümesi, iktisadi hayatın gelişip karmaşıklaşması güvenilir bilgi elde etme gereksinimini daha da artırmaktadır. Her toplumda alınacak kararların isabetli olması bu bilgilerin ne kadar güvenilir olduğuna dayanmaktadır. Örneğin, bankadan kredi isteyen bir firmaya bu kredinin verilip verilmeyeceği kararı, firmanın mali tablolarında yansıyan finansal yapısına ve diğer etkenlere bağlı olmaktadır. Amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için, yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Bankanın firma tarafından hazırlanmış yanlış finansal bilgileri doğru varsayarak kredi vermeyi kabul etmesi ve borçlu firmanın borcunu geri ödeyememesi hem bankaya hem de genel ekonomiye zarar vermektedir. Banka anapara ve faiz kaybına katlanmakta, bu krediyi ülke yararı için etkin kullanacak başka bir firmanın bu kaynaktan yararlanması engellenmiş olmaktadır.

Kullanılacak bilgilerin güvenilir olmama olasılığı işletme işlemlerinin çokluğu ve karmaşıklığı ile doğru orantılıdır. İşletmelerin giderek büyümeleri ve muhasebe bölümleri üzerindeki iş yükünün giderek artması, hatalı işlemlerin yapılma olasılığını arttırmaktadır.

Karar alıcı kendisine sunulan bilgileri doğrudan kaynağına kadar giderek incelemek olanağına sahip bulunmamaktadır. Karar alıcı başkaları tarafından hazırlanmış bu bilgilerin doğruluğuna güvenmek durumundadır. Bununla birlikte karar alıcı açıklanan bilgilerin vereceği karar için ne derece güvenilir olduğunu araştırmak zorundadır. Açıklanan bilgilerin güvenilir olup olmadığının araştırılmasında başvuru genel bir yöntem, bu bilgilerin bağımsız bir kişi tarafından denetlenerek doğrulanmasıdır. Doğruluğu ve tarafsızlığı denetlenip doğrulanmış bilgi, karar işlemi için doğru bilgi olarak kabul edilmektedir.

2.2. Denetimin Tanımı

Denetim kavramı, günlük konuşma dilinde olaylara, eylemlere, kişilere ve hatta kendine etki edebilme gücüne sahip olabilme anlamında kullanılmaktadır (Kepekçi, 1994: S.1). Kurum ve kuruluşlar ile kişiler görevleri, işlevleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak açıklamalar yapmakta, bildirimlerde bulunarak çeşitli isteklerde bulunmakta, kararlar alıp uygulamak, belirli görüş ve iddialar ileri sürerek bunların doğruluk ve güvenilirliğini savunmaktadır. Ancak bu bildirim ve iddiaların uygunluğu, doğruluğu ve güvenilirliği tartışılabilir. Amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için karar işleminde yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Güvenilir ve geçerli olmayan bilgi, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını engelleyerek topluma, örgütlere ve karar alıcılara zarar verir.

Yönetim unsurlarının ayrılmaz bir parçası ve tamamlayıcısı olan denetimin amaçları ve özellikleri göz önünde bulundurularak çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Denetim, belli bir döneme ait iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir (Auditing Concepts Committee, 1972:181).

Denetim Latince audire, İngilizce audit kelimesinin Türkçe karşılığı olup, Türk Dil Kurumu tarafından bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmek olarak tanımlanmıştır (Örenay, 2005:3).

Modern anlamda denetim, olasılık ve görelilik (probabilite ve relativite) esaslarıyla belirlenmiş hedef ve standartlar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların verimlilik, etkinlik ve ekonomiklik derecelerini ölçmek, karşılaştırmak ve değerlendirmektir (Kenger, 2001:1).

Bu tanım Türk Literatüründe kontrol, muhasebe denetimi olarak kullanılmaktadır. Yönetim bilimlerine göre denetim ise “Kabul edilmiş standartlara göre tanımlanan faaliyetlerin ölçülmesi ve amaçlardan sapmalar varsa, gerekli düzeltmeleri yapabilmek olanaklarının kazanılması” demektir (Tümer, 1975:326). Yönetim denetimi kavramı

böylece, “Geniş kapsamlı ve firmanın bütün faaliyetlerinin iktisadilik ve rasyonellik ana ilkeleri çerçevesinde ve firmanın amaçlarına uygun bir biçimde yürütülebilmesini sağlayan gözleme, değerlendirme, yorumlama ve düzeltme faaliyetleri” olmaktadır (Peker, 1983: 236).

Tüm örgütsel yapıların oluşumunun belli bir hedefi olması ve bu hedefin gerçekleştirilmesi için organizasyonun yönetilmesi için doğası olunca, konulan hedeflere ulaşılması için yapılması gerekli olan eylemlerin organizasyondaki insanlar veya organizasyonun yönetimi tarafından konulan normlara göre yerine getirilmesi sürecinde kuşkusuz denetim kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda denetim kavramı ve denetim kavramının niteliği organize olmanın verdiği güce göre şekillenmektedir. Çünkü kişilerin kendi başlarına iken gösterdikleri davranış şekilleri ile pek çok kişinin olurlarını dikkate almak zorunda oldukları belli bir örgütsel yapı içerisinde davranış şekilleri değişmektedir ve örgütsel davranış kalıpları da bu etkileşim sürecinde şekillenmektedir (Cowan, 1994: 11).

2.3. Denetim Türleri

Klasik anlamda denetim, konularına ve amaçlarına göre finansal denetim, uygunluk denetimi ve performans denetimi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ancak, bu üç denetim türünün bir arada yürütülmesi halinde ekonomik denetim adında dördüncü bir denetim türü ortaya çıktığı da görülmektedir. Denetimi, statüsüne göre ise iç denetim ve dış denetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dış denetim; bağımsız denetim ve kamu denetimi olmak üzere de kendi içinde ikiye ayrılır. Yüksek denetim kurumlarının (yüksek denetleme kurulları, sayıştaylar) kamu kuruluşları üzerinde parlamentolar adına yaptıkları denetim geçmişte dış denetim kapsamında değerlendirilirken, günümüzde tamamen “yüksek denetim (supreme audit)” adında üçüncü bir denetim statüsü olarak kabul edilmektedir. Denetçinin niteliğine göre yapılan sınıflandırmalar temelinde, denetçinin örgüt personeli olup olmamasına ve örgüt dışında ise denetçi ile örgütü bir araya getiren hukuki bağa göre biçimlenmektedir.

2.3.1. Denetimin Amacı Yönünden Türleri

Denetimin amacı yönünden türleri dört şekilde incelenmektedir. Bunlar Mali Tabloların Denetimi, Uygunluk Denetimi, Performans Denetimi, Ekonomik Denetim olarak sıralanmaktadır.

2.3.1.1. Mali Tablolar Denetim

Mali Tablolar denetimi (audit of financial statements), bir işletmenin mali tablolarının önceden belirlenmiş kriterlere uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği konusunda bir görüş belirlemek amacıyla bu finansal tabloların incelenmesini kapsar. Bu kriterler genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri veya vergi mevzuatı hükümleridir. Bu denetim bağımsız denetçiler ve kamu denetçileri tarafından yürütülür. Denetimin konusu, ortaklara veya ilgili kamu kuruluşlarına verilen mali tablolardır. Denetçi mali tabloları denetlerken, bu tabloların değişik gruplarca değişik amaçlar için kullanılacağı hususunu göz önünde tutar. Denetim tüm grupların ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirilen genel amaçlı bir çalışmadır. Her grup için ayrı denetimler yapılmaz. Genel amaçlı tek bir denetim yapılarak tüm grupların bilgisine sunulur. Şayet bu gruplardan herhangi biri bu genel denetimin kendisi için yeterli bilgi sağlamadığı görüşüne varırsa, bu grup için gerekli diğer bilgileri toplama olanağı her zaman için vardır (Güredin, 1994: 14).

2.3.1.2. Uygunluk Denetimi (Düzenlilik, Usul Denetimi, Mali Denetim)

Uygunluk denetimi (compliance, regularity, propriety audit), bir örgütün mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin belirlenmiş yöntemlere, kurallara veya mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmesidir. Bu denetim türünde belirlenmiş kriterler farklı kaynaklar tarafından oluşturulur. Uygunluk denetimi, iç denetçiler ve dış denetçiler ile kamu denetçileri tarafından yürütülür. Denetimin konusu, örgütün mali işlemleri ve faaliyetleridir (Kenger, 2001: 7).

Uygunluk denetimi üst makamlar ve yasal mevzuat tarafından önceden saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. Bu üst makamlar kuruluş içinden olabileceği gibi kuruluş dışından da olabilir. Birinci duruma örnek, muhasebe kayıtlarının işletmedeki finansman ve mali işler müdürlüğünün yayınladığı yönergelere

ve muhasebe el kitabına uygun olarak yapıp yapılmadığının denetimidir. İkinci duruma örnek, ödenen ücretlerle ilgili olarak asgari ücret kuralına uyulup uyulmadığının denetimidir (Poyraz, 1993: 7). Özellikle devlet müdahalesinin arttığı durumlarda uygunluk denetimlerinin kapsamı da genişlemektedir. İster özel kesimde isterse kar amaçsız kamu kesiminde olsun belirlenmiş politikalara, yazılı sözleşmelere ve yasal düzenlemelere uygunluk, denetçiler tarafından araştırılan bir denetim türüdür. Uygunluk denetiminde ulaşılan sonuçlar geniş bir kitleye değil, sınırlı olarak ilgili ve yetkili kişi ve kuruluşlara raporlanır. Bu nedenle çoğunlukla uygunluk denetimi iç denetçiler, gerekli durumlarda ise dış denetçiler tarafından yapılır.

Yapılan işlemlerin ölçütlere uygunluğunun araştırılmasında sürdürülecek bir denetimin etkinliğinin artırılması için (Baily, 1970: 3);

- Denetimi yürütecek denetçinin bu konularda yetenekli olması,
- İşletme içinde iyi bir belge dosyalama sisteminin var olması,
- Uygunluk denetimi sonuçlarının raporlanmasının bir sisteme bağlanmış olması koşulları gereklidir.

2.3.1.3. Performans Denetimi (İşletme Denetimi, Faaliyet Denetimi)

Performans denetimi, bir şirketin, kurumun veya bir hükümet örgütünün veya bunların herhangi bölümlerinin planları, programları, amaçları, kontrol yöntemleri, faaliyet araçları, fiziksel ve personel olarak olanaklarını kullanımının yapısal ve çok geniş bir biçimde incelenmesidir (William, 1983: 35). Organizasyonların büyümesi, holdingleşmenin artması ve merkezleşme eğiliminin kuvvetlenmesi sonucu özellikle son 30 yılda performans denetimi gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Performans denetimi (operational audit, performance audit), bir örgütün faaliyetlerinin verimlilik ve etkinliğini değerlemek amacıyla bu faaliyetlerle ilişkili usul ve yöntemlerin uygulanışının gözden geçirilmesini kapsar. Faaliyet denetiminde, denetçilerden tarafsız gözlemlerde bulunması ve belirli faaliyetlerin ayrıntılı analizini yapması beklenir. Faaliyet denetiminde, faaliyet sonuçları verimlilik standartlarıyla karşılaştırılır ve örgütün önceden belirlenmiş amaç ve hedeflere ulaşp ulaşmadığı ölçülür. Denetimin kapsamı, örgütün tamamı veya bir bölümü, bir şubesi ya da üretim, finans, pazarlama gibi bir fonksiyonu olabilir. Performans denetimi, işletme politikası ve belirlenmiş

stratejiler ışığında amaçlara ne derece ulaşılmış olduğunu, yöneticilerin kişisel başarılarının derecesini ve faaliyetlerle ilgili finansal nitelikli olmayan her türlü konuları araştırır (Yüzgün, 1995: 14; Kenger, 2001: 8).

Performans denetimi her türde denetçi tarafından yapılabilirse de, uygulamada bu faaliyetin genellikle iç denetçiler ve devlete bağlı kamusal denetçiler tarafından sürdürüldüğü görülmektedir.

Performans denetimi, faaliyet denetimi veya yönetim denetimi olarak da anılmaktadır ve genellikle mali tabloların denetiminden veya uygunluk denetiminden daha güçlü bir denetimdir (Erdoğan, 2001: 4). Başlıca zorluk faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin nesnel olarak saptanmasındadır. Performans denetimi çok kapsamlı olduğundan, bunun türlerini saymak ve tanımlamak da zordur. Bir işletmeden yürütülen performans denetiminin amacı, yeni bir makine alımı kararına etki yapan bilgilerin geçerliliğini ve yeterliliğini saptamak iken, diğer bir işletmedeki performans denetiminin amacı, satış faaliyetinin etkinliğinin ve verimliliğinin belirlenmesi olabilir. Performans denetimi mali nitelikte olmayan faaliyetleri de konu alır.

Performans denetiminde fiili durumun karşılaştırılacağı, olması gereken durumlarla ilgili ölçütlerin saptanması, büyük ölçüde öznelidir. Bu açıdan performans denetiminde denetçi mevcut başarının doğrudan doğruya ölçülüp raporlanması eylemini değil, bu başarının iyileştirilmesi ile ilgili tavsiyelerini belirtme yolunu seçer. Geliştirilecek ve düzeltililecek alanları tanımlar ve öneriler geliştirir (Erdoğan, 2001: 4).

2.3.1.4. Ekonomik Denetim (Bütünleşik Denetim, Sistemci Denetim)

Ekonomik denetim (economic audit, systematic audit, overall audit), finansal tablolar denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerinin birlikte yürütüldüğü ve raporlandığı bir denetim türüdür. Ekonomik denetim kapsamında; bir taraftan kuruluşun faaliyetlerinin yürürlükteki mevzuata uygun olarak yapılıp yapılmadığını, diğer taraftan finansal tablolarının yürürlükteki mali mevzuata ve genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olup olmadığını ayrıntılı bir inceleme yapılmak yoluyla ortaya konulmakta, öte yandan kuruluşa tahsis edilen kaynakların tüm işletme fonksiyonları

dikkate alınarak rasyonel esaslara göre etkinlik, verimlilik, ve tutumluluk ilkeleri doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını ölçer ve bu doğrultuda önerilerde bulunur (Kenger, 2001: 7).

Ekonomik denetimde temel amaç performans denetimi olup, mali tablolar denetimi ve uygunluk denetimi ile desteklenmektedir. Uygunluk denetimi, ekonomik denetim kapsamında temel bir amaç olmayıp, performans denetimi ve finansal tablolar denetimi birlikte yürütülürken, denetlenen kuruluşun mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin belirlenmiş yöntemlere, kurallara veya mevzuata aykırı uygulamaların tespit edilmesi durumunda söz konusu olmaktadır.

2.3.2. Denetimin Statüsüne Göre Türleri

Denetimin statüsüne göre türleri İç Denetim ve Dış Denetim olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.3.2.1. İç Denetim (Internal Auditing)

İç denetim, yönetimin kendi tasarruflarını denetlemesidir (Polat, 1998: 6). İç denetim, örgüt faaliyetlerinin ve uygulayıcılarının yaptıkları işlem ve işlerin uygunluk ve etkinliğinin, üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin mevzuat, finansman, muhasebe ve diğer tüm yönlerden bu amaçla çalışan iç denetçi adı verilen kişilerce araştırılıp, incelenip üst yönetime rapor edilmesidir (Kenger, 2001: 8). Diğer bir anlatımla iç denetim, örgüte hizmet amacıyla örgütün tüm faaliyetlerini incelemek ve değerlemek için örgüt içinde kurulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur. Kısaca iç denetim, finansal denetimi, uygunluk denetimini ve performans denetimini kapsamaktadır. Amacı işletme varlıklarının her türlü zararlara karşı korunup korunmadığını, faaliyetlerin saptanmış politikalarla uyum içinde yürütülüp yürütülmediğini araştırmaktır (Güredin, 1994: 15).

İç denetimin finansal denetim yönü, finansal tabloların doğruluğunu araştırılmasından çok, finansal tablolara temel oluşturan muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini araştırmak ve bu bilgileri elde etmek için kullanılan kayıt ortamını ve raporlama sistemini gözden geçirmektir. Yine, iç denetimin finansal denetim kapsamına hata ve

hukuka uygun olmayan işlemlerin bulunması, önlenmesi ve kayıtlarda var olan varlıkların işletmede mevcut olup olmadığının belirlenmesi de girmektedir.

İç denetim, örgüt faaliyetlerinin yönetim politikalarına, planlarına, programlarına ve yasalara uygunluğunu ölçerek, iç kontrol sisteminin amacına uygun işleyip işlemediğini değerlendirir. İç denetim, örgütün iç kontrol sisteminin etkinliğini değerlendirdiği için aynı zamanda, bizzat kendisi iç kontrol aracıdır. İç kontrol sisteminin etkinliğinin gözden geçirilmesi çalışmaları, iç denetimin uygunluk denetimi yönünü oluşturur.

İç denetim, aynı zamanda, örgütün kaynaklarının ekonomik (iktisadilik, tutumluluk) ve verimli (etkin) kullanılıp kullanılmadığını değerler. Örgüt yönetimi tarafından verimlilik standartları belirlenmişse, iç denetçi standartların uygulatıcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını, standartlardan sapmaların belirlenip analiz edilip düzeltici önlemleri almakta sorumlu yöneticilere analiz sonuçlarının iletilip iletilmediğini ve önlemlerin alınıp alınmadığını araştırır. Yine iç denetçi, iç kontrol sisteminin yeterliliğini gözden geçirerek, örgütün amaçlarına, hedeflerine ekonomik ve verimli bir şekilde ulaşım ulaşamayacağı konusunda iç kontrol sisteminin yeterli olup olmadığını belirler. İç denetimin bu yönü performans denetimi özelliğini oluşturur.

İç denetim, denetim alanı itibariyle çok geniş bir kapsama alanını içerse de; özü, yapısı, fonksiyonları ve denetim sonuçları yönlerinden örgütün üst yönetimiyle sınırlıdır. Çünkü iç denetçiler örgütün bizzat kendi personelidir ve bu nedenle iç denetçiler üst yönetimin belirlediği çerçeve içerisinde denetim fonksiyonu yerine getirmek durumundadırlar. Yapısı gereği iç denetim, örgüt üst yönetiminin kararlarına, planlarına, programlarına, hedef ve stratejileri ile iç ve dış mevzuata vb. uygunluk dışında bir denetim fonksiyonu üstlenemez.

2.3.2.2. Dış Denetim (External Auditing)

Dış denetim bağımsız muhasebe uzmanı tarafından yapılır. Mali tabloların, ait oldukları işletmenin mali durumu ile faaliyet sonuçlarını doğru olarak yansıtıp yansıtmadığının ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygunluğunun incelenip sonucun bir raporla ortaya konulması dış denetimdir (Çömlekçi, 1980: 6). Diğer bir ifade ile dış denetim, örgütün, kendi personeli olmayan denetçilerden oluşan, örgütle doğrudan ilgili, bağlı vb. şekilde organik bağı olmayan bağımsız ve farklı bir tüzel kişiliği olan

denetim organı, grubu veya kişisi tarafından denetlenmesidir. Dış denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi şeklinde ikiye ayrılır.

Bağımsız Denetim (Independent Auditing); müşterilerine profesyonel denetim hizmeti sunan, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim kurumuna / firmasına bağlı olarak faaliyet gösteren denetçi veya denetçiler tarafından işletmenin talebi ile ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde işletmelerin finansal tablolarının denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerinin yapılmasıdır. Bağımsız denetimde asıl amaç finansal denetimdir.

Bağımsız denetçiler, denetim çalışmalarını planlamak ve gerekli durumlarda iç kontrol sisteminin yapısı hakkında yönetim kadrosuna bilgi vermek amacıyla iç kontrol sisteminin yapısını incelerler. Bağımsız denetçi iç kontrol sistemini güvenilir bulup bulmamasına göre yapacağı denetim çalışmasında kullanacağı denetim yöntem ve tekniklerini, denetimin kapsamını ve denetimde harcayacağı zamanı belirler. Yani kısacası bağımsız denetçinin hazırlayacağı denetim programı büyük ölçüde işletmedeki iç kontrol sisteminin etkinliğine bağlıdır (Akay, 1995: 102; Güredin, 1994).

Bağımsız denetçiler tarafından yapılan mali tabloların denetimi, muhasebenin bir dalı olmayıp, muhasebe ve diğer işlemlerin sonuçlarına ve verilere dayanan bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Bağımsız denetim yönetimin mali işlemleri değerlendirmesinde ve yorumlamasındaki olumlu ve olumsuz yönleri belirler ve bir yerde işletmenin mali tabloları üzerinde onay fonksiyonu üstlenir.

Bağımsız denetim tarafından yapılan denetimlerin büyük bir kısmının muhasebe bilgileri ile ilgili olması ve bağımsız denetim yapan birçok denetçinin muhasebe konusunda uzman olması gerektiğinden, bazen muhasebe ve denetim kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Bir çok ülkede bağımsız denetçilere muhasebe uzmanı veya benzer bir unvan verilmesi bu karışıklığı daha da artırmaktadır.

Muhasebe, karar alıcılara mali bilgi sağlamak amacıyla bir örgütün veya bireysel bir işletmenin ticari ve mali nitelikteki işlem ve onaylarına ilişkin verilerin kaydedilmesi, sınıflandırılması ve özetlenmesi sürecidir. Bu sürecin sonunda mali tablolar ve işletme yöneticileri için muhasebe raporları düzenlenir. Muhasebeciler karar alıcılara kararları

ile ilgili bilgileri sağlamak için gerekli bilgilerin hazırlanmasında temel alınan genel kabul görmüş muhasebe kavramlarını, ilkelerini ve standartlarını bilmek zorundadırlar. Bağımsız denetimde, muhasebe tarafından sunulan bilgiler denetimin konusunu oluşturur ve denetim kaydedilen bilgilerin muhasebe döneminde meydana gelen mali ve ticari işlemleri gerektiği gibi yansıtıp yansıtmadığını belirler. Genel kabul görmüş muhasebe kavramları, ilke ve standartları muhasebe bilgilerinin gerektiği gibi kaydedilip kaydedilmediği değerlendirilmede ölçüt olduğundan, denetçi bu konuları bilmek zorundadır.

Bağımsız denetçinin muhasebe konusunda uzman olmasına ek olarak, denetim kanıtlarını toplamada ve değerlemede de uzman olmalıdır. Bu uzmanlık bağımsız denetçiyi muhasebeciden ayıran temel unsurdur. Bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilen uygunluk ve performans denetimi bir zorunluluk olmayıp, genelde işletmelerin talebi üzerine yapılmaktadır.

Bağımsız denetçiler kâr amaçlı işletmelere, kâr amacı olmayan işletmelere ve kamu kurum ve kuruluşlarına hizmet verebilirler. Bağımsız denetçiler serbest meslek faaliyeti sürdüren kişilerdir. Bağımsız denetçiler faaliyetlerinde bağımsız olarak çalışırlar ve hizmetleri karşılığında denetledikleri kişi veya kuruluşlardan ücret alırlar.

Kamu Denetimi (Public/State Auditing/Supervision); görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere denetim yapan kişi ve kurumlarca gerçekleştirilen mali tablolar, uygunluk ve performans denetimlerini ifade eden kamusal bir fonksiyondur (Kenger, 2001: 16).

Kamu denetim kuruluşları, çeşitli devlet kurumları içinde örgütlenmiş olup; kuruluşların faaliyetlerinin yasalara, devletin ekonomi politikasına, kamu yararına uygunluk düzeyini araştırır ve denetler. Yine kamu denetim kuruluşları bağlı oldukları kamu birimlerine denetledikleri kuruluşlar ve olaylarla ilgili olarak rapor verirler.

Kamu kesiminde yer alan dış denetim kuruluşları amaç ve fonksiyonlarına bağlı olarak yapılmaktadırlar. Bu kuruluşların görev alanları ve yetkileri, bünyelerinde yer aldıkları kamu otoritesinin statüsüne, denetimi kapsamında bulunan kamu kuruluşlarına, özel statülü kuruluşlara ve özel işletmelere bağlı olarak değişebilmektedir. Kamu

kesiminde yer alan bazı denetim kuruluşları hem iç denetim kuruluşu hem de dış denetim kuruluşu özelliklerini birlikte taşıyabilmektedirler ve dolayısıyla Kamu denetim kuruluşları; iç denetim kuruluşu, dış denetim kuruluşu veya aynı anda hem iç hem de dış denetim kuruluşu olabilmektedirler. Örneğin bakanlıklar denetim organlarının, bakanlıklarına bağlı kurum ve kuruluşlardaki denetim görev ve yetkileri iç denetim, bakanlıklarına bağlı olmayan kurum ve kuruluşlardaki denetim görev ve yetkileri ise dış denetim kapsamında değerlendirilmektedir.

Yüksek Denetim (Supreme Audit); Klasik anlamda yüksek denetim, dış denetim kapsamında değerlendirilirken, dış denetimin yüksek denetim kurumlarının (Yüksek Denetleme Kurulları, Sayıştay) kamu kuruluşları üzerindeki parlamentolar adına yaptıkları denetimi tam olarak kapsamaması nedeniyle, günümüzde uluslararası literatürde ayrı bir denetim statüsü olarak kabul edilmektedirler. Kavram olarak yüksek denetim, kamu kaynaklarının hukuka uygun olarak harcanması ve kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu olarak kullanılmasının sağlanması ile bunların düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Uluslararası literatürde yüksek denetim, anayasal dayanağı ve meslek mensuplarının yasal güvenceleri olan, bazı ülkelerde yargısal yetkilerle donatılmış, bağımsız ve özerk denetim kuruluşları tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının tamamı üzerinde parlamentolar adına yapılan denetim olarak tanımlanmaktadır.

Yüksek denetim kurumlarının parlamentoya rapor sunması kural olmakla beraber, bu uygulama ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. Yargısal yetkileri olan yüksek denetim kurumları, daha çok denetim bulgularını yargılama yoluyla sonuçlandırırken, parlamentoya rapor sunma işlevini ikinci planda tutmaktadırlar. Yargısal yetkileri olmayan yüksek denetim kurumları ise daha çok denetim bulgularını denetim raporuna dönüştürerek parlamentoya sunmakta ve denetim bulguları genelde parlamentoda sonuçlandırılmaktadır. Örneğin; Fransa (Cour des Comptes) ve Türkiye'deki (Örneğin, Sayıştay) yüksek denetim kurumları denetim bulgularını yargılama yoluyla kendi içinde sonuçlandırmakta, denetim sonuçlarını uygunluk bildirim şeklinde parlamentolarına sunmaktadırlar. Yine bazı ülkelerde İngiltere (Örneğin, National Audit Office) ve Türkiye'de (Örneğin, Yüksek Denetleme Kurulu) olduğu gibi özellikle Westminster modelini benimsemiş yüksek denetim kurumları denetledikleri kamu

kuruluşlarıyla ilgili olarak denetim bulgularını raporlanmakta ve bu denetim raporları kendi parlamentolarında sonuçlandırılmaktadır (Kenger, 2001: 11).

2.4. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Denetim, bir doğruluk, uygunluk ve akılcılık sorgulaması olduğundan, denetim faaliyetinin bizzat kendisinin hakkında da kalite ve güvenilirlik sorgulamasının yapılması bir zorunluluktur. Denetimde kalite ve güvenilirliğin güvencesi ise, denetim faaliyetinin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğuna bağlıdır. Bu belirleme bizi denetçinin niteliklerine ve denetim sürecinin geneline yönelik denetim standartlarına ulaştırır. Denetim standartları bir yerde yapılan işin kalitesine ilişkin ölçütler bütünü olup, hem kişisel özellikleri itibariyle denetçiyi, hem de başından sonuna kadar tüm denetim sürecini kapsar.

Denetim standartları, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, ona denetim faaliyetinde ışık tutan genel ilkelerdir. Yapılan denetimin uygun ve geçerli kabul edilebilmesi için denetçinin bu ilkelerden hiçbir şekilde ayrılmaması gerekir.

Meslek örgütlerince kabul edilmiş ve denetim kuruluşları ile denetçilerin uymak zorunda oldukları standartlara “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” denilmektedir. Bu standartlar ilk defa 1947 yılında Amerikan Yeminli Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants- AICPA) tarafından kabul edilmiştir. AICPA tarafından yayınlanan bu standartlar, bir çok ülkede benimsenmiş ve günümüze çok az değişikliğe uğrayarak gelmiştir. Birçok ülkenin kamu denetim organları ve muhasebe kuruluşları denetim standartları yayımlamışlardır. Yine Uluslararası Yüksek Denetleme Kurumları Birliği (International Organization of Supreme Audit Institutions- INTOSAI) tarafından da en son 1995 yılında denetim standartları yayınlanmış bulunmaktadır. Ancak denetim organları ve muhasebe kuruluşları tarafından yayınlanan denetim standartları büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Bu nedenle bu çalışmada daha çok AICPA tarafından yayınlanan “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” dikkate alınmış ve muhasebe denetimine ilişkin olan standartlar genel standartlara dönüştürülmüştür.

2.4.1. Genel Standartlar

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının birinci bölümü genel standartlara ayrılmıştır. Bu standartlar denetçilerin karakterleri, davranışları ve mesleki eğitimleri ile ilgili esasları içerir. Bu açıdan bu standartlara kişisel standartlar adı da verilir.

2.4.1.1. Mesleki Eğitim ve Deneyim

Denetim bir uzman olarak gerekli teknik eğitim ve yeteneğe sahip kişi veya kişilerce yapılmalıdır (Roger, 1976: 14). Denetçiler tarafından düzenlenen denetim raporlarının kullanıcıları, denetim görüşünü bildiren denetçiyi veya denetçileri tanımaz. Kullanıcılar için önemli olan güvenilir nitelikte bir denetim görüşünün bildirilmiş olmasıdır. Güvenilir ve kaliteli bir denetim görüşüne ulaşmak için bu işlevi yürüten denetçinin belirli bir mesleki eğitime, deneyime ve yeteneğe sahip olması ve denetim faaliyetini tam bir bağımsızlık ile yürütmesi zorunludur. Bu da özellikle ilgili fakültelerde eğitim görmeyi ve diploma almayı gerektirmektedir (Akın, 2001: 31).

Mesleki yeterlilik denetçiler için birinci genel standart tarafından zorunlu bir koşul olarak aranmaktadır. Bu standarda göre, denetim faaliyeti ancak gerekli teknik eğitim ve yeteneğe sahip uzman kişilerce yürütülmelidir. Genel olarak denetçilik yeterliliğini almış kişilerin gerekli teknik bilgi ve yeterliliğe sahip olduğu varsayılır. Ancak denetçilik belgesini almak için kişinin sınava tabi tutulması gerekir. Bu sınavda denetçinin teorik bilgi düzeyi ölçülür ve denetçi yardımcısı olarak mesleğe başlarlar. Diğer bir çok meslekte olduğu gibi denetim mesleğinde de iş başında eğitim çok önemlidir. Bu eğitim genel olarak deneyimli uzman bir denetçinin yanında yardımcı denetçilik yapılarak sürdürülür. Uzman denetçiler kendi mesleki bilgi ve deneyimlerini yanlarında çalışan genç yardımcı denetçilere aktararak onların mesleki açıdan üstün nitelikli uzman denetçiler olarak yetişmelerine çaba harcar. Bu, denetçilik mesleğinin öngördüğü yüce bir davranıştır. Denetçi yardımcılığı süresi sonunda yeterlilik sınavına tabi tutulan denetçi yardımcıları bu sınavı da başarıları halinde denetçi yeterlilik belgesini kazanarak denetçi olurlar.

Başarılı bir denetçi yakın geçmişte kazandığı mesleki eğitimin, yakın gelecek için yeterli olmadığını düşünen bir kişidir. Bu açıdan başarılı denetçinin kendisini durmadan

yenilemesi gerekir. İyi bir denetçi çeşitli eğitim programlarına devam ederek, mesleki yayınları izleyerek kendini yeniler, etkinlik ve verimliliklerini artırarak birinci genel standardın öngördüğü düzeyde bir denetçi olarak kalmaya çaba gösterir. Başarılı bir denetçi müşterileri ile, birlikte çalıştığı üst ve astlarla ve ilişkide bulunacağı tüm kişilerle iyi geçinmek zorundadır. Günümüzde bir işletmeyi sadece teknik, ekonomik ve finansal yönleri ile ele alıp, beşeri ve psikolojik yönünü ihmal etmek uygun olmayan bir düşünüş biçimidir (Polat, 1998: 7).

2.4.1.2. Bağımsızlık ve Tarafsızlık

İkinci genel standart denetçilerin bağımsız düşünme mantığı içinde olmalarını öngörmektedir. Bağımsızlık denetim mesleğinin temelini oluşturur. Tarafsız ve dürüst davranma olarak tanımlanan bağımsızlık denetçilerin vazgeçemeyecekleri bir niteliktir. Denetim görevi ile ilgili tüm konularda denetçi veya denetçiler bağımsız düşünme mantığı içinde olmalıdır. Bağımsızlık, denetim çalışmalarının dürüst ve tarafsız olarak yürütülmesini sağlayacak anlayış ve davranışlar bütünü olarak algılanmalıdır.

Denetim raporlarını kullananlar denetçilerin bağımsız olduğuna inanırlar. Böyle bir inanç denetçilik mesleğinin varlığı için en önemli güvencedir. Kullanıcılar denetçinin bağımsızlığını kuşku ile karşıladıkları durumlarda, denetçinin bildirmiş olduğu denetim görüşü onlar için bir anlam taşımayacaktır. Böyle bir durumda da bir denetim işlevinden söz edilemez. Bu bakımdan denetim görevi yapanlar adalet dağıtımı ile yükümlü yargıç kadar tarafsız ve bağımsız, ön yargılardan uzak bir tutum içinde olmalı ve denetim sonunda kanaatlerini belirtirken sadece kendi iradelerine bağlı kalmalıdır. Bağımsızlık, denetçinin hazırladığı rapora güvenme olarak yansıtacaktır (Erdoğan, 2001: 9).

2.4.1.3. Mesleki Özen

Bu standarda göre mesleki yeterliliği sahip ve bağımsız davranan her denetçi görevini sürdürürken ve raporunu düzenlerken mesleki özen ve titizliği göstermelidir. Bu bakımdan denetim görevlilerinin denetim çalışmalarında, denetim ilke ve kurallarına eksiksiz uymaları, yeterli miktarda ve ihtiyaca cevap verecek nitelikte ve güvenilirlikte kanıt toplamaları ve bunlara göre değerlendirme yapmaları vazgeçilmez bir zorunluluk

olarak kabul edilmelidir. Bir iç denetçi, mesleki dikkat ve özen ile görevini gerçekleştirirken, yanlış işlemler, hatalar, ihmal edilen unsurlar, verimsizlik ve çıkar çatışması gibi unsurlarla karşılaşma olasılığına hazırlıklı olmalıdır. Buna ilaveten iç denetçiler, yetersiz denetimleri tespit ve uygun prosedür ve uygulamalara uygunluğun arttırılması için tavsiyelerde bulunmalıdırlar (Dicle, 1997: 40).

Bu standart kaliteli bir denetim yapılması açısından genel bir açıklamayı getirmektedir. Denetçiden beklenen onun uzmanlığını özen ve titizlikle ortaya koymasıdır. Gereken titizlik ve çabayı göstermeyen bir denetçi meslek ahlakına aykırı davranmış olur. Mesleki özen ve titizliğin gösterilmesi bir yerde denetçinin tüm denetim standartlarına eksiksiz bir biçimde uyması ile sağlanır. Özenli ve titiz davranan denetçi, denetim faaliyetini düzgün bir biçimde planlar, yeterli sayıda kanıt toplayarak inceler, temiz ve düzgün çalışma kağıtları hazırlar, finansal tablolar hakkında dürüst bir yargıya ulaşır ve bu yargısını kılı kırk yaran bir titizlikle düzenleyeceği denetim raporunda açıklar (Dicle, 1997: 41).

2.4.2. Çalışma Sahası Standartları

Çalışma alanı standartları genel standartlara oranla daha özeldir. Çalışma alanı standartları denetçiye güvenilir bir denetim görüşüne ulaşmak için kanıt toplamada ve kanıtları değerlemede kılavuz olur. Bu temel denetim adımları, birer standart olarak denetim sürecinin kavramsal alt yapısını oluşturur (Erdoğan, 2001: 9).

2.4.2.1. Planlama ve Gözetim

Çalışma alanı standartlarından birincisi denetim çalışmasının iyi bir şekilde planlanmasını ve varsa denetçi yardımcılarını iyi bir şekilde nezaret edilmesini öngörmektedir. Denetimde planlama çalışmaları hazırlanırken işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlaması yapılmalıdır (Güredin, 1994: 29).

Denetim görevlileri, denetlenecek kuruluşun kendisi ve faaliyet gösterdiği alan hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Uygun bir denetim planlaması yapabilmek için

kuruluşun organizasyon yapısı, kuruluş yeri, ürettiği mal veya hizmetlerin niteliği, yatırımları, alımları, pazarlama faaliyetleri, finansal yapısı, iş ilişkisinde olduğu üçüncü kişiler gibi birçok konuda bilgi toplanmalıdır. Denetçi bu konularda bilgi sahibi olduktan sonra Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının öngördüğü kalitede bir denetimin gerçekleştirilmesi için uygun bir denetim planı hazırlar. Denetimin planlanması, daha etkin ve zamanında bir denetim yapılmasının koşuludur (Özgen, 2001: 23).

Planlama ile ilgili çalışmalar ayrı ayrı belgelenecek bir denetim programı hazırlanır. Planlamada eğer dahil olunan denetim kuruluşunun bir denetim kılavuzu varsa bu kılavuz denetimin planlanmasında yol gösterici olacaktır. Denetim programında izlenecek yol ve denetim işlemleri ayrıntılı biçimde gösterilir. Ancak bu bir ön planlama olduğundan, denetimin yürütülmesi sırasında ortaya çıkacak koşullara göre, programda gerekli düzeltmeler ve ilaveler yapılır (Özgen, 2001: 25).

Denetim görevinin yürütülmesi sırasında denetçi yardımcılarında yararlanır. Denetçi yardımcılarının faaliyeti, denetimin yürütülmesinden sorumlu olan uzman denetçi tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilir. Bu kontrol hem uygun ve kaliteli bir denetimin gerçekleştirilmesi ve hem de denetçi yardımcılarının iyi bir biçimde eğitilip yetiştirilmeleri açısından gereklidir.

Denetçi yardımcıları, sorumlu denetçinin verdiği direktifler dahilinde, denetim programlarına uygun olarak görevlerini yerine getirmeye çalışırlar. Denetim programlarında veya varsa denetim kılavuzlarında, gerekli denetim kanıtlarının toplanması için nasıl bir yol izleneceği ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Denetçi yardımcıları, çalışmaları sırasında sık sık sorumlu denetçiye başvurarak takıldıkları konularda yardım isterler ve konuların kendi açılarından aydınlanması için sorumlu denetçi ile mesleki tartışmalarda bulunurlar. Sorumlu uzman denetçilerin denetçi yardımcıları üzerindeki gözetimlerinin sınırının ne olması gerektiği konusunda kesin kurallar bulunmamaktadır. Ancak bu gözetimin kapsamı (Güredin, 1994: 29);

- Denetçi yardımcısının genel ve mesleki bilgi düzeyine,
- Denetçi yardımcısının konusundaki deneyimine,
- Denetim konusunun zorluk ve karmaşıklık derecesine bağlıdır.

2.4.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi

Denetim yöntemlerinin bağlı olduğu testlerden alınacak sonuçların saptanması amacıyla ve güvenilir bir temel olarak mevcut iç yönetim ve iç kontrolün gereği gibi incelenmesi ve değerlendirmesi yapılmalıdır.

Bu standart denetimin kapsamı ve sınırlarının denetlenen kuruluşun iç kontrol sisteminin değerlendirilmesinden sonra karşılaştırılmasıdır. Bir kuruluşta etkin bir iç kontrol sisteminin bulunması, yayınlanan raporların ve bilgilerin doğruluk ve güvenilirlik derecesini artırır. Etkin bir iç kontrol sisteminin bulunması raporların ve bilgilerin hatalı olma riskini azaltır. Hata riskinin az olması ise denetim görüşüne ulaşmada gerekli olacak denetim işlemlerinin sayı ve kapsamının daralmasına neden olur.

Çalışma alanı standartlarından ikincisi denetçinin iç kontrol sistemini gözden geçirip, bir değerlendirme yapmasını öngörmektedir. Bu standarda göre iç kontrol sisteminin gözden geçirilip değerlemesinin yapılmasında iki amaç bulunmaktadır. Birincisi, sistemin kendisine olan güveninin araştırılarak sistemin etkinliğinin saptanmasıdır. Kuruluşun sahip olduğu iç kontrol sistemi ne kadar etkin ise, denetçinin güveni o kadar fazla olacak ve buna bağlı olarak da denetim riski azalacaktır. Bu denetçinin denetim adımlarının yönünü ve uygulayacağı tekniklerin ölçüsünü belirlemeye de yarayacaktır (Uzay, 1999: 41).

İkincisi ise, uygun bir denetim görüşüne ulaşmada uygulanacak denetim işlemlerinin kapsamını ve ayrıntı derecesini belirlemektir. Bu ise denetçinin hazırlayacağı denetim programı büyük ölçüde kuruluşteki iç kontrol sisteminin etkinliğine veya zayıflığına bağlıdır.

İşletme yönetimi, sorumluluklarını yerine getirmede iç kontrolü değerli bir araç olarak kabul etmişlerdir. Bağımsız denetçiler de muhasebe kayıtlarının güvenilir olması sonucu test edecekleri işlem sayısını azaltmışlar ve böylece denetimi kolaylaştırmışlardır. Ayrıca işletmelerin iç kontrol faaliyetlerini geliştirmek için çaba sarf etmişlerdir (Horward, 1982: 54).

2.4.2.3. Kanıt Toplama

Denetim konusu olan olaylar ve konular hakkında bir görüşe varmak için makul bir temel sağlayacak kanıtlar, soruşturmalar, gözlemler, araştırmalar yoluyla yeter ölçüde yararlı bilgiler elde edilmelidir. Çalışma alanı standartlarından üçüncüsü, bir denetim görüşüne ulaşmadan önce yeterli miktarda uygun kanıt toplanmasını öngörmektedir. Ne kadarlık bir miktarın yeterli olacağı denetçinin yargısına kalmıştır. Denetçi toplayacağı denetim kanıtlarının miktarını kuruluşun iç kontrol sisteminin etkinliğine, denetlenen olayın niteliklerine ve de genel olarak denetlenen kuruluşun durumuna göre belirleyecektir.

Denetim konusuyla ilgili olarak yeterli sayıda kanıt toplanmasının yanı sıra bu kanıtların uygun kanıtlar olması da gerekmektedir. Buradaki uygunluk aynı zamanda kalite anlamındadır. Buna göre denetçi yeterli sayıda kaliteli kanıt toplamakla yükümlüdür. Miktarda olduğu gibi, kanıtın uygunluğunun belirlenmesi de denetçinin yargısına kalmaktadır. Genel olarak bir denetim kanıtının kalitesine etki yapan etmenler; kanıtın geçerliliği, nesneliliği, zamanlılığı ve sürekliliğidir (Güredin, 1994: 31).

Denetim kanıtları, denetlenen kuruluş tarafından hazırlanarak denetçiye verilebileceği gibi, denetçi tarafından çeşitli denetim yöntem ve işlemleri uygulanarak kuruluş içinden veya kuruluş dışından toplanabilir. Denetim kanıtları elde edildikleri kaynaklar açısından aşağıda belirtildiği gibi bir sınıflandırmaya tabi tutulurlar (Güredin, 1994: 32):

- Fiziksel olarak varolanın saptanması amacıyla denetçinin fiziki incelemeleri sonucu elde edilen direkt kanıtlar. Başlıca örnekler; stokların fiziken var olduklarının saptanması, kasanın sayımı, binalar, arsa, ve diğer sabit varlıkların yerlerinde görülerek varlıklarının saptanması.
- İç ve dış mevzuata uygun olarak davranılıp davranılmadığını saptamak amacıyla denetçinin araştırmaları ve gözlemleri sonucu toplanan uygunlukla ilgili kanıtlar. Başlıca örnekler; varlıkların çalınmaya karşı korunması amacıyla öngörülmuş güvenlik önlemlerinin uygulanmakta olup olmadığının gözlem yoluyla saptanması, görev ve sorumluluk talimatları kapsamında

çalışanların görevlerini sürdürüp sürdürmediklerinin saptanması (Poyraz, 1993: 44).

- Denetlenen işletmenin dışındaki kişilerden alınan sözlü ifadeler. Belirli bir yasal durumla ilgili olarak denetçinin müşteri işletmenini avukatından aldığı sözlü ifadeler örnek olarak vermek mümkündür.
- Müşteri işletmeden veya iş görenlerden alınan sözlü ifadeler. Başlıca örnekler; işletmenini iç kontrol sistemi hakkında alınan sözlü bilgi, işletmenin satış politikası hakkında alınan sözlü bilgi, belirli bazı yevmiye kayıtları ile ilgili olarak alınan açıklayıcı sözlü bilgiler olarak sıralanabilir.
- İşletme içinde hazırlanan belgesel kanıtlar. Satış faturaları, mal sipariş pusulaları, alındı kağıtları, standart muhasebe fişleri, büyük defter ve diğer muhasebe kayıtları.
- İşletme dışında hazırlanarak müşteriye gönderilen ve müşterinin dosyaları arasında saklanan belgesel kanıtlar. Banka hesap özetleri, banka dekontları, satıcı faturalarını örnek olarak vermek mümkündür.
- İşletme dışı kaynaklarca hazırlanarak doğrudan doğruya denetçiye gönderilen dış belgesel kanıtlar. Doğrudan doğruya denetçiye gönderilen banka hesap özeti, denetlenen işletmenini iş ilişkisi içerisinde olduğu kurumlar tarafından doğrudan denetçiye gönderilen mektuplar, doğrulamalar.
- Denetçi tarafından düzenlenen analitik kanıtlar. Aritmetik işlemlerin doğruluğunu araştırmak için denetçinin yaptığı yeniden hesaplamalar, tutar aktarmalarının doğruluğunun araştırılması, oran analizleri, eğilim analizleri, regresyon analizleri olarak sıralanabilir.

2.4.3. Raporlama Standartları

Kullanıcılar açısından mesleki bir incelemenin yapılmış olduğu konusundaki tek kanıt denetim raporudur. Bu açıdan denetim raporunun mesleki bir görüşle hazırlanması ve kullanıcılara sunulması gereklidir. Raporlama standartları denetim raporunun yapısı ve hazırlanması ile ilgili ilkeleri içerir. Toplum içi haberleşmenin ve bu konuda ortak bir kullanma zorluğu, raporlama standartlarının genel standartlara ve çalışma alanı standartlarına oranla çok daha kesin ve özel olmalarını gerektirir.

Ağırlıklı olarak dış denetime ve amacı itibarıyla de özellikle finansal denetime yönelik olan AICPA tarafından yayınlanmış olan Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının her türlü denetim faaliyetleri için değişmeden geçerli olması söz konusu değildir. Doğal olarak yapılan denetimin özelliğine göre farklı standartlar da saptanabilir. Özellikle AICPA tarafından yayınlanan raporlama standartları tamamen finansal denetime yöneliktir. Uygunluk denetimi ve performans denetiminde veya diğer farklı denetim konularında farklı standartlar, özellikle raporlama standartlarının olabileceği doğaldır. Raporlama standartları, denetim sonucunun yazıyla bildirilmesine ilişkin standartlardır. AICPA tarafından yayınlanan Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarından genel standartları ile çalışma alanı standartları tüm denetim mesleği için geçerli olsa da, özellikle raporlama standartları sadece finansal tablo denetimi (muhasabe denetimi–auditing) geçerlidir. Ancak tüm denetim mesleklerinde, denetim sonucunda denetim görüşü bildirme yükümlülüğünün getirdiği, raporlama standardı zorunluluğu AICPA tarafından yayınlanan raporlama standartlarına çok da aykırılık oluşturmamaktadır (Kenger, 2001: 22).

2.4.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uyum

Denetim raporu, finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini belirtmelidir. Uzman denetçi; finansal tabloların genel kabul görmüş kuruluşun finansal durumunu, finansal durumundaki değişiklikleri ve faaliyetlerle ilgili sonuçları doğru ve dürüst bir biçimde sunduğu konusunda bir yargı bildirmektedir. Denetçinin böyle bir yargıya ulaşması için dürüstlikle ilgili belirli ölçütlerden yararlanması gerekir. Bu ölçüt ise genel kabul görmüş muhasebe ilkeleridir. Bu standart, denetçinin raporunda genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulup uyulmadığı konusunda bilgi vermesi gerektiğini açıkça öngörmektedir. Muhasebe uygulamalarını yönlendiren tüm teamüller, kurallar ve işlemler genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çerçevesini belirler. Denetçi de bu ilkelere uygunluğu araştırmak ve görüşünü de bu ölçütlere göre oluşturmak durumundadır (Özkan, 2000: 24).

2.4.3.2. Devamlılık

Denetim raporu, muhasebe ilkelerinin geçmiş dönemle bağlantılı olarak cari dönemde de değişmeden uygulanmış olup olmadığını açıkça belirlemelidir. Süreklilik ilkesi dönemlere ait finansal tabloların karşılaştırılabilmesine olanak sağlar. Finansal tabloların karşılaştırılabilmesi için bunların dayanağı olan ilkelerin yıldan yıla değişmemiş olmaları zorunludur. Ancak geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda kuruluşlar uyguladıkları ilke ve yöntemlerde değişiklik yapabilirler. Ancak bu değişiklikler ve bunların parasal etkileri finansal tabloların dipnotlarında açıklanır. Denetçi, bir önceki döneme göre değişiklik yoksa bunu raporunda belirtmez, fakat değişiklikler varsa bu değişiklikleri raporunda belirtmelidir. Böylece ilgili okuyucu finansal durumda meydana gelen değişikliklerin ne kadarının muhasebe ilkelerinde değişiklikler nedeniyle, ne kadarının ise gerçek faaliyetler sonucu ortaya çıkmış olduğunu ayırıp anlayabilecektir. Finansal tabloları okuyanları aydınlatmak amacıyla muhasebe ilkelerinde yapılan değişiklikler, bu değişikliklerin etkileri ve böyle bir değişikliğe gidilmesinin gerekçesi dipnotlarda yeterli ayrıntı ile sunulmalıdır (Akın, 2001: 37).

2.4.3.3. Açıklayıcı Bilgiler

Finansal tablolardaki bilgi verici açıklamalar, raporda aksi belirtilmedikçe makul ölçüde yeterli sayılmalıdır. Finansal tablolar çeşitli gruplara alacakları ekonomik kararlar için gerekli olan geçerli bilgiler sunarlar. Karar alıcılar için bu bilgiler zamanında, eksiksiz, geçerli ve tarafsız olmalıdır. Bu bilgilerin kimler tarafından kullanılacağı ve hangi tür ekonomik kararlara dayanak olacakları denetçi tarafından bilinemez. Finansal tablolar mümkün olduğu kadar fazla kullanıcıya hitap edebilmek için geniş amaçlı olarak düzenlenir. Denetçi finansal tablolarda yer alması gereken açıklayıcı notları da inceleyerek, bu tabloların kendilerinden beklenen amacı yerine getirip getirmediğini araştırır. Yeterli derecede açıklamanın olmaması durumunda denetçi raporunda bunu belirtir (Güredin, 1994: 35).

Açıklayıcı bilgiler sadece hangi bilgilerin açıklanması gerektiği ile ilgilidir. Bu bilgilerin açıklanma biçimi de çok önemlidir. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin düzeni, kullanılan sınıflandırma sistemi ve başlıklar ile ilgili terminoloji açıklama

ilkeleri kapsamındadır. Açıklayıcı dipnotlar yönetimin finansal tabloları tamamlayıcı nitelikte verdiği bilgiler olup, okuyucu için çok önemlidir. Bu dipnotların hazırlanması sırasında dikkat edilecek husus önemli bilgilerin kısa ve öz olarak sunulması olmalıdır. Açıklayıcı notların gereksiz bilgilerle donatılmış bulunması, önemli bilgilerin diğer bilgiler arasında boğulup gözden kaçmasına yol açar.

Belirli bazı hallerde işletme yönetimi açıklayıcı nitelikte olmakla beraber işletme içi gizli bilgiler oldukları gerekçesi ile bazı bilgilerin finansal tablolara ek olarak açıklanmalarını engellemek isteyebilir. Bu konuda denetçi ile işletme yönetimi arasında bir anlaşmazlık olması halinde sorun tam açıklamanın sağlanması yönünde çözümlenmelidir. Müşteri işletme yine de bu bilgileri açıklamamakta direnirse, denetçi durumu raporunda belirtmeli ve şartlı bir görüş bildirmelidir.

2.4.3.4. Denetçi Görüşü

Yürütülen denetimin sonucu denetim raporunda açıklanır. Denetim raporu, ya bir bütün olarak finansal tablolarla ilgili bir görüşün bildirilmesini kapsmalı ya da bir görüş bildiremiyorsa bu durumu nedenleriyle birlikte açıklamalıdır. Finansal tablolarla birlikte denetçinin adının geçtiği bütün durumlarda, denetim çalışmasının niteliği ve varsa denetçinin üstlendiği sorumluluk derecesi denetim raporunda yer almalıdır. Bu standart denetçinin finansal tablolarla olan ilişkisinin ve aldığı sorumluluğun derecesinin belirtilmesini de zorunlu kılmaktadır. Denetim raporuyla finansal tabloların kullanıcıları, denetçinin görüşüne güvenerek, finansal tablolardaki bilgileri doğru ve güvenilir kabul ederler ve alacakları kararlarda kullanırlar (Kenger, 2001: 23).

Denetçi denetlediği finansal tablolarda, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulduğu, tüm gerekli bilgilerin tam açıklama kuralına uygun biçimde belirtildiği, devamlılık ilkesine uyulduğu ve önemli aksaklık ve düzensizliklerin bulunmadığı görüşüne ulaşmış ise, bu yargısını olumlu bir denetim görüşü bildirmek yoluyla açıklar (Kenger, 2001: 23).

Denetçi, raporunda aksini belirtmedikçe, finansal tablolarda ve eklerinde gerekli her bilginin yer aldığı, yani tam açıklama ya da yeterli açıklama ilkesine uyulduğu anlamı çıkarılmalıdır. Sonuçta denetçinin finansal tablolara ilişkin görüşünü denetim raporunda

ortaya koymasý ve grþ ortaya koyamýyorsa bunu nedenleriyle aıklamasý gerekmektedir (Erdođan, 2001: 10).

2.5. Denetimin Süreçleri

Denetim iþlevinin gerekleþmesi birbirini izleyen aþamalardan oluþan bir süreç biçimindedir. Yönetimin bu iþlevi olan denetimin süreçlerinin de yönetim süreçlerine benzemesi doğaldır.

2.5.1. Veri Sağlama

Denetim alıþmalarına baþlamadan önce denetim alıþmalarına karar vermek ve plan hazırlamak üzere gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Veri sağlama süreciyle denetim alıþmalarının içeriği, kapsamı ve çerçevesine iliþkin veriler belirlenmekte, elde edilen veriler değerlendirilerek yorumlar yapılmaktadır.

Bu süreç dþnme, danıþma, inceleme ve araþtırmalar yapma ve elde edilen verileri çözümlenme aþamalarını içermelidir. Bu sayede denetim standartlarının belirlenmesi sağlanmış olmaktadır.

Denetçi, denetlenecek iþletmeyle ilgili olarak temel bilgileri toplamalıdır. İþletmenin faaliyet gösterdiği iþ kolu ve özellikleri, uygulanan muhasebe politikaları ve yöntemleri, i organizasyonlar ve yöneticilerle ilgili bilgiler, Şirketin yasal iliþkileri ve iktisadi faaliyetleri ile ilgili raporları ve tabloları kesinlikle değerlendirilmez.

2.5.2. Karar Alma

Denetim faaliyetlerini gerçekleŐtirecek denetçi denetime iliþkin kararlar almak durumundadır. Denetimden beklenen amacın sağlanması ve denetçinin amaca ulaþması alınan kararların doğruluğuna ve yeterliliğine bağlı bulunmaktadır.

Denetçi, denetim alıþmalarının her aþamasında belli kararlar almak durumuyla karþılaþmaktadır. Kararların yeterli araþtırma sonucunda elde edilecek verilere

dayandırılması, kararların inandırıcılığı ve etkinliğini belirleyen temel etkidir. Kararlarda yeterli dayanak ve kanıt yoksa kişisel görüş ve inanışların ağırlığı artar. Bu durum yanlış sonuçlara yol açabilir. Böylece denetçiye ve denetime duyulan güven sarsılacaktır. Bu nedenle karar alma sürecinin tartışmaya yol açmayacak, yeterli araştırma ve incelemelere dayandırılması gerekmektedir (Kenger, 2001: 24).

2.5.3. Planlama

Denetim planlaması, denetim görüşüne ulaşmada denetçilerin faaliyetleri ne şekilde yürütecekleri hususundaki davranış düzenini ifade eder. Planlama süreci amaçlara ulaşmak üzere izlenecek politika ve yöntemlerin belirlenmesini içermelidir. Planlamanın işletme amaçlarına göre mikro ve makro düzeyde olması ve önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir.

Planlama çalışmaları, her şeyden önce dağınıklığı önlemektedir. Denetim çalışmaları için harcanacak zaman ve emek bakımından büyük tasarruflar sağlanmaktadır. Denetlenen faaliyetlerin kontrolü ve değerlendirilmesinde etkinlik kazanılmaktadır.

Hazırlanacak denetim planı esnek olmalıdır. Bu plan denetim sırasında meydana gelebilecek değişikliklere her zaman uyabilecek bir şekilde, çeşitli ihtimaller dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Genel olarak denetim planı denetim sürecinin ilk safhalarında oldukça esnek bir biçimde hazırlanırken, denetim sürecinin sonuna yaklaştıkça planının esnekliği de gittikçe azalmaktadır (Corns, 1986: 94).

Bir denetim işlevi düzenli biçimde planlanırsa, yalnızca işletme faaliyetlerinin korunmasını sağlayan emniyet önlemleri değil, aynı zamanda yetkili, deneyimli ve dürüst insanlarca yapıldığında, yöneticilerin ortaklara ve kamuya karşı sorumluluklarının güvencesi olur ve bütün işletme personelinin doğruluğunu, dürüstlüğünü korur (Corns, 1986: 95).

2.5.4. Organizasyon

Örgütlenme çalışmaları sırasında kişiler arası ilişkilere önem verilmektedir. Gerçekleştirilecek çalışmalar için yetki, görev ve sorumluluklar belirlenmeli ve dağıtımı

yapılmalıdır. Denetçi takımının yapısı oluşturulurken sorumluluk, gözetim, teknik bilgi ve deneyim ile ilgili hususlar değerlendirilmelidir.

Örgütlenme işlevi mevcut örgütlenme düzeninin geliştirilmesini de kapsamalıdır. İşletmenin merkez yönetimi ve taşra ya da alt birimlerinin gerek birim gerekse çalışanlar bazında mevcut örgütlenmesi incelenerek değerlendirilir. Değerlendirme sonuçlarına göre işletme amaçlarına en uygun organizasyon ortaya konmalıdır.

2.5.5. İletişim

İletişim süreci kişi ve gruplar arasında ilişkileri geliştirmek ve sağlamak üzere işletme içi haberleşmenin sembol, kavram ve anlamlarla sağlanması sürecidir.

Denetçi, üst yönetim ile denetlenen birimler arasında köprü görevi görmektedir. Denetim çalışmalarında elde edilen bilgileri ve varılan sonuçları üst yönetime ileterek üst yönetimin bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Yönetilenlerden üst yönetime mesajlar göndererek geri bilgi akışı sağlanmaktadır. Ayrıca üst yönetimin hedefleri ve planları hakkında ve diğer talimatların içeriği konusunda denetlenen birimlere bilgi akışını sağlamaktadır. Sonuç olarak yönetimin karar, hedef ve diğer emirlerinin içeriği ve nasıl uygulanması gerektiği konusundaki talimatlar ilgililere açıklanmaktadır.

2.5.6. Etkilenme

Bu aşamada denetlenen birimin yönetilmesi ve kontrol edilmesi yoluyla karar sürecinin etkilendirilmesidir. Denetlenen birimin karar alma süreci önerilerde bulunma, güdüleme, geliştirme, ödüllendirme, örnek verme gibi yollarla değişiklik konusunda etkilenmektedir.

Denetçi gerçekleştirdiği denetim faaliyetleri sonucunda gerek denetlediği birimin gerek üst yönetimin karar sürecini etkilemektedir. Denetim çalışmalarında denetlenen birim ve üst yönetim denetim raporları ile denetim sonuçlarından bilgi sahibi olmaktadır. Öneriler ve görüşler doğrultusunda yeni kararlar alınmakta ya da alınmış kararların uygulaması değiştirilmektedir. Denetçi görüşlerinin yeterli kanıt ve araştırmalara dayandırılması sonucunda, denetçinin önerilerinin uygulama oranı o derece yüksek olmaktadır.

2.5.7. Koordinasyon

Koordinasyon, işletmenin sahip olduğu kaynakları işletme amaçlarına ulaşacak faaliyetler doğrultusunda birleştirme, güçleri bir arada toplama ve kararları uygulama çabasıdır. Ortak amaca yönelik bir iş birliği sistem ve mekanizması olup, zaman bakımından ayarlamayı, faaliyetlerin birbiri adına gelmelerini ve iç içe geçerek kenetlenmelerini bu yolla bütünleşmeyi sağlayıcı çalışmaları kapsamaktadır (T.C. Ziraat Bankası Teftiş Kurulu Yönetmeliği, Madde 15).

Etkin bir koordinasyon sağlanabilmesi için iyi bir iletişim sisteminin varlığı gerekmektedir. Bu sayede farklı birimler ve bireyler birbirlerinin çalışmalarından haberdar olmakta, bir uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Aksi takdirde çabaların yoğunluğu istenilen ölçüde etkinlik sağlamayacaktır.

Öte yandan denetim kendi faaliyetleri içinde de koordinasyonu sağlamalıdır. Denetçilerin çalışmaları koordine edilmeli, birleştirilmeli ve birbirlerine uymaları sağlanarak farklılaşmalar ve sapmalar önlenmelidir.

2.5.8. Düzeltici Önlemlerin Alınması

Bu aşamada daha önceden üst yönetim tarafından belirlenen hedefler, kamu otoritesi tarafından belirlenen yasal düzenlemeler ve yönetim tarafından belirlenen iç düzenlemeler fiili durumla karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma sonucunda ortaya çıkan farklılıklar belirlenmektedir.

Değerlendirmede, özellikle, farklılıklar ya da sapmalar öncelikle incelenir ve kaynakları belirlenir. Olumlu sapmalarında kaynakları belirlenerek uygun nitelikleri içeriyorsa yaygınlaştırılması ya da geliştirilmesi yoluna gidilmektedir.

Denetçi önlemler konusundaki görüş ve önerilerini düzenlediği raporlar aracılığı ile belirtir. Denetlenen birimin verimlilik ve etkinliğini arttıracak diğer önerilerinde raporda yer alması gerekmektedir.

İşletme yönetimi makro ve mikro düzeyde önerilen önlemlerin niteliğine göre işletme yönetim kararlarında gerekli düzenlemeleri yapmak suretiyle denetim çalışmalarının yaşama geçirilmesini sağlamaktadır.

2.6. Denetçi Türleri

Denetçi, denetim faaliyetini yürüten, yeterli mesleki bilgi ve denetime sahip, bağımsız davranabilen yüksek ahlaki nitelikler taşıyan ve çalışmalarında yeterli özeni gösteren uzman bir kişidir. Denetçiler yaptıkları denetim faaliyetlerinin içeriğine ve konularına göre üç gruba ayrılmaktadırlar:

2.6.1. Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetçiler, denetimini yaptıkları işletmeyle işçi işveren ilişkisi içinde olmayan, müşteri olan işletmelere profesyonel denetim hizmeti sunan ve bir denetim işletmesinde görevli olan uzman kişilerdir. Bağımsız denetçiler, eğitimleri, deneyimleri ve bağımsız olma nitelikleri ile çeşitli denetim işlevlerini en iyi şekilde sürdürebilecek yetenekteki kişilerdir.

Bağımsız denetçilerden beklenen, işletmenin mali tablolarında yer alan bilgilerin temelinde, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesi hakkında bir görüş bildirmektir. Bağımsız denetçilerden denetlenen dönemde oluşan muhasebe hareketlerini yüzde yüz incelemeleri beklenmemelidir. Denetçi, kendisinin belirleyeceği bir sayıda ve önemlilikte belge ve kayıtları inceleyerek genel bir görüşe ulaşmaktadır. Denetim raporunda varılan sonuç, denetçinin görüşünü yansıtmaktadır. Denetçi, bir denetim çalışmasında yapılması gerekenleri yapmakla sorumlu tutulmaktadır. Buna karşın ortaya çıkan aksaklıklardan ve işletme ilgililerinin karşılaştıkları zararlardan işletme yönetimi sorumlu olmaktadır.

Bağımsız denetçilerin asıl görevleri işletmelerin mali tablolarını denetlemektir. Bunun yanında yaptıkları çeşitli hizmetleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Bozkurt, 1998: 32):

- İşletmelere vergi konularında danışmanlık yapmak,

- Çeşitli konularda yönetim danışmanlığı yapmak,
- Muhasebe sistemleri kurmak veya mevcut durumu incelemek ve önerilerde bulunmak,
- İç kontrol yapısını oluşturmak,
- İşletmeler adına çeşitli kurumlarda temsil görevini yürütmek,
- Kamu kurumlarının işletmelerden istediği belge ve bilgilerin onaylanması işlevini yerine getirmek olarak sıralanabilir.

Denetçiler de aynen avukatlar ve doktorlar gibi serbest meslek sürdüren kişiler olup, bir ücret karşılığında faaliyet gösterirler. Bağımsız denetçiler belirli bir sınavı geçip bu faaliyeti yapma yetki ve fermanını kazanmış uzman kişilerdir.

2.6.2. İç Denetçiler

İç denetçiler, işletmenin çalışanı olarak, işletme bünyesinde kurmay görevi üstlenmiş kişilerdir. Bu hizmeti sunan bölüme “İç Denetim Bölümü” adı verilir. İç denetimin amacı genel olarak, organizasyonun yöneticilere sorumluluklarını etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmelerinde yardımcı olmaktır. Bu genel amaca ulaşmak için iç denetçiler şu faaliyetleri yerine getirirler:

- Finansal kontrollerin, muhasebe kontrollerinin ve diğer faaliyetlerle ilgili kontrollerin sıhhatini, yeterliliğini ve uygulanmasını dikkatle gözden geçirerek değerlemek ve uygun maliyetli etkin kontrol sistemlerini geliştirmek ve uygulamak (Poyraz, 1993: 29),
- Faaliyet ve işlemlerin belirlenmiş politikalara, planlara ve yönergelere uygunluğunu sorgulamak (Peker, 1983: 318),
- İşletmenin varlıklarının her türlü zararlara karşı korunmakta olduğunu araştırmak,
- Yönetimin düzenleyip sunduğu her türlü bilginin doğruluk ve güvenilirliğini araştırmak,
- Üstlenilen sorumlulukların yerine getirilmesi ile ilgili faaliyetlerin kalitesini araştırmak,

- Faaliyetlerle ilgili gerekli iyileştirme önlemlerini yönetime tavsiye etmek,
- İşletme yönetiminin istediği özel araştırmaları yapmak,
- Bağımsız denetçilerle iş birliğine girmek (Sawyer, 1973b: 5).

İç denetçilerin faaliyetleri sonucu ulaştıkları bulgular doğrudan doğruya o işletmenin yöneticileri ve yönetim kurulları tarafından kullanılır. Bunun yanı sıra, iç denetim kurulunun işletmedeki iç kontrol sistemi ile ilgili olarak hazırladığı rapor bağımsız denetçinin çalışmalarına ışık tutar. İç denetçiler, bağımsız denetçilerin gerekli gördüğü hallerde onlara yardımcı olur. İç denetçilerin faaliyetlerini sürdürmede ve iç denetim raporunu düzenlemede tarafsız davranmaları beklenir.

2.6.3. Kamu Denetçileri

Kamu denetçileri, kamusal örgütlere bağlı olarak çalışan denetçilerdir. Çeşitli devlet kurumları içinde kurulup örgütlenmiş olan bu denetim birimleri kamu ve özel işletmelerin yasalara, yönetmeliklere, devletin ekonomik politikasına ve kamu yararına bağlılık derecesini izler ve denetler. Devlet denetçileri olarak da adlandırabileceğimiz kamu denetçileri, istihdam edildikleri kendi kuruluşlarının denetimlerini yapmalarının yanı sıra, vergi yükümlülerinin de vergi yasalarına uyup uymadıklarını ve beyanlarının doğru olup olmadığını incelerler (Öztürk, 1998: 21).

2.7. Özet

Gerek özel sektörde ve gerekse kamu sektöründe faaliyet gösteren organizasyonların yönetim anlayışında ve kültüründe hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim denetim fonksiyonunu da etkilemekte ve mesleğin önüne yeni ufuklar açmaktadır.

Tüm örgütsel yapıların oluşumunun belli bir hedefi olması ve bu hedefin gerçekleştirilmesi için organizasyonun yönetilmesi işin doğası olunca, konulan hedeflere ulaşılması için yapılması gerekli olan eylemlerin organizasyondaki insanlar veya organizasyonun yönetimi tarafından konulan normlara göre yerine getirilmesi sürecinde kuşkusuz denetim kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda denetim kavramı ve denetim kavramının niteliği organize olmanın verdiği güce göre şekillenmektedir.

Çünkü kişilerin kendi başlarına iken gösterdikleri davranış şekilleri ile pek çok kişinin olurlu dikkate almak zorunda oldukları belli bir örgütsel yapı içerisinde davranış şekilleri değişmektedir ve örgütsel davranış kalıpları da bu etkileşim sürecinde şekillenmektedir (Cowan, 1994: 11).

Başarılı bir denetim, bünyesinde yer aldıkları organizasyonların ihtiyaçlarına ve beklentilerine yanıt verebilmek ve organizasyonlarına daha olumlu katkılarda bulunabilmek amacıyla kendi misyonlarını gözden geçirip denetim yaklaşımlarını hızla değiştirmektedirler. Hiç kuşkusuz dünyadaki bu gelişmeler ülkemizde de yansımaları bulacaktır.

3. BÖLÜM

İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ AÇISINDAN BANKA İŞLETMELERİ İŞLETMELERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

3.1. Giriş

İşletmeler, 20 veya 30 yıl öncesine göre faaliyette buldukları çevre itibariyle önemli ve hızlı bir değişim ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu değişimin temel dinamikleri, mal ve hizmetlerde globalleşme, teknolojilerde hızlı bir şekilde gelişen yenilikler (innovation), talepteki hızlı değişim ve ürün ömrünün kısalması, otomasyon ve enformasyon teknolojilerinin yaygınlaşması olarak sayılabilir.

İşletmelerde ilk dönemlerde çok dar ve sınırlı bir görev alanını kapsayan iç denetim fonksiyonu da bu değişime paralel olarak önemli ölçüde değişmiş ve değişimini sürdürmektedir. Günümüz dünyasında iş çevresinin çok hızlı değişmesi iç denetçiyi bu değişime ayak uyduracak esneklikte olmaya zorlamaktadır.

İç denetim, kurumun her türlü etkinliğini geliştirmek, iyileştirmek ve kuruma değer katmak amacıyla, bağımsız ve tarafsız bir şekilde güvence ve danışmanlık hizmeti vermektir. İç denetçiler, risk yönetimi, iç kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliği ve verimliliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için sistematik yaklaşımlar geliştirerek kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olurlar.

İç denetim ve risk yönetimi, kurumun amaç ve hedeflerine ulaşmasına dönük olarak kuruma değer katmaya çalışır. Bu amaçla, kuruma yönelik yeni hedefler belirlenmesinde ve geliştirmesinde yardımcı olur. İç denetim, sürekli ve disiplinli, risk değerlemesine dayanan bir denetim anlayışı benimsediğinden bir kurumda etkin bir risk yönetiminin kurulmasına yardımcı olur.

3.2. İç Denetim Kavramı

Denetim, Latince Audire, İngilizce audit (işitmek, incelemek, anlamak) kelimesinin Türkçe karşılığı olup, Türk Dil Kurumu tarafından, bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, teftiş etmek, kontrol etmek anlamında tanımlanmıştır (Örenay, 2005: 1). İç denetim, bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir sağlama ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğin geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli bir yaklaşım sunarak kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur (Basel Komite, 2000: 2).

Modern iç denetim oluşumu, 1941 yılında İç Denetçiler Enstitüsünün (Institute of Internal Auditors) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. İç denetimin Sorumlulukları Hakkında Tebliğ İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1947 yılında yayınlanmıştır. İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları ise aynı Enstitü tarafından 1978 yılında yayınlanmıştır (Yörüker, 2003: 1). Bununla birlikte, özellikle son yıllarda denetçiler, yöneticiler ve muhasebeciler iç denetimi tanımlamaya, irdelemeye, rapor etmeye ve mevcut denetim sistemlerini iyileştirmeye yönelik çalışmalarını arttırmışlardır. Bu kapsamda iç denetimi tanımlamaya yönelik olarak dört ayrı meslek kuruluşunun yapmış olduğu çalışma sonuçları rapor halinde yayınlanmıştır. Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Kurumu (ISACF) tarafından 1995 yılında yayınlanmış olan COBIT Raporu, İç Denetçiler Enstitüsü Araştırma Kurumu (IIARF) tarafından 1991 yılında yayınlanan ve 1994 yılında revize edilen SAC Raporu, Treadway Komitesi (TC) tarafından 1992 yılında yayınlanan COSO Raporu ve Amerikan Yeminli Muhasipler Kurumu (AICPA) tarafından 1988 yılında yayınlanan 55 no.lu, 1995 yılında yayınlanan 78 no.lu tebliğler, iç denetim kavramını ağırlıklı olarak mesleki perspektife dayalı olarak tanımlama amacı güden çalışmalardır (Colbert ve Bowen, 1998: 1).

İç denetim, işletme içinde uygulanan tüm kontrolleri kapsamaktadır. İç denetim ne şekilde sınıflandırılırsa sınıflandırılırsın iç denetimin tanımı değişmeyecektir, çünkü her denetim sistemi belirlenen amaçların gerçekleştirilmesine ve bu amaçların gerçekleştirileceğine yeterli ölçüde güven duyulmasına yönelik olarak kurulmaktadır (Sawyer, 1988a: 90). İşletme içindeki servislerin fonksiyonlarını yerine getirirken

izlenen yöntem ve işlemlerinin güncel olup olmadığı veya güncelliğini koruyup korumadığı ancak denetimle anlaşılabilir (Uman, 1985: 25).

İç denetim, işletmenin, kendi iç kontrollerinin tatmin edici düzeyde işlediğini teyit etmek amacıyla kendi yararına sürdürdüğü bir denetimdir. Dış denetim her zaman finansal konularla ilgilenmesine rağmen, iç denetimin zorunlu konusunun finansal konular olması gerekmez. Kapsamında finansal, uygunluk ve faaliyet denetimleri yer alabilir. Özellikle halka açık anonim ortaklıklarda ortak sayısının çokluğu ve ortaklık grubunun arz ettiği nitelik bakımından, iç denetim yalnızca bir iç kontrol olmaktan çıkmakta ve ortaklık işlerinin gidişatını tarafsız olarak aksettirmeye yarayan bir faaliyet halini almaktadır (Poroy ve Diğerleri, 1997: 331).

İç denetimin günümüzdeki anlamına aşağıda belirtilen aşamalardan geçerek ulaştığı görülmektedir (Pickett, 2003: 2):

- Kurum içinde iç işlemlerin çek edilmesi süreci,
- İşlem bazlı sürekli denetim anlayışı,
- İstatistik yöntemler kullanarak denetim,
- Olasılık esasına dayalı bir yaklaşımla denetim,
- Anlık belirli noktaların çek edilmesine yönelik denetim,
- Risk analizine dayalı denetim,
- Sistem tabanlı yaklaşımla denetim,
- İdari işlemlerin de denetim kapsamına dahil edilmesi,
- Yönetim denetimi,
- Risk odaklı denetim.

Görüldüğü üzere risk odaklı iç denetim günümüzde denetim anlayışının en yeni ve son şeklini teşkil etmektedir. İç denetim, günümüz işletmelerinin ihtiyaçları dikkate alındığında geriye dönük klasik denetimi kapsamakla birlikte, mutlaka ileriye dönük olmalı, daha iyiye ve yeniliğe dayalı değişimi hedeflemelidir. Maliyet düşürücü, yenilik getirici, sistemleri sorgulayıcı, iş ve hizmetlerin kalitesini yükseltici, eğitici, etkin, ekonomik ve verimliliği artırıcı olmalıdır. Değişime ve yeniliklere açık ve dinamik, idarenin iş ve işlem akışlarına, iç kontrol mekanizmalarının ve idari sistemlerin

çalışmalarına bağlı olarak doğabilecek riskleri proaktif biçimde önceden öngörebilecek yapıda olmalıdır. Doğabilecek risklere ilişkin proaktif tedbirleri almayı amaçlayan, çağdaş ve uluslararası standartlara uygun, kaliteli ve üstün vasıflı objektif bir denetim niteliği taşınmalıdır (Aksoy, 2002: 62).

3.3. İç Denetimin Amacı ve İç Denetimi Gerektiren Nedenler

İç denetim, işletme faaliyetlerinin amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara, performans programlarına ve mevzuata uygun olarak planlanmasını ve yürütülmesini, kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını, bilgilerin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve zamanında elde edilebilirliğini amaçlar.

İç denetim, nesnel güvence sağlamanın yanında, özellikle risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerini geliştirmede idarelere yardımcı olmak üzere bağımsız ve tarafsız bir danışmanlık sağlar. Danışmanlık hizmeti, idarenin, hedeflerini gerçekleştirmesini sağlamaya yönelik prosedür ve uygulamaların sistemli ve düzenli bir biçimde değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunması yoluyla gerçekleştirilir (Maliye Bakanlığı, 2005).

İşletme kapsamında sürdürülen iç denetim faaliyetlerine gereksinim duyuran nedenleri aşağıda belirtildiği gibi sıralamak mümkündür:

3.3.1. Sorumluluk ve Hesap Verebilme

Her işletmede, yöneticiler sahip oldukları yetki ve sorumluluklarının bir kısmını kendilerine bağlı olarak çalışan kişilere devrederler. Tüm yöneticilerin çalışanların görevlerini etkin ve verimli bir biçimde yerine getirip getirmediğini ve işletmenin hedeflerinin de bir parçasını oluşturan bireysel hedeflere ulaşp ulaşmadıklarını öğrenmesi gereklidir. Sözkonusu bilgilenme faaliyetinde ne yöneticilerin kişisel çabaları, ne de astların kendi faaliyetlerini raporlamaları sırasında mevcut olan çıkar çatışması nedeniyle astların düzenledikleri raporlar tam olarak yarar sağlamaz. Bu nedenle sistemlerin, usullerin, kontrollerin değerlendirilmesi ve verimliliği ile hedeflere ulaşp ulaşılmadığının belirlenmesinde, iç denetçiler bilgi toplama, şartları analiz etme ve problemleri tanımlama konularındaki mesleki yeterlilikleri nedeniyle belirtilen

işlemleri yöneticilere vekaleten yaparlar. Bununla birlikte sözkonusu değerlendirme görevi ölçme, onaylama ve tavsiyelerle sınırlıdır. İç denetçilerin yönetimin yerine geçerek çalışanları görevlerini tanımlamamaları gereklidir. Aksi halde sahip olmaları gereken en temel özellik olan nesnelliği kaybederler.

İç denetçiler temel olarak üst düzey yöneticiler de dahil olmak üzere her kademedeki yöneticilerin görevlerini yerine getirmekteki performanslarını yönetim kurulu adına incelerler. İşletmedeki iç denetçilerin yönetim kurulu ile doğrudan ilişki kurabilmelerine imkan veren bir yönetmeliğin bulunması ve yönetim kuruluna sunulacak tüm hususların üst yöneticilerle karşılıklı olarak tartışılması iç denetçilerin, denetim bulgularını ve değerlendirmelerini herhangi bir endişeye maruz kalmadan yönetim kuruluna ya da denetim komitesine sunabilmelerini sağlar (Akarkarasu, 2000: 11).

Ayrıca yönetim kurulu üyeleri, çoğu zaman üst yönetimin kararları ya da teklifleri hakkında değerlendirme yapabilecek bilgiden yoksundurlar. Yönetim kurulu üyelerinin gerek ortaklara gerekse kamuya karşı sorumlulukları dikkate alındığında, işletmenin faaliyetleri hakkında elde edecekleri nesnel ve güvenilir bilgiler ışığında üst yönetimin kararları ya da tekliflerini değerlendirebilmeleri gereklidir. İşte bu aşamada iç denetçiler gerekli incelemeleri yapar, bilgileri bir araya getirir ve sonuçta hazırladıkları raporlar ile yönetim kurulunun nesnel ve güvenilir bilgi alma ihtiyacını karşılarlar.

3.3.2. Vekalet Teorisi

Günümüzde ticaretin büyük ölçülere ulaşması beraberinde şirketlerin de ölçülerinin ve ölçeklerinin büyümesine yol açmıştır. Bu nedenle, aynı zamanda yönetici olan işletme sahibinin yerini büyük ölçüde profesyonel yöneticiler almışlardır. Yöneticiler, görevleri karşılığında uzun vadede daha fazla ücret alma temel güdüsüyle hareket eden ve bu yüzden çoğu zaman işletme sahipleri ile çatışabilecek kişisel amaç ve hedefleri bulunan kişilerdir. Bu nedenlerle, işletme sahipleri yöneticilerin emanet ettikleri kaynakların etkin ve verimli olarak kullanımı hususunda endişe duyarlar. Bununla birlikte işletme sahiplerinin yöneticilerin görevlerinin yerine getirip getirmediği hususlarında yeterli değerlendirmeleri yapacak zamanları ya da teknik ve metodolojik bilgileri yoktur.

İşletme sahipleri ve yöneticiler arasındaki bu ilişki vekalet akdine benzetilmiştir. Bu kapsamda bir vekil olarak görev yapan yöneticinin sözkonusu ilişkiden doğan borçlarını yerine getirmesi sırasında ortaya çıkabilecek düzensizlikler hakkındaki işletme sahibinin şüphelerini ortadan kaldıracak en önemli kontrollerden biri yapılacak olan iç denetimlerdir. Bağımsız ve nesnel bir biçimde gerçekleştirilen ve tatmin edici sonuçlar veren denetimler, yöneticilerin, taşıdıkları sorumlulukları yerine getirdikleri hususunda işletme sahiplerini daha kolay ikna etmelerini sağlar. Bu kapsamda iç denetçiler finansal ve finansal olmayan işlem ve olaylara konu olan denetimler ile işletme sahibi ve yöneticiler arasındaki potansiyel çıkar çatışmasını önlerler (Akarkarasu, 2000: 12).

3.3.3. Yönetime Danışmanlık ve Yardım

Modern bir iç denetçi yönetime yardımcı olacak nitelikte eğitim ve deneyime sahiptir. Yetişmiş iç denetçiler işletmedeki hata ve hileleri açığa çıkarmak yanında, ileride benzer sorunlarla karşılaşılmasını için yöneticilere danışmanlık ve eğitim hizmeti de verebilirler.

Amerikan İç Denetim Enstitüsünün kabul etmiş olduğu tanımda da ifade edildiği üzere “İç denetim bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir sağlama ve danışmanlık faaliyetidir.” Başta Bankacılık Gözetim Komitesi, iç denetim bölümü için özellikle önem arz eden yansızlık ve nesnellik ihtiyacının, iç denetim bölümünün, aynı zamanda, iç kontrollerin geliştirilmesi konusunda üst yönetime müşavirlik veya danışmanlık yapmasına engel olmadığını belirtmektedir (Basel Komite, 2000: 2). İç denetçilerin belirtilen nitelikte bir faaliyet yerine getirebilmeleri için planlama, organizasyon, yönetim ve kontrol konularında bilgi sahibi olmaları ve olayları profesyonel bir yönetici gözüyle değerlendirebilmeleri gerekmektedir. Bu niteliklere sahip olan iç denetçiler, yönetim merkezli denetçi olarak adlandırılmaktadırlar.

3.3.4. Tasarruf İhtiyacı

Profesyonel olarak yürütülen denetimler sonunda tespit edilen eksikliklerin düzeltilmesi konusunda da işletmeler maddi açıdan büyük tasarruflar sağlamakta ve kazançlar elde etmektedirler. Maddi kayıpların ortaya çıkarılması ve düzeltilmesi bazen iç denetim

biriminin yıllık maliyetini karşılayacak büyüklükte olabilmektedir (İç Denetim Enstitüsü, 1995: 7).

3.3.5. Hileli İşlemlere Karşı Korunma İhtiyacı

Günümüzde, özellikle halka açık şirketlerde küçük pay sahiplerinin kar payı alma gibi ortaklık haklarını tehdit eden en büyük tehlike işletmelerde meydana gelen hileli işlem ve eylemlerdir. Bu hileli işlemlerin en tipik örneği halka açık şirketlerde, büyük pay sahibi aile ya da kişilerin sahip oldukları diğer şirketler, küçük pay sahiplerinin ve işletmenin zararına olarak, işletme karının örtülü olarak aktarılmasına yönelik yaptıkları işlemlerdir (Akarkarasu, 2000: 13). Bununla birlikte, giderek karmaşık hale gelen finansal araçlar ve finansal pazarlara bağlı olarak, şirket dışından kişilerin yapmış oldukları incelemeler ile bu tür usulsüzlükleri ve hileli eylem ve işlemleri tespit etmeleri olasılığı azalmakta ve daha maliyetli hale gelmektedir. Bu nedenlerle, küçük pay sahiplerinin yönetsel açıdan herhangi bir hakimiyet sağlayamadıkları şirketlerde iç denetim birimlerinin bir diğer önemli görevi de işletme bünyesinde, çalışanlar, yöneticiler ve hatta yönetim kurulu üyeleri tarafından yapılabilecek hileleri tespit etmek ve bunların meydana gelmesinin önlenmesi için tavsiyelerde bulunmaktır.

Hileli eylem ve işlemler işletmenin çıkarı ya da zararı için işletme içinden kişilerce gerçekleştirilmiş olabileceği gibi işletme dışından kişilerce de gerçekleştirilebilir. Sözkonusu hileli işlemlerin ve işlemlere konu olan şirketlerin niteliklerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan çalışmalar arasında en yeni tarihli ve kapsamlılardan biri, bilinen adıyla Treadway Komisyonu, COSO tarafından oluşturulan bir araştırma grubunun 30.11.1999 tarihli “Hileli Finansal Raporlama: 1987-1997 Amerikan Halka Açık Şirketlerinin Bir Analizi” başlıklı raporudur (Akarkarasu, 2000: 13).

3.4. İç Denetim Faaliyetinin Nitelikleri

İç denetim bir işletmedeki;

- Finansal ve operasyonel bilginin doğru ve güvenilir olup olmadığı,
- İşletmenin risklerinin tanımlanmış ve asgariye indirilmiş olup olmadığı,

- Dış düzenlemelerin ve kabul edilen iç politikaların ve usullerin izlenip izlenmediği,
- Tatmin edici standartların oluşturulup oluşturulmadığı,
- Kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı,
- İşletmenin hedeflerine etkin bir biçimde ulaşıp ulaşılmadığı,

hususlarının belirlenmesi ve işletmenin yöneticilerinin ve diğer üyelerinin görev ve sorumluluklarını etkin bir biçimde yerine getirmelerinde destek olmak amacıyla tüm işlemlerin ve kontrollerin iç denetçilerce, nesnel ve sistematik bir şekilde gözden geçirilmesi ve onaylanmasıdır. Söz konusu tanımın daha iyi anlaşabilmesi için unsurlarına ayrılarak açıklanması yerinde olacaktır (Akarkarasu, 2000: 19).

3.4.1. Sistematik ve Nesnel Onay

Ekonomik bilgilerin, onun üretildiği sistem ve süreçle birlikte incelenmesi denetimin belirli bir süre içindeki faaliyeti içerdiğini açık bir şekilde göstermektedir. Bu bakımdan denetimi bir süreç olarak tanımlamak uygun olur. Aynı zamanda denetimin tüm aşamalarında planlı, mantıklı ve bilimsel çalışmaların yapılacak olması onun sistematik bir süreç özelliğini kazanmasını sağlar (Çömlekçi ve Erdoğan, 1996: 6). İç denetim, konusuna tam olarak hakimiyeti ve iç denetim standartlarının öngördüğü gerekliliklere uygunluk yeteneğini ifade eder. Bu yetenekler iç denetçinin finans, muhasebe ve denetim konularına ek olarak yönetim ve sosyal ilişkilerde de yeterli bilgi ve deneyime sahip olmasını gerektirir (Kurban, 1997: 24). Bu kapsamda nesnel onay için:

- İç denetçinin, iç denetim konusunda yetkin bir kişi olması gereklidir.
- İç denetçilerin bağımsız görüş oluşturabilmeleri için denetledikleri süreçlerin oluşturulması ya da uygulanması aşamalarına katılmamaları gereklidir.
- İç denetçinin şirket organizasyonu içerisinde bağımsız bir konuma sahip olması gerekir.

İç denetçi bulgularını açıklıkla sunmıyor ve bulgularını sonuçları objektif olarak değerlendirmede kullanamıyorsa, işletmenin amaçlarına etkin bir biçimde ulaşmasında yönetime yardımcı olamıyor demektir. Bu nedenle iç denetim birimi raporlarını, bu

raporlarını değerlendirebilecek ve gerekliliklerini yerine getirebilecek yetkiye sahip bir yöneticiye ve özellikle denetim komitesine sunmalıdır(Kurban, 1997: 25).

3.4.2.Tüm İşlemler

İç denetçilerin mesleki faaliyetleri sırasında herhangi bir kısıtlama getirilmesi kabul edilemez. Bu kavram, tüm finansal ve finansal olmayan işlemlerin gözden geçirilmesi yanında tüm çalışanlara, ürünlere, kayıtlara ve imkanlara sınırsız olarak erişimi kapsar (Kocabay, 1998: 12).

3.4.3. Doğru ve Güvenilir Bilgi

Yöneticilerin karar almalarında kullanılan finansal ve operasyonel bilgilerin doğru, tamamlanmış, güvenilir, yararlı ve zamanında verilmiş bilgiler olup olmadığının gözden geçirilmesini ifade eder (Çağrı, 1999: 14).

3.4.4. Risklerin Tanımlanması ve En Aza İndirilmesi

İşletmenin potansiyel kayıplarını ifade eder. İşletmelerin yetersiz kontroller nedeniyle yüz yüze kaldığı riskler çok fazladır. Bu risklerin sebebi önemli görev ve yetkilerin birbirinden ayrılmasındaki başarısızlıktan, kurumsal çıkar çatışması politikası oluşturmaktaki başarısızlığa kadar uzanır. İç denetçilerin bu tür tehlikelere karşı, riskler ortadan kalkana kadar gerekli inceleme ve denetimleri yapmaları gereklidir.

3.4.5. Hukuka ve İşletme İçi Kural ve Usullere Uygunluk

İç denetçiler, işletmenin politikalarının, usullerinin ve kurallarının yeterli olup olmadığını ve yararlı amaçlara hizmet edip etmediğini de belirlemesi gerekir. Denetçiler, sözkonusu kural ve usullere uyulup uyulmadığını denetlemekle birlikte bu usul ve emirlerin uygunluğunu da incelemesi kendilerinden beklenir (Sezer, 2001: 20).

3.4.6. Kaynakların Etkin ve Verimli Olarak Kullanılması

Denetçinin, yönetime emanet edilen personel, fon, araç ve diğer kaynakların en iyi ve masrafsız şekilde kurulduğundan emin olması gereklidir.

3.4.7. İşletmenin Amaçlarına Etkin Bir Şekilde Ulaşması

İşletmenin daha önce belirlenen amaçlara ve hedeflere ulaşip ulaşmadığının belirlenmesini ifade eder. Yukarıda yer alan tanım, iç denetçiye konulan kuralları sorgulaması, tahminlere ulaşmayı engelleyecek eksikliklerin belirlenmesi, yalnızca risklerin belirlenmesinden çok neyin yanlış olduğunun açıklanması görevlerini de yüklenmektedir.

3.5. Bankanın Tanımı

Banka terimi Türkçe karşılığı masa, sıra veya tezgah anlamına gelen İtalyanca “Banco” kelimesinden gelmektedir. Tarihçiler bankanın ilk çıkış noktası olarak zamanımızdan altı bin yıl öncesini göstermektedir. Gerçekten Sümerlerin Ourouk sitesi etrafında gelişen ilk uygarlıklarından birinde milattan önce 3500 yılında kurulan mabet, bilinen ilk banka kuruluşudur (Tezer ve Çolak, 1999: 14). Yüzyıllardan beri birçok değişiklikler ve gelişmeler kaydederken, günümüzde en mükemmel şeklini almaya başlamış olan banka konu ile ilgili çok sayıda yazar tarafından, değişik şekillerde tanımlanmıştır. Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya kısaca, faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da vermek olan bir ekonomik kuruluştur. Bankanın başka bir tanımı; para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu seçen bir ekonomik birimdir (Takan, 2001: 2).

Para ve kredi gibi klasik bankacılık işlemleriyle birlikte, kamusal yönü ağırlıkta olan birçok ekonomik, sosyal ve teknik faaliyetlerin, uluslararası yapılaşma ve kalkınma sorunlarının çözümünün bankalar verilmesi olağan hale gelmiştir (Kandiller, 1996: 13). Bankalar, likit gereksinimi olan firmalara, bünyelerinde tuttıkları fonların gereksinimlerini aşan kısımlarını firmalara bu ihtiyaçları için kredi olarak verirler

(Zarakolu, 1994: S.26). Günümüzde bankaların faaliyet alanları o kadar artmıştır ki, bugünkü özelliklerini tam anlamıyla kapsayan bir tanım vermek çok güçtür. Bankalar mevduat toplar, kredi verir, fatura öder, fatura tahsil eder, sanayi kuruluşlarına ortak olur. Borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir (Eyüpgiller, 1988: 22). Bugünkü çağdaş banka işlemlerinin çok çeşitli ve karmaşık olması, araçlarının genel ekonomideki etkinliği ve yönetimdeki özellik ve güçlük nedeniyle klasik çağların bankalarından çok değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır.

Bankaların para yaratma işlevlerinin olması ve makro ekonomik açıdan para politikasının başlıca araçlarından biri olması nedeniyle, bankaların ciddi bir denetim ve kontrol ortamı içerisinde çalışmalarını gerektirmiş ve ayrıca sektörün belirli bir imtiyaza sahip olmasına yol açmıştır (Aksoy, 1998: 2).

3.6. Banka İşletmelerinin Fonksiyonları

Bankaların faaliyet konuları, faaliyet gösterilen ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine ve uluslararası ilişkilerin genişliğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Farklı nitelikteki bankacılık işlemlerini değişik kıstaslara göre yine farklı biçimlerde bölümlenmek mümkündür (Altuğ, 1996: 14). Günümüzde bankaların ekonomik açıdan en önemli faaliyeti sermaye ile müteşebbisi karşılaştırmalarıdır. İşletmelerin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta, mevduat ve diğer kaynaklardan sağladığı fonları, işletmelere kredi olarak vermekte bir köprü görevi görerek, ülkenin ekonomik hayatının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Takan, 2001: 60).

Bankalar bunu yanında ülkenin para politikasının etkinliğini artırmakta, para politikasının yürütülmesinde gerekli araçları oluşturmaktadır. Uyguladıkları çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri ile uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunmaktadırlar. İzledikleri kredilendirme politikası ile ekonomide gelir ve servet dağılımını etkileyebilmektedirler (Freixas and Charles, 1998: 2).

Bankalar genel olarak dört temel fonksiyonu yerine getirir. Bu fonksiyonlar şunlardır:

3.6.1. Kaynak Sağlama Fonksiyonu

Kaynak Sağlama Fonksiyonu, bankalarda iki kaynaktan fon sağlanır. Bunlar özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır. Özkaynaklar kendi bünyelerinden sağladıkları kaynaklar, yabancı kaynaklar ise borçlanmak yolu ile üçüncü şahıslardan sağladıkları kaynaklardır (Avery, 1991:15).

Özel kişilerden, kamu kurumlarından ve diğer bankalardan sağlanan mevduat bankacılık faaliyetlerinin en önemli kaynağıdır. Mevduat toplanması ve toplanan mevduatın kredi olarak plase edilmesi işlemleri, banka işletmeciliğinde en önemli ve üzerinde en çok zaman harcanan işlemlerdir.

3.6.2. Fon Kullanma Fonksiyonu

Fon Kullanma Fonksiyonu, bankalar belirli bir maliyetle (ödenen faiz, komisyon ve diğer giderler) sağladıkları fonları, belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri, bankaların fon kullanma fonksiyonunu oluşturmaktadır. Fon toplayıp fon arz etmek suretiyle mali sistemde aracılık rolünü üstlenen bankaların temel işlevlerinden biri kaynak sağlamak diğeri de sağlanan kaynakların kullandırılmasıdır. İkinci işlev esas olarak kredi verme işlemlerini kapsar. Bankalar müşterilerine ya para vererek ya da müşterilerin banka itibarından yararlanmasını sağlamak suretiyle kredi açarlar. Bu açıdan bakıldığında banka kredileri nakdi olup olmamasına göre iki bölüme ayrılırlar (Sevilengül, 1998: 122):

Nakdi Krediler; belli bir faiz ve komisyon karşılığında borç para verilmesi nakdi kredi işlemlerini oluşturur. Nakdi krediler müşterilerin lehtar olduğu senetleri iskonto etme, avans verme veya borçlu cari hesap açma şeklinde gerçekleştirilir.

Gayrinakdi Krediler; banka müşterilerine nakit bir ödeme yapılmadan müşterilerin banka itibarından yararlandırılarak iş yapmalarını kolaylaştıran işlemlerdir. Müşteri lehine teminat verilmesi, senetlerin kabul, ciro, aval işlemi uygulaması, yurt dışı ülke kredilerinin kullandırımı esnasında muhabir bankaya harici garanti verilmesi gibi işlemler gayrinakdi kredi işlemleridir.

3.6.3. Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu

Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu, özellikle gelişmiş ülkelerin ticari bankalarında vadesiz mevduat hesabının aılmasındaki amaç, müşterilerin paralarını güvence altına alma ve ödemelerinde kolaylık sağlama isteğidir. Bu nedenle çoğu ülkelerde vadesiz mevduata faiz verilmez. Bankadaki vadesiz mevduatın bir ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap üzerine ek verilmesi yoluyla olur. Böylece vadesiz mevduat sahipleri nakdi para olmadan satın alma gücü elde etmiş olurlar. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilir (Geylan, 1985: 18). Diğer bir değişle nakdi para olmadan sadece bankaların hesaplarına borç ya da alacak kaydı düşülerek yaratılan kaydi para günümüzde para arzının en önemli unsurudur.

3.6.4. Hizmet Fonksiyonu

Hizmet Fonksiyonu, bankaların mevduat toplama ve kredi vermenin yanında müşterilerine başka hizmetlerde sunarlar. Ekonomide meydana gelen gelişmelerin ve bankalar arasındaki rekabetin de etkisiyle hizmet fonksiyonu çok gelişmiştir. Bankalar sağladığı başlıca hizmetleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Eldeki paranın saklanabileceği güvenli bir yer sağlamak,
- Müşteri adına para nakli (EFT, Havale, Transfer vs.),
- Borsa işlemlerine aracılık etmek,
- Kefalet ve teminat mektubu vermek,
- Tahvil satışlarına aracılık etmek,
- Kiralık kasa hizmeti sunmak,
- Kambiyo işlemleri yapmak,
- Müşterileri adına ek ve senet tahsilatı yapmak,
- Dış ticaret işlemlerine aracılık etmek,
- Müşterilerine finansal konularda bilgi vermek,
- İtibarlı müşterilerine banka referans mektubu vermek,
- Elektrik, su, doğal gaz, telefon, vb. faturaların tahsilini yapmak,
- Bağkur, Sosyal Sigortalara Kurumu primi, vergi tahsilatı işlemlerini yapmak,
- Müşterilerine kredi kartı, şirket kartı ve seyahat çekleri gibi kolaylıklar sağlamak,

- Müşterilerine bilgi (istihbarat) hizmeti sunmak olarak sırlanabilir.

3.7. Bankacılığın Risk Yapısı ve Banka Faaliyetlerindeki Sınırlandırmalar

Bankaların, diğer ticari işletmeler gibi en önemli hedefleri, elinde bankanın hissesi olan banka ortakları açısından bankanın piyasa değerini maksimize etmektir. Bu nedenle bankanın borç verme, yatırımda bulunma, borç alma, fiyatlandırma, yeni servislerin açılması vb. diğer kararların alınmasında ortakların servetleri üzerinde olacak sonuç etkilerin hesaplanması önem taşır (Santos, 2000: 27). Bu kapsamda banka ortaklarının servetinde olacak etkiler üç temel faktör tarafından belirlenir. Bu faktörler;

- Ortaklara yansıyan nakit tutarının artması,
- Bu nakit akımının veya kazanımın sürekliliği,
- Bu nakit döngüsündeki risklerin niteliği şeklinde sıralanabilir (Fraser, 1995: 11).

3.7.1. Banka İşletmelerini Karşılaştığı Riskler

Risk, kurumun hedeflerinin gerçekleşmesini engelleyecek her türlü olay veya durumlardır (Fıkrkoca, 2003: 25). Bankaların ağırlıklı olarak para ticareti yapması ve faaliyet konularının hata götürmeyen nazik bir yapıya sahip olması nedenleriyle banka işletmeciliği ile risk işletmeciliğinin eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bankalar para kazanmak için risk almak zorundadırlar. Bu yüzden banka yönetimi kazanç/risk açılımını dengeye getirmek için alternatif yatırım stratejileri oluşturmak durumunadır.

Risk ile belirsizlik kavramları farklı kavramlar olmakla beraber her iki kavramın da gelecekteki sonuçların kesinlikle bilinemeyeceği durumları anlattığını düşünenler, riski beklenen bir sonucun belirsizlik derecesi olarak tanımlarlar. Diğer bir ifade ile risk bir olayın veya olaylar setinin ortaya çıkma olasılığıdır. Risk sözcüğü, genel olarak negatif veya istenmeyen bir duruma karşılık gelmektedir (Karacan, 1997: 16). Bundan dolayı

risk, belirsizliğe karşı maruz durum olarak ifade edilmekte ve belirsizlik ve belirsizliğe maruz kalma olarak iki temel faktör ile tanımlanmaktadır (Anderson, 2001).

Mali piyasalarda risk yerine “exposure” terimi kullanılmaktadır. Bu kavram, mevcut pozisyon sonucu ortaya çıkabilecek zarar ve kazançları içermekte ve riski hem negatif, hem de pozitif olarak tanımlamaktadır (Gültekin, 2001: 3)

İç kontrol sistemi oluşturulurken dikkate alınması gereken en önemli faktörün, risk faktörü olduğu dikkate alınarak, bu kapsamda risk türleri aşağıda açıklanmıştır. Ancak bu riskleri azaltmaya yönelik olarak iç kontrol sistemi oluşturulurken bu genel risk türlerinin dışında başka risklerin de var olduğu ve risklerin türleri ile önemlilik derecesinin çeşitli faktörlere bağlı olarak bankadan bankaya değişebileceği gözardı edilmemelidir.

3.7.1.1. Kredi Riski

Bu risk, potansiyel kayıplar açısından büyük bir önem taşır. Kredi riski müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır. Yani kullanılan kredinin geri dönmeme halini ifade eder. Kredinin geri dönmemesi, borcun tamamen veya kısmen kaybına neden olur. Kredi vermek, bankacılığın en başta gelen işlevi olmakla birlikte aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Kredi borçlularının borçlarının anaparasını ve faizini zamanında ödememeleri ihtimali kredi riskini oluşturur.

Mali riskler arasında en önemli olanı ve Türk bankalarının yönetimine en çok dikkat ettiği risk, kredi riskidir. Türk bankacılık sektörü, yıllar boyunca kredi riskine gereken önemi vermektedir. Ancak sektörde artan rekabet, risk alma açısından da bazı sonuçlar doğururken, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelerinin gereği de ortaya çıkmıştır. Kredi riskinin bir bütün olarak ele alınması bankacılık sektörünün giderek daralan uluslararası finansman ortamına rağmen, donuk alacaklarının seviyesini düşük tutarak kredi riskini yönetebileceğini ortaya koymuştur (Erçel, 2000: 68). Özellikle gelişmiş ülkelerde ticari bankaların aldıkları en önemli risk kredi riskidir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde, Türkiye’de olduğu gibi, bankaların kredi portföylerinin küçük olması, az sayıda bilinen müşteri ile çalışılması bu riski azaltmaktadır (Köylüoğlu, 2001: 82).

Borçluların anaparayı ve faizini zamanında ödememeleri aynı zamanda bankalar açısından hem likidite hem de kar zarar sorunu yaratır. Bankaların kendilerine ilişkin bu riske, aynı zamanda gecikme ya da temerrüt riski de denilebilir. Son yıllarda pek çok sayıdaki banka iflasları geri dönüşü olmayan kredilerden dolayı ortaya çıkmıştır.

Basel Komitesi'nce kredi riskinin etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayacak unsurlar, üst düzey banka yönetiminin kalitesi ve banka karar alma süreçlerinin doğru bir şekilde işlemesi olarak belirlenmiştir. Bunlara ilave olarak, kredi borçlusu tarafından hangi amaçlar ve planlar doğrultusunda kredi talep edildiğinin incelenmesi, kredi borçlusunun talep ettiği kredinin geri ödenmesinde kullanılacak fon kaynaklarının analiz edilmesi, kredi alanın çeşitli senaryolar altında bu kredileri geri ödeme performansının ölçülerek, kredinin tahsil edilebilirliğinin tespit edilmesi, kredi alan firmanın gelecekteki nakit akımlarında değişimler görülmesi olasılığı esas alınarak, kredinin risk/getiri analizi yapılması öngörülmüştür (Cenk, 2005: 3).

Kredilerin sınırlı sayıdaki kişiler, sektörler ve ülkeler üzerinde yoğunlaştırılması ve önemli miktarda kredinin belli bir ekonomik gruba kullandırılması kredi riskini arttıran başlıca hususlardır.

Kredi riskini azaltan belli başlı uygulamalar ise;

- Belli sektörlerle, kişilere yoğunlaşmanın önlenmesi,
- Kredi açılacak müşterilerin detaylı olarak incelenmesinin sağlanması,
- Bir kişiye veya gruba verilecek kredilere limit getirilmesi,
- Kredi verme kararlarının banka yönetiminin gözetimi altında gerçekleştirilmesi ve kredi kararı verilmeden önce verilecek krediye ilişkin detaylı bir değerlendirme yapılması şeklinde özetlenebilir.

Bir finansal kuruluşun kredi riskini ölçmek ve kredinin geriye ödeme gücünü saptamak için krediyi alanın geri ödememe riskinin ölçülmesi gerekir. Genelde finansal kuruluşların kredi riski ve geri ödememe riskini ölçmekte kullanılan yöntemler ve modeller birbirine çok benzemektedir. Geri ödememe risk modelleri üç grup model

olarak ele alınmaktadır. Bu modeller; Kalitatif modeller, Kredi skorlaması (derecelendirilmesi) modeli ve Newer modelleridir (Saunders, 1999: 2).

3.7.1.2. Faiz Oranı Riski

Bu risk, gerek nominal gerekse reel faiz oranlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanır. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir–gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar (Çelik, 2001: 62). Örneğin, eğer borçlanılan para üzerindeki faiz giderleri, borç olarak verilen krediler üzerindeki faiz giderlerinden daha hızlı artıyorsa, artan faiz oranları bankanın kar marjını düşürecektir (Rose, 2002: 168).

Bankanın farklı vadeler ve faiz yükü ile yükümlülükleri arasındaki ortaya çıkabilecek uyumsuzluk faiz oranı riskini oluşturur. Faiz oranı riski genel olarak iki şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki bankanın yükümlülüklerine kıyasla daha uzun vadeli varlıklara sahip olmasından kaynaklanan yeniden finanslama riski olup, bankanın bu durumda uzun vadeli olarak bulundurduğu varlıklarını finanse etmek için yeniden borçlanmak ya da borçlarının vadesini uzatmak isterse karşılaşılabileceği maliyet riskini ifade etmektedir. İkincisi ise bankanın yükümlülüklerine kıyasla daha kısa vadeli varlıklar tutmasından kaynaklanan yeniden yatırım riski olup, yeniden yatırılan fonların getirisinin fonların maliyetinin altına düşmesi olasılığını ifade etmektedir (Karacan, 1997: 23).

Türk bankacılık sektörünün, kısa vadelerde faize duyarlı pasiflerinin faize duyarlı aktiflerinden daha fazla olması, yabancı kaynakların varlıklara göre daha kısa sürelerde yeniden fiyatlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin yeniden fiyatlandırılma dönemlerindeki bu uyumsuzluk, aktif ve pasiflerin faiz oranı değişikliklerine karşı olan duyarlılıklarını arttırmaktadır. Diğer yandan bankalar, faiz oranlarının artma eğilimi gösterdiği dönemlerde, repo yoluyla düşük faiz getirili kamuya ait menkul kıymetlerini, daha yüksek getirili olanlarla değiştirmek suretiyle, faiz riskini kontrol altında tutmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca sektörde, swap gibi bazı türev enstrümanlar da, bu amaca yönelik olarak kullanılmaktadır (Erçel, 2000, 67).

Faiz oranındaki dalgalanmalar ve varlıklar ile yükümlülükler arasında yukarıda anlatıldığı şekilde vade farkı oluşması faiz oranı riskini arttıran başlıca faktörlerdir. Faiz oranı riskini azaltmaya yönelik başlıca uygulamalar ise;

- Uzun vadeli ve sürekli varlıkların uzun vadeli kaynaklarla, kısa vadeli ve geçici varlıkların kısa vadeli fonlarla karşılanması,
- Net faiz marjını yeterince yüksek tutmaya yönelik bir politika izlenmesi şeklinde özetlenebilir (Tevfik, 1997: 260).

3.7.1.3. Likidite Riski

Genelde likidite, bir bankada oluşan nakit fazlasını veya gerektiğinde yükümlülüklerini ya da diğer müşterilerinin taleplerini makul maliyetlerle karşılayabilme gücü olarak tanımlanabilmektedir (Keeley, 1990: 57). Likidite riski ise, bir bankanın bugün ve gelecekte yükümlülüklerini karşılayamamaktan dolayı gelirinde ve sermaye düzeyinde ortaya çıkma olasılığı olan kayıpları ifade etmektedir. Bu nedenle risk ile getiri arasında çok yakın bir korelasyon vardır. Risk arttıkça getiri artmaktadır. Yüksek getiri peşinde koşan bir banka için bu olay bankanın temerrüde düşmesine, ödeme güçlüğü çekmesine, likidite sıkıntısına girmesi hatta iflasına yol açabilmektedir (Ünsal, 2001: 1). Bu risk banka müşterilerinin hesaplarındaki paraları çekmesi ve/veya uluslar arası finans piyasalarına girip kaynak sağlayamaması durumunda büyür (Mandacı, 2003: 72).

Bankalar, taahhütlerini zamanında yerine getirebilmek amacıyla, mevcutlarında nakit değerler ya da likiditesi yüksek finansal araçlar bulundurmaları durumundadırlar. Eğer bir banka, taahhütlerini karşılayabilecek söz konusu araçlara sahip değilse, likidite riski ile karşı karşıya demektir. Bu risk, özellikle kısa vadeli varlıklarının yine kısa vadeli taahhütlerini karşılayamama durumunda ortaya çıkar (Çelik, 2001: 62).

Likidite riskine bakıldığında, mevduat sahiplerinin kısa vadeleri tercih ederken, yatırım sahiplerinin yüksek enflasyon beklentileri ve belirsizliğin yönlendirmesiyle daha uzun vadeleri araması, Türk bankacılık sektörünün aktif ve pasiflerinin vade yapılarında da, yansımaları neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sektördeki bankalar, likidite riskine daha duyarlı hale gelmişlerdir. Özellikle, son dönemlerde dünya ekonomisinde yaşanan mali sıkıntılar ve global mali krizler sonrasında, gelişmekte olan ekonomilerin

birçoğu riskli görülmeye başlanmıştır. Bu durumda, uluslararası yatırımcılar Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalara yatırım yapma konusunda daha ihtiyatlı davranmaya ve bu piyasalara, kredi kullandırmalarında daha seçici olmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Türk bankacılık sektörü de, kredi dağıtımlarını azaltarak likit kalmayı tercih etmiştir (Erçel, 2000: 68).

Genel olarak incelendiğinde, büyük bankalar küçük bankalara oranla daha az likidite riski ile karşılaşmakta ve söz konusu durum iki nedenden kaynaklanmaktadır (Özkan, 1999: 43). Bunlardan birincisi, büyük bankalarda çekilen mevduatın toplam mevduatın küçük bir kısmını oluşturma ihtimali daha yüksektir. Çünkü büyük bankaların mevduatları, küçük bankalara oranla daha geniş bir alana yayılmaktadır. İkincisi ise, ölçekleri nedeni ile büyük bankalar, genellikle bankalararası piyasaya daha iyi faiz oranıyla ve daha elverişli dönemlerde girmektedir.

Piyasada bankaya olan güven eksikliği, finans piyasalarının istikrarsız oluşu ve uzun süreli kısa vadeli borçlanma politikası izlenmesine karşın uzun vadeli kredi kullandırılması, hususları likidite riskini arttıran başlıca unsurlardır (Fraser, 1995: 11).

Likidite riskini azaltan başlıca uygulamalar ise;

- Bankaya girmesi ve çıkması muhtemel fon tutarlarının yakından takip edilmesi ve nakit akımının kesintisizliğini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınması,
- Yeterli ölçüde likiditesi yüksek düzeyde olan varlıklara sahip olunması,
- Bankanın varlıkları ile yükümlülüklerinin vade yapısının birbirine yakın olmasının temin edilmesi,
- Piyasada istenildiği zaman yeni fon bulabilme imkanının bulunması şeklinde özetlemek mümkündür.

3.7.1.4. Piyasa Riski

Piyasa riski bankanın bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve

döviz kuru riskinden dolayı zarar etme ihtimali olarak tanımlanır (Aloğlu, 2005: 39). Bu tanımdan da görüleceği gibi piyasa riskinin içinde faiz riski, döviz kuru riski, hisse senedi pozisyon riski ve emtia fiyatları riskini içine alır. Genel anlamda piyasa riski denildiğinde ise, mevcut bir varlık veya yükümlülüğün ileriki bir tarihteki piyasa değerinin belirsizliği olarak tanımlanabilir. Bu bakımdan piyasa riski bankacılık sektörünün karşılaştığı risklerin en geniş kapsamlısıdır.

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dahilinde, piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kar halini ifade eder (Çelik, 2001: 62). Piyasa riski herhangi bir zaman zarfında meydana gelebilir.

Piyasa riskini en aza indirmek, piyasa disiplinin sağlanmasıyla mümkündür. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf şekilde alınmasını içerir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplinin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilecektir (Erçel, 2000: 135).

3.7.1.5. Kur Riski

Ülke parasının diğer paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişimler sonucunda uğranılacak zarar olarak tanımlanabilir (Kaval, 2000: 28). Diğer bir ifade ile bu risk, kurlardaki değişmelerden kaynaklanan kazanç ve kayıplarla ilgilidir. Kur riski, yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kar veya zarara yol açar.

Kur riski bankacılık sisteminde 1970'li yılların başından itibaren sabit kur sisteminin terk edilmesi ile önemli hale gelmiştir. Kur riskine ilişkin olarak, Türk Lirası, faiz oranları ile Türk Lirası'nın nominal değer kaybı arasındaki fark, bankaların döviz cinsinden kaynaklarını Türk Lirası veya alternatif yatırım araçlarına dönüştürmesinin en büyük nedenidir. Türkiye'de kur riskine bağlı açık pozisyon izleme uygulaması 1985

yılında başlamıştır. Çeşitli güçlük ve kayıplarla karşıladıktan sonra, Türk bankacılık sektörü, kur riski konusunda yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmuştur. Ayrıca TCMB’de, yaptığı birçok yasal düzenlemeyle, bu riski azaltma yönünde önlemler almış ve uygulamaya koymuştur (Erçel, 2000: 69).

3.7.1.6. Sermaye Yetersizliği Riski

Bu risk, bankaların mevcut sermayeleri ile gerçekleşen risklerinden oluşan kayıplarını telafi edebilme gücünü ifade eder (Çelik, 2001: 62). Eğer mevcut sermayesi, söz konusu risklerin sebep olduğu kayıpları karşılamaya yeterliyse, risk düşük demektir. Eğer mevcut sermaye, kayıpları karşılayamayacak durumda ise, risk büyük demektir. Bu durumda gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması gerekmektedir.

3.7.1.7. Faaliyet Riski

Faaliyet riski, kurum içi kontrollerdeki aksamalar ve şirket yönetimindeki hatalardan kaynaklanan risk olarak tanımlanmaktadır. İç kontrollerdeki aksamalar mevcut hata ve sahtekarlıkların gözden kaçmasına yol açabileceği için bu risk bankanın zararda olmasının nedenlerinden birisi de olabilir (TBB, 1997a: 3).

Faaliyet riski, bir bankanın maliyetlerinin gelirlerini aşan bir biçimde faaliyette bulunması ve bu nedenle öz kaynaklarını yitirmesi ihtimalidir. Yukarıda anlatılan tüm riskler de bir ölçüde faaliyet riski olarak değerlendirilebilir. Örneğin, kredilendirme faaliyetleri yeterince kontrol edilemez ve çeşitlendirilemezse, banka için önemli sorunlar doğurabilir. Risklerin hemen hemen hepsinin faaliyet yönü vardır ve risklerin maliyeti de faaliyetlerin kontrolü ile azaltılabilir (Tevfik, 1997: 294).

Faaliyet riskinin içinde teknoloji riski, yasal risk, ahlaki risk ve itibar riski de yer almaktadır. Faaliyet riski, bankanın bilgi sistemlerinin raporlama sistemlerinin içsel risk izleme kurallarının kötüleşmesi sonucu maruz kalınan risk türüdür (Anderson, 2001).

Bankalardaki işlemlerin yoğunluğu ve işlemlerin yeterince kontrol edilememesi, harcamaların kontrol altında tutulamaması, teknolojik yeniliklerin maliyet tasarruflarını

sağlayamamaları ve yeni banka ürünlerinin hizmete sunulması hususları faaliyet riskini arttıran faktörlerdir. Faaliyet riskinin azaltan faktörler ise;

- Bankalarda iyi bir iç kontrol sisteminin bulunması ve tüm işlemlerin kontrole tabi olması,
- Bankalardaki teknolojik yeniliklerin ve yeni ürünlerin uygunluğunun yönetim tarafından ciddiyle değerlendirildikten sonra uygulamaya geçilmesi şeklinde özetlenebilir.

3.7.1.8. Suistimal Riski

Suistimal riski, banka yöneticilerinin, çalışanların ve diğer kişilerin usulsüz kayıtlama, hile vb. yöntemler kullanarak banka varlıklarını haksız olarak kendilerine mal etmeleri olasılığıdır.

ABD’de yayınlanmış istatistiklere göre münferit banka iflaslarının en önemli ve etkili nedeni suistimallerdir. Diğer yandan suistimaller hem mevduat sahipleri hem de sigorta kurumları açısından maliyeti en yüksek olan iflas nedenleri arasında yer almaktadır. ABD’de yayınlanmış bu istatistikler suistimallerin banka iflaslarında ne kadar önemli olduğu hususunda genel bir fikir vermektedir.

Suistimalin pek çok çeşitli biçimleri bulunmaktadır. Bunlar evrensel şekilde tekrar ve tekrar denmektedir. Çalmanın daha karlı ve daha az riskli yollarının olduğu bankacılıkta kasalardan para çalmak nadirdir. Bankalarda suistimalin en popüler yöntemlerinden birisi işbirliği yapılan bazı kişilere kredi açmaktır. Bu yöntemle çekilen kredi geri dönmediğinde çalma amacı gizlenebilir ve yapılan işlemin hatalı bir kredi açılması ya da şansızlıktan kaynaklanan olumsuzluk olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Bu yöntem aralarında Penn Square Bank da dahil çok sayıda iflas eden bankada uygulanmıştır (Karacan, 1997: 21).

3.7.1.9. Ülke Riski

Ülke riski genel olarak uluslararası kredi işlemlerine, kredi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle

yükümlülüğünü tamamen ya da kısmen yerine getirememesi anlamına gelir. Yani ülke riski, bir ülkenin çeşitli nedenlerden dolayı iç ve dış yükümlülüklerini yerine getirememesi veya getirmemesi ve ülkenin kendine özgü koşullarından kaynaklanan bütün risklerin toplamı olarak tanımlanabilir (Aloğlu, 2005: 40).

3.7.2. Banka Faaliyetlerindeki Sınırlandırmalar

İş dünyasında her sektörde yönetim karar alırken pek çok faktörün işletme faaliyetlerine getirdiği sınırlamaları dikkate almak durumundadır. Ancak bankaların faaliyetlerini sürdürürken karşılaştıkları sınırlamalar pek çok sektörün karşılaştığı sınırlandırmalardan daha geniş ve daha önemlidir.

Genelde bankanın dış çevresi tarafından konulan bu sınırlandırmaların banka yönetimi tarafından iyi anlaşılması, verilecek kararlarda dikkate alınması ve özellikle bankalarda iç kontrol sistemi oluşturulurken bu etkilerin değerlendirilmesi başarılı bir banka işletmeciliği için önemlidir. Çünkü, bu sınırlandırmalara uyulmaması nedeni ile iflasa neden olacak ölçüde bankanın pazar kaybına uğraması her zaman olasılık dahilinde bulunmaktadır.

Bankaların faaliyetlerine etki eden sınırlandırmalar başlıca üç kategoride sınıflandırılmakta olup, bunlar; pazar sınırlandırmaları, sosyal sınıflandırmalar ve yasal düzenlemeye bağlı sınırlandırmalardır (Fraser, 1995: 14).

3.7.2.1. Pazardaki Sınırlandırmalar

Banka yönetimi, banka ortaklarının servetini maksimize etmek amacıyla risk yönetimini gerçekleştirirken ve yönetim kararları alırken pazardaki mevcut sınırlandırmalarla karşılaşır. Bu sınırlandırmalar bir ölçüde pazar riski olarak da adlandırılabilir.

Pazardaki diğer bankalarla veya para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren diğer finansal kuruluşlarla rekabet etmek zorunda kalması en önemli pazar sınırlandırmasıdır. Örneğin, banka yönetiminin hesaplamalarına göre kredi riskini gidermek için verilecek kredilerden %3 faiz alınması gerekirken, pazardaki diğer kuruluşların %2 oranı üzerinden kredi sağlamaları durumunda, banka yönetimi alacağı kredi kararlarında, artık

pazarda %2 ile sağlandığı gerçeğini dikkate almak durumunda kalacaktır. Bu örnek pazarda olabilecek bir sınırlandırma olup, banka üzerine etkisi bazen bankanın zarar etmesine varacak kadar ağır olabilir.

3.7.2.2. Sosyal Sınırlandırmalar

Bankalar üzerindeki sosyal sınırlandırmalar, bankaların tarihsel olarak finans sisteminin merkezini oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin bankanın finansal kriz dönemlerinde pek çok kuruluşa kredi açmak zorunda kaldıkları görülür. Çünkü bankanın gösterdiği finansal performans netice itibari ile faaliyet gösterdiği toplumun ekonomik açıdan sağlıklı olmasına bağlıdır ve bu nedenle faaliyet gösterdikleri ekonomik yapının sağlıklı olarak işleme si için ellerinden geleni yapmaları gerekmektedir. Toplumun bankalardan beklemekte olduğu sosyal içerikli fonksiyonların bankalar tarafından üstlenilmesi bir şekilde toplum nezdinde bankanın itibarının tesis edilmesi açısından önemlidir.

3.7.2.3. Yasal Düzenlemelere Bağlı Sınırlandırmalar

Yasal düzenlemeler, banka portföyü yönetilirken banka faaliyetlerini en önemli ölçüde etkileyen sınırlandırmalardır. Yasal düzenlemeler bankaların karlılığı ve ayakta kalabilme yeteneklerini önemli ölçüde etkilemektedirler. Örneğin, bankanın varlıklarını ve yükümlülüklerini etkin şekilde çeşitlendirmesini önleyen düzenlemelerin bankaların iflas riskini arttırdığı ileri sürülmektedir (Karacan, 1997: 28).

Bankaların faaliyetlerine getirilen belli bağlı yasal sınırlandırmalara kısaca aşağıda yer verilmektedir:

- Banka varlıklarının yapısı konusunda getirilen kısıtlamalar; sermaye tabanları konulması, gayrimenkullere yapılan yatırımların belli bir limit de tutulması, belli tutarda rezervin tutulmasının zorunlu olması gibi düzenlemeleri örnek olarak vermek mümkündür.
- Kredilendirmeye yönelik sınırlandırmalar; örneğin aynı gruba verilebilecek kredi tutarına limit konulması.

- Fiyatlandırmada sınırlandırmalar; geçmiş dönemlerde mevduatlara uygulanacak faiz oranlarına getirilen taban ve tavan uygulamaları bu tür sınırlandırmalardır.
- Coğrafi açıdan getirilen sınırlandırmalar; bankaların bir bölgede veya ülke genelinde faaliyet göstermelerinin engellenmesi şeklindeki düzenlemeler örnek olarak gösterilebilir.
- Banka açmaya veya yeni şubeler açmayı zorlaştıran düzenlemelerde yine bu kapsamda değerlendirilebilirler.

Bankaların makro ekonomik açıdan finans piyasalarındaki ağırlığı, bankacılık sektöründe olabilecek herhangi bir olumsuzluğun ekonominin diğer alanlarını da olumsuz olarak etkileyebilmesi nedenleriyle, banka faaliyetlerinin sıkı bir yasal düzenlemeye tabi tutulmasını gerektirmektedir.

Bankaların faaliyetlerine sınırlandırmalar getiren yasal düzenlemelerin genellikle, bankaların başarısız olma riskini azaltmak veya banka kredilerini fiyatlandırılması ile kredilerin bir ölçüde genel ekonomik sağlığın muhafaza edilmesine yönelik olduğu görülmektedir.

3.8. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler

Bankacılık sektörünün temeli üçlü bir saç ayağına benzetilirse; bu ayakların ikisi “güven” ve “itibar”, diğer ise “sermaye” veya “güçlü mali yapı” olarak karşımıza çıkar. Güven ve itibar bir bankanın kısa sürede elde edebileceği şeyler değildir. Sözkonusu değerlere sahip olmak isteyen bir banka hedefine uygun politikalar benimsemelidir. Bu politikalar globalleşme sürecinde daha çok önemli hale gelmiştir. Çünkü global rekabet koşullarına uygun olarak hazırlanmayan politikalar, ulusal ve uluslararası piyasalarda güven ve itibar sahibi olmayı engelleyecek veya belirlenen hedeflere ulaşmaya mani olacaktır (Kahraman, 2000: 1).

Ancak güvenli ve sağlıklı bir finans piyasası oluşturma bu piyasanın oyuncuları olan bankaların görevi olduğu kadar, bu piyasada oyunun kurallarını koyan taraf olan kamu gücünün de görevidir. Bu nedenle 4389 Sayılı Kanun’un gerekçesinde “gerek tasarrufların korunması ve bunların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, gerekse

mali sektörde doğabilecek olumsuzlukların önlenmesi için, ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, kanun koyucu bankalara ilişkin mevzuat ve tasarrufları koruyucu önlemler getirmekte ve birer güven ve itibar müessesesi olarak kurulan bankaların, likidite, emniyet ve rantabilite çerçevesinde faaliyet göstermeleri ve etkin bir şekilde denetlenmelerini sağlayabilecek düzenlemeler yapmaktadır” açıklamalarına yer vermiştir. Bu nedenle 4389 ve 4491 Sayılı Kanunlar ile Bakanlar Kurulu’nda esaslı değişiklikler yapılmış ve değişiklikler sonrasında Türkiye’de düzenleme ve denetleme görevi yeni oluşturulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’na verilmiştir. Kurul’un kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapacağı denetim ve düzenlemelerden biri de risk yönetimidir.

3.8.1. Bankalar Kanunu ve Risk Yönetimi

Bankalar genel olarak tasarruf sahipleri ile finansman ihtiyacı olanları bir araya getiren kuruluşlardır. Bu nedenle, bankalar ile ilgili düzenlemeler, tasarrufların korunması ve toplanan kaynakların etkin bir şekilde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak kullanılmasını sağlayacak nitelikte olmak durumundadır. Bu amaçların sağlanması ise sistemin sağlıklı bir şekilde işlediğine olan güvene bağlıdır. Bu nedenle her ülkenin kendine özgü bazı hususlardan dolayı bir takım değişiklikler göstermesine rağmen, ülkelerin yasama gücü, hem mevduat sahiplerinin tasarruflarını güvence altına alınması, hem de kaynakların en rasyonel şekilde kullanılmasını sağlayacak şekilde mali sektör ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemelerin biri de mali sektörde risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri konusunda araştırmalar yapmak, model ve teknikler geliştirmek ve bunlar ile ilgili politika önerilerinde bulunmaktır (Kahraman, 2000: 2).

Hızla globalleşen dünyada bankacılık alanında yeni yapılar ile ilgili olarak yeniden yapılandırma araştırmalarının yapıldığı ve denendiği bilinmektedir (Berstein, 1996: 1). Bundan dolayı Türk bankacılık sisteminin de uluslararası standartlara uygunluğunun sağlanması gerektiği, ilk olarak 4389 Sayılı Kanun’un gerçekleşmesinde yer almış ve 01.11.2005 tarihli 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanununda da olduğu gibi kabul edilmiştir. Bu amaçla 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 9.maddesinin 4.bendinde aşağıdaki hüküm yer almıştır:

“Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler.” BDDK Teşkilat Yönetmeliği'nin (22.06.2000 tarih ve 24087 Sayılı Resmi Gazete) 13.maddesinde belirtildiği üzere; ana hizmet birimlerinden biri olan İzleme Dairesi Başkanlığı'nın görevi, risk yönetim teknikleri ve analiz yöntemlerinde kullanılacak veri tabanında yer alacak bilgilerin tanımlamalarını yapmaktır. Yine aynı yönetmeliğin 20.maddesinde belirtildiği üzere ana hizmet birimlerinden bir diğeri olan Risk ve Gözetim Teknikleri Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın görevleri de şunlardır:

- Mali sektörde risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri konusunda araştırmalar yapmak,
- Model ve teknikler geliştirmek,
- İç denetim, risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri ve ilgili istatistiksel araçların kullanımı konusunda ilgili birimlere teknik destek sağlamak,
- Yukarıda belirtilen konularda politika önerilerinde bulunmak,
- Kurum başkanı tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

3.8.2. Finansal Risk ve Yönetimi

Risk gelecekte ortaya çıkacak olaylarla ilgili belirsizlik olarak tanımlanabilir. Hayatın her alanında karşımıza çıkan risk, finans piyasaları sözkonusu olunca önem kazanmaktadır. Risk yönetimi ise, eğer herhangi bir birey veya kurum gerçekleştirebilecek nitelikteki bir riski azaltmak için herhangi bir finansal ürüne sahip oluyorsa, bu işlem finansal risk yönetimi veya riskten korunma (hedging) olarak tanımlanabilir (Kahraman, 1999: 2).

İşletmelerde finans yöneticilerinin karşılaştıkları bellibaşlı riskler ikiye ayrılır Bunlar, finansal riskler ve muhasebe risklerdir. Finansal riskler, isabetli olmayan finansal yönetim politikalarının uygulanması veya usulsüz işlemlerin gerçekleştirilmesi sonucu varlıkların kaybı olasılığıdır. Muhasebe riskleri, varlıklar ile ilgili hesap verme yükümlülüğünün yerine getirildiği raporlarda ve kayıtlarda hata olma olasılığıdır.

Varlıkların hırsızlıktan korunmasındaki veya varlıkların yönetilmesindeki başarısızlık ortaklar ve alacaklar için zarar riskini yaratır. Muhasebe kayıtlarında ve raporlarında kasıtlı ve kasıtsız olarak yapılan yanlışlıklar sonucu ortaya çıkan hatalı bilgilerin karar alma sürecinde hem yöneticiler hem de işletme ile ilgili kişiler tarafından kullanılması halinde alınan kararlarda yanılma riski ortaya çıkar (Kepekçi, 1994: S.9).

Bunların dışında finansal risklerin niteliğini etkileyen faktörler aşağıda gösterildiği gibi sıralanabilir (Blackstone, 1994: 64-65):

- İşletmenin büyüklüğü,
- İşletmenin faaliyet konusu,
- Yöneticilerin yeterliliği,
- Yönetimdeki bütünlük,
- Muhasebe uygulamalarındaki değişiklikler,
- Varlıkların likiditesi,
- Faaliyetlerin karmaşıklığı,
- Yasal düzenlemeler,
- Kritik noktalarda görev yapan personelin değişimi,
- Hızlı büyüme,
- Teknolojik yenilikler.

Yapılan değerlendirmelerde işletmenin faaliyet konusu, işletmenin büyüklük derecesi, varlıkların likidite dereceleri ve işletmedeki değişimler (yeni bir sisteme geçilmesi, teknolojik yenilikler, yeni ürün vb) işletmenin risk derecesini önemli ölçüde etkileyen başlıca faktörler olarak kabul edilmektedir (Marshall, 1995a: 2).

Risken kaçınma faaliyetlerini de üç grupta toplamak mümkündür (Santomore, 1997: 3):

- Etkin olmayan ve yanlış olan finansal kararlardan kaçınabilmek için süreç, sözleşme ve prosedürlerin standartlaştırılması,
- Kredi alanları (borçluları) çeşitlendirme yoluyla fayda sağlayacak ve zararların etkilerini azaltacak portföyleri oluşturmak,

- Kurum yönetimi ile yapılan, çalışanların sorumluluğunu gerektiren ve onları teşvik etmeye yönelik sözleşmelerin uygulanması.

Finans piyasalarında riskten bahsedince yatırım araçlarının içerdiği risk anlaşılır. Eğer, yatırım aracı devlet tahvili veya hazine bonosu ise, risk taşımadığı kabul edilmektedir. Çünkü, bunları elinde bulunduran kişilere faiz ve anapara devletçe mutlaka ödenecektir. Bir devletin bunların karşılığını ödeyemeyeceği teorik olarak kabul edilmez. Ancak özel sektöre ait yüksek getirili bir tahvilden bahsediliyorsa, bu tahvil büyük bir risk taşımaktadır. Bu nedenle bir finansal ürün elde edildiğinde, bu elde etme ile ilgili olarak belli bir düzeyde risk alınmaktadır.

Finansal risk ve risk yönetimi mali piyasada faaliyet gösteren organizasyonları yönetiminin vazgeçilmez bir parçası haline getiren nedenler 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Nedenleri de, 1973 yılında Chicago Board of Trade'in (CBOT) belirli hisse senetleri üzerinde standart opsiyon sözleşmeleri yapabilmesine olanak tanınması; Black&Scholes'un opsiyonları değerlemesi ile ilgili modeli; 1979'da ABD'nin yeni ekonomi politika anlayışı ile aşırı faiz oranlarının ortaya çıkması ve 1980'ler boyunca uluslararası finans piyasalarındaki gelişmelerdir (Basel Committee, 1997: 2).

Uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar nedeniyle, bu piyasalarla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması ihtiyacı 1990'lı yılların ortalarında hız kazanmıştır. 1995'te Londra'daki en eski yatırım bankası Baring Brothers Bank'ın, Nick Leeson'un Singapur'da piyasa endeksi spekülasyonundaki başarısızlığından sonra çökmesi, siyasal ve yasal düzenlemeleri yapmakla sorumlu olan çevrelerin gözünde risk yönetiminin önemini artmıştır. Bu çalışmalar neticesinde, 1997 yılında Basel Komite (The Basel Committee) Etkin Bankacılık Denetim ve Gözetiminin Temel Prensiplerini yayımlamıştır. Buna ilave olarak, 1997 yılının Şubat ayında Uluslararası Finans Enstitüsü (The Institute of International Finance) özel sektörün bakış açısından mali holdinglerin gözetim ve denetimi (The Supervision of Financial Conglomerates Private Sector Perspective) ile ilgili raporunu yayımlamıştır. Son olarak da, The Basel Committee on Banking Supervision, International Organization of Securities Comissions ve International Association of Insurance Supervisors'ın ortak forumu tarafından risk konsantrasyon ilkeleri yayımlanmıştır. Bu düzenlemelerin amacı finansal sektörde faaliyet gösteren işletmelerin basiretli bir yönetim anlayış ve yapısına kavuşması için

gerekli ilkelerin sunulmasıdır (Eiteman, 1998: 3). Ancak kısaca değinmek gerekirse, Basel Komitesi'nin yayımladığı Etkin Bankacılık Denetim ve Gözetiminin Temel Prensipleri gelişmiş olup olmamasına bakılmaksızın herhangi bir ülkenin bankacılık sistemindeki zayıflık hem o ülkenin hem de uluslararası finans sisteminin istikrarını tehdit edebilir. Finans sistemlerinin gücünü artırma ihtiyacı gittikçe artan uluslararası bir kaygı olarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede bir çok kuruluş (Örneğin, Basel Committee on Banking Supervision, IMF, BIS ve The World Bank) dünyadaki mali istikrarı arttıracak yollar aramaktadır.

Bankacılık üst kurulu yetkilileri, bankaların belli riskleri tanımlama, gözleme ve kontrol altına alma ve bu risklere uygun olduğu ölçüde sermaye karşılığı ayırmak üzere kapsamlı risk yönetimi sürecine uygun kurul ve yönetimin gözetimi kapsayacak şekilde, sahip olunduğunu görmelidir (Euromoney, 1998: 8).

Bütün bu gelişmeler finansal şirketlerin, risk yönetim politikaları oluşturabilmek ve bu politikaları uygulatacak bölümlerin, her şeyden önce, işletmelerin maruz kalabilecekleri risklerle ilgili etkili karar verebilmek için mali piyasaları ve bu piyasalarda bulunan ürünlerin işleyişini her açıdan anlayabilecek düzeyde tecrübeli personele sahip olmalarını zorunlu hale getirmektedir (Park, 2000: 23).

Globalleşme sürecinde döviz kurlarındaki ani değişiklikler veya faiz oranlarındaki dalgalanmalar şirketlerin nakit akımlarını etkileyebildiği için, çoğu şirket riskten korunmayı veya kaçınmayı (hedging) globalleşme stratejilerinin uygulanabilir bir parçası olarak görmektedir. Örneğin, türev ürünleri faiz oranı riskinden kaçınmak, mal fiyatları ve döviz kurlarında oluşan ters yönlü hareketleri hafifletmek, emeklilik fonlarını yönetmek, özsermaye riskinden kaçınmak ve portföy dağılımı değiştirmek amacıyla şirketlerce kullanılmaktadır.

Risk yönetim politikalarına sahip olmak, şirket yönetimine şirket ortaklarına karşı risk yönetim politikalarının içerdiği enstrümanların kullanımından doğabilecek olan sorunlar veya felaketler açısından kolaylıklar sağlamaktadır. Çünkü risk yönetim politikaları izlenecek yol hakkında rehber niteliğinde dokümanlardır. Söz konusu dokümanlar, hangi finansal enstrümandan ne zaman, ne kadar satın alınacağını ve bunlarla ilgili raporlama ve onay sürecini genel hatlarıyla ortaya koymaktadır. Zaman zaman bu politikalar en

basit haliyle “riskten korunma, spekülasyon yapma” sloganından ibarettir. Oluşturulan politikaların bir kısmı da, sayfalarca uzunlukta riskten korunma ile spekülasyon arasındaki farklılıkları genel hatlarıyla ortaya koyan dokümanlar olmaktadır. Ancak, zaman zaman katı politikalar, piyasalarda lehe sonuçlanabilecek gelişmelerden doğan fırsatlardan yararlanmayı engellemektedir. Diğer taraftan, amacı açıkça belirtilmiş olan politikalar bile kötüye kullanmaya müsaittir (Kahraman, 1999: 4).

Risk yönetim politikası oluşturmak genel hatları ile belirli bir süreç gerektirir. Politika oluşturmanın ilk adımını, yönetim kurulunun bir politika geliştirmeye izin vermesi veya bu konunun işletmenin amacı ve hedeflerine sağlıklı bir şekilde ulaşması için risk yönetimi ile ilgili bir politikaya ihtiyaç duyulması oluşturur.

İkinci adım, şirketteki finansmandan sorumlu kişinin riskten korunmanın esaslarını yazılı olarak belirlemesidir. Bu nedenle ikinci adım bilgi toplamayı gerektirir. Bilgi toplama sırasında, bu esasların hem muhasebe standartlarına uygunluğu, hem de vergi karşısındaki durumu ana hatları ile ortaya konmalıdır.

Üçüncü ve önemli aşama, raporlama sürecidir. Risk yönetim politikaları uygun raporlama ve onay süreçlerini tanımlamak zorundadır. Örneğin, belirlenen parasal limit aşımalarını içeren hedge işlemleri için genel müdür onayının gerekmesi veya bazı işlemlerin çift imza ile yapılabilmesi gibi...

Dördüncü aşama ise, belirlenen politikanın kontrol yöntemlerini tanımlamayı içerir. Bu nedenle sağlıklı bir şekilde işleyen iç denetim sistemine ihtiyaç vardır.

Bütün bu aşamalardan sonra, hazırlanan risk yönetim politikası üst yönetim ve yönetim kuruluna getirilir. Bu sırada şirketin finansal olmayan bölümlerinden hazırlanan politikaya karşı zorlayıcı sorular gündeme gelebilir. Bu durumda yapılacak olan, uygun iletişim kurmak suretiyle yönetim kurulunu ikna etmektir. Diğer bir deyişle, uygun iletişim için gerekli her türlü araç kullanılmalıdır. Çünkü bu aşamada, çoğu zaman, risk yönetim politikası daha fazla risk alındığı gerekçesi ile reddedilebilir. Bu nedenle aşağıda belirtilen hususlar kullanılmak suretiyle oluşturulacak politikaya olan tepkiler ortadan kaldırılabilir:

- Politikanın içerdiği kavramların açıklanması,
- Karşı karşıya kalınan veya taşınan risklerin açıklanması,
- Eski uygulamaları kullanarak riskten korunmanın açık seçik ifade edilmesi,
- Seçilen enstrümanların tanımlanması ve aralarındaki farklılıkların gösterilmesi,
- Riskten korunmanın ve korunmamanın (açık pozisyonda kalma) açıklanması.

Finansal risk yönetim politikaları, özellikle döviz kurları, faiz oranı ve ürün fiyatlarındaki değişikliklere karşı korunma sağlamak için çok sık kullanılmaktadır.

Risk yönetim politikalarının en sık karşılaştığı eleştiri, piyasada fırsat doğduğunda yaratıcılığı engellemeleri olmaktadır. Çünkü bu tip ortamlarda risk yönetim politikaları gerekli esnekliğe sahip olmayıp, formalitelerle doludur. Bu nedenle, politikaların olmasını gerektiğini destekleyenler dahi, oluşturulan politikaların esnek olmasını savunmaktadırlar. Buradaki esneklik, piyasada oluşan fırsatları değerlendirmeden ziyade riskten korunmayı mükemmelleştirmeye yarayan bir esneklik olmalıdır (Kahraman, 1999: 5).

3.8.3. Risk Yönetim Politikasından Beklentiler

Risk yönetim politikası oluşturma aşamasından sonra, yapılması gereken hangi tekniğin risk yönetim amacı için kullanılacağıdır. Aksi takdirde risk yönetimi bir kaosa dönüşebilir. Örneğin, finansal risk yönetiminde çok az konu türev enstrümanların zıt amaçlar için kullanımı kadar dikkat çekmiştir. Spekülasyon aracı olarak kullanıldıklarında türev ürünleri çok büyük zararlara ve bazı durumlarda şirketlerin batmasına neden olabilir.

Pensilvanya Üniversitesi'nin Wharton Fakültesi tarafından yapılan araştırmaya göre şirketler tarafından kullanılan türev ürünleri ile ilgili olarak ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya göre, araştırmaya katılan şirketlerin 1994'te %31'i, 1995'te ise %41'i finansal türevleri kullanmıştır.

Tablo 1: Türev Ürün Kullanımından Kaynaklanan Endişe Durumu

KULLANANLARIN ENDİŞELERİ	YÜKSEK ENDİŞE (%)	ORTA DÜZEY ENDİŞE (%)
Kredi Riski	33	35
Türev Ürünlerinin Riskini Değerlendirme	31	36
Muhasebe İşleyişi Üzerindeki Belirsizlik	30	30
Vergi ve Yasal Problemler	20	38
İşlem maliyeti	20	34
Likidite Riski	19	36

Kaynak: (Russ, 1999: 9)

Araştırmaya katılanların cevaplarına göre; riskten korunmada türev ürünler %49 nakit akımlarını, %42 ile ticari karı ve %8 ile firmanın piyasa değeri koruma amacı için kullanılmaktadır. Türev ürünlerinin kullanımı ile ilgili endişeler ise araştırmaya göre Tablo 1'deki gibidir. Bu araştırmaya göre kullanılan ürünler ile ilgili olarak firma yöneticilerinin sürekli olarak orta düzeyde endişe taşıdıkları ortaya çıkmaktadır.

Risk yönetiminde türev ürünlerinden beklenen her zaman istenildiği gibi olmamaktadır. Bu olaya en son örnek ise Long-Term Capital Management adlı hedge fonunun yapmış olduğu zarardır. LTCM (Long-Term Management) 4 milyar ABD Dolarlık sermaye tabanı üzerine 125 Milyar ABD Doları civarında varlık oluşturmuştur. Ancak LTCM'in borçlanmaları çok büyük miktarlarda olmasına rağmen bu borçlar kaliteli menkul kıymetlerle teminat altına alındığından, bu fona ortak olan bankalar bu gerçeğe rağmen endişeye kapılmamışlardır. Çünkü bu uygulamada risk hedge edilmiş idi (Russ, 1999: 9).

Ürktücü olan LTCM'in bilanço dışı işlemlerini oluşturan finansal enstrümanlar swap, opsiyon, repo ve diğer türev ürünler idi. LTCM yüksek faiz Avrupa ülke tahvillerini düşük fiyatla alıp portföyüne koymuş, opsiyon sözleşmeleri ile de düşük faizle (yüksek fiyatla) satılan Avrupa tahvillerini borçlanmıştı. 1998 ekonomik kriz sonrası yatırımcılar kaliteye hücum etmeye başladılar ve LTCM'in borçlu olduğu Avrupa'daki düşük faizli fakat kaliteli tahviller ile Amerikan hazinesinin tahvillerine olan talep arttı

ve bu talep sözkonusu tahvillerin fiyatlarını yükseltti. Bu arada LTCM'nin portföyünde bulunan yüksek faizli düşük fiyatlı tahvillerin fiyatları daha da düşmeye başladı. Sonuç olarak, portföyünde bu tahvilleri tutmakta ısrara devam eden LTCM gerekli para kaynağını bulmakta zorlandı.

Bunun üzerine FED, Merrill Lynch, UBS ve J.P Morgan'ın üst düzey yöneticileri toplanarak LTCM'ı kurtarmaya karar verdiler. Bu çerçevede 14 aracı kurum ve banka en az 100 en çok 350 Milyon Dolar olmak üzere aralarında topladıkları 3.7 Milyar Doları ile LTCM'nin yönetimini ortaklaşa üstlenmek zorunda kaldılar. Bu haber ile New York Stock Exchange başta olmak üzere bütün dünya borsaları değer kaybetti. Bu politika ile Credit Suisse Group 55 Milyon Dolar, Dresdner Bank 143 Milyon Dolar, UBS AG 686 Milyon Dolar zarar etmişlerdir. Bu örnekler risk yönetim politikası belirleme ve kullanımı sırasında ne kadar dikkatli olunması gerektiğine en iyi örneklerdir (Walmsley, 1997: 22).

Ancak, bütün bu örneklere rağmen, risk yönetim tekniklerinden biri olan türev ürünler sahip oldukları bilimsel veriler ve özellikler sayesinde açık pozisyonda yakalanma riskine karşı maruz kalınabilecek risklere sınırlamalar sunma imkanına sahiptirler. Bu nedenle, risk yönetiminde kullanılan tekniklerden biri olan türev ürünlerin kullanımına ilişkin uygulamada çok tedbirli davranılması gerektiği göz önünde tutulmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak Peter Berstein şunları söylemektedir: “Sonuç olarak risk yönetim bilimi mevcut riski kontrol altına alırken bile, yeni riskler oluşturma özelliğine sahiptir. Risk yönetimine olan güvenimiz başka hiçbir şekilde almayacağımız riskler almamız için bizleri cesaretlendirmektedir. Çoğunlukla risk yönetiminin faydası görülmüş olmakla birlikte, içinde bulunulan sistemdeki toplam riskin artmasından dolayı ihtiyatlı olmak zorundayız. Yapılan bir araştırma, araçlardaki emniyet kemerinin verdiği güven sürücülerini daha atak davranma konusunda cesaretlendirmekte, ancak emniyet kemeri herhangi bir kazadaki yaralanmanın ciddiyetini azaltabilirken kaza sayısının artmasına neden olmaktadır (Berstein, 1996: 52).” Bu açıklamadan açıkça anlaşılacağı üzere, risk yönetimi bize var olan risklere karşı korunma imkanı sağlarken, başka risklerle karşı karşıya kalmamıza neden olmaktadır. Fakat her türlü eleştiriye rağmen risk yönetim politikalarının varlığı, bu politikaların olmaması durumunda ortaya çıkacak kaos alternatifine tercih edilmelidir.

Sonuç olarak bankalar, iştirakleri dolayısıyla maruz kalabilmeleri sektör riski dahil faaliyetlerinin gerektirdiği işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bu sayede bankacılık sistemi daha sağlıklı bir işleyiş altyapısına sahip olacaktır.

3.9. Banka İşletmelerinde İç Denetim İlke ve Esasları

Mali sistem içinde mevcut olan tasarrufların etkin biçimde kullanılarak ekonomik faaliyetin finansmanında rol üstlenen bankacılık sektörü, son yıllarda yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte ekonomik sistem içinde, değişik roller üstlenmiş, bir çok alanda hizmet vermeye başlamış, dünya ekonomik düzeni içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bununla birlikte bankacılık sektörünün uluslararası alanda karşılaşacağı ve yönetmek zorunda olduğu riskler hem artmış hem de çeşitlenmiştir. Oluşturulan yeni ürünler, bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni işlem prosedürleri, dağıtım kanalları ve ulaşılan yeni finansal piyasalar, bankalara hem yeni fırsatlar sunmuş hem de yeni riskler ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bankacılık sektöründeki yaygınlaşmanın etkisiyle bir bankadan çıkan problem diğer bankaları etkileyerek tüm sistem için genel bir problem oluşturabilmektedir (Bankacılar Dergisi, 1999: 21). Ekonomide yaşanan krizlerin finansal sisteme ve onun önemli unsurlarından olan bankacılık sektörüne yansiyarak, tüm finansal sistemi ve ekonomiyi etkileyebilecek sorunlar ortaya çıkarması ihtimali düzenleyici ve denetleyici kurumları daha dikkatli olmaya zorlamıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, özellikle son yıllarda ciddi bankacılık krizleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu krizler genellikle düşük gelirli ülkelerde yaygın olarak meydana gelmekte ve maliyeti de görece olarak yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen bankacılık krizleri genel olarak iki temel nedene dayanmaktadır (Bankacılar Dergisi, 2000: 37). Bankaların, hem makro ekonomik dalgalanmalar hem de önemli rejim değişiklikleri açısından volatilitesi yüksek bir ortamda faaliyet göstermeleri ve bankalarda gözetim ve denetim eksikliği olarak sıralamak mümkündür. Gelişmiş ülkeler ise bu krizlerden dolayı olarak etkilenirler. Gelişmiş ülkelerdeki

alacaklı durumdaki kreditor bankalar krizin meydana geldiği bölgedeki mali piyasaların iflası nedeniyle bu durumdan olumsuz etkilenirler. Bu sebeple gelişmiş ülkeler ve kredi veren kuruluşlar geliştirmekte olan ülkelerdeki ekonomini ve mali sektörün istikrarını isterler.

İster gelişmiş isterse geliştirmekte olan bir ülke olsun bankacılık sisteminin zayıf oluşu hem o ülkenin mali sisteminin hem de uluslararası mali piyasaların istikrarına karşı önemli bir tehdit oluşturur. Mali sistemlerin güçlendirilmesi konusundaki ihtiyaç, bu alandaki uluslar arası girişimleri arttırmıştır. Başta Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, BIS,IMF,DB gibi kuruluşlar bir çok uluslararası piyasalarda mali istikrarın güçlendirilmesi için çalışmalar başlatmışlardır (Bankacılar Dergisi, 1999: 87).

Mali sistemlerin güçlendirilmesi ise, mali sistemlerin denetimi ile çok yakından ilgilidir. Bu alanda en ciddi çalışmaları yapan kurum ise “Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi” dir. Basel bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliği sağlamak amacıyla G-10 ülkeleri Merkez Bankaları Guvernorleri tarafından 1975 yılında oluşturulmuştur. Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD tarafından oluşturulan komite ulusal bankacılık gözetim ve denetim otoriteleriyle temaslar yapmaktadır. Son yıllarda hem G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerle yaptığı temasları hem de kendisine üye ülkelerde sürdürülmekte olan çalışmaları yoğunlaştırarak bankacılıkta ihtiyati denetimin tüm ülkelerde güçlendirilmesine yönelik gayret ve girişimleri artmıştır (Basel Komite, 1997: 5).

Basel Komite, bankacılık gözetim ve denetimini, hem sektörün denetimi hem de tek tek bankaların kendi içindeki denetim olarak ele almıştır. Yani hem sektörün kendi içinde bir denetim mekanizması oluşturması hem de bankaların kendi içinde bir denetim mekanizması oluşturmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla Basel Komite 25 maddeden oluşan, “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipleri” yayınlamıştır. Bu prensipler tüm ülkelerde uluslar arası alanda gözetim ve denetim otoriteleri ve diğer kamu otoritelerince başvurulacak temel bir kaynak olmuştur. Basel Komite bankacılık sektöründe gözetim ve denetime ve risk taşıyan diğer alanlara ilişkin yol gösterici niteliğinde birçok doküman yayınlamış ve standartlar belirlemiştir. Bunlardan bir diğeri, dünyada banka iç denetimin esaslarını oluşturan en ciddi çalışma

olan “Bankalarda İç Denetim Sistemleri” adlı dokümandır. Bu dokümanda üye ülkelerdeki banka iç denetim sistemlerine ilişkin uygulamalar ve Komite’nin daha önce yapmış olduğu çalışmalara paralel olarak iç denetime ilişkin temel prensipler tanımlanmıştır.

3.9.1. Banka İşletmelerinde İç Denetimin Önemi ve Amaçları

İç denetim, banka yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı bir işlemdir. Sadece belli bir zamana ilişkin bir politika ya da uygulama değil, bankanın her seviyesinde süreklilik gösteren bir faaliyettir. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi etkin bir iç denetim sisteminin yürütülmesine ilişkin banka içi kültürünün oluşturulmasından, etkinliğinin sürdürülmesinden ve izlenmesinden sorumludur. Ancak, tüm banka personelinin de denetim işlevine katılımı gerekmektedir. İç denetim işlevinin amaçları şöyle sıralanabilir (Bankacılar Dergisi, 1998: 152):

- Faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği (performans amaçları),
- Mali ve idari konulara ait bilginin güvenirliliği, bütünlüğü ve zamanlaması (bilgi sistemlerine ilişkin amaçlar),
- Mevcut yasalara ve düzenlemelere uygunluk.

İç denetimin performansa ilişkin amaçları, banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılması ve olası zararların önlenmesidir. İç denetim işlevi ile tüm banka personelinin banka çıkarlarını kişisel ya da diğer her türlü çıkarın üstünde tutarak, birlik ve beraberlik içinde banka amaçları doğrultusunda etkin olarak çalışması amaçlanır.

Bilgi sistemlerine ilişkin temel amaçlar, banka karar ve organlarına güvenilir ve doğru bilgi ile raporların zamanında temin edilmesidir. Aynı zamanda yıl sonu bilanço verileri ve diğer mali rakamların ve hissedarlara, gözetim otoritelerine ve diğer üçüncü kişilere verilen raporların doğru ve güvenilir olması amaçlanmaktadır (Bankacılar Dergisi, 2000: 102).

Tüm banka faaliyetlerinin ilgili yasal düzenlemelere, gözetim otoritelerinin belirlediği standartlara ve bankanın politika ve yöntemlerine uygun olması amaçlanır. Banka itibarının korunması için sözkonusu esaslara uygunluk önemlidir.

3.9.2. Banka İşletmelerinde İç Denetim İlkeleri

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi Temmuz 2000’de yayımladığı “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçilerle İlişkisi” konulu danışma belgesinde iç denetimin ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Bankacılar Dergisi, 2000: 102):

3.9.2.1. Süreklilik

Bir bankadaki iç denetim daimi bir işlev olmalıdır. Üst yönetim görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerin niteliğine uygun ve yeterli bir iç denetim işlevine sürekli itibar edebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri almalıdır.

3.9.2.2. Bağımsız İşlev

Bankanın iç denetim bölümü, denetlenen faaliyetlerden bağımsız olmalıdır. Bölüm aynı zamanda gündelik iç kontrol sürecinden de bağımsız olmalıdır. Bu, iç denetim bölümüne banka içinde uygun bir konum verilmesi ve görevlerini nesnel ve tarafsız bir biçimde yerine getirmesi anlamına gelir.

İç denetçinin bağımsız olabilmesi için şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir (Gürbüz, 1990: 52):

- İç denetçi, doğrudan üst yönetime sorumlu olmalıdır
- İç denetçi yürütme fonksiyonundan uzak olmalıdır
- İç denetçi görüşünü çekinmeden açıklayabilmelidir.

3.9.2.3. Denetim Tüzüğü

Denetim tüzüğü, iç denetim bölümünün banka içindeki konumunu ve yetkisini garantiye alır. Denetim tüzüğü (Bankacılar Dergisi, 2000: 102);

- İç denetimin hedeflerini ve kapsamını,
- İç denetim bölümünün kuruluş içerisindeki yetki ve sorumluluklarını,
- İç denetim bölümünün başkanının hesap verme sorumluluğunu belirler.

Tüzük iç denetim bölümü tarafından hazırlanarak üst yönetim tarafından onaylanmalıdır.

3.9.2.4. Yansızlık

İç denetim bölümü nesnel ve yansız olmalı, yani görevlerini müdahaleye uğramaksızın ön yargısız olarak yapabilecek konumda olmalıdır.

İç denetçi, çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalmalıdır. Dürüstlük ve yansızlığını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye izin vermemelidir. Ayrıca denetim çalışmaları sonunda ulaştığı görüşü, başkalarının çıkarlarını düşünmeden raporunda açıklamalıdır (Gürbüz, 1990: 18).

3.9.2.5. Profesyonel Yeterlilik

Her iç denetçinin ve bir bütün olarak iç denetim bölümünün profesyonel yeterliliği, bankanın iç denetim işlevinin uygun biçimde işleyişi açısından vazgeçilmez önem taşır. Profesyonel yeterlilik, her elemanın sistematik olarak sürekli eğitime tabi tutulması yoluyla sürdürülmelidir. Personelin rutin işler yapmasının önlenmesi için rotasyona tabi tutulması da önemlidir (Basel Komite, 2000: 103).

3.9.2.6. Faaliyetin Kapsamı

Bankanın her faaliyeti ve her birimi iç denetimin kapsamına girmelidir. Şube veya bağlı kuruluşlar ile dış kaynaklardan temin edilen faaliyetler de dahil olmak üzere bankaların

hiçbir faaliyeti ve birimi iç denetim biriminin kontrol kapsamı dışında tutulamaz. İç denetim bölümü, görevlerinin ifası ile ilgili olduğu her durumda bankanın herhangi bir faaliyetini veya birimini incelemeye ve yönetim bilgileri ile bütün danışma ve karar verme kurullarının tutanakları dahil olmak üzere bankanın bütün kayıt, dosya ve verilerini görmeye yetkili olmalıdır.

Genel bir perspektiften, iç denetimin kapsamı, iç kontrolün uygunluğunun ve verilen görevlerin yerine getirilme biçiminin incelenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir. İç denetim bölümü özellikle şunları değerlendirmelidir:

- Bankanın politikalara ve risk kontrollerine riayeti,
- Dış raporlama dahil olmak üzere finans ve yönetim bilgisinin güvenilirliği ve zamanındalığı,
- Elektronik bilgi sistemlerinin sürekliliği ve güvenilirliği,
- Bölümlerin işleyişi.

3.9.3. Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Kontrol Sistemine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri

Özellikle son yıllarda bankacılık sektöründe önemli problemlerin bir çoğunun yetersiz iç kontrol sistemlerinden kaynaklandığı, dünyaca ünlü bazı bankaların yetersiz iç kontrol sistemleri bulunması nedeniyle hem finansal kayıplara uğradıkları hem de itibar kaybettikleri görülmüştür (Wesberry, 1996: 1).

1995 yılında Japon Daiwa Bankasının ve İngiltere'nin en eski (232 yıllık) ve itibarlı bankalarından Baring Bankasının uğradığı birer milyar doların üzerindeki kayıpla sonuçlanan olaylar, bu bankalarda etkin iç kontrol sistemlerinin kurulmamış olmasından kaynaklanmıştır (Mandora, 1997: 3). Her iki bankada da yeterli ölçüde iş bölümünün bulunmaması nedeniyle bankanın fonları üst yönetime rapor edilmeden riskli yatırımlara yönlenebilmiştir (Brauchli, 1995: 6). Baring bankasının Nick Leeson isimli çalışanı bankanın büyük miktardaki fonlarını yatırım politikalarına aykırı şekilde riskli future yatırımlarına yönlendirirken, bu yatırımı üst yönetimden yanlış kayıt kullanarak gizlemiştir. Neticede, Nick Leeson yatırım işlemlerinde sorumlu olduğu halde kayıtlara

erişim imkanına da sahip olması nedeniyle gerçekleştirdiği gizli işlemlerle banka yönetiminin haberi olmadan bankayı bir milyar dolar zarara uğratmış ve bankanın iflasına yol açmıştır. Eğer iç kontrol sisteminin genel kontrol amaçlarından olan görevlerin ayrımı ilkesine uyulmuş olsaydı Nick Leeson kendi başına hareket edemeyecek ve Baring Bankası da batmayacaktı (Brauchli: 1995, 6).

Bu olaylar başka pek çok banka da yaşanmakta olup, bankalarda iç kontrol sistemlerinin etkinliğini yitirmesinden kaynaklanan ve banka varlıklarının kaybıyla sonuçlanan olayların nedenleri beş ayrı grupta kategorize edilebilir. Bunlara aşağıda yer verilmiştir (Mandora, 1997: 4):

- Bankalarda güçlü bir kontrol kültürü oluşturulamamış olması ve bu konuda yönetimin önderlik yapmaması,
- Bazı banka faaliyetlerindeki risklerin yeterince değerlendirilmemiş olması,
- Bankada görevlerin ayrımı, doğrulama, mutabakat, performans değerlendirme gibi anahtar iç kontrol faaliyetlerinin bulunmaması veya kesintiye uğramış olması,
- Denetim programlarının yetersiz olması veya etkin olmaması ve diğer yönetsel gözetim faaliyetlerinin yetersiz oluşu.

Etkin olarak işleyen bir iç kontrol sistemi yukarıda anlatılan nedenlere ve diğer nedenlere dayalı olarak ortaya çıkabilecek problemleri büyük ölçüde giderebilir. Son yıllarda iç kontrol sistemlerinin iyi işlememesine dayalı olarak görülen banka zararlarının önüne geçebilmesi, bu olaylardan alınan derslerden çıkan ve yukarıda gruplandırılan nedenlerin hepsinin yok edilmesi ile mümkündür. Bunun yapılabilmesi ise, etkin olarak işleyen bir iç kontrol sisteminin kurulmasına bağlıdır.

Geçmişte iç kontrol sistemleri hata, hile ve suistimalleri önlemeye yönelik olarak oluşturulurken, günümüzde bu çerçevede oldukça genişlemiş ve bankaların karşılaştığı tüm risklerin de iç kontrol sistemi tarafından azaltılması temel hedefler arasında kabul görmektedir. Öyle ki, günümüzde bankaların koydukları hedeflerin gerçekleştirmelerinde ve bankanın finansal açıdan sağlıklarını muhafaza edebilmelerinde iç kontrol süreci kritik bir rol almaktadır.

Bankalarda iç kontrol birimlerini saptamak ve kurmak yönetim kurullarının görevleri arasında sayılmaktadır. İç kontrol birimlerinin oluşturulması ve daha sonra gelecek olan bağımsız denetimin esas yapılış nedenlerinin, banka bünyesinde kişisel çıkar sağlayan insanları ve yolsuzluk yapanları bulup ortaya çıkarmak olmadığı, aslında bunun zayıf insanı kötü bir şey yapmaya teşvik etmekten, güçlü insanları fırsatçı olmaktan ve masum insanları da zan altında bulunmaktan korumak amacıyla yapıldığı vurgulanmaktadır (Marshall, 1986b: 319).

Etkin bir iç kontrol sistemine, bankalara başlıca sekiz noktada sağladığı faydalar nedeniyle ihtiyaç duyulmakta olup, bu noktalara aşağıda yer verilmiştir (Wesberry, 1996: 3):

- Etkin bir iç kontrol sistemi banka yönetimin de önemli bir parçasıdır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi banka faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi banka kuruluş amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi uzun dönemli karlılık hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi finansal ve yönetsel raporlamada bilgilerin güvenilirliğini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi yasalara, düzenlemelere, politikalara, planlara ve iç prosedürlere uyulmasına katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi beklenilmeyen zarar ve kayıpların oluşması riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi bankanın itibarının zedelenme riskini azaltır.

3.10. Bankalarda İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları

Başlangıçta dolandırıcılık, suistimal ve hata olasılıklarını en aza indirmek için öngörülen bir işlev olan iç denetimin kapsamı zamanla daha da genişlemiş ve bir bankanın karşılaşılabileceği her türlü riski ortaya çıkarabilen bir sistem haline gelmiştir.

Banka amaçlarının gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerinin sürdürülmesi için iç denetim sistemi önem arz etmektedir. İç kontrol sistemi beş katlı bir pramit şeklinde düşünülebilir ve etkin bir iç kontrol sistemi birbirine geçmiş beş ayrı parçadan oluşur (Frazier, 1998: 3). İç denetim sistemi birbirleriyle ilişkili beş temel unsuru aşağıda belirtildiği gibidir (Basel Komite, 1998: 5):

- Banka yönetiminin gözetim faaliyetleri ve kurum içi denetim kültürü,
- Risk tanımı ve değerlendirme,
- Denetim faaliyetleri ve fonksiyonel ayrım,
- Bilgi erişim sistemi ve kurum içi iletişim,
- İzleme faaliyetleri ve iç denetim sisteminde hataların düzeltilmesi.

Önemli miktarlarda zararı olan bankalarda gözlenen problemler bu unsurlar kapsamında sıralanabilir. Banka iç denetim işlevindeki performans, bilgi sistemleri ile yasal ve diğer düzenlemelere uygunluğuna ilişkin amaçların gerçekleştirilmesi yukarıdaki beş temel unsurun etkin olarak çalışmasına bağlıdır.

3.10.1. Banka Yönetiminin Gözetimdeki Rolü ve Kurum İçi Denetim Kültürü

İç kontrol pramidinin tabanını oluşturan kontrol çevresinin veya diğer bir deyişle kontrol ortamının uygun bir yapıda olması, etkin ve güvenilir bir iç kontrol sisteminin kurulması ve çalıştırılması için gereklidir. Organizasyon yapısı, personelin yeterliliği, yetki ve sorumluluk devrinin şekli, bütçe ve raporlama ve iç denetimin etkinliği kontrol ortamını etkileyen belli başlı faktörlerdir (Güredin, 1994: S.174). Bunun dışında, özellikle son yıllarda bankalardaki bilgi-işlem süreci ve bilgi-işlem sistemlerinin niteliği, tüm kontrol çerçevesi içerisinde en çok ağırlık kazanan unsurların biri haline gelmiştir.

Gerekli kontrol ortamının oluşturulması banka yönetiminin sorumluluğundadır. Etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması için, başta banka yönetim kurulu olmak üzere tepe yönetim bankada kontrol ortamının kurulup işletilmesine önderlik etmelidir.

3.10.1.1. Banka Yönetim Kurulunun Rölü

Banka yönetim kurulu, bankanın tüm faaliyetlerine ilişkin önemli politika ve stratejilerin onaylanması ve periyodik olarak incelemek; bankanın taşıdığı temel riskleri bilmek ve bu risklere ilişkin kabul edilebilir asgari ve azami sınırları belirlemek ve üst düzey yönetimin söz konusu riskleri tespit etmesi, ölçmesi, yönetmesi ve kontrol etmesi konusunda gerekli tedbirlerin almasını temin etmek; bankanın kurumsal yapısını onaylamak ve üst düzey yönetimin iç denetim sisteminin işlerliğini izlemesini sağlamaktan sorumludur. Banka Yönetim Kurulu uygun ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesinden nihai olarak sorumludur.

Banka yönetim kurulu, üst düzey yönetimi yönlendirir, yol gösterir ve gözler. Bankanın kurumsal yapısı ve faaliyetlerine ilişkin temel politika ve stratejilerin onaylanmasından ve incelenmesinden yönetim kurulu sorumludur. Tam ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulması ve yürütülmesinde nihai sorumluluk banka yönetim kurulundadır. Kurul üyeleri bankanın taşıdığı riskler ve sürdürdüğü faaliyetlerle ilgili bilgiler ve sunulan raporların değerlendirilmesinde tarafsız davranmalı, bilgi sahibi olmalı ve durumu sorgulamalıdır. Olanaklı olduğu sürece, yönetim kurulu üyeleri bankanın günlük faaliyetlerinden sorumlu olmayan bağımsız kişiler olmalıdır. Etkin iletişim kanalları ve yeterli mali, yasal ve iç denetim faaliyetleri ile desteklen en güçlü bir yönetim kurulu, iç denetim sisteminin etkinliğini azaltabilecek problemlerin çözümlenmesinde ve gerekli düzenleyici tedbirlerin alınmasında önemli bir rol oynar (Bankacılar Dergisi, 1998: 153).

Yönetim kurulu, iç denetim sisteminin etkinliğine ilişkin konularda üst düzey yönetimle düzenli toplantılar yapmalı, üst düzey yönetimin ve iç ve bağımsız dış denetçilerin kurumun iç denetim sistemine ilişkin değerlendirmelerini düzenli olarak incelemeli, bağımsız denetçilerin, gözetim ve denetim otoritelerinin iç denetimin güçlendirilmesine ilişkin yönetime yaptıkları öneri ve tavsiyelere uyulup uyulmadığını kontrol etmeli, banka stratejileri ile mevcut risk limitlerinin uygunluğunu periyodik olarak incelemelidir (Bankacılar Dergisi, 1998: 153).

Birçok ülkede bankaların başvurduğu yöntemlerden birisi de banka içi denetim işlevinin yürütülmesi konusunda yönetim kuruluna danışmanlık edecek bağımsız bir denetim

komitesinin oluşturulmasıdır. Söz konusu komite, banka yöneticilerinin yerine erişilen bilgilerin ve hazırlanan raporların detaylı olarak incelenmesi işlevini üstlenir. Mali raporlama ve iç denetim sisteminin gözetiminden sorumludur. Söz konusu komite ayrıca banka teftiş kurulunu doğrudan danışabileceği ve bağımsız dış denetçilerin ilk etapta temasa geçebileceği bir yapı olup, banka teftiş kurulu faaliyetlerinin izlenmesinden sorumludur. Söz konusu komite üyeleri mali raporlama ve iç denetim konusunda bilgi sahibi olmalı ve üyeleri banka yöneticileri dışından olmamalı örneğin, banka ya da bağlı kuruluşlarının işvereni olmadığı yönetim kurulu üyeleri komite üyesi olabilir. Ancak, böyle bir komitenin oluşturulması yasal olarak tek karar alma organı olan yönetim kurulunun yetki ve sorumluluklarının devri anlamına gelmemelidir (Berdibek, 1998: 13).

3.10.1.2. Banka Üst Düzey Yönetiminin Rölü

Banka üst düzey yönetimi, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi; bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi; yetki ve sorumlulukların açık olarak paylaşıldığı bir kurum yapısının sürdürülmesi ve görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin takip edilmesi; uygun iç denetim politikalarının oluşturulması, iç denetim sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumludur.

Banka üst düzey yönetimi, banka politika ve stratejilerine ilişkin yönetim kurulu kararlarının uygulanması ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulmasından sorumludur. Üst düzey yöneticileri iç denetimle ilgili daha detaylı politika ve prosedürlerin oluşturulması konusunda özel birimleri görevlendirebilir. Görev delegasyonu yönetimin esasını oluşturur. Ancak, üst yönetimince görevlendirilen yöneticilerin uygun yöntem ve kuralları geliştirip, uygulamasının izlenmesi önem taşımaktadır (Basel Komite, 1998: 7).

İç denetim sistemine uygunluk, raporlamaya ilişkin yetki ve sorumlulukların dağılımını açıkça gösteren etkin iletişim kanallarına ve bilgi donanımına sahip bir organizasyon yapısına bağlıdır. Yetki ve sorumlulukların dağılımı raporlama işlevinde herhangi bir aksamaya yol açmamalı ve tüm birimlerin ve faaliyetlerin yönetimin kontrolünde olmasına imkan vermelidir.

Denetime ilişkin faaliyetlerin eğitimli ve gerekli altyapı ve teknik özelliklere sahip personel tarafından yürütülmesi için üst düzey yönetim düzenleyici tedbirleri almalıdır. Denetim işlevinde yer alan tüm personel, çalışmalarından dolayı uygun bir teşvik programına tabi olmalıdır.

3.10.1.3. Denetim Kültürü

Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi, mesleki ve ahlaki yüksek standartların geliştirilmesinden ve bankada her seviyedeki personelin iç denetim önemini anlamasını sağlayacak kurum içi denetim kültürünün oluşturulmasından sorumludur. Banka bünyesindeki her çalışan iç denetim sisteminin işleyişinde kendi rolünü anlamalı ve bu işleve katılmalıdır.

Güçlü bir denetim kültürünün varlığı etkin denetim sisteminin en önemli unsurudur. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetim tutum ve davranışları ile iç denetimin önemini tüm banka personeline anlatmalıdırlar. Bu da hem kurum içinde hem de kurum dışında sürdürülen banka faaliyetlerinde etik kuralların uygulanmasını gerektirir. Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin tutum ve davranışları, banka denetim kültürüne ilişkin etik kuralları ve bunlarda bütünlüğün sağlanmasını doğrudan etkiler.

İç denetim, farklı sorumluluklar taşımakla birlikte tüm banka personelinin içinde yer aldığı bir işlevdir. Tüm banka personeli iç denetim işlevine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunacak bir bilgi üretmektedir. Tüm çalışanların kendi sorumluluklarını yerine getirmesi ve görevleri dolayısıyla karşılaştıkları problemleri (etik kurallara aykırı uygulamalar ve diğer banka stratejilerine aykırı olan ya da yasal olmayan faaliyetler gibi) kurum içi kanallar aracılığıyla üst yönetime aktarmaları etkin bir denetimin sağlanmasında önem taşımaktadır. Bunun en iyi şekilde sağlanması için görev ve yetkilerin yazılı olarak tanımlanması ve ilgili personele ulaştırılması gerekmektedir. Banka içindeki tüm personelin iç denetimin önemini anlaması ve aktif olarak bu sürece katılması esastır.

Etik kuralların teşvik edilmesi ve uygulanabilir olması için bankaların bunlara aykırı olan faaliyetleri teşvik edecek politika ve uygulamalardan kaçınması gerekmektedir.

Söz konusu politika ve uygulamalar; performansa ilişkin amaçların ve diğer operasyonel sonuçların ön plana çıkarılması, kısa dönemde etkili olabilecek risklerin önlenmesi için uzun dönemde etkili olabilecek risklerin göz ardı edilmesi, görev ve yetkilerin etkin olmayan şekilde dağılımı sonucu banka kaynaklarının yanlış kullanılması, kısa dönemli hedeflere yönelik teşvik programı uygulanması ya da hatalı davranışlar için uygun bir yaptırım mekanizmasının işletilmeyişi şeklinde örneklendirilebilir. İç denetim tüm banka personelini içine alan bir alan bir faaliyettir. Bu açıdan tüm personel iç denetimin önemini kavramalı ve aktif olarak bu sürece katılmalıdır (Berdibek, 1998: 15).

Etkin bir iç denetiminin olması bankanın amaçlarını gerçekleştirmesi için bir güvence oluşturmamakla birlikte denetim kültürünün olmaması durumunda hata ve eksikliklerin fark edilmeden devam etmesini olanaklı kılacaktır.

3.10.2. Risk Tespiti ve Değerlendirme

Etkin bir iç denetim sistemi, banka amaçlarına ulaşılmasını engelleyebilecek maddi risklerin tespit edilmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Risklerin değerlendirilmesinde bankanın ve konsolide bazda banka grubunun karşı karşıya olduğu tüm riskler (kredi riski, ülke riski, transfer riski, piyasa, faiz riski, likidite riski, faaliyet riskleri, yasal risk, itibar riski vb.) dikkate alınmalıdır. İç denetimlerin, yeni ya da daha önceden test edilmemiş risklere yönlendirilmek üzere yeniden yapılandırılması gerekebilir.

Bankalar faaliyetleri gereği risk alan kuruluşlardır. Bu nedenle, bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi iç denetim sisteminin bir gereğidir. Bu açıdan bakıldığında banka amaçlarının gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkileyecek her türlü iç ve dış faktörlerin tespiti ve değerlendirilmesi gereklidir. Söz konusu işlev bankanın karşı karşıya kaldığı tüm riskleri kapsmalı ve bankanın organizasyon yapısındaki tüm seviyelerde sürdürülmelidir. Risk değerlendirme işlevi, bankanın çeşitli faaliyet alanlarında kar maksimizasyonuna ilişkin risklerin ve stratejilerin incelenmesini hedefleyen risk yönetiminden bu anlamda farklılık gösterir.

Etkin risk değerlendirilme işlevi, banka faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kurum içi (rneğin, kurumsal yapının karmaşık yapısı, banka faaliyetlerinin içeriği, personel kalitesi, kurumsal değişiklikler, personelin devamlılığı gibi) ve kurum dışı (rneğin, ekonomik etkenler, sektördeki değişmeler ve teknolojik gelişmeler gibi) tüm faktörlerin tespit edilmesini gerektirir. Risk değerlendirmesi kapsam olarak hem bankanın organizasyon yapısındaki tüm seviyelerde hem de bankanın yan kuruluşlarının faaliyetlerini de içine almak üzere tüm faaliyetleri kapsayan geniş bir yelpazede yapılmalıdır. Risk değerlendirilmesine ilişkin çeşitli yöntemler kullanılabilir. Etkin risk değerlendirmesi, ölçülebilir ve ölçülemez tüm riskleri kapsamalı ve bu risklerin kontrolüne ilişkin kar ve maliyet hesaplaması yapılmalıdır (BDDK, 2001: 3).

Risk değerlendirmesi, aynı zamanda, risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini de içerir. Banka tarafından kontrol edilebilir riskler için kabul edilebilirlik derecesi ya da banka denetim sistemi içinde bu risklerin ne ölçüde azaltılabileceği hususunun değerlendirilmesi gerekir. Banka tarafından kontrol edilemeyen riskler hakkında da kabul edilebilirlik derecesi ya da etkilediği banka faaliyetlerinin azaltılması ya da sona erdirilmesi konusunda karar verilmesi gereklidir.

Risk değerlendirme işlevinin, dolayısıyla da iç denetim sisteminin etkin olarak yürütülmesi için banka üst yönetiminin bankanın taşıdığı riskleri düzenli olarak değerlendirmesi ve değişen koşullara göre gerekli düzenleyici tedbirleri alması gereklidir. İ denetimlerin, yeni risklerin oluşması ya da mevcut risklerin kontrol edilemez duruma gelmesi karşısında yeniden gözden geçirilerek söz konusu bu risklere yönlendirilmesi gereklidir. Örneğin; yeni finansal araçlarla yapılan işlemlere ilişkin riskler değerlendirilmelidir. Söz konusu riskler, genellikle finansal araçların ve bunlarla yapılan işlemlerin getirilerinin ne olacağı ve bankanın nakit akışını ne şekilde etkileyeceği hususlarının ekonomik koşullar ve diğer etkenler birlikte değerlendirilmesiyle en iyi şekilde analiz edilebilir. Operasyonel hatalardan müşterilerin yanlış algılamalarına kadar olası tüm problemlerin dikkate alınması denetim için önemli bir unsurdur (etinada, 2002: 11).

3.10.3. Denetim İşlevi ve Görev Dağılımı

Denetim faaliyetleri bankanın günlük faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Etkin iç denetim sistemi bankanın tüm seviyelerinde denetim faaliyetinin tanımlandığı uygun bir denetim yapısının kurulmasını gerektirir. Denetim faaliyetleri içinde; üst düzey incelemeler, farklı birim ve bölümlere ilişkin uygun denetim faaliyetleri, fiziki denetimler, belirlenen asgari ve azami limitlere uygunluğun denetimi ve uygun olmayanların takibi, yetki ve onay sistemi ile doğrulama ve mutabakat sistemi yer almalıdır.

Bankalarda iç denetim faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi ile tespit edilen risklerin izlenmesine olanak verecek şekilde düzenlenmeli ve sürdürülmelidir. İç denetim faaliyetleri iki aşamayı içerir. Birincisi, denetim politikası ve prosedürlerin oluşturulması, ikincisi ise bu politikaların ve uygulanan prosedürlerin birbiriyle uygunluğunun saptanmasıdır. Bankada çalışan tüm personel denetim faaliyetlerinin kapsamındadır. Denetim faaliyetlerine ilişkin şu örnekler verilebilir (Bankacılar Dergisi, 1999: 156);

- Üst düzey yönetimin incelemeleri; yönetim kurulu ve üst düzey yöneticiler banka personelinden sık sık görevleri ile ilgili rapor ve sunum yapmalarını isteyerek bankanın amaçları doğrultusunda gelişmeleri incelerler. Örneğin, üst düzey yönetim mali hesap raporlarını inceleyerek bütçe hedeflerini gözden geçirir. Bu inceleme sonucunda üst düzey yönetimin yönelteceği sorular cevaplandırılır ve böylece bir denetim süreci işletilmiş olur.
- Faaliyet denetimi; birim yöneticileri olağanüstü durumlar hakkında günlük haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını inceler ve değerlendirir. Birim yöneticilerince yapılan incelemeler üst düzey yönetimce yapılan incelemelerden daha sık ve daha detaylı olmaktadır. Örneğin; ticari kredilerden sorumlu müdürü haftalık raporlarda kredi geri ödemeleri ve faiz gelirlerini incelerken, kredilerden üst düzey sorumlu ise, benzer raporları aylık bazda inceler ve tüm sektörlere verilen kredileri özet bir formatta görmek ister. Daha üst yönetimin incelemeleri sonucu ise ortaya konulan sorular ve alınan yanıtlar denetim sürecinin işleyişini gösterir.

- Fiziksel denetimler; daha çok bankaya ait maddi varlıkların kullanımına yönelik sınırlamaları içerir (nakit para, menkul kıymetler gibi). Denetim faaliyeti söz konusu bu sınırlamaları ve periyodik envanterleri içerir.
- Tanınan limitlere uygunluk; bankacılığa ilişkin genel risk sınırlarına bağlı kalınması risk yönetiminin bir gereğidir. Örneğin, kredi verme limitlerine uyulması bankanın kredi riskini azaltacağından risk profiline değişmesini de sağlayacaktır. Dolayısıyla, iç denetimin en önemli kısmı bankanın genel risk sınırlarına uyup uymadığının incelenmesidir.
- Onay ve yetki; belli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ve yetki gerekliliği üst yönetim seviyelerinin söz konusu işlemlerden haberdar olmasına imkan verir ve kendilerine sorumluluk yükler.
- Sorgulama ve mutabakat; işlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların sorgulanması önemli bir denetim faaliyetidir. Periyodik olarak yapılan mutabakat toplantıları, (nakit akışı ile hesap verilerinin karşılaştırılması gibi) işlem ve kayıtların karşılaştırılarak doğrulanmasına imkan verir. Bu mutabakatlar uygun üst düzey yöneticilere rapor edilerek mevcut problemlerin saptanması sağlanır.

Denetim faaliyetleri, hem yönetim hem de ilgili tüm personel tarafından günlük faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilmek suretiyle etkinlik kazandırılır. İç denetimin günlük faaliyetler dışında ek zaman ve çalışma gerektirecek bir faaliyet olarak sürdürülmesi verilen önemi azaltmakla birlikte personelin kısa zaman süreci içinde kendilerini denetim görevlerini yerine getirmeye zorlanmış hissetmesi denetimlerin etkinliğini zayıflatabilir. Ayrıca, denetimin günlük faaliyetlerin bir parçası olması değişen koşullara hızlı ve çabuk adapte olunmasını sağlayacağı gibi, olağanüstü maliyetlerden kaçınılmasına yardımcı olur. Banka içinde denetim kültürünün benimsenmesi için üst düzey yönetim denetim faaliyetlerinin günlük çalışmaların ayrılmaz bir parçası olduğu konusunun ilgili tüm personel tarafından anlaşılmasını sağlamalıdır (Şenver, 1998: 19).

Bankanın faaliyetlerine ilişkin gerekli politikaların ve prosedürlerin oluşturulmasının yanı sıra düzenli olarak banka faaliyetlerinin bu politika ve prosedürlere uygun olarak

sürdürülmesini sağlamak ve halen gündemde olan politika ve prosedürleri belirlemek üst düzey yönetimin görevidir (Kara, 2001: 12).

Etkin iç denetim sistemi banka faaliyetlerine ilişkin uygun fonksiyonel ayrımların olmasını, farklı yetki ve sorumlulukların çakışmamasını gerektirir. Muhtemel çıkar çatışmalarının olabileceği faaliyet alanları belirlenerek, en aza indirilmeli ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır.

İç denetimdeki yetersizlikleri nedeniyle önemli kayıplara uğrayan bankalar incelendiğinde gözetim ve denetim otoritelerince belirlenen tipik bir problem; söz konusu bankalarda gerekli fonksiyonel ayrımların bulunmayışıdır. Bir kişiye aynı anda birbiriyle çakışan görev ve sorumlulukların verilmesi, örneğin, bankada hem gişe işlemlerinden hem de 'back ofis'ten sorumlu olunması kişisel kar sağlamak için bankanın finansal verilerinin yönlendirilmesine ya da bankanın zarara uğratılmasına yol açabilir. Bu nedenle, banka kaynaklarının kişisel çıkarlar için yanlış biçimde kullanılmasının önlenmesi bakımından bankadaki fonksiyonel bölümlerle ilgili görev ve sorumlulukların mümkün olduğunca birbirinden ayrılması gereklidir (Ratliff, 1988: 109).

Fonksiyonel ayırım yalnızca yukarıdaki örnekle sınırlı değildir. Sorunlara neden olabilecek daha başka örnekler de vardır:

- Ödemeler için onay yetkisine ve ödeme yapma yetkisine sahip olma,
- Müşteri hesapları ve özel hesaplarda yetkili olmak,
- Bankacılık ve ticari kayıtlara ilişkin işlemler yapmak,
- Kredi alanın hem mali durumunu tespit etmek hem de sonraki faaliyetlerini takip etmek, vb.

Banka için risk yaratabilecek fonksiyonların tespit edilerek mümkün olduğunca ayrılması ve farklı kişilerin sorumluluğuna verilerek bağımsız bir tarafça izlenmesi gerekmektedir. Önemli görevlerdeki personelin sorumlulukları ve yetkileri periyodik olarak incelenerek, banka için risk oluşturmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

3.10.4. Bilgi ve İletişim

Etkin iç denetim sistemi, bankanın mali yapısına ve faaliyetlerine ilişkin tam ve kapsamlı bilgiyi ve aynı zamanda banka karar alma sürecinde etkili olabilecek dış piyasadaki gelişmeler ve koşullara ilişkin bilgiyi gerektirir. Bilginin güvenilir, zamanında erişilebilir ve uygun formatta olması gerekmektedir.

Yeterli bilgi ve etkin iletişim iç denetim sisteminin iyi çalışması için çok önemlidir. Banka bünyesinde elde edilen bilginin yararlı olması için güvenilir, erişilebilir, tam ve uygun nitelikte olması gerekir. Bilgi sistemi, banka finansal yapısına, faaliyetlerine ve mevcut politika ve stratejilere ilişkin bilgiler yanında banka karar alma sürecini etkileyebilecek dış gelişmeler hakkındaki bilgiyi de içerir. Kurum içi bilgiler kayıt ve dosyalama işlevinin bir parçasıdır (Basel Komite, 1998: 9).

Etkin iç denetim sistemi, bankanın tüm önemli faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sistemlerinin olmasını gerektirir. Bilginin elektronik ortamda saklanıp kullanılmasına olanak veren bilgi sistemleri aynı zamanda güvenilir olmalı, bağımsız olarak izlenmeli ve değişen koşullara uygun düzenlemeler yapılarak desteklenmelidir (Basel Komite, 1998: 9).

Bankanın en kritik faaliyetlerinden birisi, tüm faaliyetlerine ilişkin bilgi sistemlerinin kurulması ve sürdürülmesidir. Bilgiler hem elektronik ortamda hem de manuel kayıtlarda bulunmalıdır (Berdibek, 1998: 19). Bankalar kurumsallığın ve iç denetimin gerektirdiği şekilde bilginin elektronik ortamda kayıt ve takibinin yapılması konusunda bilinçli olmalıdır. Banka karar alma organları yanlış ve güvenilir olmayan bilgilerden olumsuz etkilenecektir.

Elektronik bilgi sistemleri ve bilgi kullanım teknolojisinin taşıdığı risklerin, bankaların faaliyetlerinin kesintisiz yürütülmesi ve olası zararların önlenmesi amacıyla, etkin olarak kontrol edilmesi gerekir. Bankaların bilgi işlem sistemleri bankadaki çeşitli fonksiyonlar için kullanabilen oldukça gelişmiş sistemlerdir; ancak taşıdığı risk unsurları da o denli büyüktür. Bilgi sistemleri ve kullanılan teknolojiye ilişkin genel kontrollerin ve uygulamaya yönelik özel kontrollerin yapılması gerekir. Genel kontroller bilgisayarların uygun olarak çalışmasını teminen yapılır, örneğin; ana

bilgisayar, istemci-sunucu, uç kullanıcılara ait bilgisayarlar. Genel kontroller yedekleme ve ilgili diğer işlemleri, software'deki gelişmeleri, erişim politikalarını ve fiziki-mantıksal erişim güvenlik kontrollerini kapsar. Uygulamaya yönelik kontroller özel mantıksal erişim ve yazılım kontrolleri vb. içerir. Bilgi sistemleri ve kullanılan teknolojinin uygun kontrolünün yapılmaması, banka bilgi işlem donanımının fiziki ve elektronik güvenlik düzenlemeleri ve yedekleme işlemlerinin yetersiz olması durumunda ya da sistem arızalarına bağlı olarak bankaya ait önemli bilgilerin ve programların kaybı söz konusu olabilir.

Yukarıda sıralanan risklere ek olarak banka kontrolünde olmayan nedenlerle hizmetlerin sunumunda karışıklık yaşanmasına neden olabilecek olağan riskler de karşılaşılabilmektedir. Kurumsal bankacılık ve müşteri hizmetleri bankanın hem işlem bazında hem de stratejik anlamda en önemli faaliyet alanlarıdır. Bunlara ilişkin problemler bankayı oldukça güç duruma sokacağı gibi temel hizmet alanlarındaki faaliyetlerini sürdürme yeteneğini de olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle bankaların kritik sistemlerin kurtarılması gibi konularda alternatif dış hizmet imkanları kullanarak yeniden başlama ve devamlılık planlarını oluşturmaları gereklidir. Bu planlar, beklenmedik bir durumla karşılaşıldığında çalışabilirliğinin sağlanması için periyodik olarak test edilmelidir.

Etkin iç denetim sistemi, tüm banka personelinin kendilerine ait görev ve sorumluluklara ilişkin kural ve prosedürleri bilmelerini ve bunlara bağlı kalmalarını temin edecek ve bilgilerin ilgili personele ulaşmasına imkan verecek şekilde etkin iletişim kanallarının olmasını gerektirir (Basel Komite, 1998: 10).

Kurum içinde etkin bir iletişim yoksa bilgi gerektiği şekilde kullanılamaz. Banka üst düzey yönetimi gerekli bilginin ilgili banka personeline ulaşmasına imkan verecek etkin iletişim kanallarını oluşturmalıdır. Bu bilgi kapsamında hem banka faaliyetlerine ilişkin politika ve prosedürler hem de bankanın faaliyet performansına ilişkin verilere yer verilmelidir.

Bankanın organizasyon yapısı içinde bilginin aşağı, yukarı ve yatay olmak üzere bankanın tüm personeline ulaşacak biçimde akışının sağlanması gerekir. Organizasyon yapısının yukarı doğru bilgi akışına olanaklı olması yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin bankanın karşı karşıya olduğu riskleri ve faaliyet performansını

değerlendirmesine olanak verecektir. Aşağı yönlü bilgi akışını sağlayacak iletişim kanallarının olması ise bankanın amaçları, politikası, prosedürleri ve beklentileri hakkında alt birim yöneticilerinin ve operasyonda görevli personelin haberdar olmasına olanak verecektir. Bu çeşit bir iletişim yapısı bankanın amaçlarına erişilmesinde tüm personelin birliktelik içinde gayretle çalışmalarını sağlamak için gereklidir. Ayrıca, kurum içi etkin iletişim kanalları yoluyla birbirleriyle ilgili veya farklı birim ya da bölümler arasında bilginin akışı sağlanacaktır.

3.10.5. İzleme Faaliyetleri ve Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi

Bankanın iç denetim sisteminin etkinliği aralıksız olarak izlenmelidir. Temel risklerin izlenmesi bankanın günlük faaliyetlerinin içinde yer almalı ve banka yönetimi ve banka müfettişleri tarafından yapılacak periyodik değerlendirmelerin bir parçası olmalıdır (Basel Komite, 1998: 10).

Bankacılık dinamik ve hızla gelişen bir sektördür. Bankalar kurum içinde ve dışında gerçekleşen gelişmelere paralel olarak iç denetim sistemlerini sürekli izlemek, değerlendirmek ve etkinliğinin devamını sağlamak için geliştirmek durumundadır (Rotberg, 1992: 49). Çokuluslu bankalarda, üst düzey yönetimin izleme fonksiyonu açıkça tanımlanmalı ve kurum içinde gerekli yapı oluşturulmalıdır (Kara, 2001: 14).

İç denetim sisteminin etkinliği bankacılık işlemleri, mali kontrol ve iç kontrol olmak üzere farklı alanlarda görevli banka personeli tarafından izlenir. Bu nedenle üst yönetimin hangi personelin hangi faaliyetlerin izleneceğinden sorumlu olduğunu tespit etmesi gerekir. Bankanın günlük faaliyetlerinin bir parçası olarak iç denetim sisteminin işleyişi izlenirken, iç denetim sisteminin etkinliğinin periyodik olarak ayrıca değerlendirilmesi gereklidir. Bankanın farklı faaliyetlerinin izlenmesinin ne sıklıkta olacağı bankanın taşıdığı mevcut riskler ile banka içindeki ve dışındaki diğer gelişmelere göre belirlenmelidir.

Kesintisiz izleme iç denetim sistemindeki hata ve eksikliklerinin çabucak farkedilerek düzeltilebilmesi imkanını verir. İç denetim sistemi bankanın operasyonel işlemleriyle iç içe girdiğinde izleme fonksiyonu en etkin biçimde çalışır ve düzenli raporların üretilmesine olanak verir. Günlük işlem kayıtlarının incelenmesi ve onaylanması, özel

durum raporlarının üst yönetimce incelenmesi ve onaylanması aralıksız izleme işlevine örnek olarak verilebilir (Bankacılar Dergisi, 1998: 159).

Ayrı birimler tarafından yapılan değerlendirmeler bir yandan problemlerin ancak ortaya çıktıktan sonra farkedilmesine yol açar, diğer yandan ise izleme faaliyetlerinin ve iç denetim sisteminin etkinliğinin kapsamlı olarak değerlendirilmesine imkan verir. Bu değerlendirmeler farklı fonksiyonel birimlerde, örneğin, bankacılık işlemleri, mali kontrol, banka içi teftişte görevli personel tarafından yapılır. İç denetim sisteminin ayrı birimlerce değerlendirilmesi sık sık özel görevlerde bulunan personelin kendi sorumluluk alanıyla ilgili kişisel değerlendirmesi şeklinde olur. Söz konusu değerlendirme sonuçlarına ilişkin raporlar üst düzey yönetimce incelenir. Her seviyede yapılan değerlendirmenin raporlanması ve zamanında ilgili pozisyonlardaki yöneticilere ulaştırılması gerekir.

İç denetim sisteminin, bağımsız ve uygun eğitime sahip banka müfettişlerince yürütülecek etkin ve kapsamlı kontrolünün yapılması gerekir. Banka müfettişlerince yürütülen kontroller iç denetim sisteminin önemli bir parçasıdır ve doğrudan yönetim kurulu, teftiş kurulu ve üst düzey yönetime rapor edilmelidir (Basel Komite, 1998: 15).

Banka içi kontroller, iç denetim sisteminin kesintisiz izlenmesinin önemli bir unsurudur, çünkü, mevcut politika ve yöntemlere uygunluğun bağımsız olarak değerlendirilmesine imkan verir. Banka içi kontroller bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız olarak yapılır ve bankanın şube ve yan kuruluşlarının tüm faaliyetlerini kapsar.

Doğrudan yönetim kurulu, üst düzey yönetim ya da banka teftiş kuruluna rapor edilmek suretiyle, banka müfettişleri bankanın faaliyetleri hakkında tarafsız bilgi sunarlar. Bu işlevin önemi nedeniyle banka müfettişlerinin yeterli eğitime sahip, ehliyetli, görev ve sorumluluklarının bilincinde kişiler olması gerekir. Banka içi kontrollerin ve iç denetim sisteminin incelenmesinin zamanlaması bankanın yapısı, faaliyetleri ve taşıdığı risklere uygun olmalıdır.

Banka içi teftiş raporları doğrudan banka yönetim kurulu, teftiş kurulu ve üst düzey yönetime sunulur. Yönetim kuruluna tüm yönetim birimleri hakkında tarafsız olarak hazırlanan raporların verilmesi, banka yönetiminin etkin olarak çalışmasına imkan verir.

Teftiş kurulundaki müfettişlerin tarafsızlığının korunması için maaş ve ödeneklerinin yönetim kurulu ya da rapor ettikleri birim yöneticileri dışındaki üst düzey yönetim tarafından belirlenmesi yerinde olur.

Prensip olarak banka yönetimi, banka müfettişleri ya da denetimden sorumlu diğer banka personeli tarafından tespit edilen iç denetime ilişkin hata ve eksiklikler zamanında ilgili yönetim birimlerine rapor edilmeli ve ivedilikle ele alınmalıdır.

İç denetime ilişkin hatalar ya da etkin olarak kontrol edilmeyen tüm riskler tespit edildiği anda yönetim kurulu ve üst düzey yönetime rapor edilmekle birlikte gerekli personele de rapor edilmelidir. Rapor edildikten sonra gerekli düzeltmelerin yönetimce belli bir zaman sürecinde yapılması önem taşımaktadır. Banka müfettişleri izleme prosedürünün aşamalarını takip ederek, yönetim kurulunu veya üst düzey yönetimini düzeltilmeyen hatalardan haberdar etmelidir. Tüm hataların belli bir zaman süreci içinde belirlenmesi için üst düzey yönetimin iç denetime ilişkin zayıflıkların izlenmesine imkan verecek bir sistemin kurulması ve düzenleyici tedbirlerin alınması gereklidir.

Tüm denetim faaliyetlerine ilişkin konularda yönetim kurulu ve üst düzey yönetime düzenli raporlar sunulmalıdır. Ancak, maddi olmayan konuların daha önemsiz görülerek zamanında değerlendirilmemesi önemli bir kontrol hatası olabilir.

3.11. Türk Bankacılık Sektöründe Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemi Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

Bir ekonomide mali sistem, mali araçlar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşur. Mali sistemin temel unsurlarından biri de bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, mali sistem içerisinde üzerinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile tasarrufların dönüştürülmesinde kaynak aktarımına aracılık eden bir sektördür.

Finans sisteminin banka ağırlıklı bir yapıya bürünmesi ve finansman gereksinimin büyük ölçüde bankalar tarafından karşılanması gereğinin ortaya çıkması, mali sistemin işlevlerini tam olarak yerine getirmesini engellemiş ve bankacılık sisteminde sağlıklı bir yapılaşmaya neden olmuştur. Bu yapılaşma bankaların risk alanlarının daralmasını

ve sermaye yapılarının güçlendirilmesini olumsuz yönde etkilemiştir (Ünal ve Keskin, 1997: 10).

Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle göz ardı edilemeyecek bir düzeye yükselmiş bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklarında mevcut olduğu bilinen bir gerçektir. Bankalar yaptıkları işin gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda kalan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Çünkü, finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak, bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesidir. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve risk yönetimi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma indirilecektir (Yıldırım, 2004: 1).

1980'li yıllardan bugünlere değin bankacılık sektörünün başlıca sorunları, ekonomik gelişmedeki istikrarsızlık, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, hızlı teknolojik gelişme ve hizmet teknikleri karşısında mevzuatın yetersiz kalması gibi hususlardan kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanan bu sorunlar bankalarda etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemini gerekli kılmaktadır. Banka işletmelerinde etkin bir iç denetim ve risk yönetim sisteminin zorunlu kılan nedenleri aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir (Ünal ve Keskin, 1997: 11):

- Enflasyon ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar,
- Yüksek Kaynak Maliyeti,
- Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar,
- Özkaynak Sorunu,
- Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar,
- Kamu Menkul Değerlerinin Konsolide Banka Bilançosundaki Payının Artması,
- Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması,
- Bankaların Açık Pozisyon Sorunu,
- Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetimin Yetersiz Olması,

- Devlet Kaynaklı Sorunlar,
- Grup veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar.

3.11.1. Enflasyon ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar

Türk ekonomisi 1980'den beri serbest piyasa mekanizmasına geçiş ve dışa açılma yönünde bir aşama kaydetmiş olmakla birlikte genişleyen kamu finansman açıkları nedeniyle kronikleşen yüksek enflasyonun etkisi altında kalarak istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Yüksek enflasyon ve ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken sektör büyük ölçüde nakde dayanan öz varlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmıştır (Parasız, 2000: 125).

Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörü, son derece ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünümün karları, gerçekte (reel olarak) azalmakta ve özkaynaklarının reel büyüklüğü düşmektedir. Enflasyonist koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve işletme giderlerini arttırmakta, yükselen kaynak maliyetlerinin etkisiyle artan kredi faizleri, özellikle düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır.

Hızlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörünü etkileyen diğer önemli bir sorun ise problemlili kredilerin artmasıdır. Özellikle, artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir. Dolayısıyla enflasyonun aşağı çekilmesi ile hem banka kredileri donmuş karakterinden kurtulacak, hem de tahsili gecikmiş alacakların kaynak maliyetine yansıyan yükü azalmış olacaktır. Bankaların ise takipteki alacaklarını teminat yönünden güçlendirmesi, yeni risklerin oluşmaması içinde gereken tedbirleri alması gereklidir.

Ülkemizde son zamanlarda enflasyon oranlarında hızlı bir düşüş meydana gelse de yine de gelişmiş ülkelere göre hala yüksek bir oranda seyretmektedir. Bankacılık sektörünün global bir ortamda faaliyet göstermesi nedeni ile ülkemizde hala yüksek sayılabilecek enflasyonun banka işletmeleri üzerindeki etkisini indirgeyebilmek için iyi bir iç kontrol ve risk yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde problemlili kredilerin artması risk yönetimi açısından büyük önem arz etmekte olup,

bankaların vermiş oldukları kredilerin yakından takip edilmesi ve erken uyarı sinyalleri sisteminin etkin olarak kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

3.11.2. Yüksek Kaynak Maliyeti

Bilindiği gibi ticaret bankalarını fon kaynaklarının en önemlisi topladıkları mevduatlarıdır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen mevduat yine de sektörün kaynakları arasında önemini korumakta ve mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaza biçimde, enflasyon oranları ile yakın ilişki sürdürmektedir. 1 Temmuz 1980'den itibaren serbest faiz sistemine geçilmesi ile faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Bu gelişme, serbest piyasa ekonomisi gerçeğinin doğal bir sonucu olmasına rağmen, kaynak maliyeti toplam disonibilite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri yüzünden yükselmektedir (Erzan, 2001: 6). Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, gider vergisi kesintileri, kredinin maliyetini yükselten diğer unsurlardır.

Bankaların yüksek maliyetlerle topladıkları mevduat kaynağının karşılık, disonibilite vb. ayrılmaları sonucu ancak bir bölümünü kendi inisiyatifleri doğrultusunda değerlendirebilmeleri nedeniyle, mevduat faizi ile bankaların plase edilebilir kaynaklarının maliyeti arasında önemli bir marj oluşmakta, böylece bankalar hakkında yüksek maliyette fon aktaran verimsiz kuruluşlar imajı oluşmaktadır. 1980 öncesi koşullarda mevduat toplayabilmek için şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul ediliyordu. Oysa 1980'li yıllardan itibaren, reel pozitif faiz politikası, otomasyonda gelişmeler bir çok şubeyi rantabl olmaktan çıkarmıştır. Bu nedenle, bir ara özellikle büyük bankalar işletme giderlerini azaltmak amacıyla şube kapatma ve personel sayısında indirime gitme politikası izlemişlerdir. Ancak, son yıllarda bir yandan banka sektörüne girişlerin hükümet tarafından engellenmesi, diğer yandan sanayileşmenin Anadolu'ya yayılması mevcut bankaların şube sayılarını yeniden artırma politikası izlemelerine neden olmuştur. Bunun yanında son yıllarda bankalar otomasyona yönelik yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Bu da bankaların kısa vadede işletme giderlerinin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur.

Bankacılık sektörü otomasyonda kısa zamanda büyük atılımlar yapmıştır. Özellikle ATM sayısında hızlı bir artış olmuştur. Ancak genellikle bankalar, aynı gruba bağlı bankalar dahi ATM ağını kendisi kurma yolunu seçmiş ve bu da işletme giderlerini arttırmıştır (Parasız, 2000: 126).

Faiz maliyeti ile kredi faizi arasındaki marjı etkileyen diğer bir faktör dolaylı vergilendirme diyebileceğimiz mevduat munzam karşılıkları ile disponibiledir. Daha önce de kısaca belirtilen bu kalemler bankaların plase edilebilir kaynaklarını önemli ölçüde azalttığından kredi faizlerini artırıcı unsurlar olmaktadır. Aslında mevduat munzam karşılıkları ve disponibilite yükümlülüğü, para piyasalarında istikrar ve emniyetin sağlanmasına yönelik para politikası araçları mahiyetindedir. Mevduat sigortasının bulunduğu ve bankaların kısa vadeli nakit ihtiyacını karşılamada interbank piyasasının önemli rol oynadığı bugünkü koşullarda uygulanan munzam karşılık ve disponibilite oranları, düzenleyici mahiyetten ziyade kamunun artan fon ihtiyacının bir sonucu olarak görülmektedir.

Kamunun banka kaynaklarının belirli bir bölümünü mevduat munzam karşılığı olarak sıfır maliyetle kullanmasının dolaylı bir vergi maliyeti taşımasına karşılık, bu durumun kamuoyu tarafından yanlış algılanması nedeniyle bankalar, karlarına oranla çok az vergi ödeyen, dolayısıyla daha fazla vergilendirilmesi gereken kurumlar olarak görülmektedir.

Kaynak maliyetinin yüksek olduğu günümüzde bankalar alternatif kaynak oluşturma arayışı içerisine girmiş ve çeşitli bankacılık enstrümanları ile yeni kaynaklar oluşturmaya başlamışlardır (Örneğin, otomatik ödeme talimatları, kurum maaş ödemeleri, başka banka çek tahsilatları, ihracat-ithalat işlemlerine aracılık etme vb.). Yeni bankacılık enstrümanlarının oluşturulması banka işletmelerini faaliyetlerinin kompleks bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Özellikle operasyonel anlamda etkin bir iç denetim ve risk yönetiminin gerekliliği hissedilmiştir. Zaten Basel II kriterleri ile bu durum fark edilmiş ve operasyonel risk için yeni sermaye gereksinimleri getirerek var olan sermaye yeterlilik standartlarını güçlendirme ve alt yapıyı geliştirme anlamında yenilikler getirilmiştir.

3.11.3. Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar

Özel sermayeli bankalar ile kamusal sermayeli bankalar arasında, yasal ve yönetsel düzenlemelerden doğan bazı farklar bulunduğu gözlenmektedir. Söz konusu farklılıkların bir kısmı kamusal, bir bölümü ise özel bankaların yararına olarak fırsat eşitliğini zedeleyecek boyutlardadır.

Kamusal sermayeli bankaların ana statülerinin, örgütlenme biçimlerinin, personel kadrolarının, sermayelerinin ancak belirli bürokratik aşamalardan geçilerek değiştirilmesi, günümüzde hızlı bir değişim gösteren iktisadi ve mali koşullara uyum sağlanmasını, gerekli önlemlerin ve kararların süratle alınmasını ve rasyonel bir işletmecilik uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Ayrıca, çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler, kamusal bankalara bankacılık faaliyetleri ile yakından ilgili olmayan birçok görevler vermiş bulunmaktadır. Kamusal sermayeli bankalara verilmiş bulunan bu özel görevler, bu bankaların kaynaklarının ve faaliyetlerinin kısmen de olsa rantabl olmayan alanlara kaymasına yol açmakta ve rekabet gücünü zayıflatmaktadır (Başak Ekonomi Dergisi, 2001: 34).

Çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler, resmi mevduatın kamusal sermayeli bankalara yatırılmasını zorunlu kılmaktadır. T.C Merkez Bankasının 12.10.1988 günlü ve 7 sayılı Tebliğine göre vadeli ve vadesiz resmi kuruluşlar mevduat hesaplarına uygulanacak yıllık azami faiz oranı %10 oranı aşılmamak üzere serbestçe saptanabilmektedir. Böylece, kamusal sermayeli bankalar, resmi kuruluşların mevduatının çok önemli bir bölümünü düşük maliyetli kaynak olarak kullanabilmektedirler.

Bankacılık sektöründe, gerek toplam aktiflerin, gerekse toplam mevduatların yaklaşık %40'ına (1999 yılında) sahip bankalarının payının azaltılması, kaynakların serbest piyasa koşullarında daha rasyonel dağılımı ve kullanımı açısından yararlı görülmektedir. Çünkü, bu durum özel bankalara mevduat toplama ve kredi verme konusunda dolaylı olarak kısıtlamalar getirmektedir.

Sektöre giriş imkanı 1980'li yıllarda kolaylaştırılmış, ancak, son yıllarda kamu otoriteleri tarafından zorlaştırılmıştır. Bu kısıtı aşmak için son yıllarda yatırım

bankalarının sayısında önemli artış gözlenmektedir. Sektörden çıkışın kamuoyunda oluşturacağı olumsuz etki nedeniyle pek normal karşılanmamaktadır. Türk banka sistemine giriş ve çıkışın zor olması serbest piyasa koşullarını bozan önemli bir faktördür. Bu durum risk faktörlerine karşı duyarlılığı azaltmakta ve haksız rekabete yol açmaktadır. Çünkü, piyasalara giriş ve çıkış serbestisi rekabetçi piyasaların en önemli kuralıdır. Öte yandan hem bankacılık sektörüne girişin, hem de çıkışın zor olması, hem bazı banka yönetimlerinin aşırı risk almalarını, hem de mevduat sahiplerini banka ayırımı yapmadan yüksek faiz veren bankaya mevduat yatırmalarını teşvik etmektedir. Bu noktada, devlet garantisinin rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Oluşturulan Mevduat Sigorta Fonunun mali açıdan zayıf bankaların bünyelerini kuvvetlendirici, bankaları rehabilitasyona tabi tutucu fonksiyonu vardır. Böylelikle mali açıdan zayıf bankaların sektörden çıkışı sistemin mali istikrarını bozmadan gerçekleştirebilecektir. Ancak, mevduat sigortası sisteminin riskli bankaları teşvik edici yönünün olduğunu da vurgulamakta yarar vardır (Parasız, 2000: 128).

3.11.4. Özkaynak Sorunu

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu özkaynak yetersizliğidir. Sektörde banka sayısı 1980'lere göre artmış olmakla birlikte, bazı yabancı ve milli bankalar hem toplam aktifler hem de öz sermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece interbank ya da uluslararası finansal piyasalardır. Bu nedenle, bu bankaların gerek iç piyasada, gerekse uluslararası piyasalarda rekabet edebilme güçleri yoktur. Banka birleşmeleri yoluyla aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesi bir önlem olarak düşünülebilir. Bir bilançonun aktif toplamından yükümlülükler düşüldükten sonraki kısmı özkaynağı verir. Özkaynak artışı; ödenmiş sermaye, yedek akçe, dağıtılmayan kâr ve varlıkların (menkul, gayrimenkul) değer artışından oluşur. Özkaynağı güçlü olan bankanın piyasa risklerine karşı direnci de yüksek olur.

Bankacılık sektörünün diğer bir sorunu, iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür. İştiraklere yatırılan kaynakların birçoğu yeterli getiriye sağlamamaktadır. Geçmişte, sermaye birikiminin yetersiz olması nedeniyle, bankalar iştirakler yoluyla sanayileşmeye önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak bugün iştirakler bir çok banka için büyük bir yük teşkil etmektedir. 18.06.1999 tarih ve 4389 sayılı yasaya göre bankalar mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa öz kaynaklarının en

çok %15'i oranında iştirak edebileceği ve bu tür ortaklıkların toplam tutarı banka öz kaynaklarının %60'ı aşamayacağı belirlenmiştir.

Özel finans kurumlarına tanınan ayrıcalıklar sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Türk mali sistemi içinde yer almakla birlikte Türk bankacılık sistemi dışında bulunan ve sayıları giderek artan özel finans kurumları, bankacılığa çok benzeyen işlemler yapmakta, ancak bankalara uygulanan kaynak kullanımı, karşılık ayırma, finansal hizmetler gibi kısıtlamalara aynen tabi bulunmamaktadırlar. Dolayısıyla da özel finans kurumları ile bankalar arasında olması gereken rekabet eşitliği bu kurumlar yararına bozulmuş durumdadır (Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 2002: 3).

Özkaynak sorunu ile ilgili olarak, 1987 yılında sermaye yeterliliği standardı taslığı yayınlamıştır. Standardın giriş bölümünde uygulamada dikkate edilmesi gereken iki nokta ön plana çıkarılmıştır. İlki, sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için geliştirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığıdır. Ayrıca, ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını azaltmayı amaçlayan böyle bir standardın uygulanmasında, adalet ve tutarlılığın önemine değinilmiştir. Komite, standardın, G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler tarafından da benimsenmesini, bu alandaki entegrasyonu hızlandıracağı için oldukça önemsemektedir (BIS, 1988: 2).

3.11.5. Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar

Hızlı teknolojik gelişme ve dünya finans piyasaları ile entegrasyon sürecinde olan bankacılık sektörü gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi mali hizmetler; swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri ve internet bankacılığı hizmetlerini sunma aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Ancak, isimleri sıralanan finansal tekniklerin ve ürünlerin uygulanması ve kurumsallaşmasında bu tekniklerin uygulanması ile ilgili devlet organlarının koordineli bir şekilde çalışmaması, konuyla ilgili bir mevzuat alt yapısının oluşturulmamış olması ve ekonomik istikrarsızlık nedenleriyle iç denetim ve risk yönetimi açısından zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

3.11.6. Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması

Mevduatlar, bankaların yükümlülüğüdür. Türkiye’de mevduatların önemli bir kısmının kamu kağıtlarına (tahvil, bono) dönüşmesi, yüksek enflasyon ve yüksek kur beklentisi, disonibilite, munzam karşılık ve TMSF kesintileri yüzünden Toplam Kredi/Toplam Aktif oranı, Toplam Mevduat/Toplam Aktif oranının oldukça altında kalmıştır. Ülkemizde ticari bankaların mevduat olarak topladıkları kaynağın hemen hemen yarısını bile krediye dönüştürmediği ve dönüştürdüklerini de yüksek maliyetle yaptığı gözlenmektedir. Toplanan kaynakların krediye dönüştürülmesi konusunda üst yönetim şube çalışanlarına agresif hedefler vermekte, hedef tutturma kaygısı içerisinde olan şube çalışanları ise tahsil kabiliyeti düşük şahıs ya da firmalara kredi kullandırımı yaparak bankanın mali kayıplara uğramasına neden olabilmektedir.

1978-1995 döneminde Türkiye’nin yıllık ortalama Gayri Safi Milli Tasarruf/GSYIH oranlarının tıpkı OECD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde olduğu gibi yaklaşık %20 civarında seyrettiği dikkate alınır, Türkiye’deki mevduat yetersizliğinin ortalama tasarruf eğiliminin düşük olmasından değil, milli gelir düzeyinin düşük olmasından kaynaklandığı anlaşılır. Gerçekten, 5000 dolar kişi başına gelirin %20’si 1000 dolar yaparken, 30000 dolar olan kişi başına gelirin %20’si 6000 dolar yapmaktadır. Buna göre, Türkiye’de mevduatları ve kredileri artırmak için tasarrufları, tasarrufları artırmak için de milli geliri artırmak gerekmektedir (OECD, 1998: 6).

3.11.7. Bankaların Açık Pozisyon Sorunu

Yabancı para cinsinden pasif kıymetlerle aktif kıymetler arasındaki fark bankaların genelde pozisyon durumlarını gösterir. Bu farkın pasif lehine olarak ortaya çıkması açık pozisyonu ifade etmektedir. Özellikle düşük kur, yüksek faiz uygulamalarına bağlı olarak 1994 krizinin yaşandığı dönem dışında 1990’lı yıllarda bankacılık sektörü önemli kar elde etmiştir. Yüksek faiz düşük kur nedeni ile yabancı para cinsinden kaynakların belirli bir bölümü TL cinsinden kredilerde kullanılmıştır. 1993 yıl sonu rakamlarına göre yabancı para cinsinden pasiflerin %15,4’ü TL cinsinden plasmanlarda kullanılmıştır. Bu durum bağımsız kur ve para politikası uygulama olanağını iyice daraltmıştır. 1994 krizinin ufukta belirmesi üzerine özel sektör bankaları açık pozisyonlarını hızla azaltmaya yönelmişlerdir. Ancak, 1994 yılında IMF’le yapılan

stand-by anlaşması sonucu yabancı döviz kurlarının çıpa olarak seçilmesi açık pozisyon olgusunu yeniden gündeme getirmiştir. Ancak açık pozisyon uygulaması ile ilgili olarak 1 Mart 1995'te Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Standart Rasyosu ile ilgili bir tebliğle yabancı para net genel pozisyonu ile sermaye tabanı arasında bir ilişki kurularak net açık pozisyon oranı belirlenmiştir. Açık ve fazla pozisyon miktarları sermaye tabanının %50'si ile sınırlanmıştır (Toprak, 2002: 9).

Enflasyonla mücadele programı, 2000-2002 çerçevesinde uygulanan kur çıpası dövizle borçlanmayı cazip hale getirmiş ve bankaların yurtdışından aldıkları sendikasyon kredileri artmıştır. Kur çıpası politikasına güvenerek yabancı para cinsinden elde ettikleri kaynakları Türk Lirası cinsinden krediye dönüştüren ve Devlet İç Borçlanma Senedi satın alan bankaların açık pozisyonları ve kur riskleri artmıştır. Açık pozisyonu olan birçok banka, Kasım 2000 krizinde yüksek faizle borçlanmak (faiz riski), Şubat 2001 krizinde de dalgalı kura geçildiği için yüksek kurdan döviz satın almak (döviz riski) zorunda kalmışlar ve her iki durumda da yüksek maliyetler yüklenmişlerdir (Toprak, 2002: 10).

3.11.8. Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetimin Yetersiz Olması

Türk bankacılık sektörünün en temel sorunlarından birisi sektörde etkin bir gözetim ve denetimin olmamasıdır. Bir bütün olarak sektörü denetleyecek ve düzenleyecek etkin bir sistemin bulunmaması ve bankaların kendi içinde denetiminin yetersiz kalması sektörde ciddi sorunlar oluşturmuştur.

Denetim, bir işin olması gerektiği gibi yapılıp yapılmadığının kontrolüdür. Denetim, iş bitimindeki gözden geçirme gibi statik bir yapı olmayıp, iş yapılırken her bir aşamada hataları ortaya çıkaran ve onların giderilmesini sağlayan geri beslemeli (feed-back) dinamik bir süreçtir. Bu şekilde denetlenmeyen ya da eksik denetlenen sistemler zamanla etkinliklerini kaybederler. Örneğin, hatalı üretim yapan bir firmada denetim olmazsa hatanın hangi aşamada yapıldığı anlaşılabilir. Hatanın üretim gerçekleşikten sonra anlaşılması da fazla bir anlam taşımaz. Bu sebeple, bankacılık faaliyetlerinin her bir aşamasında doğabilecek hatalı davranışlara etkin bir denetimle fırsat vermemek gerekir. Eğer bu başarılırsa, bankaların risk yüzdesi, yolsuzluklar ve krizler önemli ölçüde azalır, uzun vadeli ekonomik istikrar ve etkinlik artar.

Kamu bankalarının yüksek görev zararları ve BDDK'nın bazı özel bankalara el koymak zorunda kalması bu sektörde ciddi bir denetim eksikliği sorunu olduğunu göstermektedir. Genel kabul görmüş muhasebe prensiplerinin uygulanmaması ve mali tabloların bağımsız dış denetim firmalarınca denetlenmemesi sektörde yayınlanan mali tabloların şeffaflığını kuşkulu kılmaktadır. Dolayısıyla, bazen bankalarca yayımlanan mali tablolar ile dış denetim sonucu elde edilen mali tablolar arasında önemli farklar olmaktadır. Sektörde etkin bir denetimin olması için denetim elemanlarının bilgi, teknik donanım ve sayıca yeterli olması, denetim için gerekli veri tabanının oluşturulması, denetimi etkisizleştirecek yasal ve siyasal engellerin ortadan kaldırılması ve yolsuzluklara yönelik cezaların caydırıcı olması gerekir. Etkin bir denetimin olmadığı bir ortamda cezaların ve ahlâk kurallarının caydırıcılığı azalır, yolsuzluklar daha hızlı yayılır. Ortaya çıkarılması halinde yolsuzluk yapanın göreceği zarar, ortaya çıkarılmaması halinde elde edeceği yarardan küçük kaldıkça yolsuzluk eğilimi güçlü olacaktır. Kamu bankalarının 25 milyar dolar görev zararı, bir o kadar da TMSF bankalarının zararı, son zamanlarda artan yolsuzluk operasyonlarının birçoğunun bankalarla bağlantılı olması, bazı TMSF bankalarının önceki sahip ve yöneticilerinin yolsuzluk iddiasıyla yargılanmaları bu sektörde önemli bir denetim eksikliği olduğunu açıkça göstermektedir (Toprak, 2002: 11).

3.11.9. Devlet Kaynaklı Sorunlar

Devlet kaynaklı sorunların belli başlıları; (1) girişimciliği zayıflatan siyasal istikrarsızlıklar ve zayıf koalisyon hükümetleri, (2) yasal ve kurumsal düzenleme hataları, (3) tasarruf mevduatına devlet güvencesinin uzun süre devam etmesi, (4) iç borçlanmanın ağırlıklı olarak bankalardan yapılması, (5) hatalı kur çıpası politikası ve (6) hükümetlerin kamu bankalarını popülist politikaların finansman aracı haline getirme eğilimleridir.

Bir ülkede politika kızıyarak şiddet, yıldırma, hoşgörüsüzlük ve ideolojik ayırım politikası haline gelirse ve bu şekiller altında yargı organlarına, orduya, memuriyete ve öğretim kurumlarına girerse durum çok kötü demektir (Sartori, 1996: 266). Türkiye'de zaman zaman bu çok kötü durum yaşanmıştır. 1946'ya kadar muhalefetin olmadığı tek parti iktidarı hüküm sürmüştü, bundan sonra muhalefet olunca da siyasal gerilim daha çok

artmış, askerler sivil yönetime dört kez fiili müdahalede bulunmuşlardır. Bunlar; 27 Mayıs 1960 Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Darbesi ve 28 Şubat 1997 Post-modern darbesidir. Türkiye’de 1960’lı yılların sonlarında ve 1970’li yıllar boyunca ideolojik kamplaşmalar alabildiğine artmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası genellikle uyumsuz ve kısa ömürlü koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Son 40 yılda kurulan 13 koalisyon hükümetinin 7 tanesi son 10 yılda kurulmuştur. Toplam oyların %10’undan azını alan siyasi partiler meclise giremedikleri halde, güçlü hükümetlerin çıkmaması ve siyasal alana yapılan müdahaleler halkla politikacı arasındaki bağı ve hükümetlerin ekonomik etkinliğini azaltmıştır. Girişimcilerin geleceğe yönelik sağlıklı öngöründe bulunmalarını engelleyen zayıf hükümetler, uzun vadeli reel yatırımları ve bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir.

Hızlı teknolojik gelişme ve dünya finans piyasaları ile entegrasyon sürecinde Türk bankacılık sektörü gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi mali hizmetler; swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri ve internet bankacılığı hizmetlerini sunma aşamasına gelmesine karşın, mevzuata ilişkin altyapının zayıflığı ve ekonomik istikrarsızlıklar bu teknik ve ürünlerden yararlanmayı zorlaştırmıştır (Parasız, 2000: 132). Örneğin, uluslararası sermaye hareketlerini serbestleştiren 32 sayılı karar 1989’da yürürlüğe girdiği halde, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ancak 18 Haziran 1999’da yürürlüğe girebilmiş; BDDK, 31 Ağustos 2000’de fiilen göreve başlayabilmiştir.

Uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine karşın, yabancı yatırımcıların önündeki bürokratik engeller yüzünden doğrudan yatırıma yönelik yabancı sermaye girişi çok düşük kalmış, ülkeye gelen sınırlı miktardaki sermaye de genellikle kısa vadeli portföy yatırımlarına yönelmiştir. Örneğin 1992-2000 döneminde yükselen ekonomilere yönelik sermaye girişinin %48’i net doğrudan yatırım, %27’si net portföy yatırımı olmuşken, Türkiye’ye giren doğrudan yatırımlar %10’un altında kalmış, hatta son yıllarda yurtdışına ulusal sermaye çıkışları artmıştır (Güven, 2001: 7).

3.11.10. Grup veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye'deki özel bankaların tamamına yakını yönetim ve sermaye yapısı açısından belli kişiler, gruplar veya holdinglerin kontrolündedir. Örneğin, Doğuş, Fiba, Sabancı, Çukurova, Zorlu, Koç v.b. Hatta bazı grupların iki veya daha fazla bankası vardır. Bu durum bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak, sadece bağlı olduğu grubun şirket ve iştiraklerine kredi verir hale gelmesine neden olmuştur. Ayrıca, bankaların bu yapısı, son yıllarda bir çok bankanın içinin boşaltılmasına da imkan tanımıştır. Bankaların sermayelerinin geniş tabana yayılmaması, yönetim ve denetimin etkinliğini azaltmaktadır.

3.12. Özet

Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle göz ardı edilemeyecek bir düzeye yükselmiş bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklarında mevcut olduğu bilinen bir gerçektir. Bankalar yaptıkları işin gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda kalan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Çünkü finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak, bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesidir. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve risk yönetimi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma indirilecektir.

Bu bölümde banka işletmelerinde etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemini gerektiren nedenler başlıklar halinde sıralanmış olmakla birlikte sorunlar ile ilgili öneriler çalışmanın sonuç kısmında detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

4.BÖLÜM

BANKACILIK GÖZETİM VE DENETİM FAALİYETLERİNDE SEÇİLMİŞ ÜLKE UYGULAMALARI

4.1. Giriş

Bankalar güven unsuruna dayanarak oluşturulmuş kurumlardır. Bankacılık sisteminde görülebilecek aksamaların güven duygusunu zedelemesi halinde, ekonomik istikrar onarılması zor bir şekilde bozulabilmektedir. Son yıllarda çeşitli ülkelerde yaşanan krizler bankaların etkin gözetim ve denetiminin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, 1997 yılında yayımladığı bir tebliğde bankaların sağlıklı olarak çalışabilmeleri için uymaları gereken 25 temel ilkeyi ortaya koymuştur (Bergh and Sahajwala, 2000: 4).

Temel sorulardan bir tanesi gözetim ve denetimin merkez bankasının mı, yoksa ayrı bir kurumun mu sorumluluğunda olması gerektiğidir. Bu konuda ekonomik teoriden kaynaklanan bir yaklaşım bulunmamakta, her ülkede farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Banka denetiminin doğrudan merkez bankaları tarafından yapılmasının oldukça sıkı denetim standartlarına yol açacağı endişesi mevcuttur. Ayrıca, hükümete bağlı ama ayrı bir denetim organının makro ekonomik hedefler ile sağlam bir mali sektör arasındaki hassas dengeyi daha iyi sağlayacağı savunulmaktadır. Ancak, genel olarak kabul edilen görüş geçiş döneminin ilk aşamalarında denetimin merkez bankasının sorumluluğunda olmasının daha etkin sonuçlar doğuracağı yönündedir. Merkez bankası bağımsızlığının tartışmalı olduğu ülkelerde denetimin ayrı bir organ tarafından yapılması, merkez bankasının bu kurumun atamalarında söz sahibi olması şartıyla etkili olabilmektedir (Acar, 2000: 1).

Uzun bir süredir Türk bankacılık ve finans dünyasının gündeminde yer alan Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapma çalışmaları, 4389 sayılı Kanun'un yayımlanması ile sonuçlandırılmıştır. Yeni Bankalar Kanunu yalnız bankacılık sektörünün daha etkin ve güvenli çalışmasını değil, sektörle ilgili düzenlemelerin uluslar arası normlara uyumlu hale getirilmesini de amaçlamaktadır. Bu kapsamda getirilen en önemli yenilik,

tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun oluşturulmasıdır.

Bu çalışmanın amacı oluşturulmuş olan kurulun yetki ve kapsamını daha iyi değerlendirebilmek amacıyla uluslararası uygulamalar, özellikle, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin uygulamalarındaki denetim ve gözetim otoritelerinin kapsam ve yetkilerinin incelenerek konu ile ilgili bir bakış açısı kazandırılmasıdır. Bu amaçla Avrupa Birliğinden Fransa, Almanya ve İngiltere ile Uzakdoğu ülkelerinden Kore ve Avustralya örnekleri seçilmiş ve bu ülkelerdeki benzer denetim otoritelerinin kuruluş, yetki ve kapsam açısından değerlendirilmesi yapılmıştır (Acar, 2000: 2).

4.2. Fransa'da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

Avrupa'nın en büyük ekonomileri arasında yer alan Fransa, 1980'lerden itibaren yabancı yatırımcılar için en cazip bir yer haline gelmiştir. Fransa mali sistemi yapılan reformlarla uluslar arası bir yapıya kavuşmuştur. 1984 yılında yeni Bankalar Kanunu'nun, 1988 yılında ise yeni Menkul Kıymetler Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve bunun yanısıra kredi kısıtlamaları ile kambiyo kontrollerinin kaldırılması Fransız mali sisteminin gelişmesine büyük bir ivme kazandırmıştır (Erdönmez, 2001: 6).

Fransız bankacılık sistemi temel olarak Fransız Bankalar Kanunu ve Mali Faaliyetlerin Modernizasyonu Yasası ile düzenlenmiştir. Bu kanunlar, kredi kurumlarının ve yatırım şirketlerinin düzenli denetimi konusunda Merkez Bankası'na (Banque de France) asli bir rol vermiştir. Merkez Bankası, ödeme sistemlerinin etkin işleyişinden ve finans dışı kurumların mali durumlarının denetiminden sorumludur. Mali Faaliyetlerin Modernizasyonu Yasası doğrultusunda mali kurumların denetimi kurumsal ve operasyonel denetim olarak ikiye ayrılmakta ve farklı otoriteler tarafından yürütülmektedir (Banque de France Eurosysteme, 2001: 120).

4.2.1. Kurumsal Denetim Organları

Bankalar Kanunu'na göre kurumsal denetim ve gerekli mevzuatın hazırlanması Kredi ve Menkul Kıymet Ulusal Konseyi içinde oluşturulan (Kaufman, 1994: 24);

- Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi,
- Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Komitesi,
- Bankacılık Komisyonu

olmak üzere üç farklı otoritenin sorumluluğundadır. Bu otoriteler, Merkez Bankası ile Maliye ve Ekonomi Bakanlığı arasındaki işbirliğini sağlamakla ve her yıl konseye rapor vermekle yükümlüdürler. Yasal statüleri ve kendilerine ait bütçeleri mevcut olmamakla birlikte, yasal açıdan idari organdırlar. Çalışmaları için gerekli olan materyaller Merkez Bankası tarafından toplanmaktadır. Bu kurumların aldıkları kararlar, Fransa'nın en yüksek yargı organı olan Eyalet Konseyi tarafından veto edilebilmektedir (AB Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri A.Ş., 1996: 2).

Kredi ve Menkul Kıymet Ulusal Konseyi (Conseil National Du Credit Et Du Titre); Konseyin ana görevi, müşteri ilişkileri ve ödeme araçlarının yönetimi bakımlarından, bankacılık ve finans sisteminin işleyişini incelemektir. Konsey bu konularda görüş bildirebilmekte ve gerekli bulunduğu herhangi bir araştırmayı yaptırabilmektedir. Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın talebi doğrultusunda, uzmanlık alanına giren yasa ve kararname taslakları üzerine görüş bildirmekte, Ulusal Plan'ın hazırlanmasıyla ilgili olarak danışmanlıkta bulunmaktadır. Her yıl Cumhurbaşkanına ve Parlamento'ya, bankacılık ve finans sisteminin işleyişi hakkında bir rapor sunmaktadır (Banque de France Eurosysteme, 2001: 121).

Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın başkanlık ettiği konseyde Fransa Merkez Bankası Başkanı, başkan yardımcısı olarak görev almaktadır. Diğer üyeler ise Hazine Müsteşarı, Parlamentodan dört temsilci; iki milletvekili ve iki senatör; Ekonomik ve Sosyal Konsey'in bir üyesi, bölgelerin ve denizaşırı illerin ve Toprakların üç seçilmiş temsilcisi, ekonomik faaliyet sektörlerinden on temsilci, kredi kurumları ve yatırım firmaları personelinin temsil eden sendikaların temsilcileri dahil, ulusal sendikaların on temsilcisi; Fransa Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Birliği'nin bir temsilcisi ve yatırım firmalarının bir temsilcisi dahil kredi kurumları ve yatırım firmalarından on üç

temsilci, ekonomik ve mali konularda uzmanlık ve deneyimleri nedeniyle seçilmiş altı kişiden oluşmaktadır (AB Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri A.Ş., 1996: 2).

Kredi ve Menkul Kıymet Ulusal Konseyi üyelerinin tayin edilmesiyle ilgili düzenlemelerin kararname ile belirleneceği ve konseyin işleyişi için kendi malî kaynaklarına sahip olacağı kanunda yer almaktadır. Üyeler, Maliye ve Ekonomi Bakanı tarafından atanmaktadır. Konsey, Fransa Merkez Bankası'ndan veya yetkili makamlardan, meslekî gizlilik kuralına bağlı olarak, görevlerini yerine getirmek için gerekli bilgilerin kendisine verilmesini isteyebilmektedir.

Konseye her yıl rapor vermekle yükümlü olan üç komite daha oluşturulmuştur (www.fbe.be/15.10.2005):

a. Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi (Comite de la Reglementation Bancaire et Financiere - CRBF); Kredi kurumları ve yatırım şirketleri, iç yönetimlerinde genel kuralları oluşturmakla yükümlüdür. Bu nedenle asgari sermaye oranları, muhasebe ve iç denetim yapıları itibariyle uyulmak zorunda olunan yükümlülükler ve hesapların denetimi konularında standartlar koymaktadır. Komitenin yönetmelikleri, kredi kurumlarının veya yatırım firmalarının hukuksal statüsüne, şubelerinin niteliğine veya faaliyetlerinin özelliklerine bağlı olarak farklılaşabilmekte ve gerektiğinde, istisnaî ve geçici nitelikte münferit yetkiler verilmesinin şartlarını da gösterebilmektedir. Komitenin mevduat, kredi ve ödemeler gibi bankacılık konularında da kural koyma yetkisi mevcuttur. Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın başkanlık ettiği komitenin, Fransa Merkez Bankası Başkanı veya temsilcisi de dahil olmak üzere yedi adet daimi üyesi mevcuttur. Maliye ve Ekonomi Bakanı ile Merkez Bankası Başkanı dışında kalan beş üye üç yıllığına Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın emriyle tayin edilmektedirler. Bu beş üye, Devlet Konseyi'nin bir üyesi, Fransa Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Birliği'nin bir temsilcisi, kredi kurumları ve yatırım firmalarının çalışanlarını temsil eden sendikaların bir temsilcisi ve uzmanlıkları nedeniyle seçilen iki kişi ve bunların yedek üyelerinden oluşmaktadır.

Yatırım hizmeti veren kredi kurumlarının faaliyetini ilgilendiren genel hükümler görüşülürken, Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi'ne, Borsa İşlemleri Komisyonu Başkanı, Malî Piyasalar Konseyi Başkanı ve yatırım firmalarının birer temsilcileri de katılmaktadır.

Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi özellikle aşağıdaki konularda düzenlemeler yapmakla yükümlüdür (www.fbe.be/15.10.2005):

- Kredi kurumlarının sermaye miktarı, bir veya daha fazla kredi kurumu üzerinde etkin kontrol gücüne doğrudan veya dolaylı olarak sahip olan malî kurumlarca iştirak edinilmesi, elden çıkarılması veya iştirak oranının artırılması için aranacak şartlar.
- Kredi kurumlarının şube açmalarında aranacak şartlar.
- Kredi kurumlarının hangi şartlar altında özsermaye iştirakleri edinebilecekleri.
- Özellikle müşteriler ile olan ilişkilerinde, kredi kurumlarınca yapılabilecek işlemlerin koşulları ve rekabet şartları.
- Ortak hizmetlerin örgütlenmesi.
- Özellikle, likiditelerini ve malî yapılarının dengesini korumak amacıyla, kredi kurumlarınca uyulması gereken standartlar.
- Bilanço, hesapların konsolidasyonu için kurallar ve hem yetkili makamlar için hem de kamuoyu için muhasebe belgeleri ve bilgilerinin açıklanması.
- Fransa Merkez Bankası Statüsü ve kredi kurumlarının faaliyetleri ve denetimi hakkında ilgili Yasa ile Fransa Merkez Bankası Para Politikası Konseyi'ne verilen yetkiler çerçevesinde kredi politikası araçları ve kuralları.
- Mudilerin korunmasıyla ilgili kurallar.
- Muhasebe örgütlenmesine, veri işlem denetim ve güvenlik mekanizmalarına ve iç kontrol prosedürlerine ilişkin kurallar.

Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi, Malî Faaliyetlerin Modernizasyonu Yasası'nda tanımlanan yatırım hizmeti veren portföy yönetim şirketleri ile ilgili olarak, Mali Piyasalar Konseyi'ne danışmak suretiyle aşağıdaki konularda da yönetmelikler çıkarabilmektedir (www.fbe.be/15.10.2005):

- Yatırım hizmeti veren kurumun sunmayı planladığı hizmetlerin ışığında, gerekli sermayenin miktarı.
- Yukarıda sıralanan 5, 6, 7, 10 ve, eğer uygun ise, 8 numaralı bentlerinde tanımlanan standartlar.

Düzenleme Komitesi tarafından uyarlanan düzenlemeler, Maliye ve Ekonomi Bakanı tarafından değerlendirilip Resmi Gazete'de yayımlanmaktadır.

b. Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Komitesi (Comite des Etablissements de Credit et des Entreprises d'Investissement); Portföy yönetimi ile ilgilenen yatırım şirketleri hariç tüm yatırım şirketleri ve kredi kurumlarına faaliyet izni vermekle yükümlüdür. Merkezi Fransa'da olup Avrupa Birliği'nin diğer üye ülkelerinde temsilcilik açmak isteyen mali kurumlara da izin verme yetkisine sahiptir.

Merkez Bankası Başkanı'nın veya temsilcisinin başkanlık ettiği komitenin; Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'nın da bir temsilcisi olmak üzere yedi daimi üyesi mevcuttur. Komitenin diğer üyeleri, Hazine Müsteşarı veya temsilcisi, yetki başvurusu komite tarafından mütalaa edilmekte olan bir tüzel kişinin faaliyet programını onaylamış olan makamların başkanı veya başkanları ve üç yıllığına Ekonomi ve Maliye Bakanı'nın emriyle tayin edilen altı üye veya bunların yedekleridir. Bu altı üye şunlardır: Devlet Konseyi'nin bir üyesi, Fransa Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Birliği'ni temsilen bir kredi kurumunun üst düzey bir yöneticisi ve bir yatırım firmasının üst düzeyli bir yöneticisi, Kurulun verdiği yetkiye tabi firmalar ve kurumların çalışanlarını temsil eden sendikaların bir temsilcisi ve uzmanlıkları nedeniyle seçilmiş iki kişi. Ayrıca, Komite tarafından başvurusu incelenmekte olan işletmenin üye olduğu veya üye olmaya yetkili olduğu meslekî organın veya merkezi organın bir temsilcisi de bulunmaktadır. Komite'nin idari işleri Merkez Bankası tarafından yürütülmektedir.

c. Bankacılık Komisyonu (Commission Bancaire - CB); Portföy yönetimi ile ilgilenen yatırım şirketleri hariç tüm yatırım şirketleri ve kredi kurumlarının organizasyon ve iç yönetim ile ilgili yasal mevzuat ve denetleme ölçütlerine uyup uymadıklarını kontrol etmekle yükümlüdür. Kuralların ihlali halinde disiplin yaptırımını uygulayabilmektedir. Merkez Bankası Başkanı'nın başkanlık ettiği Komisyon'un Maliye ve Ekonomi Bakanlığı'nın da bir temsilcisi olmak üzere beş daimi üyesi mevcuttur.

Bu komisyon, kredi kurumlarının nasıl çalıştıklarını, mali durumlarının sağlamlığını izlemekte, sağlam bankacılık uygulaması kurallarına uyulmasını sağlamakta, yatırım

hizmeti veren ve piyasa üyelerinin yukarıda belirtilen kurallara uymalarını izlemekle yükümlüdür.

Bankacılık Komisyonu, Fransa Merkez Bankası Başkanı'nın veya onun temsilcisinin başkanlığında, Hazine Müsteşarı veya onun temsilcisinden ve altı yıllığına Ekonomik İşler ve Maliye Bakanı'nın emriyle tayin edilen dört üye veya bunların yedeklerinden oluşmaktadır. Bu dört üye sırasıyla; Devlet Konseyi Başkan Yardımcısı tarafından önerilen bir Devlet Konseyi Üyesi, Temyiz Mahkemesi Baş Yargıcı tarafından önerilen bir Temyiz Mahkemesi Yargıcı ile bankacılık ve finansman konularında uzmanlıkları nedeniyle seçilen iki üyedir (1984 Tarihli Fransa Bankalar Kanunu).

Bankacılık Komisyonu Genel Sekreterliği, komisyonun talimatlarına göre uzaktan ve yerinde denetim yapmakla görevlendirilmiştir. Komisyon, yerinde denetim programını periyodik olarak tespit etmektedir.

Fransa Merkez Bankası, resmi anlaşmayla belirlenecek hüküm ve şartlar uyarınca, Bankacılık Komisyonu Genel Sekreterliği'ne, yukarıdaki fıkrada belirtilen denetim görevlerinin yerine getirilmesi için gereken personel ve diğer kaynakları temin edecektir. Bankacılık Komisyonu Genel Sekreterliği, bu amaçla yapılacak resmî anlaşmalar çerçevesinde, denetim görevlerinde kendisine yardım etmek üzere uzman kişilerden de yararlanabilmektedir.

Bir kredi kurumu veya yatırım firması, faaliyetiyle ilgili bir yasa veya yönetmeliği ihlal ettiğinde, bir ihtara riayet etmediğinde veya bir ihtiyatî ihbarı dikkate almadığında Bankacılık Komisyonu Mali Piyasalar Konseyi'nin yetkileri saklı kalmak üzere aşağıdaki disiplin yaptırımlarından birini uygulayabilmektedir (1984 Tarihli Fransa Bankalar Kanunu):

- Uyarı.
- Kınama.
- Bazı işlemlerin yapılmasının yasaklanması ve iş faaliyetlerinin sürdürülmesi üzerine başka kısıtlamalar konulması.

- Bir kayyum tayin edilerek veya edilmeksizin bu yasanın 17nci maddesinde veya 2 Temmuz 1996 tarihli ve 96-597 sayılı Malî Faaliyetlerin Modernizasyonu Yasası'nın 12nci maddesinde belirtilen kişilerden birinin veya bir kaçının geçici olarak görevden alınması.
- Bir kayyum tayin edilerek veya edilmeksizin bu kişilerden birinin veya bir kaçının zorunlu istifası.
- Yatırım firması veya kredi kurumunun yetkili kredi kurumları ve yatırım firmaları listesinden çıkarılması.

Bankacılık Komisyonu, adı geçen yaptırımlar yerine veya ek olarak, bir kredi kurumu veya yatırım firmasının sahip olması gereken asgarî sermayeyi geçmemek kaydıyla Hazine tarafından tahsil edilecek ve devlet bütçesine ödenecek bir parasal yaptırım da uygulayabilmektedir. Bankacılık Komisyonu, yatırım hizmeti verenler aleyhine bu disiplin yaptırımlarından herhangi birini uyguladığında, Malî Piyasalar Konseyi'ne bilgi vermekle yükümlüdür.

Bankacılık Komisyonu, listeden çıkarılmış kredi kurumlarına ve yatırım faaliyetlerini uygunsuz biçimde yürüten veya yukarıda belirtilen yasaklardan birini ihlal eden işletmelere bir tasfiye memuru tayin edebilmektedir. Söz konusu tüzel kişinin idare edilmesi, yönetilmesi ve temsil edilmesi için tüm yetkiler tasfiye memuruna geçmektedir.

4.2.2. Operasyonel Denetim Organları

Operasyonel denetim Borsa İşlemleri Komisyonu ve Mali Piyasalar Konseyi olmak üzere iki farklı otoritenin sorumluluğundadır (Alparşlan, 1998: 43).

a. Borsa İşlemleri Komisyonu (Commission des Operations de Bourse - COB); 1967 yılında kurulmuştur. Sermaye piyasalarının düzenli çalışması ve yatırımcılara bilgilerin sağlıklı bir şekilde ulaştırılması ile yükümlüdür. Yasal statüye ve mali özerkliğe sahiptir. Hükümet adayının başkanlık ettiği Komisyon, Merkez Bankası'ndan bir temsilci dahil olmak üzere 6 yıllığına atanan 10 kişilik bir organ tarafından yönetilmektedir.

b. Mali Piyasalar Konseyi (Conseil des Marchés Financiers - CMF); Mali faaliyetlerin günün şartlarına göre yeniden düzenlenmesi amacıyla kurulmuştur. Kredi kurumları ve yatırım şirketlerinin yaptıkları alım satım ve yatırım işlemlerini düzenleyip denetlemekte, piyasaların düzenli çalışması ve hisse senedi yatırımcılarının haklarının korunması amacıyla kurallar koymaktadır. Yasal statü ve mali özerkliğe sahiptir. Maliye ve Ekonomi Bakanlığı ile Merkez Bankası'ndan birer temsilci aktif rolleri olmamasına karşın Konsey toplantılarına katılmaktadırlar.

4.3. Almanya'da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

Almanya bankacılık sisteminin diğer gelişmiş ülkelere göre en önemli özelliği evrensel bankaların üstünlüğüdür. Hukuki yapıları, büyüklükleri, yönetimleri ve organizasyon yapıları açısından farklılıklar göstermesine rağmen, kredi kurumlarının büyük bir çoğunluğu bir çatı altında her türlü bankacılık faaliyetini gerçekleştirebilmektedir. Almanya'da halen 3.500'den fazla banka (kredi kurumu) 65.000'den fazla şube ile faaliyet göstermektedir. Almanya'nın 81 Milyonluk nüfusu göz önüne alındığında her 1.200 kişiye bir banka şubesi düşmektedir. Bu durum Almanya'yı en geniş şube ağına sahip ülke yapmaktadır (Johnson, 1996: 22).

Almanya'da bankacılık sisteminin gözetim ve denetimi çeşitli kanun ve düzenlemeler ile sağlanmaktadır. Bunlar banka-müşteri ilişkilerini düzenleyen sivil ve ticari kanunların yanı sıra Merkez Bankası Kanunu, ticari banka düzenlemeleri ve diğer kanunlardır.

4.3.1. Federal Bankacılık Gözetim Bürosu

Almanya'da banka denetiminin yasal temelini 22 Ocak 1996 tarihli Almanya Federal Cumhuriyeti Bankacılık Yasası oluşturmaktadır. Yasada belirtildiği üzere banka denetiminde rol alan temel kuruluş 1961 tarihli Bankalar Yasası ile kurulan Federal Bankacılık Gözetim Bürosu'dur (Bundesaufsichtsamt für das Kreditwesen-BAKRED). Büro, bankacılık alanında kredi kurumlarına emanet edilen varlıkların güvenliğini tehlikeye sokabilecek, bankacılık mesleğinin düzenli biçimde yürütülmesini olumsuz etkileyebilecek veya ulusal ekonomi için dezavantaj yaratabilecek olan gelişmelere

karşı önlem almakla yükümlüdür (www.hans.engelbrecht.com/banksys.htm /15.10.2005).

Federal Bankacılık Gözetim Bürosu, görevlerini yaparken Alman Merkez Bankası (Bundesbank) ile yakın iş birliği içindedir. Bundesbank, reeskont ve avans faiz hadlerini ayarlama, bankalar reeskont limiti veya kotası saptama, kanuni karşılık oranlarını değiştirme, açık piyasa işlemleri gibi para politikasına ilişkin araçları kullanarak bankacılık sistemi üzerinde etkili olmaktadır (Akgüç, 1992: 7).

4.3.2. Organizasyon

Büro, yüksek bağımsız federal makam statüsünde olmakla birlikte Federal Maliye Bakanlığı'na rapor vermektedir. Almış olduğu kararların bağlayıcılığı vardır. Merkezi Berlin'dedir. Büro Başkanı, Federal Kabine'nin Alman Merkez Bankası'na danışıp gösterdiği adaylar arasından Federal Cumhuriyet Başkanı tarafından atanmaktadır. Başkan, eğer yoksa vekili, Büro'nun sorumluluk alanına giren konularda Merkez Bankası Konseyi toplantılarına katılmak durumundadır. Verilecek kararlarda oy kullanma hakkı bulunmamasına rağmen yeni öneriler getirebilmektedir (Association of German Bank, 1993: 22).

4.3.3. Merkez Bankası İle İlişkiler

Büro Alman Merkez Bankası (Bundesbank) ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Bundesbank yasa gereği bağımsızdır. Gözetimin büyük bir kısmını sahip olduğu şube avantajının yardımıyla düşük maliyetli etkin bir gözetim olanağı sağlayabilen Bundesbank yapmakta, ancak sektörün iyileştirilmesine yönelik önlemleri Büro belirlemektedir. Her iki kurum da denetim faaliyetlerinde birbirlerine danışmakta ve birbirlerini tamamlamaktadırlar. Her iki kuruluş arasındaki yetki farkı özetle şöyledir (www.law.nyu.edu./centralbank/Deutsch Bundesbank Banking act.htm):

- Gerekli düzenlemelerin yapılması gibi ana fonksiyonlar büronun sorumluluğundadır.
- Büro, düzenlemelerin hazırlanması aşamasında Bundesbank'a danışmakla yükümlüdür. Diğer konularda zorunlu olmasa da, Bundesbank'ın görev

sahasını etkileyebilecek düzenlemelerde bir anlaşma sağlanması gerekmektedir.

- Bundesbank, kredi kurumlarının genel gözetimi ve mali raporlarının analizinde tam olarak görev almaktadır. Toplanan istatistiksel veriler Bundesbank tarafından incelenip değerlendirildikten sonra büroya gönderilmektedir.

4.3.4. Büro'nun Yetkileri

Büro'nun yetkilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (www.hans.engelbrecht.com/banksys.htm/15.10.2006):

- Büro Alman Merkez Bankası ile işbirliği içinde, kredi kurumlarının likiditelerinin yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla çeşitli kriterler ortaya koymakta ve bu kriterlerin izlenebilmesi amacıyla her ay kredi kurumlarından veri talep etmektedir
- Bundesbank, her ay düzenli olarak kredi kurumlarından topladığı aylık bilanço istatistiklerini inceleyip değerlendirdikten sonra büroya iletmektedir. Federal Maliye Bakanlığı büronun daha etkin çalışabilmesi için Bundesbank'ın da görüşlerini alarak daha ayrıntılı veriler sunulabilmesi için yönetmelik çıkarabilmektedir. Bakanlık uygun gördüğü durumlarda konu ile ilgili yönetmelik çıkarma yetkisini büroya verebilmektedir.
- Kredi kurumları dönemsel tablolarını, raporlarını ve denetçi raporlarını Bundesbank ve büroya sunmakla yükümlüdür. Kurumlar atadıkları denetçileri derhal bildirmek zorundadır. Büro daha sağlıklı denetim yapılması amacıyla bir başka denetçinin atanmasını talep edebilmektedir. Bu konuda itiraz veya temyiz başvurularının erteleyici bir etkisi söz konusu olmamaktadır. Denetçi yaptığı denetim esnasında belirlemiş olduğu menfi durumları zamanında büro ve Bundesbank'a bildirmek zorundadır.
- Bir başka kredi kurumuyla birleşmeyi planlayan bir kredi kurumu, durumu büro ve Merkez Bankası'na zamanında bildirmekle yükümlüdür.
- Kredi kurumlarında likidite eksikliği durumunda büro, sorunun belirlenen bir süre içerisinde giderilmesini talep etmektedir. Söz konusu süre içinde sorunun

giderilememesi halinde, büro maliklerce veya ortaklarca yapılacak para çekilişleri, kâr dağıtımını gibi kredi kurumundan fon çıkmasına neden olacak fiilleri yasaklayabilmekte veya sınırlayabilmektedir. Kredi kurumunun borç ödeme kabiliyetini yitirmesi durumunda, söz konusu kurumun varlıkları üzerine tasfiye işlemlerinin başlatılması başvurusunu sadece büro yapabilmektedir.

- Büro, kredi kurumlarının tasfiyesine ilişkin genel talimatlar verebilmektedir. Kredi kurumunu tasfiye etmek üzere atanmış olan kişiler, düzgün bir tasfiyeyi garanti edemiyorlarsa, büronun talebi üzerine, sicil mahkemesi başka tasfiye memurları atayabilmektedir.
- Büro, yasal yetkilerine dayanarak verdiği emirlere uyulmasını sağlamak amacıyla İdari Uygulama Yasası hükümleri çerçevesinde yaptırımlar uygulayabilmektedir. Büro, kamu kurumu statüsündeki kredi kurumlarına da aynı türden yaptırımlar uygulama yetkisine sahiptir. Yaptırım cezasının parasal tutarı ellibin Alman Markını geçmemektedir.
- Büro kredi kurumları tarafından yanıltıcı reklam yapılması durumunda söz konusu reklamları yasaklayabilmektedir.
- Bir kredi kurumunda önemli oranda iştirak hissesi edinmek veya sahip olduğu hisse tutarını yasada belirlenmiş oranların üzerine çıkarmak veya altına indirmek isteyen bir kimse veya şirket, durumu büro ve Bundesbank'a bildirmek zorundadır. Büro, menfi bir durum tespit ettiğinde hisselerin edinilmesini veya artırılmasını engelleme yetkisine sahiptir. Herhangi bir engel söz konusu değil ve bildirimde bulunan taraf büronun belirlediği zaman süresi içinde yapacağını bildirdiği hisse işlemini gerçekleştirilmemiş ise durumdan derhal büroyu bilgilendirmek zorundadır.
- Kredi kurumu ruhsat sahibinin ölümünden sonra, kredi kurumunun faaliyeti, bir lisans sahibi olmayan varisler adına, bir yılı geçmemek üzere iki kayyum tarafından devam ettirilebilmekle birlikte, kayyumların gerekli meslekî vasıfları taşımaması durumunda, Büro faaliyetin devamını yasaklayabilmektedir. Büro, özel nedenlerin mevcudiyeti durumunda sözkonusu süreyi uzatabilmektedir.

- Büro yayımlamış olduğu yönetmelikleri kasten veya dikkatsizce ihlal eden ve kendisi tarafından usulünce uyarılmış olduğu halde bu davranışında Israr eden bir kredi kurumu yöneticisinin görevden alınmasını talep edebilmektedir.
- Büro, konsolide bazda mali tablo denetimi yapılmasını sağlamak amacıyla diğer AB ülkelerinden veri talep edebilmektedir.
- Büro bir kredi kurumunun Avrupa Birliği sınırları dışındaki bir devlete veri iletmesini yasaklayabilmektedir.
- Federal Maliye Bakanlığı Bundesbank'a danışarak, yönetmelik yoluyla, yasada tanımı yapılan bankacılık işi dışındaki başka işleri bankacılık işi olarak, gene yasada tanımı yapılan mali kurumlar dışındaki başka kurumları da malî kurum olarak belirleyebilmektedir.
- Federal Maliye Bakanlığı Bundesbank'a danışmak koşulu ile riskler konusunda yönetmelik yayımlayabilmekte, denetçi raporlarının içeriği hakkında daha ayrıntılı hükümler ortaya koyabilmektedir. Bakanlık bu yetkilerini Bundesbank'a danışmak koşulu ile Büro'ya devredebilmektedir. Benzer bir durum menkul kıymet ve emanet işlerinde daha sağlıklı kayıtlar tutulmasında da geçerlidir.

4.3.5. Avrupa Toplulukları Komisyonu ile İlişkiler

Büro Yasa'da belirtilen konularda Avrupa Toplulukları Komisyonu'na rapor vererek bilgilendirme yapmaktadır (www.german-banks.com/bankings.htm/16.02.2006).

- Avrupa Toplulukları Komisyonu veya Konseyi tarafından Avrupa Ekonomik Topluluğu dışında yerleşik işletmeler için bankacılık ruhsatının ertelenmesi veya şarta bağlanması yönünde bir karar alındığında, büro da buna uymak durumundadır. Avrupa Toplulukları Konseyi erteleme süresini uzatmaya karar verir ise, büro bu uzatmayı dikkate almakla yükümlüdür.
- Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bir başka üye devletinde yerleşik bir işletme, Almanya Federal Cumhuriyeti sınırları içinde bankacılık işi yapmak üzere bir ruhsat başvurusunda bulunur ise Büro, ruhsatı vermeden önce, merkezi devletin ilgili makamlarına danışmakla yükümlüdür.

4.4. İngiltere’de Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

İngiliz bankacılık sisteminin denetimi 1979 ve 1987 tarihli Bankacılık Kanunları, bankacılık düzenlemeleri ve denetim uygulamaları üzerine Basel Komitesi’nin tavsiye ve kararları ile AB direktifleri tarafından düzenlenmiştir. Sistemin en önemli üç kurumu (www.fsa.gov.uk/15.07.2006):

- İngiltere Merkez Bankası (Bank of England).
- Hazine (Treasury).
- Mali Hizmetler Otoritesi (Financial Services Authority - FSA).

1997 yılı Ekim ayında imzalanan bir protokol metni ile İngiltere mali sisteminde istikrarın sağlanması amacıyla her bir kurumun görev ve sorumlulukları açık olarak belirtilmiştir. Protokol, hesap verebilirlik, şeffaflık, yetkilerin çatışmaması ve düzenli bilgi alışverişi olmak üzere dört temel ilke baz alınarak oluşturulmuştur. Protokolde her kurumun kendi faaliyetlerinden sorumlu olduğu ifade edilmiş olup yetki ve sorumluluk çatışması olmaması amacıyla her kurumun yetki ve sorumluluk alanları net olarak tanımlanmış, kurumlar arası sürekli ve düzenli bilgi akışının sağlanmasının gerektiği ifade edilmiştir (Hall, 1998: 11).

Aynı tarihte Amerika Birleşik Devletleri Menkul Kıymetler Komisyonu (Securities Exchange Commission-SEC), Vadeli Emtia İşlemleri Komisyonu (Commodity Future Trading Commission-CFTC), İngiltere Merkez Bankası ve FSA arasında bir başka protokol metni daha imzalanarak hem ABD’de hem de İngiltere’de faaliyet gösteren mali kuruluşların denetimi hakkında bilgi alışverişinde bulunulması kararlaştırılmıştır (www.fsa.gov.uk/15.07.2006).

4.4.1. Merkez Bankası

Para piyasalarındaki fiyat istikrarını sağlamak, bankalar arası para piyasalarını takip ederek piyasalara ihtiyacı olduğu ölçüde günlük likiditeyi sağlamak ve ödemeler sistemini güçlendirmek gibi temel görevlerinin yanı sıra danışmanlık hizmeti vermek ve Londra’nın mali piyasalarda öncü rolünün devam etmesini sağlamak gibi görevleri de vardır (Buckle, 1995: 21).

4.4.2. Hazine

Operasyonel olarak FSA ve Merkez Bankası'nın faaliyetlerinden herhangi bir sorumluluğu bulunmamakla birlikte yasama ve düzenlemeler söz konusu olduğunda, kanunlarda değişiklik önerildiğinde, ülke ve dünya çapında ekonomik kriz söz konusu olduğunda görev ve sorumluluğu mevcuttur (Scott, 1996: 21).

4.4.3. Mali Hizmetler Otoritesi

1987 tarihli Bankalar Kanunu ile banka denetleme yetkisi Merkez Bankası'na verilmişti. Yeni Merkez Bankası Kanunu'nun 1 Haziran 1998 tarihinde yürürlüğe girmesi ile bu yetki İngiltere Merkez Bankası'ndan FSA'ya devredilmiştir (Çam, 1999: 1).

Banka denetleme yetkisinin Merkez Bankası'ndan ayrı bir kuruma verilmesinin ardında Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından belirlenen mali istikrarın korunması amacıyla, siyasi iktidar ve Merkez Bankası'ndan bağımsız yeni bir denetim organının kurulması ilkesi de etkili olmuştur.

Banka gözetim ve denetim otoritesi olarak FSA'nın temel görevi mevduat sahiplerinin çıkarları doğrultusunda bankaların güvenilirliklerini artırmak ve mali açıdan sağlamlıklarını güçlendirmektir. FSA bu görevini yerine getirirken herhangi bir taahhüde girmemektedir. Bankalar Kanunu'na göre İngiltere'de hiçbir kuruluş FSA'dan yetki almadan mevduat kabul edememektedir (Ancak yapı kooperatifleri ve 1 Ocak 1993 tarihli Avrupa Komisyonu İkinci Bankacılık Koordinasyon Direktifi'ne göre diğer Avrupa Birliği üye ülkelerinde kurulu oldukları halde İngiltere'de şube açıp mevduat toplamak isteyen bankalar FSA'dan yetki almak zorunda değillerdir). FSA'nın yetki vermesi için, kuruluşun FSA tarafından belirlenmiş çeşitli finansal kriterleri sağlaması ve yöneticilerinin güven telkin etmesi gerekmektedir. Kuruluşun sermaye yeterliliği, likidite, sistem ve kontrol yeterliliği, şüpheli alacaklara yeteri kadar karşılık ayrılması vb. kriterlerin nasıl yorumlanacağına ilişkin prensipler, 1987 tarihli Bankalar Kanunu'nun ardından Merkez Bankası tarafından tespit edilmiş ve 1993 tarihinde güncellenmiştir. Konuya ilişkin standartlar günümüzde FSA tarafından ilan edilmekte, böylece değerlendirme kriterleri kamuoyunca önceden bilinmektedir.

Kuruluş, bankacılık yapma yetkisini aldıktan sonra İngiltere Bankalar Kanunu'na göre banka olarak tanımlanmakta ve FSA içinde oluşturulmuş Finansal Gözetim Müdürlüğü (Financial Supervision Directorate) tarafından gözetlenmektedir (Çam, 1999: 2).

FSA verdiği yetki kapsamının ihlalini gerektiren bir davranış söz konusu olmadığı sürece, bankalar ile müşterileri arasındaki birebir ilişkilerde çıkan sorunlara karşı tarafsız bir yaklaşım sergilemektedir. Bu tip meseleler ile Bankacılık Ombudsmanı ilgilenmektedir.

FSA özerk bir idari yapıya sahip olmakla birlikte görevini Merkez Bankası ve Hazine ile koordinasyon içerisinde yürütmektedir. Bir başkan, başkana bağlı bir genel sekreter ile çeşitli direktör ve danışmanlardan, biri insan kaynakları, mali planlama ve haberleşmeden; biri sigorta, hayır kuruluşları, bankacılık ve yapı kooperatiflerinden; biri de yetkilendirme, uygulama, müşteri ilişkileri ve eğitimden sorumlu olan üç başkan yardımcısı ve bu üç başkan yardımcısının altında görev alan çeşitli direktörlerden oluşmaktadır. Kurul üyelerinin sayısının onbeşi geçmemesi planlanmaktadır. Yönetim Kurulu üyeleri Hazine ve Merkez Bankası guvernörleri tarafından ortak karar ile atanmaktadırlar. Üyeler arasında Merkez Bankası Governörü de bulunmaktadır. FSA Başkanı'nın da Merkez Bankası'nın bir üyesi olması Merkez Bankası ile FSA arasındaki bilgi paylaşımını sağlamada etkin olmaktadır (Michael, 1998: 15).

4.5. Güney Kore'de Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

Kore, mali piyasalarının ekonomik büyüme hızına aynı oranda uyum sağlayamamasının da etkisiyle 1998 yılında finansal bir kriz yaşamıştır. Yönetim ve yaklaşım olarak farklı denetim organlarının varlığı etkin bir işbirliği ve tutarlı denetim politikalarının oluşturulamamasına yol açmıştır. Tüm mali sektör denetiminin tek bir elden yapılmasının piyasalarda etkinliği artıracığı ve yatırımcıları tekrar cezbedeceği düşüncesiyle, Kore Bankacılık Yasası yenilenmiş ve Mali Denetim Kurumlarının Kurulmasına İlişkin Yasa'nın da Meclis'ten geçmesiyle 1 Nisan 1998 tarihinde Mali Denetim Komisyonu (Financial Supervisory Commission -FSC) oluşturulmuştur (IMF, 2000: 26).

4.5.1. Mali Denetim Komisyonu

Mali Denetim Komisyonu (FSC) önceden var olan Banka Denetim Ofisi (The Office of Bank Supervision - OBS), Menkul Kıymetler Denetim Kurulu (The Securities Supervisory Board - SSB), Sigorta Denetim Kurulu (The Insurance Supervisory Board - ISB) ve Bankadışı Kurumlar Denetim Otoritesi (The Non-bank Supervisory Authority - NSA) gibi dört denetim otoritesinin birleştirilmesi ile oluşturulmuş bir kuruldur. OBS, Kore Merkez Bankası'ndan (Bank of Korea) ayrılıp aynı tarihte Banka Denetim Otoritesi'ne (Banking Supervisory Authority - BSA) dönüştürülmüştür. FSC'nin şeffaflık sağlayarak yurtiçi ve yurtdışında piyasaya olan güveni artırması, mevcut mali problemleri iyileştirerek, etkin ve tutarlı bir denetim sistemi oluşturması amaçlanmaktadır. Uluslar arası organizasyonlar ile hükümet arasında anlaşma sağlandığı üzere, FSC'nin mali kurumlar reformunu uygulama inisiyatifine sahip olmasının milli ekonomi için güçlü mali altyapı oluşturulmasını kolaylaştıracağına inanılmaktadır (Acar, 2000: 9).

Menkul Kıymetler ve Futures Komisyonu (Securities and Futures Commission - SFC) ise FSC'nin altında yer alarak eskiden var olan Menkul Kıymetler ve Döviz Komisyonu'nun (Securities and Exchange Commission - SEC) yerini almıştır. Görevi menkul kıymetler ve future piyasalarını denetlemek ve bu piyasaları ilgilendiren her türlü konu ile ilgilenmektir. İçeriden bilgi alma, manipülasyon gibi piyasa etkinliğini bozabilecek hususları araştırmak, problemleri çözmek görevleri arasındadır.

Mali Denetim Kurulu (Financial Supervisory Board - FSB) FSC ve SFC'ye tabi mali kurumların teftiş ve incelenmesinden sorumludur. 1 Ocak 1999 tarihine kadar BSA, SSB, ISB ve NSA FSC'nin yönetimi altında faaliyetlerine devam etmişler, ancak bu tarihten itibaren hepsi birden FSB olarak bütünleşmiş ve böylece Kore'nin tüm mali kurumları FSC ve onun yürütme organı FSB'nin denetimi altına girmiştir.

FSC'nin çalışma ilkeleri Kısaca şöyledir (Song, 1998: 11):

- Serbest piyasa mekanizması: Piyasaların serbest ve rekabetçi bir yapıya kavuşabilmeleri yolunda giriş ve çıkış engelleri en aza indirilmeye çalışılmakta ve mali kuruluşlar yeniden yapılandırılmaktadır. Mali bünyesi zayıf şirketlerin elimine edilip kaynakların etkin dağılımı yoluyla mali

piyasalar yardımıyla şirketlerin yeniden yapılandırılmalarının sağlanması hedeflenmektedir.

- Müşteri hakları: FSC mali hizmet ve ürünleri sağlayanlar yerine bunları kullanan kimseleri gözetmektedir. Mali kurumların yönetiminde şeffaflık sağlanarak müşterinin daha sağlıklı karar vermesi sağlanmaktadır. Mevduat sigortası uygulaması mali sistemin istikrarının sağlanıp müşterilerin korunmasında önemli bir adımdır. Tüm müşterilerin hakları aynı doğrultuda gözetilip hiçbir çıkar grubuna ayırım yapılmaması amaçlanmaktadır.
- Mesuliyet ilkesi: Denetlenen kurumlara olabildiğince özerklik sağlanırken mevduat ve pay sahiplerinin hakları doğrultusunda performansları değerlendirilmektedir. Ayrıca FSC'nin kendisi de etkinlik ve verimlilik açısından değerlendirilmektedir.
- Şeffaflık: Görevini yürütüp yetkilerini kullanırken FSC piyasalara karşı tutarlı, açık ve şeffaf olmayı ve yeniden yapılanma sürecinde tüm piyasa katılımcıları ve mali hizmet kullanıcılarının hak ve sorumluluklarından eksiksiz olarak haberdar olmalarını ilke kabul etmektedir.
- Uluslar arası standartlar ile uyum: Muhasebe ve denetim standartları uluslar arası standartlara uygun hale getirilip yurt içi ve yurt dışı yatırımcıların güveninin kazanılması ve yabancı yatırımların ülkeye tekrar girmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

4.5.2. Mali Denetim Komisyonu'nun İdari Yapısı

İdari yapı olarak FSC başbakan ve diğer devlet kurumlarından bağımsız olarak görevini yürütmektedir. Bir başkan, bir başkan yardımcısı, bir daimi üye ve altı komisyon üyesi olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşmaktadır. Üyelerin atanma biçimleri kısaca şöyledir (The Korean Overseas Culture And Information Center, 1998: 5):

- FSC Başkanı; Kabine Konseyi'nin görüşü alındıktan sonra Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.
- Başkan Yardımcısı; Aynı zamanda SFC'de başkanlık görevini yürütmektedir. FSC başkanı ile Maliye ve Ekonomi bakanının tavsiyeleriyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

- Daimi Üye; FSC başkanı ve Maliye ve Ekonomi bakanının tavsiyeleriyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.
- Komisyon Üyesi; Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından muhasebe uzmanı bir üye atanmaktadır.
- Komisyon Üyesi; Adalet Bakanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından yasal konularda uzman bir üye atanmaktadır.
- Komisyon Üyesi; Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından sektör temsilcisi bir üye atanmaktadır.
- Komisyon Üyesi; Maliye ve Ekonomi Bakanı Yardımcısı. Görevi itibarıyla resmen üyedir.
- Komisyon Üyesi; Merkez Bankası Amir Vekili. Görevi itibarıyla resmen üyedir.
- Komisyon Üyesi; Kore Mevduat Sigorta Şirketi Başkanı (Korea Deposit Insurance Corporation - KDIC) görevi itibarıyla resmen üyedir.

Başkan, başkan yardımcısı, daimi üye ve adı geçen ilk üç üyenin görev süreleri üç yıldır ve bir kez yenilenebilmektedir.

4.5.3. Menkul Kıymetler ve Futures Komisyonu'nun İdari Yapısı

Menkul Kıymetler ve Futures Komisyonu (SFC) ise FSC'ye bağlı olarak görev yapmakta ve beş üyeden oluşmaktadır. Bunlar (The Korean Overseas Culture And Information Center, 1998: 6):

- Başkan; Aynı zamanda FSC Başkan Yardımcılığı görevini de yürütmektedir. FSC Başkanı ile Maliye ve Ekonomi Bakanı'nın tavsiyeleriyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.
- Daimi Üye; FSC Başkanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Görev süresi üç yıldır ve yenilenebilmektedir.
- Komisyon Üyesi; Kore Broker Şirketi Başkanı. FSC Başkanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Görev süresi üç yıldır ve yenilenebilmektedir.

- Komisyon Üyesi; FSC başkanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Görev süresi üç yıldır ve yenilenebilmektedir.
- Komisyon Üyesi; FSC Başkanı'nın tavsiyesiyle Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Görev süresi üç yıldır ve yenilenebilmektedir.

4.5.4. Mali Denetim Kurulu'nun İdari Yapısı

Mali Denetim Kurulu (FSB) ise en fazla onbeş üyeden oluşmaktadır. Bunlar (Stewart, 1994: 2):

- Başkan; aynı zamanda FSC Başkanlık görevini de yürütmektedir.
- Başkan Vekilleri; sayıları dördü geçmemektedir. FSB amirinin tavsiyesi üzerine FSC tarafından atanmaktadırlar. Görev süreleri üç yıldır ve yenilenebilmektedir.
- Yardımcı Başkanlar; sayıları dokuzu geçmemektedir. FSB Amirinin tavsiyesi üzerine FSC tarafından atanmaktadırlar. Görev süreleri üç yıldır ve yenilenebilmektedir.
- Hesap Müfettişi; FSC'nin tavsiyesi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

FSB Başkanı yapılan denetlemeler sonucunda yasalara aykırı işlemler yaptıkları tespit edilen kurumlardan personel veya yönetici çıkarılmasını talep edebilme hakkına sahiptir. FSB'nin masrafları Hükümet, Merkez Bankası ve denetlenen kurumların katkılarıyla karşılanmaktadır. Menkul kıymet ihraç edenler ve bu kıymetlerle alım satım işlemleri yapanlardan toplanan harçlar da FSB'nin bütçesini oluşturmakta kullanılmaktadır.

Maliye ve Ekonomi Bakanlığı, Merkez Bankası ve FSC arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Maliye ve Ekonomi Bakanı mali kurumlara lisans verilmesi ve geri alınmasından sorumludur. Banka denetim yetkisinin çoğunu devretmiş bulunan Merkez Bankası para politikası konusunda tam bağımsız bir organ olmaya devam etmektedir.

Merkez Bankası para politikasını ilgilendiren herhangi bir FSC kararının yeniden gözden geçirilmesini talep edebilmektedir. Merkez Bankası ve Mevduat Sigorta Şirketi gerektiğinde FSC'den mali kurumları denetlemesini veya ortak denetlemelerini talep edebilmektedirler. Maliye ve Ekonomi Bakanlığı, Merkez Bankası ile Mali Denetleme Komisyonu birbirlerinden her türlü bilgi ve dosyayı talep edebilmektedirler. Bu amaçla adı geçen üç kurum kendi aralarında Anlaşma Beyannamesi (Memorandum of Understanding) imzalamışlardır (Stewart, 1994: 7).

4.6. Avustralya'da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

Avustralya'da önceleri Sigorta ve Emekli Sandığı Komisyonu (Insurance and Superannuation Commission - ISC) sigorta ve emekli sandığı kurumlarının, Merkez Bankası (Australian Reserve Bank - RBA) ise bankaların denetlenmesinden sorumlu idi. Daha sonra tek bir denetleme kuruluşunun Avustralya mali kurumlarını denetlemede daha etkin çalışabileceği düşüncesiyle bu iki kurumun düzenleme yetkileri tek elde toplanmış ve 1 Temmuz 1998 tarihinde Avustralya Koruyucu Düzenleme Otoritesi (Australian Prudential Regulation Authority - APRA) kurulmuştur (Financial Markets Austria Services Ltd., 1999: 2).

Avustralya Koruyucu Düzenleme Otoritesi (Australian Prudential Regulation Authority - APRA) APRA hükümetten bir ölçüde bağımsız kurumsal bir otoritedir. Banka, sigorta şirketleri ve emekli sandığı fonlarının koruyucu düzenleyicisi olmasının yanı sıra mali sisteminin daha etkin ve rekabetçi olup Avustralya'nın Asya-Pasifik Bölgesi'nin önde gelen iş merkezi olması için de çaba sarf etmektedir. 1999 yılı ortasına kadar APRA'nın kredi birlikleri, hayır dernekleri ve yapı kooperatiflerinin de düzenleyicisi olması planlanmaktadır. APRA'nın sorumluluk alanına giren mali kuruluşlar Avustralya mali sistemi toplam aktiflerinin yaklaşık yüzde 85'ini kapsamaktadır (Financial Markets Austria Services Ltd., 1999: 2).

APRA banka ve sigorta kuruluşlarının mali yönden güçlü olmaları ve mevduat sahiplerine olan yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmeleri amacıyla sermaye yeterliliği dahil olmak üzere çeşitli standartlar koymaktadır. Emekli sandığı fonları örneğinde olduğu üzere yönetilen fonların üyelerin çıkarları doğrultusunda koruyucu bir şekilde yönetilmesini garanti etmeyi amaçlamaktadır.

Kurulduğu yıl Eyalet Bütçesi'nden kaynak aktarımında bulunulmasına karşın APRA'nın temel finansman kaynağı denetlediği sektörlerden toplanan harçlardır. Bu gelir kaynağı aynı zamanda Avustralya Menkul Kıymetler ve Yatırım Komisyonu (ASIC) ve Avustralya Vergi Ofisi'nin de (Australian Taxation Office - ATO) masraflarını karşılayacak kadar yüksek olmak zorundadır.

APRA çalışmaları hakkında yıllık rapor hazırlamakta ve performansı Eyalet Parlamentosu tarafından değerlendirilmektedir. Ayrıca, düzenleme yaptığı kurumlardan toplanan kaynaklarla finanse edilmesi nedeniyle düşük maliyetli ve etkin düzenlemeler yapması amacıyla mali sektöre karşı da sorumludur.

APRA Sigorta ve Emekli Sandığı Komisyonu ile Merkez Bankası'nın denetim konusundaki uygulamalarını değiştirmemekle birlikte, zamanla eski politikaları yeniden gözden geçirip eksikliklerini tamamlamakta ve çeşitli alanlarda yeni uygulamalar geliştirmektedir. APRA banka lisansı verme veya iptal etme konularında Merkez Bankası'nın önceden sahip olduğu yetkilerden fazlasına sahiptir. Koruyuculuk standartlarına uyulması amacıyla mali kurumlara çeşitli yaptırımlar uygulayabilmekte, mevduat ve poliçe sahiplerinin veya üyelerin haklarını korumak amacıyla mali bünyeleri zayıflayan bankalara mevduat sahiplerinin çıkarları doğrultusunda müdahale edebilmekte, ancak, herhangi bir taahhüde girmemektedir (Longet, 2001: 7).

APRA mali kuruluşlarla genel olarak ilgilenmekte, mali ürün ve hizmetler konusunda müşteriyi bilgilendirme veya müşteri şikayetlerinin çözümü konusunda herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu görevler daha çok ASIC'in sorumluluk alanındadır. APRA görevini yerine getirirken ASIC ve Merkez Bankası ile işbirliği içinde çalışmakta ayrıca Avustralya Rekabet ve Tüketici Komisyonu ve Avustralya Menkul Kıymetler Borsası ile de yakın ilişkide olmaktadır.

Şu anda APRA'nın elemanlarının pek çoğu Sigorta ve Emekli Sandığı Komisyonu ile Merkez Bankası'nın eski çalışanlarıdır. Eyalet denetim ofisi elemanları APRA kredi birliklerinin de koruyucu düzenleyicisi olduğu vakit APRA'ya katılacaklardır.

APRA bir başkan, bir başkan yardımcısı, Merkez Bankası ve ASIC'den birer üye, dahil olmak üzere toplam dokuz üyelik bir kurul tarafından yönetilmektedir. Kurul

APRA'nın amaçlarını, önceliklerini ve stratejilerini belirlemektedir. APRA'nın merkez ofisi Merkez Bankası ile iletişim kolaylığı sağlaması amacıyla başkent Sydney'de olup ülkenin belli başlı büyük şehirlerinde büroları mevcuttur.

Avustralya mali sisteminin istikrarını sağlamada APRA ve Merkez Bankası işbirliği içerisinde hareket edip birbirlerini tamamlamaktadırlar. Merkez Bankası'nın rolü para politikasının belirlenmesi, mali sistemin bir bütün olarak istikrarı ve ödemeler sisteminin düzenlenmesinde yoğunlaşmıştır. Mevduat sahiplerinin haklarını savunmak veya herhangi bir mali kurumu denetlemek gibi bir sorumluluğu yoktur. Gene de mali sisteme gerektiğinde acil likidite sağlama yetkisini elinde tutmaktadır. Merkez Bankası, ancak, mali sistemi bir bütün olarak desteklemek amacıyla likidite sağlamakta, tek tek zora düşmüş mali kurumlarla ilgilenmemektedir (Financial Markets Austria Services Ltd., 1999: 2).

APRA ise bankaların, hayat ve genel sigorta şirketlerinin ve emekli sandığı fonlarının koruyucu denetiminden sorumludur. Yapı kooperatifleri, kredi birlikleri ve hayır derneklerinin denetlenmesi görevi de ileri bir tarihte Eyalet'ten APRA'ya geçecektir. APRA mevduat veya poliçe sahipleri ile fon üyelerinin haklarını savunma yetkisine sahiptir.

Merkez Bankası mali piyasalara doğrudan katılımı ve ödemeler sistemindeki öncü rolü nedeniyle önemli bilgilere sahip olabilmektedir. APRA ise denetimini yaptığı kuruluşlar hakkında önemli bilgilere ulaşabilmektedir. Her iki kurum da kendilerinin ulaştığı ancak diğerinin de sorumluluk alanına giren bilgileri süratle ve zamanında paylaşmaktadırlar. Gerek Merkez Bankası gerekse APRA mali sistemin istikrarını zedeleyebilecek bir olay karşısında birbirlerini bilgilendirip olası önlemler konusunda görüş alışverişinde bulunmaktadırlar.

Merkez Bankası ile APRA arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak amacıyla ortak değerlendirme ile ilgili Koordinasyon Komitesi kurulmuş olup, komite istatistiklerin toplanması ve ortak araştırmalar gibi operasyonel konuları yürütmektedir.

4.7. Japonya’da Bankacılık Gözetim ve Denetim Faaliyetleri

1990’ları içeren on yıllık süreçte, Japon iç piyasalarındaki büyüme, ihracat sektörlerinin sürekli olarak Japon ürün ve hizmetlerine yönelme isteğinden kaynaklanmaktaydı. Artan ihracat, iç refaha yol açmaktaydı. Bu da karşılığında iç tüketimi ve talebi hızlandırmaktaydı. Neticede, iç talep artıkça finansal sistem ihracat büyümesini fonlayarak sermayeyi oluşturmakta idi. Dış piyasaların Japon malına istekli olduğu ve Japonya’nın da ihraç ürünleri tüketimini artırma becerisinin sürdüğü müddetçe, bu döngü kırılmadan devam edebiliyordu (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>).

Bu süreçte, sermaye, Japon bankacılık sisteminin en önemli dayanağını oluşturmakta idi. Kamu ve özel sektörün yoğun kaynak ihtiyacı, bankalara yönelen kredi taleplerini aşırı ölçülere ulaştırmıştı. Aynı zamanda, tüketim harcamalarının ve gelirin de yükselmesi, hem ticari hem de bölgesel sektörlerle baskı yapmaktaydı. Sonuç olarak, Japonya’nın ihracat hacminin büyümesi ile Tokyo ve diğer merkezlerdeki bankalar dünyanın hemen her yerinde şubeler açarak finansal kurumlarla işbirliği oluşturmuşlardı. Sermaye Japonya’nın dünyaya gönderdiği bankacılar ordusunun cephanesini oluşturmakta idi. Japon bankacılık sisteminde aktifler sürekli yükselme eğilimi göstermekte idi. Teknolojiye karşı doymak bilmeyen tüketici taleplerine bağlı olan likidite, iç piyasalarda endüstrinin hızlı gelişmesini ve dış piyasalarda da yatırıma hız vererek denizaşırı talepleri karşılamak için kullanılmakta idi (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>).

Ancak, ABD’de yaşanan banka krizi, Meksika Peso’sunun çöküşü gibi ard arda gelen şoklar ihracata dayalı ekonomik büyümeyi aşındırmaya başlamıştır. Tayland Baht’I ile başlayan Güneydoğu Asya Krizi bu aşınmayı hızlandırmıştır. Finansal kriz ve ona bağlı sosyal baskılar Japon mali sisteminde de aşınmaları başlatmıştır.

1980’li yıllar ile 1990’ların başlarında Japonya’nın içinde bulunduğu dış ticaret fazlasından birçok batı ülkesi yakınmaya başlamış ve Japon hükümeti tarafından birtakım tedbirler alınarak, Japon iç piyasasının ithal ürünlerine de yönelmesinin sağlanması gerektiği ortaya konmuştur. Ancak yurtiçi tasarruf oranlarının yüksek seyretmesi, ithal mallara olan talebin de sınırlı kalmasına neden olmuştur. Japon

ekonomisinin yaklaşık yüzde 1 oranında bir büyüme gösterdiği, iç talebin yavaşladığı ve dış ticaret fazlasının da artma eğilimini sürdüğü 1990'ların ortalarında, ülkede ekonomik durgunluk yaşanmaya başlanmıştır. 1995 yılında Japon hükümetinin aldığı tedbirler paketi iç talebin geçici olarak canlanmasını sağlamış, ancak uzun dönemde Japonya'nın ekonomik problemlerine kalıcı bir çözüm üretilmemiştir.

Bu dönemde dokuz büyük Japon bankasının önemli ölçüde kayıtlı kredi kaybı bulunmaktaydı. Kayıt dışı kredi pozisyonlarının ise daha da önemli boyutlarda olduğu ileri sürülmektedir. Bu dokuz bankanın yaklaşık 350 milyar dolar civarında geri dönmeyen kredilerinin olduğu tahmin edilmektedir.

1996 yılında, sorunlu alacakların tahsil edilmesi ve yitirilmekte olan tüketici güveninin tekrar sağlanması amacıyla Japon hükümeti önemli kararlar alma durumuna gelmiştir. Mali sistemin güçlendirilmesi ile beraber iç talebin de artırılarak desteklenmesi politikası, piyasalarda güvenin ve ekonomik büyümenin tekrar sağlanması açısından, Japonya'nın yanısıra tüm Asya ülkeleri için ön koşul olarak sayılmaktadır.

1996 ve 1997 yılının başlarından itibaren ilan edilen reform programı çerçevesinde, Japon ekonomisinde bir iyileşme yaşanmasına rağmen, daha sonraları tekrar bir durgunluk dönemi başlamıştır. Tüketim vergisi oranlarının Nisan 1997 tarihinde yüzde 3'den yüzde 5'e çıkartılması sonucu, 1997 yılının ikinci çeyreği için GSYİH'da önemli bir gerileme kaydedilmiştir. Özellikle mali sektörde yaşanan bozulma, GSYİH'daki bu yavaşlamanın önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur. Bankacılık kesiminde uzun vadeli bilanço yapısının bozulması, mali sisteme ilişkin yasal düzenlemelerin henüz hayata geçirilememiş olması ve kredi hacminin daralması sonucu ekonomide bir yavaşlama kaçınılmaz olmuştur.

1997 yıl sonunda para piyasalarında yaşanan çalkantıların da etkisiyle birçok finansal kuruluş krizi yaşamak durumunda kalmıştır. 1997 yılı ortalarından itibaren hisse senedi piyasalarındaki ani düşüş, finans kurumlarının mali durumlarını sarsmış ve tüketici açısından güven unsurunun kaybolmasına neden olmuştur.

1998 yılının ilk yarısında ekonomik gidişatın düzeltilmesi açısından bazı tedbirler alınmıştır. Bankacılık sisteminde güven unsurunun oluşturulması açısından

mevduatların sigorta kapsamına alınması ve bankacılık sistemine yeni kaynak girişinin sağlanması Japon hükümetinin ekonomiye ilişkin planları arasında yer almaktaydı.

Japon hükümeti, bankacılık sistemi için 77 milyar dolarlık bir kaynak paketi önermiştir. Ancak, önerilen tutar hem yetersiz kalmış, hem de bütçeye ek yük getirmiştir. Bunun üzerine Japon hükümeti daha istikrarlı bankalara yardım amacıyla geri dönmeyen alacakların açıklanması için bir “köprü planı” önermiştir. 215 milyar dolarlık tahsisatın ayrıldığı bu planın dört amacı bulunmaktadır:

- şüpheli kredilerin açıklanması,
- mali sisteminin yeniden yapılandırılması,
- bankaların kamuya açıkladıkları mali tablolarda şeffaflığın sağlanması,
- mali gözetim ve denetim sisteminin güçlendirilmesi.

Japonya’da adil ve şeffaf bir mali yapının yaratılması için Mali Piyasaları Düzenleme Reform Tasarısının bir an önce hayata geçirilmesinin çok önemli olduğu ileri sürülmektedir. Getirilen bu yeni düzenleme ile mali piyasalarda disiplin ve globalleşmenin sağlanmasının temeli oluşturulabilecektir. Bu amaçla;

- Mali Piyasalar Gözetim ve Denetim Kurulu (Financial Supervisory Agency) kurulacaktır. Bütün özel finansal kuruluşların gözetimi ve denetimi Başbakanla bağlı olan bu kurul tarafından yapılacaktır.
- Mevcut uygulamada Maliye Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet veren Menkul Kıymetler ve Bankacılık Büroları feshedilerek yerine yine Maliye Bakanlığı’na bağlı “Finansal Planlama Bürosu” ihdas edilecektir. Bu büronun, tüm mali sistemin planlanması, düzenlenmesi gibi yükümlülükleri bulunmaktadır.

4.7.1. Mali Piyasaları Düzenleme ve Denetleme Sistemi

Reform olarak adlandırılan “Mali Piyasaları Düzenleme ve Denetleme Sistemi” ana hatları ile aşağıda özetlenmiştir (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>):

- Başbakanlığa bağlı “Mali Piyasalar Gözetim ve Denetim Kurulu” kurularak, özel finansal kuruluşlarının gözetim ve denetiminin sağlanması hedeflenmektedir. Böylece, finansal kuruluşların gözetim ve denetimleri mali sistemin planlanması ve düzenlenmesinden ayrı bir perspektif olarak ele alınmaktadır. Özel finansal kuruluşlar; ticari bankalar, sigorta şirketleri, ve banka dışı diğer mali kuruluşları kapsamaktadır.
- Mevcut uygulamada, gözetim ve denetim görevi Maliye Bakanlığı’na bağlı iken, yeni düzenleme ile Başbakan’a bağlı özerk bir Kurul tarafından gerçekleştirilecektir.
- Ayrıca “Menkul Kıymetler ve Kambiyo Denetim Komisyonu” da Maliye Bakanlığına bağlı olmaktan çıkarılıp, bu yeni kurulacak Kurul’a bağlanmaktadır. Böylece piyasalar daha tarafsız ve adil biçimde denetlenecektir.
- Maliye Bakanlığı; mali sistemin, menkul kıymet piyasasının ve kambiyo piyasasının,“Japon Merkez Bankası”nın ve ”Mevduat Sigorta Kurumu”nun yapılandırılması ve düzenlenmesinden sorumlu kurum haline getirilmektedir. Yeni yapılanma ile bu bakanlık artık tek tek ticari bankaların ve diğer özel finans kuruluşlarının gözetim ve denetim görevini yrtmeyecektir.
- “Bölgesel Finans Büroları” bölgesel olarak ticari bankaların gözetim ve denetimi ile ilgili olarak kurulacak ve bu Kurul’a bağlı olarak çalışacaktır. Mevcut uygulamada Maliye Bakanlığı’na bağlı bulunmaktaydı.
- Maliye Bakanlığı ile Mali Piyasalar Gözetim ve Denetim Kurulunun koordineli bir şekilde çalışarak sorunların çözümlenmesi gerekmektedir.
- Mevduat Sigorta Fonu yönetiminden bankalara yapılacak olan mali yardımın onaylanması Kurulun görevleri arasında yer almaktadır. Zor durumda olan bir bankaya Fondan kaynak aktarılması bu Kurulun onayı ile gözetim ve denetim esaslarına göre yapılacaktır. Bu olur sırasında Kurulun Maliye Bakanlığı ile görüş birliği sağlayarak, finansal sistemin istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasına yardımcı olması gerekmektedir.
- Diğer yandan Maliye Bakanlığı bu Fonun planlanması ve yapılandırılması ve prim oranlarının tespitinden sorumlu olmaktadır. Mart 2001 tarihine kadar bu Fonun mevduatı sigorta altına alması tam koruma şeklinde yapılacaktır.

- Maliye Bakanlığı, bu Kuruldan mali piyasaların düzenlemesine ve ilgili kanunların çıkartılmasına yönelik olarak ve ilgili diğer mevzuata uyum açısından bazı bilgiler talep edebilecektir. Aynı şekilde Kurul da kendi görevleri sırasında karşılaştığı sorunlarla ilgili olarak elde ettiği görüş ve bilgileri Maliye Bakanlığı'na ileterek, mali sistemde söz konusu olan düzenleme ve yapılanmanın eksiksiz olmasına katkıda bulunabilecektir.
- Maliye Bakanlığı ve Kurulun ayrıca uluslararası bir mali krizin yaşanmasında veya uluslararası platformlarda görüş bildirmesi, bu tür organizasyonlara gidilmesi sırasında da koordineli bir şekilde çalışması gerekmektedir.

4.7.2. Mali Piyasalar Gözetim ve Denetim Kurulu

Yeni düzenleme 1998 yılı Bütçe Kanunu ile getirilmiştir. Bu Kurul üç ana birimden oluşmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>).

- Gözetim Birimi
- Denetim Birimi
- Menkul Kıymetler ve Kambiyo Denetleme Komisyonu

4.7.3. Maliye Bakanlığı

Yeni yapılanmadan sonra Bakanlığın bazı organizasyonları ve personeli Kurula devredilecektir (<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/18.12.2006>).

- Mali Gözetim Birimi,
- Menkul Kıymetler ve Kambiyo Denetim Komisyonu
- Özel finansal kuruluşlarının denetlenmesi işini sürdüren Menkul Kıymetler Bürosu'nun ve Bankacılık Bürosu'nun ilgili birimleri, Maliye Bakanlığından ayrılarak, Kurula bağlanacaktır.

Yeni yapılanma ile bu bakanlık bünyesinde iki ana büro oluşturulmuştur:

Finansal Planlama Bürosu; Menkul Kıymetler ve Bankacılık Büroları feshedilerek yerine “Finansal Planlama Bürosu” kurulmuştur. Bu büronun görevi, mali sistem, menkul kıymet ve kambiyo piyasalarına ilişkin planlama ve düzenleme yetkisinin kullanılmasıdır. Ticari bankaların, sigorta şirketlerinin ve banka dışı mali kesimin yapılandırılması, ayrıca Mevduat Sigorta Fon’unun yönetimi bu büronun görevlerini teşkil etmektedir. Bağlı birimleri aşağıda sıralanmıştır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>).

- Koordinasyon Bölümü; Japon Merkez Bankası ile ilişkilerin sürdürülmesi, genel olarak personel ve muhasebe işlerinin yürütülmesi,
- Planlama Bölümü; Mali piyasalarla ilgili kararlara ve yasalara ilişkin kanun tasarılarının ve diğer mevzuata ilişkin değişiklik önerilerinin hazırlanması,
- Araştırma Ofisi; Yabancı finans sistemlerine ilişkin çalışmaların yapılması ve uluslararası konferans ve diğer faaliyetlerin düzenlenmesi,
- Mali Piyasalar Bölümü; Para ve menkul kıymetler piyasalarına ilişkin sistemlerin oluşturulması ve planlanması,
- Kredi Sistemleri Bölümü; Ticari bankaların, sigorta şirketlerinin ve bankacılık dışı mali kesimin yapılandırılması, ayrıca Mevduat Sigorta Fonu’nun yönetiminin sağlanması,

Uluslararası Büro; Uluslararası Mali Piyasalar Bürosu “Uluslararası Büro” olarak yeniden adlandırılmıştır. Bağlı birimleri aşağıda sıralanmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/18.12.2006>).

- Koordinasyon Bölümü,
- Araştırma Bölümü,
- Uluslararası Organizasyon Bölümü; Uluslararası para sistemlerine ve uluslararası kuruluşlara (IMF,OECD) ilişkin araştırmaların, planlamanın ve düzenlemelerin yapılması,
- Ödemeler Dengesi Bölümü,
- Kambiyo ve Para Piyasaları Bölümü; Döviz fonu özel hesabının yönetimi ve döviz piyasalarındaki istikrarın sağlanması,

- Kalkınma Politikaları Bölümü; Ekonomik kalkınmaya ilişkin, uluslararası mali politikalarının takip edilmesi ve oluşturulması,
- Kalkınma Enstitüleri Bölümü,
- Kalkınma Finansmanı Bölümü; Yabancı yatırımların ve ithalat-ihracat kredilerinin planlanması,

4.8. Özet

Görüldüğü gibi Fransız Bankalar Kanunu, finans sektörünün düzenleme ve denetleme görevini komisyonlar aracılığı ile yürütmektedir. Her türlü inceleme yetkisine sahip olan Kredi ve Menkul Kıymet Ulusal Konseyi'nde konuyla ilgili hemen her kesim temsil edilmektedir. Bu da sistemin etkin denetimini sağlamaktadır. Kanunda, sistemin her aşaması için ayrı bir komisyon oluşturulmuştur. Bankacılık ve finans sisteminin incelenmesi, işleyişi ile ilgili kuralları koyma yetkisi, bu kurallar çerçevesinde çalışma iznini verme yetkisi ve bu kuruluşları cezai yaptırımını olacak şekilde yaptırıma tabi tutma yetkisi ayrı ayrı komisyonlardadır. Böylece yetki tek bir kurulun elinde toplanmamakta, denetim otoritelerinin otokontrol mekanizmaları oluşturmaları sağlanmaktadır. Ayrıca, bütün, kurullarda Merkez Bankası Başkanı ve Hazine Müsteşarı veya temsilcileri bulunmakta, böylece olası politik baskılara karşı teknik düzeyde dengeleyici bir unsurun bulunması ve komisyonlar arası eşgüdüm sağlanabilmektedir. İlgili toplantılara hakkında karar verilecek veya incelemeye tabi tutulan kuruluşların temsilcileri de katılmaktadır. Bu husus kurulun bağımsız karar verebilmesini sağlayacak önemli bir noktadır. Komisyonların verdikleri kararların yargı denetimine açık olması herhangi bir görevi suiistimal olasılığını ortadan kaldırmaktadır (Eren, 1996: 8).

Almanya Federal Cumhuriyeti Bankalar Kanunu, bankacılık sisteminin gözetim ve denetimini asıl olarak Federal Bankacılık Gözetim Bürosu ve Merkez Bankası'na vermiştir. Her iki kurum da denetim faaliyetlerinde birbirlerine danışmakta ve birbirlerini tamamlamaktadırlar Büro ve Merkez Bankası'nın bağımsız yapıları etkin bir bankacılık sistemini de beraberinde getirmiştir. Federal Maliye Bakanlığı'nın Bundesbank ile işbirliği içerisinde Büro'nun daha etkin çalışmasını sağlayacak yönetmelikler çıkarması ve gerektiğinde bu yetkiyi büroya devretmesi anlamlıdır. Almanya Federal Cumhuriyeti Bankalar Kanunu'nda büronun konsolide bazda gözetim

yapma sorumluluğu ile ilgili maddeler olması kredi kurumlarının bağlı oldukları holdinglerle grup ilişkilerini göstermesi ve daha net bir mali tablo ortaya koyması açısından faydalıdır. Böylece kredi kurumunun sadece Almanya içinde değil, Almanya dışında da ortak olduğu kredi kurumlarının mali tabloları incelenip denetlenmektedir. Kanun'da dikkati çeken bir diğer nokta, Avrupa Birliği ile bankacılık ilişkilerine oldukça geniş yer ayrılmış olması ve yüksek bağımsız federal bir makam olarak kurulmuş olan Büro'nun gerektiğinde Avrupa Birliği Komisyonu kararlarına uyması ve söz konusu kuruma raporlama yapmasıdır. Bu durum bağımsızlığı etkileyebilecek bir etken olarak değil, aksine Almanya'nın üyesi bulunduğu Avrupa Birliği normlarına uyma çabalarını göstermesi bakımından önemlidir (Facer, 1997: 21).

İngiltere örneğinde de Almanya örneğinde olduğu gibi bankacılık sistemini denetleyen bağımsız özerk bir denetleme kurulu mevcuttur. Almanya'dan farklı olarak İngiltere'de FSA sadece bankacılık sektörünü değil, tüm mali sistemi gözetleyip denetlemektedir. Almanya'da Büro'nun Bundesbank ile koordinasyon ilişkisi önem kazanırken, İngiltere'de FSA görevini yürütürken Merkez Bankası haricinde Hazine ile de ilişki içerisinde bulunmaktadır. Her iki ülkede Avrupa Birliği üyesi olmaları nedeni ile Avrupa Komisyonu Bankacılık Direktifleri'ne uymaktadırlar. En eski ve gelişmiş finansal sisteme sahip ülkelerden biri olan İngiltere'de Merkez Bankası'nın asli görevine dönmesinin ve özerk bir bankacılık denetleme kurulunun oluşturulabilmesinin ancak 1998 yılında gerçekleştirilmiş olması gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husustur. Kore ve Avustralya örneklerinde de İngiltere'deki gibi tek bir bağımsız özerk kurumun tüm mali sistemi denetleyip gözetleme yetkisini elinde bulundurmasının daha etkin sonuçlar doğuracağı düşüncesi hakim olmuştur (OECD, 1999: 2).

İncelenen örneklerden de anlaşılacağı üzere bankacılık gözetim ve denetimi konusu son yıllarda dünyanın pek çok ülkesinin gündeminin ilk sırasına yerleşmiştir. Her ülkede, özü aynı olmakla birlikte, farklı uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Hemen her ülkede karşılaşılan ortak özellik Hazine ve/veya Merkez Bankası'ndan ayrı bir kurumun mevcudiyetine duyulan ihtiyacın ön plana çıkması olmuştur. Ancak, gene hemen hepsinde ortak olarak görülen, merkez bankası başkanları ve hazine müsteşarlarının denetim otoritesinin ya asli ya da neredeyse eş yetkili üyeleri olmalarıdır. Bu da merkez bankaları ve hükümet otoritelerinin sistemin ayrılmaz unsurları olduğunun tescilidir. Belki de bu nedenle son yıllardaki gelişmeleri merkez

bankalarının kredi kurumlarını denetleme konusundaki yetersizliklerinde değil, bu kurumlara fiyat istikrarının korunması gibi daha öncelikli bir ödev verilmesinde aramak gerekir (Board of Governors of Federal Reserve System, 1999: 3).

Bir diğer önemli husus, ise sistemlerin kendi içinde denetim mekanizmaları kurmuş olmalarıdır. Her ne kadar, tek yetkili bir mutlak üst kurum olsa da buna bağlı ve birbirlerinden bağımsız alt kurumlar da vardır ve bunlar çoğu kez birbirlerini üstü kapalı da olsa denetleyebilmektedirler. Ayrıca uygulamaların hemen hepsi yargı denetimine açıktır.

Üzerinde görüş birliğine varılamamış tek konu belki de denetim otoritesinin kapsam alanı ile ilgilidir. Bazı ülkelerde otorite tüm finansal kuruluşları denetlerken bazılarında sadece bankacılık kesimine odaklanmıştır. Bu konuda tek bir doğru aramaktan çok ülkelerin geleneksel yapılarına bakmak gerekir.

Türkiye'ye bakıldığında yeni çıkarılan ve uluslararası mevzuat ile büyük ölçüde uyumlu olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun ve bu Kanun çerçevesinde oluşturulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Türk bankacılık sisteminin istikrarı açısından atılan önemli bir adım olduğu ve ilerisi için ümit vaat ettiği görülmektedir.

Bankalar Kanunu değişikliğine ilişkin tartışmalar sırasında kurul üyelerinin siyasi otorite tarafından seçilecek olmasının kurumun bağımsızlığı açısından sakınca doğurabileceği endişeleri dile getirilse de, incelenen ülkelerde siyasi otoritenin bu konuda tam yetkili olduğu ve asıl önemli olanın üyelerin mesleki yeterlilikleri olduğu göze çarpmaktadır. Oluşturulan kurul bu açıdan ümit vericidir. Ayrıca kurulun çalışmalarını Merkez Bankası ve Hazine gibi diğer kamu otoriteleri ile koordinasyon içinde yürütmesi etkin bir gözetim ve denetim mekanizması açısından önem taşımaktadır (Eren, 1996: 3).

5. BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİNİN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ AÇISINDAN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

5.1. Giriş

Bankacılık sektöründe yapılan düzenleme ve denetimler tasarruf sahiplerini korumayı, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlamayı ve bankalar arasında oluşabilecek rekabet eşitsizliklerini gidermeyi amaçlamaktadır. Hızla gelişen finans sektöründe bankaların varolan düzenleme ve denetimlerden kaçınmak için yeni finansal araçlar geliştirmeleri, otoritelerin de yeni düzenlemeleri gündeme getirmelerine yol açmaktadır.

Bankacılık sektörü 1980’li yıllardan bu yana küreselleşme ve teknolojik gelişmelere uyum sağlama çabaları nedeni ile hızlı bir değişim süreci yaşamıştır. Özellikle, gelişmiş ülkelerde bankalar geleneksel faaliyetleri dışında fonksiyonlar da üstlenmiş kuruluşlar haline gelmektedirler. Örneğin, bankaların yurt dışında açtıkları şubeler zaman zaman yurtiçindeki düzenlemelerden kaçınmanın, zaman zaman da bankacılık düzenlemelerinin daha esnek olduğu koşullardan faydalanma düşüncesinin bir sonucu olarak gündeme gelmektedir. Bankacılık sektöründe yaşanan değişim sürecinde, sisteme yeni finansal ürünler katılmış ve bankaların risk yapısında değişiklikler meydana gelmiştir.

Son dönemde Türk Bankacılık Sektörünün gündemindeki en önemli konulardan biri risk yönetimidir. Özellikle Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen krizlerin pek çoğunda etkin bir risk yönetim sisteminin bulunmayışı neden olarak gösterilmektedir. Gelişen piyasaların entegre olması nedeniyle bir finansal piyasada yaşanan kriz diğer piyasaları da kısa sürede etkileyebilmektedir. Bu bakımdan uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standart yaklaşımların geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu konuda bilinen en geniş düzenleme Basel komitesi tarafından oluşturulan Basel kriterleridir. Tüm dünyada mali sermayenin yeniden yapılanması anlamına gelen Basel kriterleri’nin öyküsü 1974 yılında başlıyor (Beşinci, 2005: 1).

BIS (Bank for International Settlements) ülkelerinin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası bir kuruluştur. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde “Basel Komitesi” oluşturulmuştur. Basel Komitesi tarafından 1988’de yayınlanan “Basel-1 Standartları” ile bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8’den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir. Zamanla mali piyasaların daha da gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu, Basel-1 kriterlerinin yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni standartlar için çalışma başlatılmıştır. Böylece “Basel-II Standartları“ ortaya çıkmıştır. Basel-II’nin, 2007 yılı başından itibaren uygulamaya başlanması planlanmaktadır (TBB, 2004b: 6).

Risk ağırlıklarının saptanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlamıştır. 1996 yılında yapılan değişiklik ve 1998’ de yürürlüğe giren şekliyle Basel I, kredi riskinin yanı sıra piyasa riski içinde yasal sermaye bulundurmaya gerektirecek şekilde yeniden düzenlendi. Ancak, kredi risk hesaplaması konusundaki bir takım eksiklikleri nedeniyle Basel I ‘ in zaman içinde etkinliği azaldı (Beşinci, 2005: 1).

5.2. Basel Sermaye Yeterliliği Standartları ve Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Etkileri

Bir ülke ekonomisindeki tasarrufların doğru ve verimli yatırım projelerine yönlendirilmesi ancak sağlıklı işleyen ve güvenilir bir finansal sistemin varlığı ile mümkündür. Bankaların finansal sistemde ağırlıklı bir yere sahip olduğu dikkate alındığında, sistemin istikrarlı ve güvenli işleyişi ülke ekonomisinin sağlıklı olmasını doğrudan etkilemektedir.

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, bankacılık sektörü yasal düzenlemelerin yoğun olduğu bir sektördür ve bu durum sektörde 1980’li yıllardan sonra yaşanan düzenlemelerin azaltılması uygulamalarına rağmen geçerliliğini korumaktadır. Bu yoğun düzenleme ve denetimin gerekliliği konusunda farklı bakış açıları bulunmakla beraber bu görüşlerin tamamı bankacılık sektöründe düzenlemelerin yapılmaması

durumunda sistemde istikrarsızlık ve çöküşler olabileceği konusunda hemfikirdirler (Blum, 1999: 23).

5.2.1. Bankacılık Sektörüne İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri

Bankacılık sisteminin sağlıklı işleyişi için neden düzenleme ve gözetime ihtiyaç duyulduğu tartışmasına, genel olarak finansal aracılık hizmetlerine özgü olan, bilginin simetrik olarak dağılmamış olması problemi ve bu problemin neden olduğu, ahlaki çöküntü ve yanlış seçim problemlerinin ele alınması ile başlanılmaktadır.

Genellikle, finansal aracılık işlemlerinde taraflardan birisi diğerine oranla çok daha fazla ve doğru bilgiye sahip olmaktadır. Örneğin, bir kredi sözleşmesinde krediyi alan taraf kendi yatırımının taşıdığı risk açısından bankaya oranla çok daha kesin bir bilgiye sahiptir. Bilginin eşit bir şekilde paylaşılabilmesi nedeniyle, kredi başvurusunda bulunanlar arasında riskli yatırımlara yönelmeyi planlayanlar kredi kullanma konusunda çok istekli olacaklar ve yüksek faiz oranlarını ödemeyi kabul edeceklerdir. Riski yüksek olan bu müşterilerin sayısının artması, yapılan seçimlerde bankanın menfaatlerine aykırı nitelikler taşıyan müşterilerin seçilmesi riskini de arttıracaktır. Bu durum yanlış seçim olarak adlandırılmaktadır. Banka seçimlerinin yanlış seçimler olması olasılığının artmasını da gözeterek kredi olarak kullandıracağı fon tutarını azaltma eğilimine girebilir. Bu eğilim, kredi hacminin daralmasına yol açarak bankacılık işlevlerinin kötüleşmesine ve bankacılık sisteminin taşıdığı riskin artmasına neden olmaktadır (Heffernan, 2000: 26).

Bilginin asimetrik dağılmasının neden olduğu bir diğer problem de ahlaki çöküntüdür. Bu problem, genellikle kredi kullandırdıktan sonra ortaya çıkar. Kredi müşterisi, krediyi aldıktan sonra daha yüksek getiri elde etmek amacıyla başlangıçtaki projesinden daha riskli olan projelere yatırım yapmaya yönelebilir. Bu durum, bankanın verilen kredinin riskini yanlış ölçmesi nedeni ile çıkarlarına aykırıdır. Banka ile müşterileri arasında çıkarların çatışması sorunu yaşanmaktadır ve yukarıda değinilen duruma benzer şekilde banka kredi hacmini daraltma yoluna gidebilir (Mishkin, 1994c: 17).

Finansal aracılık yapan kuruluşların bilginin simetrik olarak paylaşılmaması nedeni ile karşılaştığı ahlaki çöküntü probleminin çözümünde kullanabileceği yollardan biri,

bilginin özel olarak üretilmesi ve satılmasıdır. Bu finansal kuruluşlara, kredi kullandırmayı veya hisse senetlerini satın almayı düşündükleri müşterileri hakkında tam ve doğru bilgiye ulaşma fırsatı sunmaktadır. Özellikle hisse senedi alım satımında, hisse senetlerinin gerçek değeri hakkında bilgiye ulaşmak çok önemlidir. Finansal kuruluşlar, bu bilgiye ulaşmak için bir maliyete katlanırlar ve bu maliyet karşılığında elde ettikleri bilgi ile değeri altında işlem gören hisse senetlerine yatırım yaparak kar elde ederler. Bu işleyişte karşılaşılan sorun “free rider” problemidir. Hisse senetlerinin değeri konusunda bilgi toplama işlemlerine ya da genel olarak piyasayı izleme faaliyetlerine kaynak ve zaman ayıran yatırımcılar yanında, bu yatırımcıların topladıkları bilgilerden hiç bir maliyete katlanmaksızın yararlanan yatırımcılar da olacaktır. İkinci grupta yer alan “free rider” yatırımcılar, birinci gruptaki yatırımcıların aldıkları hisse senetlerinden satın alarak hiçbir ek maliyete katlanmaksızın kar elde etmeye çalışmaktadırlar. Çok sayıda yatırımcının satın alması sonucunda değerinin altında işlem gören hisse senetleri hızla gerçek değerine ulaşacaktır. Bu durum, birinci gruptaki yatırımcıların, müşterilerinin risklerini analiz etmek için ayırdıkları fonlar karşılığında elde ettikleri karların azalmasına yol açmaktadır. Bir süre sonra birinci grup yatırımcılar bilgi satın almaktan vazgeçecekler; kar elde edemedikleri için bilgiye olan talep azalacak ve bu durum daha az bilginin üretilip satılmasına ve bir bütün olarak sistemde bilginin asimetrik dağılmaya devam etmesine yol açacaktır. Bu da, kötünün seçimi ve ahlaki çöküntü problemlerinin tekrar ortaya çıkmasına neden olacaktır (Mishkin, 1994a: 5).

Sistemde bilginin eşit bir şekilde dağılmamasından kaynaklanan problemlerin çözümünde yerine getirilmesi gereken en temel işlev müşterilerin faaliyetlerinin izlenmesidir. Bu konuda bankaların finansal aracılık faaliyeti yürüten diğer kuruluşlara göre çeşitli avantajları vardır. Ana bankacılık faaliyeti tasarruf sahiplerinden mevduatlar aracılığı ile toplanan fonların krediler yoluyla yatırımcılara aktarılmasıdır. Dolayısıyla bankacılıkta nihai ürün, yeniden alım-satımı sözkonusu olmayan, kredilerdir. Kredilerin, hisse senetleri gibi yeniden alınıp satılmaması yukarıda değinilen “free rider” problemi ile bankaların karşılaşmasını engellemekte ve müşterilerini izlemek amacıyla bilgi toplama faaliyetleri, risklerin iyi ölçülebilmesi nedeniyle bankaların karlarını artırmaktadır. Bankaların müşterileri ile ilişkilerinde, diğer finansal araçlara göre avantajlı bir konuma sahip olmalarının diğer nedenleri ise, müşterileri ile daha uzun süreli bir ilişki içinde olmaları, müşterilerini daha düşük bir maliyet ile izleyebilmeleri ve müşterilerin gelecekte de aynı bankadan kredi kullanma beklentisi

içinde olmasıdır. Ayrıca bankalar, kredi sözleşmelerine sınırlayıcı maddeler ekleyerek müşterilerin arzu etmedikleri alanlara yönelmelerini engelleyebilecekleri gibi, müşterilerden güvence de alabilmektedirler. Tüm bu avantajları nedeniyle bankalar, finansal sistemdeki bilginin asimetrik dağılması sonucu ortaya çıkan kötünün seçilmesi ve ahlaki çöküntü problemlerinin çözümünde diğer finansal araçlara göre daha başarılıdırlar (Mishkin, 2001b: 4).

Bankaların, yukarıda belirtilen avantajlı konumlarına rağmen sıkı gözetim ve düzenlemelere tabi tutulmasının en önemli dayanak noktası olarak, bankaların aktif ve pasif yapıları arasındaki likidite uyumsuzluğu gösterilmektedir. Bankacılık, likidite riskinin yanında kredi riski, piyasa riskleri ve operasyonel risklerin bankanın sağlıklı, güvenli ve karlı bir işletme olarak varlığını sürdürebilmesi amacıyla yönetilmesi üzerine kurulmuştur. Diğer firmalardan farklı olarak bankacılar, kendi kaynakları ile değil müşterilerinden sağladıkları kaynaklarla gerçekleştirdikleri plasmanlardan ötürü risk alırlar. Bu nedenle, borçlar/özkaynak olarak ifade edilen yüksek bir kaldıraç oranı ile çalışırlar. Bu da, aktif ve pasif yapılarını diğer işletmelerinden farklı kılar (Dewatripont, 1994: 11).

Sistemin işleyişi, sisteme olan güven ile mümkündür. Mudiler toplu halde mevduatlarını çekmedikçe bu işleyiş kırılmadan devam edebilir. Mevduat sahipleri belli bir problem yaşanması durumunda ve mevduat güvencesinin olmadığı bir ortamda, ancak, bankaya giden ilk kişilerin mevduatlarını tam olarak alacağını bilmektedir. Sisteme duyulan bir güvensizlik, mevduat sahiplerinin bankalara yönelmesine neden olabilir. Böyle bir durumda, aktiflerin likit olmaması nedeniyle bankalar kolayca likidite riski ile karşı karşıya gelebilirler. Bankalar, açık pozisyonları ve aktif ve pasifleri arasında vade uyumsuzluğunun bulunması nedenleri ile de likidite riski ile karşılaşabilirler. Tüm bu koşullar, bankanın iflasına kadar gidebilecek bir durumun ortaya çıkmasına, bunun da ötesinde, sistemde bir bankanın iflas etmesi nedeniyle, diğer bankaların mevduat sahiplerinin de mevduatlarını çekmek üzere sisteme yönelmelerine neden olabilir. Bu anlamda bankacılık sektöründe sistemin bir noktasında başlayan problemler, bulaşıcı bir şekilde sistemin tamamına yayılma riskini de beraberinde getirmektedirler (Greenbaum, 1995: 8).

Bankacılık sektöründe güvensizliğin bulaşıcı bir şekilde yayılmasını da yine bilginin asimetrik dağılması ile açıklamak mümkündür. Bu kez, tam ve doğru bilgiye sahip

olmayanlar mevduat sahipleridir. Mevduat sahipleri, bankaların kendi mevduatları ile gerçekleştirdikleri plasmanların kalitesi konusunda yeterli bilgiye sahip değillerdir.

Yukarıda anlatılan bu süreçlerin yaşanması, ülke ekonomisine çok önemli zararlar verebileceğinden, hükümetler bankacılık sektörünün güven ve istikrarını sağlayacak bir ortam oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu ortamın oluşturulması konusunda ön plana çıkarılan iki uygulama mevduat sigortası sistemlerinin devreye sokulması ve merkez bankalarının son ödeme mercii fonksiyonunu üstlenmeleridir. Güvenlik ağı olarak adlandırılan bu iki uygulamadan mevduat sigortası, mevduat sahiplerinin sisteme karşı duydukları güvensizlik nedeni ile bankalara yönelmelerini, mevduatlarını sigorta kapsamına alarak önlemeyi, son kredi mercii fonksiyonu ise bankaların likidite sorunu yaşadıklarında merkez bankalarından borçlanmalarını sağlayarak sistemde güveni tesis etmeyi amaçlamaktadır. Bu güvenlik ağı bir bütün olarak bankacılık sisteminde likidite sıkışıklığı yaşanmasını önlemeyi amaçlamaktadır (Bessis, 2002: 13).

Bu iki düzenleme dışında, “batmayacak kadar büyük” (too-big-to-fail) gibi politikalarla, sistemde ağırlığı olan büyük bir bankanın iflas yoluyla sistem dışına çıkması, sektör açısından problemlere neden olacağı için önlenmektedir. Tüm bu araçlar, mevduat sahiplerinin korunması ve bankalara toplu halde yönelmeyi engelleme konularında başarılı sonuçlar doğurmuştur. Örneğin, Greenbaum ve Thakor’un belirttikleri gibi, ABD’de federal mevduat güvencesi sisteminin kurulduğu 1933 yılında sonraki 50 yıl boyunca bankacılık sektöründeki iflas oranları bu ülkede, diğer sektörlerle nazaran oldukça azalmıştır (Bessis, 2002: 13).

Hükümetler tarafından oluşturulan güvenlik ağı sistemleri olumlu sonuçları yanında hem banka sahiplerinde hem de mevduat sahiplerinde bu sistemi kötüye kullanma eğilimi yaratmaktadır. Yapılan düzenlemelerin yarattığı koruyucu atmosfer, bu düzenlemelerin olmaması durumunda varolan piyasa disiplininin etkinliğini azaltmakta ya da tamamen ortadan kaldırmaktadır. Sadece mevduat sigortası uygulamasının olması bile bankaların daha riskli faaliyetlere yönelmesine olanak sağlayan bir ortam oluşturmaktadır. Mevduat sahipleri, mevduat sigortasının varlığı nedeni ile, müşterisi oldukları bankalar iflas etseler dahi kendilerinin herhangi bir kayba uğramayacaklarını bildiklerinden, bankaları, mevduat sigortası sistemi olmadığı gibi takip etmeyeceklerdir. Bankanın alması gerekenden fazla risk alması durumunda bile, elde

ettikleri yüksek getiriler nedeni ile bankadan mevduatlarını çekmeyeceklerdir. Güvenlik ağlarının varlığı nedeni ile ortaya çıkan ahlaki çöküntü piyasa disiplini zedelemektedir. Carisona'nın (1992: 7) belirttiği gibi, bankacılık sisteminde istikrarı sağlamak için oluşturulmuş düzenlemeler, örneğin, mevduat güvencesi, son ödeme mercii uygulaması ironik bir şekilde, bankacılık sisteminin istikrarını tehdit eden, sistemdeki toplam riski artıran mekanizmalara dönüşmektedir.

Hükümetler, sağlıklı işleyen bir bankacılık sistemi için açık ya da kapalı bir şekilde güvenlik ağları kurmaktadır. Düzeleme otoriteleri ise güvenlik ağlarının neden olduğu ahlaki aşınmayı sınırlandırmak için ya mevcut düzenlemelerin yeni formlarını kullanmakta, örneğin, riske duyarlı mevduat sigortası sistemi gibi, ya da yeni araçlar geliştirmektedirler. Dolayısıyla bankacılık düzenleme ve denetimi, bankaların güvenlik ağlarının varlığı nedeni ile riskli alanlara yönelmelerini engellemek ve düzenli denetimlerle sistemi bütün olarak kontrol altında tutmak için oluşturulmuştur.

Bu amaçla yapılan düzenlemeler farklı formlar alabilmektedirler. Temel bankacılık düzenlemelerinde yaygın olarak kullanılanları, bankaların kimi riskli varlıkları edinmelerine ya da kimi riskli alanlara yatırım yapmalarına getirilen sınırlamalar, bankacılık ile diğer finansal aracılık faaliyetlerinin ayrıştırılması, yabancı bankaların şube açmalarına dönük kısıtlamalar, risk odaklı mevduat sigortası uygulamaları, sermaye yeterliliği, kamuoyuna bilgi verme yükümlülükleri ve bankaların denetime tabi tutulmasıdır.

5.2.2. Bir Düzenleme Aracı Olarak Sermaye Yeterliliği

Bankacılık düzenlemelerinde kullanılan taşların başında sermaye yeterliliği kısıtlamaları gelmektedir. Bu düzenlemeler, bankanın üstlendiği risklere göre sahip olması gereken asgari sermaye oranının belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bankanın sahip olduğu varlıklar nedeni ile üstlendiği kredi ve piyasa risklerinin realize olması durumunda banka müşterilerinin karşılaştıkları kayıpların tazmin edilmesinde banka sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesi, bankanın taşıdığı riskler ile ne ölçüde iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü ve banka müşterileri için sunulan güvence de fazla olacaktır.

Bankanın kaynakları, banka sahiplerinin koydukları ortaklık sermayesinden, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçelerden, bankanın ilgili dönemdeki karından, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarından, genel kredi karlıklarından, alınan sermaye benzeri kredilerden, menkul değerler değer artış fonlarından ve mevduat yoluyla toplanan fonlardan oluşmaktadır. Bankanın toplam aktiflerinden toplam yükümlülükleri düştüğünde bankanın özkaynaklarına ulaşılmaktadır. Sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, genellikle ortalık sermayesi, yedek akçeler ve vergi provizyonundan sonraki dönem karı toplamından ilgili dönem ve geçmiş yıllar zararı düştükten sonra kalan sermaye toplamını ana sermaye olarak kabul etmektedir. Bu düzenlemeler, genel kredi karşılıkları, sabit kıymetler yeniden değerlendirme fonları, işletme ve bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonları ve alınan sermaye benzeri krediler toplamını da katkı sermaye olarak tanımlamaktadırlar. SYR düzenlemeleri, bankaların ne kadar yasal SYR sağlamaları gerektiğini ve yasal sermayeleri içindeki ana ve katkı sermaye paylarının düzeylerini belirlemektedir. SYR içinde ana sermayenin payı arttırıldığında banka sahiplerinin bankanın iflası durumunda maruz kalacağı kayıplar da artmaktadır. Bu durum, banka sahiplerinin yüksek getiri uğruna riskli alanlara yönelme yönünde taşıdıkları eğilimleri sınırlandırılmaktadır (IFAC, 2002: 4; Blum, 1999: 23).

Burada banka sermayesi, kredi sözleşmelerinde teminatların uğradığı role benzer bir rolü mevduat sahipleri yararına üstlenmektedir. Teminatlar kredi müşterilerinin riskli projelere yönelme ihtimali karşısında bankanın kayıplarını karşılamak amacıyla alınmaktadır. Mevduat sahipleri için teminat, banka sermayesi olmakta ve bu teminatın varlığı, banka sahiplerinin risk alma yönündeki eğilimlerini azaltmaktadır. Sonuç olarak, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, banka sahiplerinin risk almaktan kaçınan bir tutum almalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur (Gowland, 1999: 5).

Sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin banka sahiplerinin üstlendikleri riskleri sınırlandırıcı etkileri üzerine yapılan çalışmalar birbirinden oldukça farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Opsiyon fiyatlandırma teorisine dayanan modellerin, sermaye yeterliliği uygulamalarının ahlaki çöküntüyü sınırlandırmadaki rolünü desteklediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, ortalama-varyans yaklaşımına dayanan kimi modeller sermaye yeterliliği düzenlemelerinin ahlaki çöküntüyü azaltma konusunda sınırlılıklara sahip olduğunu göstermektedir (Keeley, 1990: 69). Örneğin, Shrieves ve Dahl sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankaların risk yapıları üzerindeki etkilerini

inceledikleri çalışmalarında, bankaların, sermaye yeterlilik oranlarındaki artışın etkilerini azaltmak için daha riskli alanlara yöneldiklerini tespit etmişlerdir (Shrieves, 1992: 439).

5.2.3. Bankacılık Düzenlemeleri Konusunda Uluslararası Bütünleşmenin İlk Adımları

Hall (1999: 16) çalışmasında, Bankhaus I.D. Herstatt'ın Almanya'da 1974 yılındaki iflasından sonra bankacılık düzenlemeleri ve gözetiminin uluslararası ölçekte "harmanlanması için ilk büyük hamlenin" yapıldığına dikkat çekmektedir. Bu bankanın iflası, uluslararası para ve bankacılık alanlarında ciddi problemlerin yaşanmasına neden olmuş ve aynı yıl G-10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları tarafından, bankacılık düzenlemeleri ve gözetimi konusunda çalışacak uluslararası bir komite olan Basel Komite kurulmuştur. Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin üyesi olduğu komite ilk toplantısını 1975 yılı Şubat ayında yayınladığı ve Hall'ın büyük bir hamle olarak nitelendirdiği Basel Concordat'ın bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesidir. Bu döküman, uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubesinin yer aldığı ülkenin düzenleme ve denetim otoriteleri arasındaki ilişkileri ve her bir otoritenin hak ve sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamaktadır. 1983 yılının mayıs ayında, bu belgenin bankacılık alanında yaşanan değişikliklere paralel olarak güncellenmiş ve geliştirilmiş formu, "Yabancı Banka Şubelerinin Gözetim Prensipleri" adı altında yayınlanmıştır (Basel Committee, 1996: 21).

Bütün bu entegrasyon sürecinin yaşanmasının iki önemli nedeni vardır. İlki, farklı ülkelerde farklı bankacılık düzenlemelerinin var olması sebebiyle bankalar arasında yaşana rekabet dengesizlikleri, diğeri ise bir ülkede yaşanan finansal problemlerin uluslararası bankacılık yoluyla diğer ülkelere de taşınmasıdır. İkinci problem, özellikle bankaların yurt dışında açtıkları şube sayısının artmasıyla birlikte daha yoğun olarak yaşanmaya başlamıştır.

Komite, üye ülkeler arasında bankacılık düzenlemeleri konusunda işbirliği sağlamayı amaçlamaktadır. Komitenin ilk ele aldığı konu erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi olmuştur. Daha sonra ülkelerin bankacılık düzenleme ve gözetim sistemleri arasındaki

farklılıkların giderilmesi ve dünya çapında bankacılık düzenlemelerinin kalitesinin artırılması başlıkları tartışılmıştır. Komite bunu gerçekleştirirken üç temel alanda adımlar atmaya karar vermiştir. Bu alanlar, ülkelerin gözetim uygulamaları konusunda bilgi alışverişinde bulunmaları, uluslararası bankaların gözetiminde kullanılan tekniklerin geliştirilmesi, etkinleştirilmesi ve bu tür standartların uygulanabileceği diğer alanların araştırılmasıdır.

Basel Komite'nin yasalarla kendisine verilmiş uluslar üstü bir gözetim otoritesi statüsü bulunmamaktadır. Komitenin ortaya koyduğu çalışmaların üye ülkeler açısından yasal bir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Komite, sadece kapsamı oldukça geniş standartlar ortaya koyarak ve bunları ülkelere tavsiye ederek uluslararası ölçekte düzenleme ve gözetim uygulamalarının birbirine yaklaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu standartları uygulayıp uygulamamak veya uygulanacaksa, bunun hangi takvim ve yasal süreçlerle yapılacağına karar vermek tamamen ülkelerin düzenleme otoritelerinin yetkisindedir (Basel Committee, 1996: 22).

5.2.4. Sermaye Yeterliliği Konusunda Yaşanan Uluslararası İşbirliği

1978 yılından bu yana sermaye yeterliliği, bankacılık düzenlemelerinde en çok üzerinde durulan başlık haline gelmiştir. Kamu otoriteleri, bankalar arasında uluslararası ölçekte artan rekabet karşısında sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bir koordinasyon sağlanmasının gerekliliğini fark etmişlerdir (Greenbaum, 1995: 519).

Basel Komitesi, 1980'li yılların başında uluslararası bankaların sermaye yapılarının, bu bankaların yüklendikleri risklere oranla zayıf olduğunu ve bunun küresel finansal sistem açısından bir tehlike olduğunu tespit etmiştir. 1980'li yıllar Komite'nin uluslararası ölçekte sermaye yeterliliği standartlarını oluşturmaya dönük çalışmalara ağırlık verdiği yıllar olmuştur. Komite, 1988 yılında çalışmada Basel Standardı olarak ele alınacak metni yayınlamıştır.

5.3. Basel I Kriteri

Komite, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birbirine yakınlaştırılması amacıyla, 1987 yılında sermaye yeterliliği standardının taslağını yayınlamıştır. Taslak,

hem G-10 ülkelerine, hem de diğer ülkelere incelenmesi ve yorumların Komite'ye iletilmesi amacıyla gönderilmiştir. Taslağa ilişkin Komite'ye iletilen yorumlar çerçevesinde yapılan değişikliklerden sonra metnin son hali oluşturulmuştur.

Standardın giriş bölümünde uygulamada dikkate edilmesi gereken iki nokta ön plana çıkarılmıştır. İlki, sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için geliştirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığıdır. Ayrıca, ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını azaltmayı amaçlayan böyle bir standardın uygulanmasında, adalet ve tutarlılığın önemine değinilmiştir. Komite, standardın, G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler tarafından da benimsenmesini, bu alandaki entegrasyonu hızlandıracağı için oldukça önemsemektedir (BIS, 1988: 2).

Komitenin standardı hazırladığı dönemde, Avrupa Birliği (AB)'nin bankacılık ile ilgili otoriteleri de, birlik içindeki kredi kuruluşlarına uygulamak üzere benzer bir standart koyma hazırlığı içindeydiler. Komite ile Birlik arasında yapılan ortak değerlendirme toplantılarında, bu iki standardın mümkün olduğunca paralel bir şekilde oluşturulması için çalışmalar yürütülmüştür. Farklı kuruluşlara ilişkin düzenlemeler yapılıyor olsa da, Komite bu konudaki bütünleşmenin sağlanması gerektiğine inanmaktadır.

Standart, sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bankalar için minimum yüzde 8 oranını getirmektedir. Ulusal otoriteler, kendi bankacılık sistemlerine özgü olan risk yapısını gözetererek, yerel bankalar için daha yüksek oranlar saptama seçeneğine sahiptirler. Standardın 1988 yılında yayınlanmış çerçevesine göre hesaplanmış bir sermaye yeterlilik oranı, bankanın sağlıklı olup olmadığı konusunda dikkate alınacak göstergelerden sadece biri olmalıdır. Gözetim otoritelerinin, bankanın taşıdığı faiz riski, piyasa riski gibi diğer riskleri, bankanın aktiflerinin kalitesi ve kredileri için ayırdığı karşılıklar gibi sermaye dışındaki diğer bileşenleri de incelemesi gerekmektedir.

Basel Komitesi, üye ülkelerin bu standart çerçevesinde hesaplayacakları sermaye yeterlilik oranlarının birbirleri ile karşılaştırılabilir olmasını sağlamayı bir hedef olarak önüne koymaktadır. Bu hedefe ulaşılması ise ülkeler arasında diğer alanlara dönük düzenlemelerin yakınlaştırılmasını gerektirmektedir. Örneğin, ülkelerin farklı vergi

politikalarına ve muhasebe uygulamalarına sahip olmaları sermaye yeterlilik oranlarının karşılaştırılabilir olmasını zorlaştırmaktadır.

Bankalara konsolide bazda uygulanacak olan standart üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, sermayenin bileşenlerini tanımlamakta, ikinci bölüm aktiflere uygulanacak minimum standart oranının nasıl hesaplanacağını anlatmaktadır.

5.3.1. Sermayenin Bileşenleri

Standart, sermayeyi ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere iki grupta ele almaktadır. Ana sermaye (birinci kuşak), sermayenin temel bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış, dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin, bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olması gerekmektedir. Komite bu iki bileşeni tüm ülke bankacılık sistemlerinde ortak olan sermaye kalemleri olmaları nedeniyle temel bileşenler olarak belirlemiştir. Standarda göre, bir bankanın sermayesinin yüzde 50'si ana sermaye formunda olmalıdır (BIS, 1988: 4).

Katkı sermaye, ana sermaye bileşenleri dışında kalmasına rağmen taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. İkinci kuşak sermaye olarak da adlandırılan katkı sermayenin, banka sermayesi içindeki payı en fazla ana sermaye kadar olabilecektir. Aşağıda ele alınacak katkı sermaye bileşenlerinden hangilerinin banka sermayesine dahil edileceği konusunda her ülke muhasebe uygulamaları ve bankacılık düzenlemeleri çerçevesinde karar verme yetkisine sahiptir.

Basel standardına göre katkı sermaye grubuna, ihtiyari rezervler, varlıkların yeniden değerlemesi ile elde edilen fonlar, genel karşılıklar, hem sermaye hem borç niteliği taşıyan ortak araçlar (sermaye benzeri kredi) ile sınırlı da olsa ikincil borçlar dahil edilmiştir.

Katkı sermaye içinde yer alan ihtiyari rezervler üye ülkelerin muhasebe rejimlerine göre farklı formlar alabilirler. Kamuya açıklanmamış olsa da, bu rezervler, gözetim otoritesinin onayı ile kar-zarar hesabına doğrudan aktarılan kalemlerdir. Kamuya açıklanmış dağıtılmamış karlarla aynı niteliklere sahip olmakla birlikte pek çok ülkenin

bu rezervleri muhasebe ilkeleri açısından kabul edilebilir bulmamaları veya sermayenin yasal bir bileşeni olarak kabul etmemeleri nedeniyle, bu kalemler, ana sermaye yerine katkı sermaye bileşeni olarak ele alınmaktadır. Varlıkların yeniden değerlendirilmesi yolu ile elde edilen fonlar da katkı sermayenin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Bazı ülkeler, yasalarında kimi varlıkların yeniden değerlemeye tabii tutularak gerçek değerleriyle ifade edilmelerine olanak tanımaktadırlar. Bu iki yolla olmaktadır; bankalar kendilerine ait binaları piyasada gerçekleşen fiyatlar üzerinden yeniden değerlemeye tabi tutarak bilançolarına yansıtılmaktadırlar, ya da çok uzun bir süre elde tutulan banka hisse senetlerini, bilanço tarihi değerleri yerine piyasa değerleri ile koyabilmektedirler. Her iki uygulama ile ortaya çıkan rezervler, doğru bir şekilde değerlemeye tabi tutulduklarında katkı sermayenin bir parçası olarak kabul edilmektedirler. Hisse senetleri, yeniden değerlemelerinde tarihi fiyatları ile bugünkü fiyatları arasındaki farkın yüzde 55'i düşülerek, katkı sermaye kapsamına alınmaktadır (BIS, 1988: 5).

Genel karşılıklar adı altında tutulan fonların da katkı sermaye kapsamına alınması Komite tarafından değerlendirilmiştir. Karşılıkların bir sermaye bileşeni olarak kabul edilebilmesi için, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilecek kayıpları karşılayabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir. Belli bir varlık ya da varlık grubu için ayrılan karşılıkların, beklenmedik kayıpları karşılama yetenekleri bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tür karşılıklar katkı sermaye kapsamına dahil edilmemiştir. Basel standartlarına göre, karşılıklar katkı sermaye içinde en fazla risk ağırlıklı varlıkların %1,25'i oranında yer alabilecektir.

Katkı sermaye içinde yer alabilecek diğer bir bileşen hem sermaye, hem de borç özelliklerini bir arada taşıyan ve ülkelere özgü nitelikler içeren ortak araçlardır. Bunların ortak özellikleri garantisiz, ikincil ve tamamen ödenmiş olmaları, gözetim otoritesinin onayı olmaksızın elden çıkarılamamaları, öngörülemeyen kayıpları karşılama yeteneklerinin olması ve faiz ödemelerinin bankanın karının düşük olması halinde ertelenebilir olmasıdır.

Katkı sermaye içinde yer alabilecek kalemlerden sonuncusu ikincil borçlardır. Bu sınıfa giren araçların kalan vadeleri en az beş yıl olmalıdır. Kalan vadeleri içinde bir

bölümünün elden çıkartılabilir olması, bu araçların beklenmedik kayıpları karşılama yeteneğini sınırlandırmaktadır. Bu özellikleri nedeni ile ikincil borçlar katkı sermaye içinde ancak ana sermayenin yüzde 50'si oranında yer alabilmektedirler.

Standart sermayenin bileşenlerini yukarıda değinilen şekilde ana ve katkı sermaye olarak inceledikten sonra sermayeden düşülmesi gereken kalemleri de ele almıştır. Bu, risk ağırlıklı bir sermaye oranının hesaplanabilmesi için gerekli bir adım olarak tanımlanmaktadır. Bankanın itibarı ve banka çalışanlarının sağlamış olduğu tüm iş ilişkileri, müşteri potansiyeli, banka için görünmeyen bir varlık olarak kabul edilmektedir. Standartta şerefiye olarak adlandırılan bu kalemin ana sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Sermaye tabanından düşülmesi gereken bir diğer kalem de, konsolide bazda ele alınamayan tüm şubelerden, finansal aracılık faaliyetleri ile ilgilenenlerine yapılan yatırımlardır. Bunların, aynı sermaye tutarının grup içinde birden fazla kullanımını engellemek amacıyla toplam sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Komitenin sermayeden düşülmesi gereken kalem olarak ele aldığı son kalem, bankaların sermayesi içinde yer alan diğer bankalar ya da diğer mevduat toplayan kuruluşlara ait hisse senetleri ve başka enstrümanlardır (BIS, 1988: 7).

G-10 ülkelerinin çoğunda bu tür kalemlerin sermayeden düşürülmesi uygulaması, bankaların birbirleri dışındaki yatırımcılardan fon sağlamalarını özendirmek amacıyla uygulamaktadır. Bu, aynı zamanda, bankalardan birinde yaşanan problemin diğerlerine bulaşmasını kolaylaştıracağı için de tercih edilmeyen bir durumdur. Ancak, komitenin bu konudaki yaklaşımı bu tür kalemlerin sermayeden düşürülmesi konusundaki kararı ülke otoritelerine bırakmamak şeklindedir. Eğer diğer bankalardan sağlanan sermaye, otoritelerce sermayeden düşülmeyecek bir kalem olarak saptanırsa, Komite bu kalemler için yüzde 100 risk katsayısının kullanılması şartını getirmektedir. Komite, otoritelerden bu konudaki istatistikleri düzenli bir şekilde tutmalarını istemiştir. Böylece uluslararası bankacılıkta bu şekilde yüklenilen risk gözetim altında tutulabilecek ve komitenin bu konuda her zaman için kimi yaptırımlar getirmesi mümkün olabilecektir.

5.3.2. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları

Komite, riske duyarlı SYR yaklaşımını benimsemiştir. Bilanço içinde ve dışında yer alan tüm varlıklar taşıdıkları riske göre bir katsayı ile ağırlandırılarak SYR içinde ifade

edilmektedirler. Bu yaklaşımın, basit sermaye oranı hesaplamasına göre avantajlı olduğu noktalar, farklı bankacılık sistemleri arasında karşılaştırma yapma seçeneği sunması; bilanço dışı kalemlerin de hesaplama dahil edilebilmesi ve bankaları düşük riskli likit varlıklar edinmeleri yönünde teşvik etmesidir.

Komitenin, SYR'nin hesaplamasında dikkate aldığı risk kategorisi, bankaların genelde maruz kalabileceği en önemli risk olan kredi riski, yani karşı taraf riskidir. Bankacılığı ilgilendiren faiz oranı riski, döviz kuru riski ve yoğunlaşma riski gibi diğer risk kategorileri için her ülkenin özel düzenlemeler yapma inisiyatifi bulunmaktadır.

Ülke riskinin belirlenmesine ilişkin yaklaşımın saptanması, komitenin uzun süre üzerinde çalıştığı bir konu olmuştur. Ülkelerin basitçe G-10 ülkesi olan ve olmayan ülkeler olarak ele alınması, hem ülkelerin risk yapısını tam olarak yansıtmayacak, hem de AB'ne üye ülkelerin farklı kategoriler içinde ele alınması sonucunu doğuracaktı. AB uygulamalarına göre, birlik içindeki tüm bankacılık faaliyetlerine eşit bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. Bu nedenle ülkeler arasında uygulama farklılığı oluşturacak bir yaklaşım uygulanabilir bulunmamıştır. Komite, bu konudaki farklılaşmasını, OECD'nin tam üyesi olan ve IMF ile yaptığı kredi sözleşmelerinin gereklerini yerine getirmiş ülkeler ve OECD üyesi olmayan ülkeler olarak yapmıştır. IMF ile yaptığı kredi sözleşmesini yeniden yapılandıran ülkeler beş yıl süre ile ilk grup kapsamından çıkartılmaktadır (BIS, 1988: 8).

Komite risk ağırlıklarını olabildiğince sade tutmaya çalışmış ve toplam beş adet risk ağırlığı saptamıştır: yüzde 0, 10, 20, 50, 100. Aşağıda her bir risk kategorisine bilançoda yer alan hangi varlıkların girdiği, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayrımı da gözetilerek ele alınacaktır.

Yüzde 0 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Kalemleri; Banka bilançosunda yer alan nakit değerler, ulusal para cinsinden merkez bankalarına ve merkezi hükümetlere verilen ve ulusal para ile tahsil edilecek borçlar bu sınıfa dahil edilmektedir. OECD üyesi ülkelerin merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen tüm diğer borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetlerince teminat altına alınan aktif kalemleri SYR hesaplanırken risksiz kabul edilerek yüzde 0 risk katsayısı ile ağırlıklandırılırlar.

Yüzde 20 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri; Basel standardına göre, uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca teminat altına alınan varlıklar, OECD içinde yerleşik bankalardan olan ya da bu bankalarca teminat altına alınan aktifler, OECD dışındaki ülkelerde yerleşik bankalara kullandırılan veya bu bankalarca garanti altına alınan vadesi 1 yıla kadar olan krediler, OECD içinde yer alan yerel yönetim ve KİT'lere verilen borçlar ve tahsil edilmekte olan nakit aktifler yüzde 20 ile ağırlandırılarak SYR'nin hesaplanmasına dahil edilmektedir.

Yüzde 50 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri; Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat altına alınan banka kredileri yüzde 50 risk katsayısı ile ağırlandırılmaktadır.

Yüzde 100 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri; Özel sektöre kullandırılan krediler, OECD dışındaki bankalara kullandırılan vadesi bir yıldan uzun krediler, OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullandırılan krediler, mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullandırılan krediler, bankanın kullandığı binalar, araziler tüm araç gereçler ve diğer sabit varlıklar, gayrimenkul yatırımları, diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları ile tüm diğer varlıklar yüzde 100 ile ağırlandırılmaktadır.

Yüzde 0, 10, 20, 50 Risk Ağırlıklarından Birinin Uygulanabileceği Bilanço Aktifleri; Komite, merkezi hükümet dışındaki yerel yönetimlere ve KİT'lere verilen borçlar ile bu kuruluşlarca teminat altına alınan aktif kalemlerinin nasıl bir risk katsayısı ile çarpılacağını belirlemek üzere çalışmalar yürütmüştür. Komite, bu tür aktif kalemleri için tek bir risk katsayısı saptamak yerine, bu konudaki inisiyatifi üye ülkelere bırakmıştır. Ancak bu tür inisiyatifin kullanılmasında ülkeler arasındaki yakınlaşmayı sağlamak için tercih edebilecek risk ağırlıklarını yüzde 0, 10, 20, ve 50 olarak tespit etmiştir (BIS, 1988: 10).

5.3.3. Bilanço Dışı Aktiflere Uygulanan Risk Katsayıları

Komite, bilanço dışı aktiflerin, SYR'nin hesaplamasında dikkate alınmasına çok büyük bir önem vermektedir. Son yıllarda bankalar bilançoda yer almayan enstrümanları ağırlıklı olarak kullanmaktadırlar ve bu araçlar nedeniyle bankalarca yüklenen risk

gittikçe daha önemli hale gelmektedir. Komitenin bu konudaki yaklaşımı, bu kalemlerin öncelikle uygun kredi dönüşüm katsayıları ile daha sonra da bilanço içi kalemler gibi karşı tarafın niteliği göz önüne alınarak uygun risk katsayıları ile çarpılmasıdır (BIS, 1988: 11).

Standart, bilanço dışı enstrümanlar için sekiz farklı kategori oluşturarak bu kategorilerle yüzde 0, 20, 50 ve 100 oranlarından birini kredi dönüşüm katsayısı olarak eşleştirmiştir. Üye ülkeler, kendi bankacılık sistemlerinde kullanılan bilanço dışı kalemleri göz önüne alarak, hangi enstrüman için hangi kredi dönüşüm katsayısının kullanılacağını belirleyeceklerdir. Türev enstrümanların taşıdığı kredi riskinin hesaplanmasında toplam değerleri yerine, karşı taraf riskinden kaynaklanabilecek nakit ihtiyacının dikkate alınması, bu enstrümanlara ilişkin özel bir yaklaşımı gerektirmektedir. Üye ülkeler, komitenin sunmuş olduğu iki yaklaşımdan birini tercih ederek bu enstrümanlardan kaynaklanan risklerini SYR'nin hesaplanmasına yansıtılmaktadırlar.

5.3.4. Hedeflenen Standart Oran ve Basel Kriterinin Uygulanması

Uluslararası finansal sistemin sağlıklı ve güvenli işleyişini sağlamak amacıyla komite, uluslararası bankaların yüzde 4'ü ana sermaye bileşeni olmak üzere, yüzde 8 risk ağırlıklı SYR oranı saptamaktadır.

Tablo 2:Basel Standardının Geçiş Dönemi Takvimi

	BAŞLANGIÇTA	1990 SONUNDA	1992 SONUNDA
Minimum SYR	1987 yılında geçerli olan düzey	%7,25	%8.0
Hesaplama yöntemi	Ana sermaye+%100 katkı sermaye	Ana sermaye+%100 katkı sermaye (%3,6+%3,6)	Ana sermaye+%100 katkı sermaye (%4+%4)
Katkı sermaye içinde yer alabilecek katkı sermaye oranı	Toplam ana sermayenin maksimum %25'i	Toplam ana sermayenin maksimum %10'u	Hiç
Katkı sermaye içinde yer alabilecek ikincil sermaye oranı	Üst limit yok	%1,5 (Haricen %2 oranına kadar)	%1,25 (Haricen ve geçici %2 olarak)
Katkı sermaye içinde yer alabilecek ikincil sermaye oranı	Üst limit yok (ülke otoritelerinin inisiyatifine açık)	Üst limit yok (ülke otoritelerinin inisiyatifine açık)	Ana sermayenin %50'si oranında
Şerefiyenin sermaye tabanından düşürülmesi	Ana sermayeden düşürülecek (ülke otoritelerinin inisiyatifine açık)	Ana sermayeden düşürülecek (ülke otoritelerinin inisiyatifine açık)	Ana sermayeden düşürülecek

Kaynak: BIS, 1988: 28

Komite, üye ülkelerin uluslar arası bankalarının 1992 yılı sonuna kadar yüzde 8 standart oranını sağlamalarını istemektedir. Buna göre ülkelerin dört buçuk yıllık bir geçiş dönemi tanınmaktadır. Komite, yerleşik olan düzenlemelerin yeni standardın öngördüğü çerçeveye uyumlu hale getirilmesinin çok kolay bir süreç olmadığını kabul etmektedir. Ancak, yeni standarda uyum sağlamak isteyen ülkelerin gerekli düzenlemeleri yapabilmeleri için yeterli bir süre tanınmaktadır. Tablo 2'de üye ülkelerin geçiş sürecinde uygulaması gereken takvim sunulmaktadır.

Buna göre, standardı benimseyecek ülkelerin uluslar arası bankaları yüzde 8 minimum standart oranına aşamalı bir şekilde geçiş sağlayacaklardır. Bankaların SYR'lerini 1990 yılı sonunda yüzde 7,25'e ve 1992 yılı sonunda da yüzde 8'e çıkarmaları gerekmektedir. Bu süreçte sermayenin bileşenlerinin toplam içinde alabilecekleri yüzde paylara ilişkin detay bilgi Tablo 1'de verilmektedir. Basel standardının prensipleri çerçevesinde risk ağırlıklı SYR'nin nasıl hesaplanacağı Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3: 1988 Basel I Kriterine Göre SYR'nin Hesaplanması**A. Ana Sermaye (1.Kuşak)**

- Ödenmiş sermaye
- Yedek akçeler
- Kamuya açıklanmış rezervler(dağıtılmamış karlar)

B. Katkı Sermaye (2.Kuşak)

- İhtiyari rezervler
- Yeniden değerlendirme
- Genel karşılıklar
- Sermaye benzeri krediler

C. Sermaye = (A+B)**D. Sermayeden İndirilen Kalemler**

- Şerefiye
- Mali iştirakler

E. Sermaye Tabanı = (C-D)**F. Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar**

- Risk ağırlığı yüzde 0 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 20 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 50 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 100 olanlar

Minimum SYR = E/F= Toplam sermaye/Kredi Riski ≥ 8%

Kaynak: BIS, 1988: 28

5.3.5. Basel I Kriterinin Piyasa Riskini Kapsayacak Şekilde Değiştirilmesi

Basel standardı, uluslararası finansal sistemde yaşanan değişime paralel olarak finansal kuruluşların taşıdıkları riskleri daha iyi yansıtabilmesi amacıyla sürekli geliştirilmektedir. Bu çerçevede yapılan en önemli değişikliğin, 1996 yılında standardın piyasa riskini içerecek şekilde güncelleştirilmesi olduğu kabul edilmektedir. Bu konuda yayınlanan değişiklik metnine göre, standart kapsamındaki bankaların, 1997 yılının

sonundan itibaren SYR'nin hesaplanmasında kredi riski yanında piyasa risklerini de dikkate almaları gerekmektedir.

Piyasa riski, bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen değişiklikler nedeni ile karşılaştıkları kayıplar olarak tanımlanmaktadır. Faiz oranına bağlı enstrümanlar ve hisse senetleri ile döviz kurundaki değişikliklerden etkilenebilecek her türlü bilanço içi ya da dışı kalem bankalar açısından piyasa riski taşımaktadır.

Standarda göre, faiz oranına duyarlı enstrümanların ve hisse senetlerinin taşıdıkları piyasa riski hesaplanırken, bu enstrümanların bankaların ticari defterlerinde yer alan güncel piyasa değerleri dikkate alınacaktır. Bazı bankalarda, ticari faaliyetler bankacılık faaliyetlerinden ayrı birimler tarafından gerçekleştirildiğinden, ticari defterlerde yer alacak faaliyetlerin tanımlanması gerekmektedir. Ticari faaliyetlerin gerçekleştirilme amacına göre tanımlanması en doğru yaklaşım olmakla beraber, bankalara piyasa riskine dahil edecekleri ticari olmayan faaliyetleri ve ticari faaliyetlerini garanti altına almak için kullandıkları bilanço içi ve dışı araçları belirleme konusunda inisiyatif verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu gibi durumlarda, gözetim otoritelerinin bankaları yakından izlemeleri ve sermaye miktarını en aza indirmeyi amaçlayan yaklaşımları engellemeleri gerekmektedir.

Standarda göre piyasa riskinin ölçülebilmesi için öncelikle ticari defterlerde bulunan tüm kalemler piyasa değerleriyle ifade edilmelidir. Kur riski için sermaye gerekliliği hesaplanırken, bankanın yapısal olandan arındırılmış toplam yabancı para pozisyonu esas alınmaktadır. Piyasa riskinin hesaplanmasında bankalar konsolide bazda değerlendirilirler. Ancak, kimi yasal ya da pratik zorlukların olması halinde standart, işlemlerin grubun kalan kısmına karşı herhangi bir netleştirme yapılmaksızın ele alınmasını mümkün kılmaktadır.

Bankalar piyasa riskinin ölçümünde iki farklı yaklaşım uygulayabilirler: Standart yaklaşım ve içsel modellerin kullanılması yaklaşımı ki, ikinci yaklaşımın kullanılması bankanın kimi koşulları sağlaması ve denetim otoritesinin açık onayı ile mümkündür. Aşağıda her iki yaklaşım detaylı olarak incelenmiştir (Basel Committee, 1996: 11).

5.3.5.1. Standart Yaklaşım

Piyasa riskinin karşılanması için gerekli olan sermaye tutarının hesaplanmasında kullanılan standart yaklaşım, belgede beş alt başlık olarak ele alınmaktadır. İlk dört bölümde sırayla faiz oranı, hisse senedi, yabancı para ve ticari mal pozisyonları nedeniyle üstlenilen piyasa risklerinin nasıl hesaplanacağı, son bölümde de opsiyonların taşıdığı piyasa riskinin nasıl ölçüleceği ele alınmaktadır.

Standart yaklaşım ile faiz oranı riski hesaplanırken, ticaret defterinde faiz oranına duyarlı tüm kalemler dikkate alınmaktadır. Minimum sermaye gerekliliği, her bir kaleme ilişkin uzun ve kısa pozisyonlardan kaynaklanabilecek spesifik risk ve portföyün bir bütün olarak değerlendirilmesi ile hesaplanan genel piyasa riski dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Spesifik risk, bankanın elinde tuttuğu tahvilleri ihraç eden kuruluşlarla ilgili olarak yaşanabilecek olumsuz gelişmeler nedeniyle bankanın karşılayacağı riski ölçmeyi hedeflemektedir. Bu riskin ölçümünde aynı tahvile ilişkin eşleşen pozisyonlara dönük olarak bir netleştirme işlemi yapılamaz. Aynı kuruluşun farklı tahvilleri arasında da kupon ödemesi, likidite ve geri çağırma nitelikleri açısından bulunan farklılıklar nedeniyle bir netleştirme işlemi gerçekleştirilememektedir. Spesifik risk ile ilgili olarak standardın koymuş olduğu risk katsayıları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4: Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Ağırlıkları

Tahvil İhraç Eden Kuruluş	Vadeye Kalan Gün	Risk Katsayısı
Merkezi Hükümet	Tüm tahviller	0.00
Kamu Kuruluşları	<6 Ay	0.25
Kamu Kuruluşları	6-24	1.00
Kamu Kuruluşları	>24 Ay	1.60
Diğer	Tüm vadeler	8.00

Kaynak: BIS,1997: 9

Burada merkezi hükümetlerin ihraç ettiği devlet tahvili, hazine bonoları ve diğer kısa vadeli enstrümanlar risksiz kabul edilmektedir. Merkezi hükümet dışındaki kamu

kuruluşlarının ve çok uluslu kalkınma bankalarının çıkarmış olduğu tahviller ile Moody's ve S&P tarafından BBB ve üstü derecelerin verilmiş olduğu tahviller kamu kuruluşları adı altında gruplanmıştır. Bu grupta değerlendirilen tahviller için vade uzadıkça risk ağırlıkları yükselmektedir. Özel sektör firmalarının çıkarmış olduğu tahviller diğer adı altında sınıflandırılmıştır ve yüzde 100 riskli kabul edilerek yüzde 8 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Üye ülkeler son grup için daha yüksek bir risk katsayısı saptayabilmektedir (Basel Committee, 1988: 22).

Genel piyasa riski, piyasa faiz oranlarındaki değişiklik nedeniyle karşılaşılabilecek kayıpları ifade etmektedir. Bunun hesaplanmasında kullanılan iki temel yöntem “vadeye kalan gün sayısı” ve “yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı” yöntemleridir. Her iki yöntemde de faiz riski için ayrılması gerekli olan sermaye dört bileşenden oluşmaktadır. Ticari defterdeki net uzun veya kısa vadeli pozisyon, aynı zaman dilimleri içinde eşleşen pozisyonlardan payı küçük olan, farklı zaman dilimleri içinde eşleşen pozisyonlardan payı büyük olan ve opsiyonlardaki net pozisyonudur.

Vadeye kalan gün sayısı yönteminde, faiz oranına duyarlı tüm uzun ve kısa vadeli pozisyonlar için tanımlanmış 13 vade kullanılmaktadır. Sabit oranlı enstrümanlar vadeye kalan süreye, değişken oranlı enstrümanlar ise yeni fiyatın belirlenmesine kalan süreye göre bir vade ile eşleştirilmektedirler. Burada, aynı tahvil için elde tutulan aynı tutardaki eşleşen pozisyonlar arasında netleştirme yapılmaktadır. Öncelikle her bir vadede yer alan uzun ve kısa vadeli pozisyonlar belirlenmekte ve o vadeye karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. İkinci aşamada, ağırlıklandırılmış uzun ve kısa vadeli pozisyonlar arasında netleştirme işlemi gerçekleştirilmektedir. Her vade dilimindeki netleştirme toplam uzun veya kısa vadeli pozisyondan küçük olanın yüzde 10'u alınmaktadır.

İkinci aşamada, iki turdan oluşan yatay netleştirme uygulanmaktadır. Bunun için önce vadelerin 1 yıla kadar, 1-4 yıl arası ve 4 yıldan uzun olarak gruplanması yoluyla üç zaman diliminin net pozisyonları içinde, sonrada bu zaman dilimleri arasında netleştirme işlemi yapmaktadırlar. Bu netleştirme işlemleri, eşleşen uzun ve kısa pozisyon tutarının belli bir yüzdesi alınarak yapılmaktadır. Sermaye gerekliliği, yukarıdaki iki aşamadan elde edilen tutarlar ile opsiyonlardaki net pozisyonun toplanmasıyla bulunmaktadır.

Faiz oranı riski hesaplanmasında ikinci yöntem, yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı yöntemidir ve genel piyasa riskinin hesaplanmasında çok daha doğru sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni, her pozisyonun taşıdığı risk hesaplanırken, o pozisyonun fiyat değişikliklerine duyarlılığının dikkate alınmasıdır. Bu yöntemde, öncelikle her enstrümanın binde 6 ve yüzde 1 düzeylerindeki faiz oranı değişikliklerine duyarlılığı hesaplanır.

Bu iki yöntem dışında faiz oranına duyarlı türev enstrümanların da piyasa riski hesaplanmasında dikkate alınması gerekmektedir. Türev enstrümanlar, pozisyonlara dönüştürülerek gerek özel gerekse de genel piyasa hesaplanmasına dahil edilmelidir.

Bankaların ticari defterlerinde hisse senetleri ile ilgili pozisyonları nedeniyle üstlendikleri risk de, piyasa riskinin hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Hisse senetleri için spesifik riskin hesaplanmasında, bankanın hisse senetlerinde aldığı tüm uzun ve kısa pozisyonların toplamı dikkate alınırken, genel piyasa riskinin hesaplanmasında, hisse senedi portföyündeki net genel pozisyon dikkate alınmaktadır. Spesifik risk için, yüzde 8 sermaye karşılığı tutulması gerekmekte, ancak likit ve yeterince çeşitlendirilmiş portföyler için bu oran yüzde 4 olarak uygulanmaktadır. Likit ve çeşitlendirilmiş portföy kriterlerinin belirlenmesi konusunda gözetim otoritelerinin inisiyatifi bulunmaktadır. Genel piyasa riski için uygulanacak sermaye oranı da yüzde 8'dir. Hisse senetlerinin fiyat değişikliklerinden etkilenebilecek türev enstrümanlar uzun ve kısa vadeli pozisyonlara dönüştürülerek piyasa riskinin hesaplanmasına dahil edilmektedir. Her bir hisse senedine ilişkin eşleşen pozisyonlar netleştirilmekte ve hisse senedine ilişkin türev enstrümanlar bu netleştirmeye dahil edilmektedir. Endeks sözleşmeleri ile arbitraj faaliyetleri için yüzde 2 ek sermaye ayrılmaktadır.

Bankalar yabancı para pozisyonları nedeniyle yüklenmiş oldukları piyasa riskini hesaplariken iki aşamadan oluşan bir işlem gerçekleştirmektedirler. Öncelikle, her bir yabancı para pozisyonu nedeniyle karşılaştıkları riski, sonra da tüm yabancı paralar cinsinden sahip oldukları uzun ve kısa pozisyonların bileşimi nedeni ile karşılaştıkları riski hesaplamaktadırlar. Standart, altın rezervlerinin, banklara tarafından yabancı para pozisyonları gibi yönetilmeleri nedeni ile bu kapsam içinde değerlendirilmesini uygun bulmaktadır.

Bankanın yabancı para cinsinden net açık pozisyonu, o yabancı para cinsinden taşıdığı net günlük pozisyonun, net gelecek pozisyonunun, garantilerinin, gelecekteki net geliri ve gider pozisyonunun ve o yabancı para cinsinden kar-zarar anlamına gelebilecek diğer tüm kalemlerin toplamını ifade etmektedir. Bu açık pozisyon hesaplanırken, gerçekleşmiş, ancak, henüz alınmamış faizler ile gerçekleşmiş, ancak, henüz ödenmemiş giderler dikkate alınacaktır. Beklenen faiz gelirleri ile giderler ise tutarları belli değilse dikkate alınmayacaktır. Gelecekteki yabancı para pozisyonları ve atın hesapları bugünkü değerleri ile alınmaktadır (Basel Committee, 1988, 24).

Bankanın yabancı para cinsinden sahip olduğu eşleşen pozisyonlarının, onu döviz kurlarındaki değişikliklere karşı koruması, sermaye tabanındaki kayıplara karşı da koruyacağı anlamına gelmemektedir. Sermaye tabanı ülke parası cinsinden, ancak yükümlülükleri yabancı para cinsinden olan bir bankanın SYR'si, ülke parasının değer yitirmesi halinde düşecektir. Tüm bu nedenlerle standart, yabancı para cinsinden eşleşen pozisyonların, hangi koşullar altında piyasa riskinin hesaplanmasında dikkate alınmayacağına ilişkin düzenleme yapma inisiyatifini gözetim otoritelerine bırakmaktadır (Basel Committee, 1988: 25).

Bankanın yabancı para cinsinden taşıdığı portföyün ve altın rezervlerinin genel piyasa riskini hesaplamak için iki yöntem önerilmektedir. Pratik ve hızlı bir yöntem olan "kısa yol" yönteminde, her bir yabancı para net pozisyonu ve altın hesapları günlük kurlardan referans bir yabancı paraya dönüştürülmektedir. Bankanın net açık pozisyonu, toplam net kısa ya da uzun pozisyondan büyük olanına toplam net altın pozisyonunun eklenmesi ile bulunmaktadır. Bu toplamın yüzde 8'i, kur riski için ayrılması gereken sermaye oranını vermektedir. İkinci yöntem, bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanmalarınıdır.

Piyasa riskini etkileyen bir başka faktör ise, bankaların altın dışındaki değerli madenler, petrol ve tarım ürünleri gibi ticari malların konu olduğu pozisyonlar nedeniyle karşılaştıkları ticari mal riskidir. Bu malların fiyatlarında ortaya çıkabilecek değişiklikler, ticari mal piyasalarının daha az likit olması ve riskin başka enstrümanlar ile karşılanması imkanının sınırlı olması nedeniyle banka açısından önemli kayıplara neden olabilmektedir.

Ticari mal pozisyonlarının neden olabileceği riskler, malın fiyatında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanabileceği gibi, benzer malların fiyatlarında yaşanan değişikliklerden ya da faiz oranı değişiklikleri nedeni ile forwardların fiyat değişikliklerinden kaynaklanabilmektedir. Ticari mal riskinin ölçülmesinde, ticari mal pozisyonları sınırlı olan bankalar için faiz oranı riskinin hesaplanmasında kullanılan vadeye kalan gün sayısı yöntemine benzeyen yaklaşımlar, ticari mal pozisyonları daha karmaşık olan bankalar için de, daha sonra değinilecek olan iç risk ölçüm modellerinin kullanılması önerilmektedir.

Opsiyonların taşıdığı piyasa risklerinin standart yaklaşıma göre hesaplanmasında, gözetim otoriteleri farklı yaklaşımlar arasında seçim yapma konusunda serbest bırakılmaktadır. Bunun nedeni, bankaların opsiyonlara ilişkin işlemlerinin oldukça çeşitli olması ve bu araçların fiyat değişikliklerine duyarlılıklarını ölçmenin güçlüğüdür. Bankalar, opsiyonlarda yalnızca alıcı taraf iseler daha basit olan yaklaşımları uygulayabileceklerdir. Bankalar, hem opsiyon alıyor hem de opsiyon anlaşmaları satıyorlarsa, daha gelişkin yöntemleri ya da kendi iç risk ölçüm yöntemlerini kullanacaklardır. Standart, bu yöntemlere ilişkin oldukça teknik ve detaylı açıklamalar içermektedir (Basel Committee, 1988: 25).

5.3.5.2. Bankaların İçsel Risk Ölçüm Modellerinin Kullanılması Yaklaşımı

Piyasa riskinin ölçülmesinde, bankaların iç risk ölçüm modellerini kullanabilmeleri, gözetim otoritelerinin açık onayını gerektirmektedir. Farklı ülkelerin bankaları arasında çok yönlü bir ticari ilişkinin olması durumunda ise her iki ülkenin gözetim otoritelerinin de onayının alınması gerekmektedir. Bu onayının verilmesinin asgari kriterleri bulunmaktadır. Gözetim otoritesinin, bankanın kullandığı modelin, ilkesel olarak güvenilir ve uygulamada bütünsel olduğundan emin olması ve bu modelin piyasa riskini doğru bir şekilde ölçtüğüne ilişkin genel bir kanıya sahip olması gerekmektedir. Bankanın, modeli etkin bir şekilde kullanabilecek yeterli sayıda kişiyi istihdam etmesi ve bu modelin uygulanmasında düzenli olarak stres testlerine yer verilmesi gerekmektedir.

Yukarıda ele alınan asgari kriterleri yerine getiren bankaların, kendi iç modelleri ile hesapladıkları minimum risk katsayılarını kullanabilmeleri, modellerinin kimi niteliksel

standartları sağlaması ile mümkündür. Bankanın, bağımsız çalışan ve üst düzey yöneticilere raporlar hazırlayan bir risk yönetim merkezinin bulunması ve bu merkezin, bankanın risk yönetiminin tasarlanması ve uygulanmasına ilişkin her türlü sorumluluğu üstlenmesi gerekmektedir. Bankanın üst yönetimi, bu merkezin çalışmalarına aktif bir şekilde katılmalı, merkezin çalışmalarının hayati olduğuna ve önemli bir kaynak desteği gerektirdiğine inanmalıdır. Yöneticiler, bu merkezin hazırladıkları raporlara dayanarak, bankanın toplam risk yükleniminin veya tek bir araçtan kaynaklanan riskli pozisyonların azaltılmasını sağlayacak direktifleri verme konusunda yetki sahibi olmalıdır. Bankanın kullandığı risk ölçüm modelleri, bankanın günlük risk yönetim çalışmalarının bir parçası haline getirilmeli ve bankanın işlem limitleri ile kullanılan modellerin ortaya koyduğu sonuçlar arasında ilişki kurulmalıdır. Risk yönetim merkezinin gerçekleştirmiş olduğu stres testlerinin sonuçları, yöneticiler tarafından periyodik olarak değerlendirilmeli ve bankanın risk yönetiminde kullanılmalıdır. Bankanın kullandığı risk yönetim modelinin temel ilke ve teknikleri yazılı halde bulundurulmalıdır. Bankanın kendi müfettişleri, belirli aralıklarla, kullanılan risk ölçüm modelinin genel değerlendirilmesini gerçekleştirmelidir (Basel Committee, 1988: 27).

Gözetim otoriteleri, yukarıda ele alınan tüm koşulları sağladığı düşünülen bankalara, kendi içsel risk ölçüm modellerini kullanmaları yönünde onay verirler. Bundan sonraki en önemli aşama, bankanın, kullanacağı piyasa riski katsayılarını saptamasıdır. Risk katsayılarının, bankanın bilanço içi ve dışı pozisyonları nedeni ile üstlenmiş olduğu riski karşılayabilecek bir sermaye tabanını oluşturmaya yeterli olması gerekmektedir. Standart, faiz oranları, döviz kurları, hisse senetleri fiyatları ve ticari mal fiyatlarındaki değişikliklerin doğurabileceği riskin ölçümünde kullanılacak risk katsayılarının saptanmasında kullanılacak genel çerçeveyi sunmaktadır.

Bankaların kullanacağı içsel risk ölçüm modellerinin sağlaması gereken asgari niceliksel koşullar da standart kapsamında belirtilmektedir. Buna göre, modelin, minimum on günlük elde tutma süresi olan bir portföy için riske maruz değeri, %99 güvenilirlik düzeyinde günlük olarak hesaplayabilmesi gerekmektedir. Modelin kullandığı gözlem periyodunun asgari bir yıl olması, veri setinin en uzun üç ayda bir, piyasa fiyatlarında değişiklikler meydana gelmesi halinde ise daha sık aralıklarla güncelleştirilmesi gerekmektedir (Basel Committee, 1988: 27).

Standart, hiçbir modeli özel olarak tavsiye etmemektedir. Bankanın taşıdığı risklerin tamamını dikkate alabilen ve yukarıda değinilen özellikleri taşıyan modellerden biri kullanılabilir. Tercih edilen model, bankanın portföyünü etkileyen risk kategorileri arasındaki korelasyonu ölçmekte yetkin ise piyasa riskinin hesaplanmasında bu korelasyonlar da dikkate alınabilecektir.

Bankanın günlük bazda sahip olması gereken sermaye tutarı, bir gün önce hesaplanan riske maruz değer ile geçmiş altmış iş gününde hesaplanmış riske maruz değerler ortalamasının belli bir katının büyük olanı kadardır. İkinci değer hesaplanmasında kullanılan katsayı, gözetim otoritesinin, bankanın kullandığı modelin performansına göre minimum yüzde 3 olarak saptayacağı orana, bankanın modele ilişkin olarak yaptığı geriye dönük testlerde elde ettiği hata sayısının sonuçlarına göre yüzde 0-1 arasında bir oranı eklemesi ile bulunmaktadır. Model kullanan bankalar, modellerin tarafından kapsanamayan spesifik riskler için faiz oranı ve hisse senetlerinin fiyatlarındaki değişiklikler ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan ayrıca sermaye ayırmak zorundadırlar. Bu sermaye tutarını, standart yöntemi kullanarak hesaplayabilirler. Eğer banka model kullanmayı tercih ediyorsa, spesifik risklerinin tamamı için ayırması gereken sermaye tutarı, standart yöntem kullanılarak hesaplanan tutarın yarısından daha az olamayacaktır (Basel Committee, 1988, 28).

Piyasa riskinin ölçülmesinde kendi risk ölçüm modellerini kullanan bankaların, düzenli bir şekilde stres testleri uygulamaları gerekmektedir. Bu testler, gerçekleşmeleri halinde banka açısından olağanüstü kazanç ya da kayıplara yol açabilecek kimi faktörleri içeren senaryoların gerçek maliyetini ölçmek amacıyla düzenlenmektedir. Bu testlerin hem niceliksel hem de niteliksel boyutları vardır. Kayıpları rakamsal olarak ortaya koymanın ötesinde, banka sermayesinin bu kayıpları karşılama gücünün ölçülmesinde ve olası risklerin azaltılmasına dönük düzenlemelerin yapılmasında kullanılmaktadırlar.

Standart, modelin işleyişinin dış denetim otoritelerince değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu denetim sürecinde, modelin, bankanın aktiviteleri nedeniyle taşıdığı piyasa riskinin ölçülmesinde yeterli olup olmadığı ve opsiyon gibi kompleks enstrümanların taşıdığı piyasa riskinin hesaplanmasındaki etkinliği değerlendirebilmelidir. Müfettişler, model kullanılarak hesaplanan riske maruz değerlerle, gerçekleşen kayıp ve kazançları karşılaştırarak, modelin ne ölçüde doğru

sonuçlar verdiğini tespit etmelidirler. Ayrıca modelin dayandığı veri setinin ve modelin işleyişinin, şeffaf ve ulaşılabilir olup olmadığı da incelenmelidir (Basel Committee, 1988: 29).

Standart, bankaların piyasa riskinin hesaplanmasında kendi modellerini kullanmayı tercih etmeleri halinde, tekrar standart yönteme dönmelerine izin vermemektedir. Modelin, piyasa riskinin tüm bileşenlerini kapsayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Standart, bankalara bu konuda bir takvim getirmemektedir. Bankalar piyasa riskinin hesaplanmasında standart yöntem ile modeli, belli koşullara uymaları halinde, aynı anda kullanabilecektir. Buna göre, bankalar bir risk kategorisi için yalnızca bir yaklaşımı kullanmaları, gözetim otoritelerinin onayı olmaksızın kullandıkları yaklaşımlarda değişiklik yapmamaları, piyasa riskini etkileyecek hiçbir bileşeni göz ardı etmemeleri halinde iki yaklaşımı aynı anda kullanabilirler. Her iki yaklaşımı birlikte kullanan bankaların elde tutması gereken sermaye tutarı, her iki yaklaşım ile hesaplanan sermaye tutarlarının toplamı kadardır (Basel Committee, 1988: 29).

Banka, standart ya da iç risk ölçüm yöntemlerini kullanarak piyasa riskini hesapladıktan sonra, hem kredi hem de piyasa riskinin dikkate alındığı SYR hesaplayacaktır. Tablo 3’de gösterildiği gibi, 1988 standardına göre toplam sermaye, ana (1.kuşak) ve katkı (2.kuşak) sermaye toplamından sermayeden düşülecek kalemlerin çıkarılması yoluyla bulunmaktaydı. Piyasa riskinin SYR’nin hesaplanmasına dahil edildiği değişiklik belgesi, piyasa riskini karşılayabilecek yeni bir sermaye bileşeni daha tanımlamaktadır. Üçüncü kuşak sermaye olarak adlandırılan bu bileşeni, kısa vadeli sermaye benzeri kredilerden oluşmaktadır. Ülkenin denetim otoritesinin uygun bulması halinde, bir sermaye bileşeni olarak kullanılabilir üçüncü kuşak sermayenin, bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda banka sermayesinin sağlanması gereken “kayıpları karşılama” fonksiyonunu üstlenebilecek niteliklere sahip olması gerekmektedir. Belgede, üçüncü kuşak sermayenin kullanılmasına ilişkin sınırlamalar da getirilmiştir. Buna göre,

- Üçüncü kuşak sermaye, kredi riskinden kaynaklanan kayıpların karşılanmasında bir sermaye bileşeni olarak dikkate alınmaz,

- Toplam üçüncü kuşak sermaye, piyasa riski için ayrılmış toplam ana sermayesinin yüzde 250'si ile sınırlandırılmıştır,
- Katkı sermaye, üçüncü kuşak sermaye yerine yüzde 250 oranında ikame edilebilir. Bu ikame işlemi yapılırken, 1988 standardına koyduğu katkı sermaye en fazla ana sermaye kadar olmalıdır kuralı da ihlal edilmemelidir,
- Sermayenin temel bileşeninin ana sermaye olması ilkesini koruyabilmek için getirilmiş son kurala göre de, katkı ve üçüncü kuşak sermaye tutarları toplamı en fazla ana sermaye tutarı kadar olmalıdır.

Tablo 5: Piyasa Riskinin Dahil Edilmediği Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması

A. Ana Sermaye (1.Kuşak)

- Ödenmiş Sermaye
- Yedek Akçeler
- Kamuya açıklanmış rezervler (dağıtılmamış karlar)

B. Katkı Sermaye (2.Kuşak)

- İhtiyari rezervler
- Yeniden değerlendirme
- Genel karşılıklar
- Sermaye benzeri krediler

C. 3. Kuşak Sermaye

- Kısa vadeli sermaye benzeri krediler

D. Sermaye = (A+B+C)

E. Sermayeden İndirilen Kalemler

- Şerefiye
- Mali iştirakler

F. Sermaye Tabanı = (D-E)

G. Toplam Kredi Riskine Göre Ağırlıklandırılmış Varlıklar

H. Toplam Piyasa Riskine Maruz Varlıklar

$$\text{Minimum SYR} = F / (G + (12,5 * H)) = \text{Sermaye} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} \geq 8\%$$

Kaynak: Basel Committe, 1988, 30

5.4. Basel II Kriterleri

Basel Komitesi, varolan standardın yapılan ilave değişikliklerle birlikte uluslararası bankacılıkta sermaye yeterliliği uygulamalarının ortaklaşmasını sağlamak gibi çok önemli bir görevi yerine getirdiğine inanmaktadır. Standart, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve risk istikrarının güçlendirilmesine katkıda bulunmuş ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar arasındaki rekabet eşitliğini güçlendirmiştir. Ancak, Komitenin sermaye standardını yayınladığı 1988 yılından bu yana geçen sürede bankacılık, risk yönetimi yaklaşımları, finansal piyasalar ve gözetim uygulamaları önemli bir değişim geçirmiştir. Finansal araçlardaki çeşitlilik artmış, finansal sistem daha dinamik ve karmaşık hale gelmiştir (TBB, 1999c: 2).

Basel Komite, bankacılık sisteminde daha iyi risk yönetimi, güçlü sermaye yapısı ve finansal istikrarı geliştirici şeffaf uygulamalar getirmeyi amaçlamaktadır (Caruana, 2005: 3). Basel II düzenlemesi ile temel olarak risk duyarlılığı daha fazla ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye yeterliliği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılmasına çalışılmaktadır (Özince, 2005: 2).

Uluslararası alanda faaliyet gösteren tüm aktif bankalar, AB'deki bütün bankalar, ISD tarafından yönetilen yatırım bankaları, ABD birincil sermaye bankaları ve uluslar arası yetki alanına giren orta ve düşük seviyedeki sermaye bankaları Basel II'nin düzenlemelerinden etkilenecek kesimi oluşturmaktadır. Basel II'nin ana hedeflerini gözden geçirmek gerekirse, bunları; sermaye düzenlemelerinde tutarlılığı sağlamak, kredi ve piyasa riskleri için daha hassas ölçüler ve operasyonel risk için yeni sermaye gereksinimleri getirerek var olan sermaye yeterlilik standartlarını güçlendirmek, uluslar arası çalışan bankaları etkileyen denetleyici düzenlemelerin korunması ve uluslar arası bankacılık sisteminin sesliliğini ve sürekliliğini daha da güçlendirecek bir alt yapı geliştirmek şeklinde ifade edebilir. Basel II uzlaşısı temel olarak üç konu üzerinde odaklanmaktadır. Hedefler arasında birinci aşamayı, "Daha iyi Sermaye Değerlemesi (Capital Assessment)" oluşturmaktadır. Bu alanda yeni yapı ile birlikte sermaye yeterlilik oranları düşecek, risk değerlendirmesi ve sermaye gereksinim ölçümlerinin isabetliliği artacak, yönetilemeyen risklerden kaynaklanan kayıpları azaltmak için veriler kullanılacak, birtakım yöntemlerle risk tabanlı sermayeye değer biçme imkanı

sağlanacak ve operasyonel sermaye yönetiminde etkinlik için Sarbanes Oxley'deki içsel kontrol birimleri kullanılacak. İkinci ve üçüncü aşama ise şeffaflığı ve raporlamayı içeren uygulamalardan oluşmaktadır. Yeni prosedürler kurumlara gözden geçirme sürecini basitleştirerek ve banka kaynaklarını katma değer üretecek etkinliklerde kullandırarak, düzenleyicilerle daha kolay çalışma imkanı sağlamaktadır. Herkes tarafından gözlemlenebilecek veriler ise hisse senedi fiyatlarını artıracak ve firmanın rakiplerinden farklı yönlerinin daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu iki aşamadaki anahtar gereksinimleri ise; ulusal düzenleyicilerle daha yakın ilişkilerde bulunmak, sermaye değerlendirme sürecinde daha yaratıcı olmak ve tüm finansal kuruluşlar için getirilen standart raporlama sistemlerini kullanmak şeklinde sıralanabilmektedir (Hanley, 2004: 1).

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir. Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metotları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorlarsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bunu da, firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır (TBB, 2004c: 2).

Basel II ile birlikte bankaların, kredi kullandırırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken, firmayı “perakende” ya da “kurumsal” olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır (TBB, 2004c: 2).

Mevcut sistemde (Basel I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır.

Mevcut uygulamadan farklı olarak, yeni öneri paketi (Basel II) bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. İçsel Derecelendirme Yöntemini (IRB) kullanacak bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımında (IRB) banka kendi içsel derecelendirme kriterlerine göre firmaları değerlendirdiği için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık standart yaklaşıma göre daha yüksektir (TBB, 2004c: 2).

Mevcut standart ile ilgili bu gelişmeler, standardın çerçevesinin ve ağırlık noktalarının bankacılıkta yaşanan dönüşüme paralel olarak güncelleştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Komite, 1999 yılı Haziran ayında yeni sermaye yeterlilik standardının (Basel II) ilk taslağını yayınlamıştır. Yeni standart temel SYR'nin hesaplanmasında daha esnek ve riske daha duyarlı bir model önermenin yanında, bankacılıkta gözetimin önemi ile piyasa disiplinine vurgu yapmaktadır. Tablo 6'da Basel I ve Basel II'yi kapsadıkları riskler ve risk ölçüm yöntemleri ile yapısal özellikleri açısından karşılaştırmaktadır.

Tablo 6: Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması

BASEL I	BASEL II
Sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskinde dikkate alınması. SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi.
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerinin kullanılması.
Tek bir ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Tüm Finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması
Sadece minimum SYR'ye yapılan vurgu	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: BIS, 2001:24.

Ocak 2001 tarihinde üyelerin yorumları çerçevesinde gözden geçirilmiş yeni taslak yayınlanmış ve yeniden üye ülkelerin değerlendirilmesine sunulmuştur. Komitenin planı, Mayıs 2001 sonunda ikinci taslak metne ilişkin yorumların alınması ve 2001 yılı sonunda Basel II'nin son halinin yayınlanması idi. Standardın uygulamaya başlanacağı tarih ise 2004 yılı sonu olarak belirlenmişti. Ancak, komite ikinci taslak metne gelen değerlendirmeler ışığında, 2002 yılı Ekim ayında Niceliksel Etki Çalışması 3 (QIS) adı altında yeni bir metin yayınlamıştır. Bu metin, 50 farklı ülkeden 300 bankaya gönderilmiştir. Sonuçların, Komitenin yayınlamış olduğu taslak metinlere ilişkin teknik bir değerlendirme yapılmasında kullanılması amaçlanmaktaydı. Komite, bu sonuçları üçüncü ve son taslak metnin hazırlanmasında kullanmayı planlanmıştır. Basel II'nin hayata geçirilmesine ilişkin güncel takvime göre Aralık 2002'de QIS 3'ün sonuçlarının iletilmesinden sonra 2003 yılının ikinci çeyreğinde Basel II'nin üçüncü taslağı yorumlara sunulmak üzere yayınlanmıştır. Basel II'nin önerdiği yöntemlerden kabul görmüş olanları uygulamayı tercih eden bankalar 2005 yılı sonuna kadar her iki

standarda göre de SYR hesaplamışlardır. Standardın, 2006 yılı sonundan itibaren G-10 ülkelerinde, 2007 yılından itibaren ise G-10 ülkesi olmayan ülkelerde uygulanmaya başlanması planlanmaktadır (TBB, 2002: 3).

Basel II, minimum sermaye gereksinimleri, denetim ve piyasa disiplini olmak üzere üç aşamadan oluşuyor. Bu kriterler, nasıl bir uygulamaya gidileceğini, sorunlarla nasıl baş edileceğini gösterip, esnek ve riske duyarlı bir sermaye yönetimi kurmayı sağlıyor. Basel II'de yer alan minimum sermaye gereksiniminin; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risklere maruz değerlerin yüzde 8'ine eşit olduğu görülüyor. Piyasa riski; faiz oranı, döviz kurları gibi piyasa göstergelerindeki hareketlerden doğup, bilanço pozisyonları üzerinde etkili oluyor. Yani Basel II, bu alanda fazla bir değişiklik getirmiyor (Rajashekar, 2004: 1).

Özetle, Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankaların gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Basel II ilk etapta, uluslararası faaliyet gösteren bankaları hedeflese bile, yeni düzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir (KPMG, 2003: 17). Basel II uygulaması daha çok liberalizasyon sürecinde gelişmekte olan piyasaların rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu da gelişmiş ülke firmaları ile rekabeti oldukça zorlaştıracaktır (Bailey, 2005: 7).

5.4.1. Minimum Sermaye Gerekliliği

Basel II'nin en önemli bileşeni olan minimum sermaye gerekliliği bölümü incelendiğinde, sermaye tanımının ve yüzde 8 minimum SYR'nin değişmediği görülmektedir. Basel II, SYR'nin hesaplanmasında kredi ve piyasa riski yanında operasyonel riski de dikkate almaktadır. SYR'nin hesaplanmasında getirilen dikkat çekici değişiklik ise, bankalara risk ölçümünde alternatif yaklaşımların sunulmasıdır. Bunun nedeni, ülkelerin bankacılı sistemleri arasında önemli farklılıklar bulunması ve bankaların gelişkin risk yönetim sistemlerine dönük beklentilerinin farklı olmasıdır.

Basel II bankalara daha karmaşık yaklaşımlar sunmakta, fakat bu yaklaşımlar arasında seçim yapma konusunda daha fazla esneklik tanımaktadır.

Basel II, kredi ve operasyonel risklerin ölçümünde basit, orta ve gelişmiş ölçüm yöntemleri önermektedir. Tablo 7’de verilen bu yöntemler aşağıda da detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Tablo 7: Kredi ve Operasyonel Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler

YÖNTEM	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL
Basit	Standart Yöntem	Temel Gösterge Yöntemi
Orta	Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi (İDY)	Standart Yöntem
Gelişmiş	Gelişmiş İDY	İçsel Ölçüme Dayalı

Kaynak: Pwc, 2002:7.

Taslak metin, piyasa riskinin hesaplanmasında 1997 yılından beri uygulanmakta olan ve yukarıda detaylı bir şekilde incelenen yaklaşımda herhangi bir değişiklik getirilmemektedir.

Kredi riskinin ölçümünde bankalara üç farklı seçenek sunulmaktadır. Bunlar, standart yaklaşım, temel içsel derecelendirme yaklaşımı ve gelişkin içsel derecelendirme (İDY) yaklaşımlarıdır. Standart yaklaşım, var olan kredi riski ölçüm anlayışının değiştirilmiş şeklidir. Buna göre, bankalar Standards & Poors (S&P) gibi derecelendirme kuruluşlarının yayınlamış oldukları dereceleri risk katsayılarının belirlenmesinde kullanabileceklerdir. Derecelendirme kuruluşlarının dereceleri ile firma iflasları arasında yüksek korelasyon olması, komitenin bu derecelerin kullanılması yöntemini benimsemesinde etkili olmuştur. Sadece standardın tanımladığı yeterlilik kriterlerini sağlayabilen kuruluşların dereceleri kullanılabilir.

Taslak metinde, bir bankanın kredi ilişkisi içinde bulunabileceği tüm gerçek ya da tüzel kişi taraflar için, kredi ilişkisinin risklilik durumuna göre risk katsayıları verilmektedir.

Bu katsayılar, derecelendirme kuruluşlarının kullandıkları standart dereceler ile eşleştirilmiş yüzde paylar olarak saptanmış ve taslakta tablolar halinde yayınlanmıştır. Örnek olarak, Tablo 7’de ülkeler, bankalar ve anonim şirketler için belirlenmiş olan risk katsayıları sunulmaktadır. Bankalar için uygulanabilecek katsayılar için birinci seçenek, bankanın bulunduğu ülkenin derecesinin bir altının verilmesi, ikinci seçenek ise bankaya verilen derecenin kullanılmasıdır.

Tablo 8:S&P’un Dereceleri Kullanarak Hazırlanan Ülke, Banka ve Anonim Şirket Risk Katsayıları

Derecelendirilen Karşı Taraf	Dereceler					
	AAA...AA-	A+...A-	BBB+..BBB-	BB+...B-	B-‘nin altı	Derecesiz
Ülkeler	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Bankalar 1.Seçenek	%20	%50	%100	%100	%150	%100
Bankalar 2.Seçenek	%20 (%20)*	%50 (%20)*	%50 (%20)*	%100 (%50)*	%150 (%150)*	%50 (%20)*
Anonim Şirketler	%20	%50	%100	BB+..BB- %100	BB-‘nin Altı %150	%100

Kaynak: BIS, 200:17

(*) 3 aydan kısa vadeli kredi kalemleri için saptanan risk katsayıları

Bilanço dışı kalemlere ilişkin kredi riskinin ölçümünde kullanılacak bilanço için de dönüşüm katsayıları, bu kalemlerin vadeleri ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre, bir yıla kadar olan vadeli olanlar için yüzde 20, bir yıldan uzun vadeli olanlar için yüzde 50 dönüşüm katsayısı kullanılmaktadır.

Taslakta ortaya konulan standart yaklaşımın varolan uygulamadan farklılaştığı noktalar, kredi riskinin ölçümünde derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin kullanılması, ülkelerin OECD üyesi olup olmamalarına göre gruplanmasından vazgeçilmesi, kimi çokuluslu kalkınma bankaları için yüzde sıfır katsayısının kullanılması ve %150 risk katsayısının kullanılmaya başlanmasıdır.

Kredi riskinin ölçümünde derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin kullanılması standart yaklaşımın en çok eleştirilen noktasıdır. Daha detaylı ve riske duyarlı bir risk katsayıları sistemi ortaya koymasına, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayırımına göre daha sağlıklı bir yaklaşım olmasına ve alternatif olabilecek bir başka yaklaşım bulunmamasına rağmen, derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin hangi kriterlere göre saptandığı ne kadar rasyonel olduğu ve gerçeği yansıttığı konularında tartışmalar sürdürülmekte ve bu dereceler kullanımı eleştirilmektedir. Özellikle, vurgu yapılan bir konu da bu kuruluşların gelişmekte olan ülkelerde olan tecrübelerinin sınırlı olduğu ve bu nedenle dereceler ülkeler arasında karşılaştırılabilir olmaktan uzak olduğudur (Crouhy, 2001: 45).

Yapılan çalışmalarda, derecelendirme kuruluşlarınca ülke notlarındaki değişmelerin piyasa hareketlerini gecikmeli takip ettiği, tüm kredi kuruluşlarının notlarını değiştirmede yavaş davrandıkları görülmektedir. Ayrıca, özellikle Asya krizi sonrasında tüm derecelendirme kuruluşları not sistemlerini yeniden değerlendirmişlerdir. Yeni derecelendirmede kısa vadeli borçlar, bankacılık sektöründeki sistematik riskler, likidite riskine duyarlılık ve bulaşma etkisine daha büyük önem verilmeye başlanmıştır (Claessens ve Embrechts, 2002: 5).

Komite, dereceler kullanılması konusunda yaşanabilecek sorunları ortadan kaldırmak amacıyla, derecelendirme kuruluşlarının sağlaması gereken son derece katı kriterler koymuştur. Dereceleri kullanılacak kuruluşların belirlenmesi ve derecelerle risk katsayılarının eşleştirilmesi konularından ulusal gözetim otoriteleri sorumludur. Bu otoriteler kendi ülkelerinde dereceleri kullanacak kuruluşları nasıl belirledikleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlüdürler (Basel Committee, 2001: 5).

Kredi riskinin ölçümünde, bankaların içsel modellerine dayanan yaklaşımlar temel ve gelişkin olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilgi birikimine sahip olmayı ve yüksek

teknoloji kullanmayı gerektiren bu modelleri, ancak büyük ve gelişmiş bankalar kullanabilecektir. Bu modelleri kullanmayı benimseyen bankanın, bu yöntemi bütün riskli varlıklar ile ilgili olarak ve konsolide bazda uygulanabilecek düzeye en kısa zamanda geçebileceği bir planı olmalıdır. Bu plan, ulusal gözetim otoritesinin bilgisi dahilinde hazırlanmalıdır. İç derecelendirme ve standart yaklaşımın bir arada uygulandığı geçiş döneminde banka herhangi bir sermaye affından yararlanamayacaktır.

Bu yaklaşımı benimseyen bankalar, öncelikle riskli varlıklarını karakteristik özelliklerine göre altı kategoriye ayıracaklardır. Bunlar, ülkelerden, bankalardan, anonim şirketlerden olan alacaklar, hisse senetleri, belli projelerin finansmanı ile ilgili olarak kullanılan krediler ve şahıslara kullanılan kredilerdir.

Komite, ülkelerden, bankalardan ve anonim şirketlerden olan riskli varlıklar için hem temel hem de gelişkin içsel derecelendirme modelleri tanımlamaktadır. Temel içsel derecelendirme modelini kullanacak bankalar, kendi iç modelleri ile yalnızca temerrüde düşme olasılığı (PD) tahminleri yapacaklar, diğer risk bileşenlerine ilişkin tahminlerinde yasal düzenlemelere tabi olanaklardır. Gelişkin içsel derecelendirme modellerini benimseyen bankalar ise, kendi modellerini kullanarak temerrüde düşme olasılığı yanında, temerrüt halinde kayıp (LGD), temerrüt halinde riskteki değer (EAD) ile türev araçlara ilişkin tahminler de yapacaklardır. Tüm bu tahminleri yapabilmesi için bankanın sağlaması gereken asgari koşullar taslak metinde detaylı bir şekilde belirlenmiştir. Gelişkin modelleri benimseyen bankaların iki yıllık bir geçiş dönemi boyunca hem temel, hem de gelişkin modelleri kullanarak SYR hesaplaması yapması gerekmektedir.

Basel II'de, ülkelerden, bankalardan ve anonim şirketlerden olan riskli varlıklar için ayrı ayrı yukarıda adı geçen parametrelere ilişkin tahminlerin nasıl yapılacağı, tahminlerde kullanılacak varsayımlar, fonksiyonlar, formüller, katsayılar, güvenilirlik aralıkları, dahil edilmeyecek kalemler ve uygulamaya ilişkin tüm detaylar ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Bir bankanın kredi riskine maruz aktifleri toplamı, diğer bir deyişle SYR'nin paydasının kredi riskine ilişkin bölümü, her bir riskli aktif için PD, LGD ve vadeye kalan gün sayısı (M) kullanılarak hesaplanmış risk katsayısı ile o enstrümana ait EAD tutarının çarpımlarının genel toplamı alınarak hesaplanmaktadır. Aşağıda verilen

formül farklı aktif kalemleri için kullanılan formüllerin genellenmiş şeklidir (Basel Committee, 2001: 6).

$$\sum \text{Risk Katsayısı (PD*LGD,M)*EAD} = \text{Risk Ağırlıklı Aktifler Toplamı}$$

Tüm bu uygulamada küçük ve orta ölçekli firmalar (KOBİ) için geliştirilmiş bir ayrıcalık bulunmaktadır. Ekonomik gelişme ve yeni istihdam oluşturma açısından taşıdıkları önem nedeniyle, bankalar KOBİ'lere kullandıkları kredilere büyük firmalara kullandıklarına göre daha düşük sermaye karşılığı ayıracaklardır. Bu fark, büyüklükleri ile orantılı olmak kaydıyla, yüzde 10 ile yüzde 20 arasında değişmektedir.

Kişilere kullanılan krediler için temel ve gelişkin İDY şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır. Ticari defterlerde yer alan hisse senetleri nedeniyle yüklenen risk, piyasa riskinin kapsamında kabul edilmekte, banka defterlerinde yer alan hisse senetlerine ilişkin risk ise, kredi riski kapsamında ele alınmaktadır.

Kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımdan, temel ve gelişkin İDY modellerine geçen bankaların tutması gereken sermaye gereklilik oranları azalmaktadır. Standart yaklaşımda bu oran yüzde 8 iken, gelişkin İDY modeli uygulayan bankalar için yüzde 7,6 düzeyindedir. Bu, bankalara daha gelişkin risk ölçüm yöntemlerini kullanmaları yönünde motive etmek amacıyla tasarlanmış bir uygulamadır.

Yeni sermaye yeterlilik standardı, bankaların kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliğini azaltmak amacıyla geliştirdikleri yöntemleri daha kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Var olan standart, teminatları ve garantileri oldukça sınırlı bir şekilde riski azaltan faktörler olarak kabul etmektedir. Yeni taslak metin ise teminatları, garantileri, türev enstrümanları ve bilanço içi netleştirmeleri, getirdiği asgari koşulları sağlamaları halinde, standart ve içsel derecelendirme yaklaşımları kapsamında sermaye gerekliliğini azaltacak kalemler olarak kabul etmekte ve buna ilişkin hesaplama yöntemlerine detaylı olarak yer vermektedir (Basel Committee, 2001: 8).

Basel II, var olan standartta yer almayan operasyonel riski önemli bir risk bileşeni olarak tanımlamaktadır. Kredi ve piyasa riski kapsamında değerlendirilemeyen her türlü risk, operasyonel risk adı altında ele alınmaktadır. Yetersiz ya da başarısız yönetimler,

kişiler, sistemler ile dışsal olaylar nedeniyle karşılaşılan tüm kayıplar operasyonel risk tanımına dahil edilmiştir. Basel Komitesi, bu riskin ölçümünde üç yaklaşım önermekle birlikte, henüz bu yaklaşımlar üzerinde kesinleşmiş bir çerçeve ortaya koymamıştır. Yürütülmekte olan niceliksel etki çalışmaları ile, bu risk için ayrılması gereken sermaye tutarını belirleyecek düzenlemelerin, bankaların özkaynak yapıları üzerinde ne tür etkiler doğuracağı araştırılmaktadır. Operasyonel riske ilişkin olarak bankaları ayırması gereken sermaye tutarının nasıl hesaplanacağı, bu araştırmalar sonuçlandıktan sonra belirginlik kazanacaktır. Komite, yayınladığı ilk taslak metinde, operasyonel riskler için ayrılması gereken sermaye tutarı banka sermayesinin yüzde 20'si olarak belirlemiştir. Bankalardan ve denetim otoritelerinden gelen eleştiriler üzerine bu oran yüzde 12 düzeyine çekilmiştir (TBB, 2002d: 12).

Operasyonel riskin ölçümü için Komitenin önerdiği yaklaşımlar temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve içsel ölçme yaklaşımıdır. İlk yaklaşımdan son yaklaşıma geçildikçe riske duyarlılık artmakta, ayrılması gereken sermaye tutarı ise azalmaktadır. Bankaların bu yaklaşımları kullanabilmelerinin şartı, asgari koşulları sağlamalarıdır. Bankaların, operasyonel riskin ölçümünde uzmanlaşmalarıyla birlikte, daha gelişkin modelleri kullanmaları beklenmektedir. Bankalar, operasyonel riskin bileşenleri için farklı yaklaşımlar benimseyebilirler, ancak, daha karmaşık olan yaklaşımları benimsediklerinde, daha basit olan yaklaşımlara dönmelerine izin verilmemektedir.

Temel gösterge yaklaşımında, operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü, seçilen bir göstergenin bir katsayı ile çarpılması yoluyla hesaplanmaktadır. Komite, gösterge olarak tüm ülkeler için karşılaştırma olanağı sağlaması nedeniyle brüt geliri seçmiştir. Katsayı ise yüzde 15 olarak belirlenmiştir. Buna göre, bankalar brüt gelirlerinin yüzde 15'ini operasyonel risklerini karşılamak için sermaye olarak tutmak zorundadırlar. Aşağıda bu hesaplama formül ile ifade edilmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \alpha * \text{Nominal Gelir}$$

Standart yaklaşımda bankanın faaliyetleri yatırım bankacılığı, bankacılık ve diğer olmak üzere üç ana gruba ve kurumsal finansman, alım-satım, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas, aracılık işlemleri, aktif yönetimi ve perakende komisyonculuk olmak üzere sekiz alt gruba ayrılmaktadır. Her grup için, “nominal gelir” veya yıllık ortalama varlık tutarı” gibi bir “gösterge birim” saptanmakta ve bu göstergeler grup için belirlenen katsayılar ile çarpılmaktadır. Tüm gruplar için hesaplanan sermaye tutarlarının toplamı, bankanın operasyonel risk için ayırması gereken toplam sermayeyi vermektedir. Aşağıda formül ile ifade edilen standart yöntemde, her bir grup için kullanılan β_1 katsayıları yüzde 12 ile 18 arasında değişen değerler almaktadır.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \sum (\text{Faaliyet Kolu İtibariyle Gösterge}) * \beta_1$$

İçsel ölçme yaklaşımında, banka faaliyetleri standart yaklaşımdaki gibi gruplandıktan sonra, grup içinde ve arasında operasyonel risk çeşitleri tanımlanmaktadır. Daha sonra banka, her bir risk grubu ve operasyonel risk çeşidi için bir yüklenim göstergesi (Exposure Indicator, EI) belirlenmeli ve bu gösterge için kayıp oluşma olasılığını (Probability of event, PE) ve bu olasılık gerçekleştiğinde oluşacak kaybı (Loss given event, LGE) hesaplamalıdır. Her bir alt grup ve operasyonel risk çeşidi için beklenen zarar EI, PE ve LGE'nin çarpımı kadardır. Tüm gruplar için hesaplanan beklenen zararlar toplamının bir katsayı ile çarpılarak, bankanın operasyonel riski için ayırması gereken sermaye tutarı hesaplanmaktadır. Aşağıda bu hesaplama formül ile ifade edilmiştir (Basel Committee, 2001: 13).

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \sum [(EI * PE * LGE) * \gamma]$$

Buraya kadar olan açıklamalar ışığında, Basel II'nin ilk bileşeninin öngördüğü minimum SYR'nin hesaplanması aşağıdaki formül kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

$$\text{MinimumSYR} = \frac{\text{ToplamSermaye}}{\text{KrediRiski} + \text{PiyasaRiski} + \text{OperasyonelRisk}}$$

Basel Komitesi, bankanın yeterince sermayesinin bulunmasının karşılaştığı her riskle baş etme gücüne sahip olduğu anlamına gelmediğine inanmaktadır. Bunun tam olarak sağlanabilmesi, bankanın sürekli olarak daha yetkin risk ölçüm, izleme ve yöntem tekniklerini uygulamaya sokması ile mümkündür. Taslak metnin ikinci bileşeni olan gözetim uygulamaları bu noktayı vurgulamayı amaçlamaktadır. Buna göre, gözetim süreçlerinde bankanın gerekli sermaye yapısına sahip olmasının yanında, risk ölçüm tekniklerinin yetkinliğinin de incelenmesi, içsel kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Denetçi, bankanın sermaye yeterliliğinin risk profili ile uyumlu olup olmadığını değerlendirmeli ve mevcut sermaye riske karşı yeterli destek sağlamıyorsa, gerekli tedbirlerin erken bir safhada alınmasını sağlamalıdır.

5.4.2. Gözetim Uygulamaları

Basel II'nin ikinci bileşenin de, banka bir yandan toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yandan ise, düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir (Yayla ve Kaya, 2005: 18).

Bu bileşenin dört temel ilkesi bulunmaktadır. Birinci ilkeye göre, bankalar risk profillerine göre oluşturdukları bir yöntemle sermaye yeterlilik düzeylerini tespit etmeli ve sermaye düzeylerini korumaya dönük bir strateji geliştirmelidirler. Bu ilkenin hayata geçirilmesi için, bankanın risk ölçüm tekniklerinin var olan tüm riskleri ölçebilecek gelişmişlikte olması, sermayenin riskli varlıklarla doğru bir şekilde ilişkilendirilmesi, iç denetim ve bankanın diğer birimlerinin entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir. Banka yöneticileri, bankanın yüklendiği riskler ve sermaye tabanı ile gelecekte alınması düşünülen risklerin ölçümü için kullanılan yöntemlerin uygun olup olmadığı konularından sorumlu olmalıdırlar. Yöneticiler riskler, sermaye yapısı, gelecekteki riskli yatırımlar ve risk ölçüm teknikleri hakkındaki bilgilere kendilerine sunulan düzenli raporlar aracılığıyla ulaşabilmelidirler (Basel Committee, 2001: 14).

Diğer ilkeler, gözetim otoritelerinin sorumluluklarını tanımlamaktadır. Buna göre, murakıplar bankanın sermaye gerekliliğini ölçme tekniklerini, stratejilerini incelemeli, risk izleme konusundaki kapasitesini değerlendirmeli ve bu konudaki düzenlemelerin yerine getirilip getirilmediği konusunda bir yargıya varmalıdır. Murakıpların, banka yöneticileri ile yaptıkları toplantılar ve uzaktan gözetim ve yerinde denetimler sonucunda, bankanın riskleri ve sermaye tabanı konusunda yeterince tatminkar bir sonuca ulaşamamaları halinde, gerekli yasal işlemleri uygulamalıdır. Gözetim otoriteleri, bankaların beklenmedik risklerle de karşı karşıya oldukları gerçeğinden hareketle, minimum sermaye gerekliliği olan yüzde 8'in üzerinde oranlarla çalışmalarını sağlayacak düzenlemeler yapmalıdırlar. Ayrıca, bankaların sürekli izlenmesi ve sermaye tabanının minimum oranın altına düşmesi durumunda, müdahale edilerek sermaye tabanının yeniden oluşturulması için gerekli tüm tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.

5.4.3. Piyasa Disiplini

Basel II standardının son bileşeni, piyasa disiplini. Bu bileşen, hiç bir düzenleme yapılmadığında, piyasa güçlerinin bankaları aşırı risk almalarını engelleyecek mekanizmalar geliştirileceği gerçeğinden hareket ederek oluşturulmuştur. Bankaların, mali durumları hakkındaki bilgileri, yatırımcıların zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirilmesi amacıyla kamuoyuna açıklanması gerekmektedir. Bankalar, özel durumlar nedeniyle daha erken bilgilendirme yapmak zorunda kalmazlarsa, periyodik olarak altı ay da bir kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlüdürler (Basel Committee, 2001: 14).

Kamuoyuna açıklanması gereken bilgiler temel ve tanımlayıcı bilgiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel bilgiler, tüm kamuoyuna mutlaka açıklanması gereken bilgiler iken, tamamlayıcı bilgiler sadece bazı kuruluşlar için önemli olabilecek bilgileri içermektedir. Kamuoyuna sunulan bilgiler, niteliksel ve niceliksel olarak da ayrılmaktadır. Standart, bankaların ve banka gruplarının kamuoyuna açıklaması gereken kalemler hakkında detaylı açıklamalar içermektedir. Örneğin bir banka grubunun kamuoyuna açıklaması gereken temel bilgiler arasında, grup içinde sermaye yeterlilik standardına konu olan anonim şirketlerin, sermaye yeterliliği hesaplanırken konsolide bazda ele alınan diğer şirketlerin adları yer almaktadır. Benzer şekilde, niceliksel

bilgilendirme kapsamında bankaların, kamuoyuna, ana sermaye, katkı sermaye ve üçüncü kuşak sermayelerinin düzeyleri, sermayeden düşülen kalemleri ve toplam kullanılabilir sermaye tutarları hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Niteliksel bilgiler ise, daha çok bankanın kullandığı muhasebe yöntemleri ya da risk ölçüm gibi uygulamaya ilişkin bilgiler vermeyi hedeflemektedir (Basel Committee, 2001: 15).

5.5. Basel I ve Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü

Türk mali sistemi, 1980 öncesinde, bankaların ağırlıkta olduğu, para ve menkul kıymet piyasalarının gelişmediği ve yeterince kurumsallaşmamış bir sistemdi. Bankacılık sistemine girişlerin önünde kısıtlamalar bulunmaktaydı. Mevduat ve kredi faiz oranları kontrol altında tutulmakta ve enflasyon nedeniyle çoğunlukla negatif değerler almaktaydı. Kambiyo kısıtlamaları vardı ve gerçek kişilerin döviz bulundurma hakları yoktu. Tercihli krediler yoluyla kimi sektörler desteklenmekteydi. Vergiler, disonibilite ve zorunlu karşılık uygulamaları nedeniyle aracılık maliyetleri yüksekti (Binay ve Kunter, 1999: 4). İthal ikameci kalkınma stratejilerinin 1970’li yılların sonunda terk edilmesinin ardından, 1980 yılında, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve ihracatı esas alan yeni bir kalkınma stratejisi benimsenmiştir. Bu yeni strateji mali sistemin de serbestleşmesini zorunlu kılmıştır (TBB, 1997a: 3).

5.5.1. Türk Bankacılık Sisteminde Basel I Kriteri Uygulanana Kadar Yürürlükte Olan Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği konusunda, 1980’li yıllara kadar olan dönemde 2243, 2999 ve 7129 sayılı bankalar kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerle düzenlemeler yapılmıştır. 1933 yılında yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul edebilmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını, ilk tesis masrafları hariç tutulmak üzere, bankanın faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile ilişkilendirmiştir. Bu kanuna göre, bankalar ödenmiş sermayeleri ile ihtiyat akçeleri toplamalarının (sermaye) 500 bin TL’nin üzerinde olması durumunda, ancak bu tutarın beş katı kadar tasarruf mevduatı kabul edebileceklerdir.

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanununda da bankanın sahip olması gereken asgari sermaye tutarı ile faaliyet gösterilen yerin nüfusu arasında bağlantı kurulması yaklaşımı sürdürülmüştür. Ayrıca bir bankanın üstleneceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullandırabileceği kredi tutarına, toplam sermayenin yüzde 10'u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı kanunla tasarruf mevduatı sahiplerinin, mevduatlarının yüzde 40'lık bir bölümü için bankaların aktifi üzerinde imtiyazlı alacaklı olmaları kabul etmektedir. Ayrıca bankalar kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılaşılabilecekleri zararları düşünerek, karlarından %5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu iki kural, Türk bankacılık sisteminde sermayenin mevduat sahiplerini korumak için bir araç olarak kullanılmasının ve öngörülemeyen zararlar için karşılık ayrılmasının ilk uygulamalarıdır (Apak, 1993: 34).

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanununun getirmiş olduğu en önemli değişiklik, bankalar üzerindeki denetimin kapsamının genişletilmesidir. Denetçilerin, daha önce son derece sınırlı olan, bankalardan bilgi isteme yetkileri artırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişki yine benimsenmiş, ancak kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, bu kanunun 38.Maddesi ile bankaların risklerini sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımlarına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren 3182 Sayılı Bankalar Kanununda, banka sermayesi yerine özkaynaklar kavramı kullanılmıştır. Özkaynaklar, özsermaye ve yedek akçelerden oluşmaktadır. Kanun, sermayenin nakit olarak getirilmesini ve nakit karşılığında hisse senedi çıkarılmasını şart koşmaktadır. Yedek akçeler, “kanuni yedek akçeler” ve “muhtemel zararlar karşılığı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanuna göre, her banka kanuni yedek akçe yanında, karının yüzde 5'i düzeyinde muhtemel zararlar karşılığı da ayırmakla yükümlüdür. Bankalar kullandıkları kredilerin şüpheli alacak haline gelmesi durumunda, süreleri ve oranları kanunla belirlenmiş karşılıklar ayırmak zorundadırlar. Kanun özkaynak ile yerleşim yerinin nüfusu arasında ilişki kurma yaklaşımını sürdürmektedir. Önceki kanunlardan farklı olarak, tasarruf mevduatları ile özkaynak arasında bir bağlantı kurulmamıştır. Bunun en önemli nedeni, banka risklerinin banka aktiflerinden kaynaklandığına inanılmasıdır. Bu nedenle, bankanın kredi kullandırmasına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Kalkınmakta öncelikli sektörlerle

kullanılacak krediler için, bu sınırlamalar daha esnek bir şekilde uygulanmaktadır. Bu kanunda yeni olarak, bankaların sermayeleriyle iştirakleri arasında bağ kurulmuştur. Ayrıca, bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasını engelleyecek sınırlamalar getirilmiştir (Apak, 1993: 34).

3182 sayılı kanun, bankaların finansal yapıları ve kaynak kullanımı ile ilgili düzenleme ve denetim yetkisini Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (HDTM) vermiştir. HDTM'nin, sermaye yeterliliği de dahil olmak üzere, bankacılıkla ilgili gerekli gördüğü konularda standart rasyolar koyma ve ilgili düzenlemeler yapma yetkisi vardır. Bu yetkisini kullanırken, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) görüşünü alarak gerekli düzenlemeleri gerçekleştirecektir. Tablo 9'de, 1976-1985 yılları arasında Türk bankacılık sistemindeki ticari bankaların "özsermaye/toplam aktifler" ve "özsermaye/riskli aktifler" oranları verilmiştir (Durer, 1998: 173).

Tablo 9: Ticaret Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranları (Milyon TL ve Yüzde)

YILLAR	(1) ÖZSERMAYE	(2) TOPLAM AKTİFLER	(3) RİSKLİ* AKTİFLER	(1) / (2) (YÜZDE)	(1) / (3) (YÜZDE)
1976	8.824	281.553	208.561	3.13	4.23
1977	11.207	392.162	259.356	2.86	4.32
1978	13.539	538.718	346.104	2.51	3.33
1979	19.468	791.930	515.744	2.46	3.77
1980	29.669	1.314.596	538.707	2.26	3.16
1981	73.400	2.476.557	1.846.645	2.96	3.97
1982	162.945	3.667.855	2.715.915	4.44	6.00
1983	281.788	5.320.375	4.049.446	5.30	6.96
1984	489.413	8.565.091	6.201.902	5.13	7.09
1985	636.893	13.525.331	9.458.351	4.70	6.73

(*) Riskli Aktifler = Toplam Aktifler-(Kasa+T.C Merkez Bankası+Mevduat Karşılıkları+Kanuni Karşılıklar)

Kaynak: Durer, 1998: 173.

5.5.2. Basel I Kriterinin Türk Bankacılık Sistemine Uyarlanması

1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte Türk mali sistemi yeniden yapılanma sürecine girmiş ve gerek kurumsal gerekse yasal alt yapı yönünde mali piyasalarda serbestiyi öngören önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Reform sürecindeki olumlu gelişmeler bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiş,

bankaların daha rekabetçi bir ortamda çalışmasına olanak sağlanmıştır. Reformlar, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal alt yapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün mali sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır. Ne var ki, bir yandan ekonomik yapıda devam eden mevcut sorunların mali sektör üzerinde artan baskısı, diğer yandan uygulanan makroekonomik politikaların bankaların risk algılama ve yönetim yapılarını olumsuz yönde etkilemesi ve mevduat sigorta sisteminin bankacılık sektöründe yarattığı ters yönlü teşvikler piyasa disiplini zayıflatmış ve banka gözetim ve denetiminde uluslararası bankacılık standartlarının etkin olarak uygulanamaması sektörde yapısal sorunların birikmesine yol açmıştır (Alparslan, 2003: 75).

5.5.2.1. Sermaye Yeterliliği Konusunda 1989-2001 Tarihleri Arasında Yapılan Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde, 1988 Basel sermaye yeterliliği standardının esaslarını benimseyen ilk düzenleme, 26 Ekim 1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan, 3182 sayılı Bankalar Kanunu’na ilişkin 6 sayılı tebliğdir. HDTM tarafından yayınlanan tebliğ, “bankaların sermaye artırımlarında ve özkaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler standart rasyosu ile ilgili tanımları, uygulama yöntemlerini, risk ağırlıklarını ve asgari orana ilişkin açıklamaları içermektedir” (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 1). Bu tebliğ, bankaların sermaye artırımlarının ve özkaynaklarının, üstlendiği riski karşılayabilecek bir seviyede tutulmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Tebliğ, sermayeyi ana ve katkı sermaye olarak iki bileşene ayırmıştır. Basel standardına uygun olarak, katkı sermaye ancak ana sermayenin yüzde 100’ü kadar dikkate alınabilecek ve sermaye benzeri kredilerde ana sermayenin yüzde 50’inden fazla olamayacaktır. Ana sermaye ve katkı sermaye toplamından, sermayeden indirilen kalemler toplamı düşüldükten sonra, SYR’nin payını oluşturacak olan sermaye tabanına ulaşılmaktadır.

Risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler yüzde 0, 20, 50 ve 100 risk ağırlıklarına göre ağırlıklandırılmış banka aktiflerinin, gayrinakdi kredilerinin ve

yükümlülüklerinin toplamından oluşur. Bu toplam, sermaye yeterlilik rasyosunun paydasını vermektedir (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 1).

Tebliğin 5. Maddesinde verilen sermaye yeterlilik rasyosu analiz formunun, bilanço döneminden itibaren Mart ayı sonuna kadar, HDTM'na gönderilmesi gerekmektedir. Bu form, bankanın ana ve katkı sermaye tutarı ile sermayeden indirilen değerlerinin tutarlarını ve bankanın SYR'sini içermektedir. Tebliğ, tüm bankalara bilanço dönemi sonunda asgari yüzde 8 SYR sağlamaları yükümlülüğü getirmektedir. Bu oranın yüzde 8'in altında kalması durumunda, ilgili bankaya 6 ay ek süre verilmekte ve bankanın sermaye eksiğini nakden ödemek yoluyla tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca, Müsteşarlık her bir bankadan özel koşulları nedeni ile daha yüksek oranlar tesis etmesini isteyebilir.

Tebliğin uygulama takvimine göre bankalar yıllara göre aşağıda belirtilen SYR'leri sağlamalıdır.

1989 yılı için yüzde 5,
 1990 yılı için yüzde 6,
 1991 yılı için yüzde 7,
 1992 yılı için yüzde 8.

Tebliğ, gerek düzenlemeleri gerekse de uygulama takvimi açısından 1988 Basel Standardının Türk bankacılık sistemine tam olarak uyarlanmasını en azından yasal çerçeve açısından gerçekleştirmektedir.

1993 yılında, HDTM yayınladığı 8 sayılı tebliğ ile, 6 sayılı tebliğin 2. Maddesinin (A) fıkrasının (b) bendini değiştirmiştir. Buna göre, HDTM'nin uygun görüşü alınmak kaydıyla, kalan vadesi 5 yıl ve daha uzun olan sermaye benzeri kredilerin, katkı sermayeye dahil edilmesine karar verilmiştir. Bu kredilerin toplam tutarının en fazla ana sermayenin yüzde 50'si ile sınırlandırılması uygulaması sürdürülmektedir. 6 nolu tebliğin, yalnızca kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye benzeri kredilerini katkı sermaye kapsamına aldığı düşünüldüğünde, bu kredilerin tanınmasına ilişkin kapsamın genişletildiği görülmektedir (Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993: 1).

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (BHM), sermaye yeterliliği konusunda, 9 Şubat 1995'te yayınlamış olduğu 12 sayılı tebliğ ile, 6 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır. Yeni sermaye yeterliliği tebliğinin, ana ve katkı sermaye ile sermayeden indirilen değerler başlıklarında getirmiş olduğu yenilikler ile tebliğin karşılaştırılması, Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Sermaye Yeterliliği Konusundaki 6 ve 12 Sayılı Tebliğlerin Karşılaştırılması

6 Sayılı Tebliğde Getirilen Düzenleme	12 Sayılı Tebliğ ile Yapılan Değişiklik ve Eklmeler
<p>Ana Sermaye</p> <ul style="list-style-type: none"> Bünyede bırakılan bilanço karı Bilanço zararı (-) 	<p>Ana Sermaye-Değişiklik</p> <ul style="list-style-type: none"> Üç aylık hesap özetindeki dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamı Üç aylık hesap özetindeki dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı (-)
<p>Katkı Sermaye</p> <ul style="list-style-type: none"> Banka sabit kıymetler, iştirakler ve kuruluşlar sabit kıymetler yeniden değerlendirme fonları, yüzde 50'si oranında dikkate alınır. 	<p>Katkı Sermaye-Değişiklik</p> <ul style="list-style-type: none"> Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu yüzde 100 oranında; iştirakler ve kuruluşlar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu yüzde 75 oranında dikkate alınır. <p>Katkı Sermaye-Yeni</p> <ul style="list-style-type: none"> Krediler serbest karşılığı – SYR'nin paydasının yüzde 2'sini aşan kısmı dikkate alınmaz.
<p>Sermayeden İndirilen Değerler</p> <ul style="list-style-type: none"> Mali İştirakler: Bankalar, sigorta şirketleri ve finansal kiralama şirketleri 	<p>Sermayeden İndirilen Değerler-Ekleme</p> <ul style="list-style-type: none"> Mali iştirakler: Özel finans kurumları, sermaye fiyatı aracı kurumları, finansman, factoring ve yatırım danışmanlığı şirketleri, risk sermayesi kuruluşları, yatırım ve genel finans ortaklıkları ve diğer finansal kuruluşlarda olan iştiraklerde kapsandı. <p>Sermayeden İndirilen Değerler-Yeni</p> <ul style="list-style-type: none"> Türkiye'de faaliyet gösteren diğer firmalara verilen sermaye benzeri krediler Kamu ve tüzel kişiler hariç banka sermayesinin yüzde 10'undan fazlasına sahip ortaklarına kullanılan nakdi krediler

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993: 1

Tebliğ, SYR analiz formunun her üç ayda bir doldurularak, izleyen 1,5 aylık sürede Müsteşarlığa gönderilmesini istemektedir. 12 sayılı tebliğin analiz formunda, SYR dışında iki yeni rasyo daha bulunmaktadır. Bunlar, “katkı sermayenin ana sermayeye oranı” ve “alınan sermaye benzeri kredilerin ana sermayeye oranıdır.” Bu iki oran ile, bankanın toplam sermayesinin bileşenlerinin daha iyi analiz edilebilmesi hedeflenmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 1995: 1).

BHM tarafından çıkarılan ve 30.06.1998 tarihinde 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Değerlendirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, 12 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır.

Tebliğ, bankaların hem konsolide, hem de konsolide olmayan bazda minimum yüzde 8 SYR'ye sahip olmaları yükümlülüğünü getirmektedir. Konsolide bazda hesaplamının yapılmasına, Hazine Müsteşarlığı (HM) bu konuda bir düzenleme yaptıktan sonra başlanacaktır. Rasyonun hesaplanmasında kullanılacak sermaye bileşenlerinde ve sermayeden indirilecek değerler kalemlerinde küçük çaplı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, ana sermayeye eklenen bankaların üç aylık hesap özetlerinde yer alan dönem karının, vergi pozisyonundan sonraki bölümünün dikkate alınması istenmektedir. Katkı sermaye bileşenleri arasında daha önce “krediler serbest karşılığı” ifadesi kullanılmıştır. Katkı sermaye içinde değerlendirilen yeniden değerlendirme fonlarının yüzde kaç oranında dikkate alınacağı belirtilmemiştir. Son olarak, sermayeden indirilen değerlere “şerefiye” ve “aktifleştirilmiş giderler” de eklenmiştir. Risk ağırlıklı varlıkların ve sermayeden indirilen değerlerin hesaplanmasında, tükenme ve değer kaybı ile karşı karşıya olan varlıklar, ilgili amortismanlar ve karşılıklar düşüldükten sonra kalan net tutarlar üzerinden dikkate alınacaktır.

Bu tebliğ, iki yeni başlık içermektedir. İlki, potansiyel riskler adı altında ilk kez piyasa risklerinin tanımlanması, diğeri ise üçüncü kuşak sermayenin tanımlanmasıdır. Daha önce belirtildiği gibi, 1988 Basel standardı 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa risklerini kapsayacak şekilde güncelleştirilmişti. Tebliğin, 2.Maddesinin (E) fıkrası, potansiyel riskler başlığı altında, bankaların karşılaşılabileceği riskleri kredi riski ve piyasa riskleri olarak sınıflandırmakta ve piyasa risklerini tanımlamaktadır. Bu maddede, ilgili tebliğin yalnızca kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliğini düzenlediği, piyasa riskine ilişkin düzenlemenin ise HM'inca ayrıca yapılacağı belirtilmektedir. Tebliğin, 2.Maddesinin (F) fıkrası, yalnızca piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınabilecek bir kalem olan üçüncü kuşak sermayeyi tanımlamaktadır (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 1).

Bankalar, konsolide ve konsolide olmayan bazda hesapladıkları SYR'lerden en az yüzde 8'in altında ise, 6 aylık süre içinde sermaye tabanında gerekli arttırımı gerçekleştireceklerdir. Her iki oran da yüzde 8'in altında ise sermaye artırımında en düşük olan oranı dikkate alacaklardır.

Ayrıca, Resmi Gazete'de yayımlanan bir başka tebliğ de BHM ve TCMB'nin birlikte çıkardıkları “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı ve Yabancı Para Net

Vadeli İşlem Pozisyonu/Sermaye Tabanı Standart rasyolarının Bankalarca Hesaplanması ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğdir.” Bankaların sermaye tabanları ile uyumlu döviz pozisyonları tutmalarını sağlamayı amaçlayan tebliğ, bankaların döviz pozisyonlarını yönetirken sahip olmaları gereken standart oranlara ilişkin düzenlemeler yapmıştır.

Yabancı para net genel pozisyonu (YPNGP), bankanın TL cinsinden toplam döviz varlıkları ile toplam döviz yükümlülükleri arasındaki fark olarak tanımlanmıştır. Getirilen düzenlemeye göre, YPNGP’un bankanın sermaye tabanına oranının azami yüzde 30 olması gerekmektedir. Yabancı para net vadeli işlem pozisyonu (YPNVİP) ise, bankanın TL cinsinden toplam vadeli döviz alım taahhütleri ile toplam vadeli satım taahhütleri arasındaki farkı ifade etmektedir. Bu farkın sermaye tabanına oranının, azami yüzde 15 olması gerekmektedir. Bankalar bu oranları 1998 Aralık ayı sonuna kadar sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 2). Bu tebliğ henüz yürürlüğe girmeden 29 Ağustos 1998 tarihinde yayımlanan yeni bir tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni tebliğ ile getirilen iki önemli değişiklik YPNVİP’nun sermaye tabanına oranının azami %20 olarak belirlenmesi ve YPNVİP sermaye tabanına oranlarının azami yüzde 15 olması düzenlemesinin kaldırılmasıdır (Hazine Müsteşarlığı, 1998: 2).

Sonuç olarak, yapılan yasal düzenlemeler ile 1992 yılından bu yana, Türkiye’de bankacılık faaliyeti yürüten kuruluşların, minimum yüzde 8 SYR sağlamaları zorunlu hale getirilmiştir.

5.5.2.2. BDDK’nın Kurulmasından Sonra Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde gözetim ve denetim fonksiyonlarının tek bir çatı altında toplanması amacıyla kurulan BDDK, bankacılık sisteminde güven ve istikrarı sağlamak için, bankacılık gözetiminde kullanılan uluslararası standartların Türk bankacılık sistemine uyarlanması, bankaların risk ölçüm ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve iç denetim mekanizmalarının oluşturulması konularında çalışmalar yürütmektedir.

BDDK'nın sermaye yeterliliği konusunda yayınlamış olduğu yönetmelik, sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin piyasa risklerini kapsayacak şekilde geliştirilmesini sağlamaktadır. Türk bankacılık sistemindeki SYR düzenlemeleri var olan Basel standartlarına tam olarak uygun hale getirilmiştir. Yönetmelik, daha önceki düzenlemelerde yalnızca “potansiyel riskler” başlığı altında değinilen piyasa risklerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Bankanın alım-satım amacıyla elinde tuttuğu, piyasa fiyatlarına duyarlı tüm finansal araçlar, piyasa risklerine maruzdur. Yönetmelik, bu risklerin ölçülmesini ve SYR'nin hesaplanmasında dikkate alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Piyasa risklerine ilişkin olarak yapılan sınıflandırma, Basel ile tam bir paralellik içermektedir. Piyasa riskleri, genel piyasa riskleri ve spesifik riskler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Genel piyasa riski, bankanın pozisyonlarında faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve kurlardaki değişiklikler nedeniyle karşılaşılabilecek kayıplar olarak tanımlanmaktadır. Spesifik risk ise, getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçlardan veya hisse senedi pozisyonlarından kaynaklanmaktadır. Bu araçları pazarlayan veya hisse senetlerini çıkartan kuruluşların yönetimlerinde ve mali yapılarında ortaya çıkan sorunlar nedeni ile karşılaşılan kayıpları ifade etmektedir (Basel Committee, 1996: 17).

Yönetmeliğin kredi riskinin hesaplanmasında getirdiği tek değişiklik, spesifik risk hesaplanmasında dikkate alınan menkul kıymetlerin ayrıca kredi riskinin hesaplanmasında dikkate alınmamasıdır.

Piyasa risklerinin ölçümünde, bankanın “riske maruz değer” (RMD) hesaplaması gerekmektedir. Bu hesaplama iki yöntemden biri kullanılarak gerçekleştirilebilir: İçsel risk ölçüm modelleri yöntemi ve standart yöntem.

Bankalar, BDDK'nın izin vermesi durumunda, RMD'lerini risk ölçüm modelleri kullanarak hesaplayabilirler. Bu iznin alınabilmesi için, modelin bazı asgari koşulları sağlaması gerekmektedir. Model, sağlam bir teorik zemine dayanmalı, sağlıklı ve güvenilir bir veri tabanının oluşturulmasına, stres testleri ve geriye dönük testler yapılmasına uygun olmalıdır. Banka, risk ölçüm ve yönetiminde görev alabilecek deneyimli kişiler istihdam etmelidir (BDDK, 2002: 1).

BDDK, risk ölçüm modellerinin nitelik ve niceliklerine ilişkin standartlar da getirmektedir. Bankaların üst yönetimlerinin, risk kontrol sürecine aktif olarak katılması ve risk yönetimini, kaynak ayrılması gereken önemli bir iş olarak ele alması gerekmektedir. Bankanın, icracı birimlerden bağımsız ve üst yönetime bağlı bir risk yönetimi grubunun (RYG) olması gerekmektedir. Bu grup içinde alım satım fonksiyonu ile ilgili olarak çalışan ekibin, modelin sonuçlarına dayanarak hazırladıkları günlük raporları üst yönetime sunmaları ve üst yönetimin bu rapor eşliğinde, bankanın pozisyonlarından gelen risklerinin büyüklüğü ve dağılımı konusunda kararlar alması gerekmektedir. RYG, modelin verdiği sonuçları ve gerçekleşen kar zarar verilerini kullanıp düzenli olarak geriye dönük testler yapmalıdır. Modelin günlük sonuçları üzerinde stres testleri gerçekleştirilmelidir. Risk ölçüm ve yönetim sistemi, bankanın iç kontrol birimince yıllık bazda denetlenmelidir. Bu denetimler, bankanın almış olduğu risklerin, mali yapısı ile uyumlu olup olmadığını saptamayı amaçlamaktadır (BDDK, 2002: 1).

RMD'nin hesaplanmasında asgari bir yıllık gözlem kullanılmalı, “varyans-kovaryans”, “tarihi simülasyon” ve “monto carlo simülasyonu” yöntemlerinden biri kullanılarak, yüzde 99 güven aralığında elde tutma süresi en az 10 gün olan bir portföy için, RMD günlük bazda hesaplanmalıdır. Bankanın sermaye yükümlülüğü hesaplanırken, önceki 60 günün ortalama RMD'nin bir “katsayı” ile çarpılması sonucu bulunacak tutar ile önceki günün RMD'si karşılaştırılır ve yüksek olan esas alınır.

Sektördeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri düşünülmektedir. Ancak, ileri düzey yaklaşımlarında veri kısıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan eksik verilerin oluşturduğu ve bankaların 2-3 yıldır kullandıkları mevcut “skoring” sistemleri Basel II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini düşündürmektedir (Candan, 2005: 2).

5.5.3. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi

Basel II düzenlemesinin bankalar üzerindeki temel etkilerine bakıldığında; düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara

uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artması, daha etkin hale gelmesi beklenmektedir. Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olması muhtemeldir. Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Bu konuda en çarpıcı örnek ülkemiz ile ilgidir. Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankacılık sektöründe sermaye gereklerini arttıracaktır. Halihazırda, OECD ülkesi olmamız sayesinde, Hazine tahvillerinin bilâncolardaki risk ağırlığı yüzde 0'dır.

Diğer örnek, risk ağırlıkları halihazırda borçlunun dahil olduğu kategoriye dayanmakta iken, yeni düzenlemedeki standart yaklaşım uygulandığında uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun kriterlerine göre belirlenecektir. Ülke notlarının fiili olarak derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletinden olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ülke kredi notunun önemini artırmaktadır. Bu çerçevede, Hazine'nin borçlanma maliyetleri açısından ülke notunun yükselmesi büyük önem taşımaktadır. Hiç kuşkusuz Türkiye'nin ekonomik ve finansal istikrarın sürdürülmesi yönündeki başarısı ülke notunun yükselmesine ve Basel II'ye uyumu destekleyecektir (Özince, 2005: 3).

Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngörülen gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır.

Türkiye'de bankalara standart yaklaşım uyguladığında tüm firmalar %100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacak, oysa, bunu hak etmeyen firmalar için dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edeceklerdir (Özince, 2005: 3). Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Basel II iyi derecelendirme sistemlerine çok fazla odaklanmaktadır.

Standart yaklaşımda kurumsal portföydeki firmaların (Kurumsal KOBİ'ler dahil) bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilmesi, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip sabit bir oranla değerlendirilmesi öngörülmektedir. Daha gelişmiş yaklaşımlara bakıldığında ise; bankaların bunun yerine, özellikle kredileriyle ilgili kendi derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda her bankanın ilerdeki yıllarda kendi derecelendirme sistemini kurması ve kullanması beklenmektedir.

Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metotları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtmaları kaçınılmaz olacaktır. Ülkemizde Basel II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle "iyi" veya riskli" veya "az riskli" olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır (Özince, 2005: 4).

Mevcut sistemde, özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda %100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı, firmaların kredi notuna bağlanmıştır.

Türkiye ekonomisi ve benzeri ekonomiler için çok önemli bir konu öne çıkmaktadır; KOBİ'lere yaklaşım... Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri ve önemi yüksek olduğundan, bu kuruluşların Basel II'ye geçmeden önce bazı hazırlıkları yerine getirmeleri gerekmektedir. Basel Mutabakatı'nın getirdiği düzenlemelerin 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlandığından, bankalar ve KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklemek yerine, proaktif davranarak nerede eksiklikler bulunduğunu analiz etmeli ve planlarını hazırlamalıdır.

Uluslararası uygulamada 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Basel II'nin hem bankalar hem de kredi kullananlar tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanmasında büyük yarar bulunmaktadır.

Gerek denetim otoritesi, gerekse de sektör olarak Basel II'nin uygulanması esnasında yerine getirilmesi gereken bir çok önemli konu bulunmaktadır. Bu konuların en önemlilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Şirin, 2005: 14):

- Sağlam ve güvenilir bir bankacılık ve risk yönetimi altyapısının oluşturulması, hem bankalarda hem de denetim otoritesinde risk bilincinin artırılmasının ve risk kültürünün yerleşmesinin sağlanması,
- Bankacılık sektörünün ve reel sektörün Basel II'ye hazırlanması,
- Basel II ile gündeme gelen alanlarda uzmanlık, bilgi kaynağı ve insan kaynağı açığının kapatılması,
- Piyasanın işleyişinin artan rolü için gerekli ortamın oluşturulması,
- Veri gereksiniminin karşılanması,
- Risk ölçümü ve yasal sermaye hesaplama yaklaşımlarına uyumun sağlanması,
- Basel II ile ilgili hususlarda gerekli tüm düzenlemelerin hazırlanması ve kararlı bir şekilde uygulanması,
- Etkin operasyonel risk ve kredi riski ölçümünün ve yönetiminin teşvik edilmesi,
- Bankaların içsel sermaye değerlendirme süreçlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması,
- Bankaların yaptıkları risk değerlendirmelerinin daha güvenilir hale getirilmesi,
- BDDK'nın ve sektörün ikinci yapısal blok gereksinimlerine (ekonomik sermaye tahsisi ve risk odaklı denetim vb) uyumunun sağlanması,
- Risk ölçüm modellerinin izin ve denetimine ilişkin gerekli yeteneklerin kazanılması,
- Bankaların ve finansal piyasaların 3. yapısal blok uygulamasına hazırlanması.

Sınırlayıcı nitelikte olmayan bu uzun listeden de görüleceği üzere Basel II'nin uygulanmasına ilişkin olarak geç kalınmadan yürütülmesi gereken çok önemli projeler mevcuttur. Türkiye açısından önemli avantajlardan birinin de, denetim otoritesi olarak BDDK'nın bu zorlu projeler için çalışmalarına oldukça erken sayılabilecek bir aşamada başlamış olması ve bu çalışmalarını sürdürme konusunda kararlı olduğu düşünülmektedir (Şirin, 2005: 15).

5.5.4. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik

18/06/1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Türk bankacılığına getirilen düzenlemelerin en önemlilerinden birisi de söz konusu kanunun 9. maddesinin 4. fıkrasında yer almıştır. Bu maddede, "Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla" yükümlü tutulmuşlardır.

Bankalar Kanunu'ndaki bu düzenlemeye dayanarak, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" 08/02/2001-24312 tarih ve sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin geçici maddesi ile bankalara, iç denetim ve risk yönetim sistemlerini yeni duruma uygun hale getirmeleri için 01/01/2002 tarihine kadar süre tanınmıştır. BDDK mazeretini geçerli gördüğü bankalar için, bu süreyi altı ayı geçmemek üzere bir kez uzatmaya yetkili kılınmıştır.

"Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" 48 madde ve 4 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda genel hükümler ele alınmış, ikinci kısımda iç denetim sistemi açıklanmış, üçüncü kısımda risk yönetim sistemi üzerinde durulmuş, dördüncü kısımda ise iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin banka tarafından değerlendirilmesi, bildirim yükümlülüğü ve yetki devri gibi hususlar düzenlenmiştir. Yönetmeliğin yayımlanma amacı 1. madde de yer alan "bu yönetmelik, bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır" ifadesiyle yer almıştır. Yine 3. maddeye göre bankalara, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, genel hatları yönetmeliğin diğer maddelerinde belirtilen hükümlere uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorunluluğu getirilmiştir. BDDK, yerinden denetimi de içerecek şekilde, bankaların iç denetim ve risk yönetim sistemlerini inceleyip değerlendirecektir. (Madde: 44) Yine aynı maddeye göre BDDK, bankaların taşıdığı riskler açısından yeterli ve etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin

bulunmadığını belirlerse, Bankalar Kanunu'nun 14. maddesi hükümlerine istinaden, bankanın faaliyetlerinin kısıtlanması da dahil, gerekli tedbirleri almaya yetkili kılınmıştır (Yurtsever, 2003: 2).

Sadece bankalar açısından değil, ülke açısından da önemli kararların alınacağı Kurul'a Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu ile Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası'nın banka gözetim ve denetim yetkileri devredilmektedir. Bu yetkiler politik idarenin dışında bağımsız bir kurul tarafından kullanılacaktır. Kanun ile kuruma verilen görevlerin gerektirdiği asli ve sürekli görev ve hizmetler bankalar yeminli murakıpları ve yardımcılarını eliyle yürütülecektir. Her türlü bankacılık işlemlerinin denetimi, bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları ve borçları arasındaki ilgi ve dengelerin tahlili, mali bünyeyi etkileyen tüm unsurların tespiti kurum adına doğrudan bankalar yeminli murakıpları ve yardımcılarını tarafından yapılacaktır. Bu sayede bankaların gözetiminin hem yerinde hem de uzaktan denetim yoluyla yapılması sağlanmakta ve Basel kriterlerine uyulmuş olmaktadır.

01.11.2005 tarihli Mükerrer Resmi Gazete'de yeni Bankacılık kanunu yayınlanmıştır. Yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanununun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile karşılaştırılması halinde ilk göze çarpan husus, 5411 sayılı Kanunun, kanun yapma tekniğine uygun olarak hazırlanmış olmasıdır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu, TBMM'de yasalaşma sürecini hızlandırmak amacıyla 27 madde olarak düzenlenmiş iken, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yirmiüç geçici madde olmak üzere toplam 194 maddeden oluşmaktadır. 5411 sayılı Kanun, 4389 sayılı Kanunda yer alan maddelerin bir çoğunu aynen benimsemekle birlikte, 4389 sayılı Kanunda yer almayan çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler de getirmiş bulunmaktadır (Finansal holding şirketi, destek hizmeti kuruluşu, denetim komitesi, değerlendirme kuruluşları gibi).

5411 sayılı Kanunda "sistemik riske karşı alınacak önlemler" başlıklı 72 nci maddede, finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek ölçüde olumsuz bir gelişmenin ortaya çıkması ve bu durumun Kurumun koordinasyonunda, Fon, Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankasıyla müştereken tespiti halinde, alınacak olağanüstü tedbirleri belirlemeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğuna ilişkin yeni bir düzenleme getirilmektedir.

4389 sayılı Kanundan oldukça farklı olarak, bankalarda yapılacak yerinde denetimin, Kurumun meslek personelini oluşturan bankalar yeminli murakıp ve yardımcılar yanında, bankacılık uzman ve yardımcılar, bilişim uzmanı ve yardımcılar, hukuk uzmanı ve yardımcılarının da görev alacağı bir denetim ekibi tarafından yerine getirileceği öngörülmektedir. Geçici madde 1’de, 4389 sayılı Kanunda olduğu gibi, bu kanuna göre çıkarılacak yönetmelik, tebliğ ve kararlar yürürlüğe girinceye kadar, kaldırılan hükümlere dayanılarak çıkarılan düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı öngörülmektedir. Yine de aynı maddede, bu kanunda öngörülen düzenlemelerin bir yıl içinde yürürlüğe konulacağı hükme bağlanmıştır.

Basel kriterlerinin en önemli prensiplerinden birisi, bankanın mali bünyesinde zayıflamalar olması durumunda gözetim otoritesine yasal önlemler alma yetkisi veren 22. prensiptir. Düzenlemelere aykırı uygulamalar olması ve mali bünyede zayıflamalar olması durumunda BDDK’ya yasal önlemler alma yetkisi verilmektedir. Denetlemeler sonucu alınacak tedbirlerle ilgili olarak daha ayrıntılı düzenlemelere gidilmekte, eski kanunla bakana verilmiş olan yetkiler BDDK’ya devredilmektedir. Yeni Kanun’un 14. maddesinde alınacak tedbirler açıklanmakta ve BDDK’ya geniş yetkiler verilmektedir. Kurum, bir bankanın;

- Likidite sorunlarını çözmesi için alınması istenen tedbirleri kısmen ya da tamamen almadığını, bu tedbirlerin kısmen veya tamamen alınmış olmasına rağmen mali bünyesinin bu tedbirler alınsa dahi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olduğunu,
- Yükümlülüklerini vadesinde yerine getiremediğini,
- Bu madde hükümlerinin uygulamasında Kurulca belirlenecek değerlendirme esasları çerçevesinde yükümlülüklerinin toplam değerinin varlıklarının toplam değerini aştığını,
- Faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiğini,

tespit ettiği takdirde, en az beş üyenin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na

devretmeye veya bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme iznini kaldırmaya yetkili bulunmaktadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, bankalardaki tasarruf mevduatının sigorta ettirildiği kamu tüzel kişiliğine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesini, yeniden yapılandırılmasını ve üçüncü kişilere devrini sağlamaktır.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'na göre Kurum (BDDK), bankanın borçlarını (mevduatı) ödeyemediğini, taahhütlerini yerine getiremediğini (akreditif, teminat mektubu, harici garanti vs), bankanın özkaynaklarının riskli varlıklarını karşılamakta yetersiz kaldığını ya da bu durumun gerçekleşmek üzere olduğunu tespit ederse, bankalardan likiditelerinin güçlendirilmesi amacıyla uygun göreceği her türlü tedbiri almasını isteyebilmektedir. Bu talepler, yeni gayrimenkul almamaları, iştirak ve gayrimenkullerini satmaları, sermayelerini artırmaları, kar dağıtmamaları, temettü veya ikramiye ödememeleri, zarar ettiği konulardaki faaliyetlerini durdurmaları ve verimi düşük varlıklarını elden çıkarmaları şeklinde olabilmektedir. Ancak, bu tedbirlerin alınmasının dahi bankanın mali yapısını güçlendirmeyeceği durumlarda, kurum el koyma kararını doğrudan verebilmektedir (Eşsiz ve Yamakoğlu, 1999: 7).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Kurulun siyasi bağımsızlığa ve işlevsel bağımsızlığa sahip olması, üyelerin bankacılık işinin özünü kavrama niteliğine sahip olmaları ve bu nedenle özel sektör-kamu sektörü bileşiminin özel sektör ağırlıklı olması, kamu sektöründen gelecek üyelerin bankacılık sektöründeki denetim olgusunu bir mevzuat denetiminden çok sektörün sağlamlığını gözetim ve denetim olarak görmeleri ve konuya dünya bankacılık sektöründeki gözetim ve denetim konularındaki gelişmeler çerçevesinde bakmaları gerekmektedir (İlkorur, 2000: 8).

5.6. Özet

Küreselleşme neticesinde uluslararası rekabet çok artmıştır. Bankacılık sektörü gelişen teknoloji, deregülasyon ve uluslararası rekabet ile çok çeşitli ürün ve hizmet sunan bir sektör haline gelmiştir. Dolayısıyla sektördeki riskler çok çeşitlenmiş ve karmaşık bir hale gelmiştir. Bu risklerin yönetiminin ve sektörün gözetim ve denetiminin verimli ve etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir (Beşinci, 2005: 1). Bu nedenle BIS'in 1988

yılında yayınladığı sermaye yeterliliğinin ölçülmesi hakkındaki tebliğ, bu konuda bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Kilometre taşı niteliğindeki bu tebliğin revizyonu, 1993 ve 1996 yıllarında yine BIS tarafından ve sektördeki gelişmeler göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir. Böylece hem piyasa riskinin de ölçülerek sermaye yeterliliğine katılmasına hem de bankaların kendi risk ölçüm metodolojilerini geliştirip uygulayabilmelerine olanak sağlamıştır. Ancak, teknolojide ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması neticesinde ilk tebliğ, yayınlanmasının üzerinden 10 yıl geçtikten sonra yetersiz kalmaya başlamış, yeni bir yapıya ve yeni bir yaklaşıma gereksinim doğmuştur. Bu nedenle, BIS, merkez bankaları, bankalar ve akademisyenler 1999 yılından itibaren yeni düzenlemeleri oluşturmak için sürekli çalışmış ve birbirleriyle görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Özellikle Avrupa ile dolayısıyla da dünya ile entegre olmaya çalışan Türkiye'yi ve Türk Bankacılığını yakından ilgilendiren bu düzenlemeler 2004 ortasında son halini almıştır. Yeni düzenlemenin 2006 sonunda G-10 ve AB'de 2007 itibariyle de gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlaması beklenmektedir.

Basel II'nin yürürlüğe girmesi, önemli değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, standart yöntemin kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı yerine Dışsal Derecelendirme kullanılmaya başlanacağı için, bazı ülkelere ve ülkelerdeki bankalara verilecek kredilerin risk ağırlıkları ve dolayısıyla da bu ülkelere verilecek krediler için ayrılması gereken sermayede önemli değişiklikler olacaktır. Bu değişikliğin en olumsuz şeklini yaşacak ülkelere biri Türkiye'dir. Basel II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye'den olan alacakların risk ağırlığı %0'dan %100'e ve Türk bankalarından olan alacakların risk ağırlığı %20'den %100'e çıkacağı için Basel II'yi uygulamasa bile, Türkiye'nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır. Ayrıca, Basel II'nin yürürlüğe girmesinden sonra kamu kağıtlarının artık bir risk ağırlığı olacaktır. Şu anki ülke derecesine göre Türkiye'nin risk ağırlığı %100'e çıkacaktır.

Basel II ile birlikte gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıçta, uzunca bir süre, kredi riski için standart yöntemi kullanırken, G-10 ve AB'deki bankalar kredi ve operasyonel riskler için içsel yöntemlerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak

gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatacaktır.

6. BÖLÜM

BİR TİCARİ BANKANIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİM SİSTEMİ UYGULAMALARININ ANALİTİK VE KRİTİK BİR YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ

6.1. Giriş

Türkiye’de son yıllarda yaşanan banka olayları, insanların bankacılık sektörüne zaman zaman güvensizlik içinde bakmalarına neden olmuştur. Bu nedenle, ekonomik yaşamın vazgeçilmez unsurları olan bankalara güvenin tekrar kazanılması, uluslar arası finansal ilişkilere daha rahat girebilmesi gibi amaçların gerçekleştirebilmesi için bankalarda sıkı bir denetim yapmak ve yaymak zorunlu hale gelmiştir.

Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren serbestleşme ve globalleşme eğilimlerinin artması ve uluslararası piyasalarda gelişmekte olan ülkelerin öneminin artmaya başlaması ile sermaye hareketleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere doğru yönünü çevirmesi bir yandan bu piyasalardaki gelişimi hızlandırırken diğer yandan risklerin boyutunu ve önemini değiştirmiştir. Özellikle 1997 yılından itibaren Asya Ülkeleri, Rusya ve Latin Amerika Ülkelerinde yaşanan tecrübeler ile birlikte mali piyasalarda risklerin azaltılması ve kontrol edilmesi yönünde yeni düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu çerçevede en kapsamlı çalışma Uluslararası Düzenlemeler Bankası (BIS)’nın sermaye yeterlilik düzenlemesini piyasa riskini de hesaplamalara alacak şekilde revize etmesidir. Birçok ülke tarafından bu yeni yaklaşım benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır.

Uluslararası alandaki bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de iç denetim ve risk yönetim yaklaşımının ve uygulamalarının değişmesi zorunlu hale gelmiştir. 1999 yılında başlatılan mali reformlarda bağımsız banka gözetim ve denetim sisteminin oluşturulması, banka bilançolarında şeffaflığın arttırılması ve bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetimi yapısının da uluslararası uygulamalar dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bağlamda bu çalışma ile bankalarda iç denetim ve risk yönetimi alanında gerek ülkemizde gerekse de uluslararası platformlarda yapılan yeni düzenlemeler ve bu düzenlemelerin Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bir bankada nasıl uygulandığı hakkında incelemeye dayalı bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

6.2. Araştırmanın Metodolojisi

Yapılan her araştırmada ortaya konulan sonuç kadar araştırmanın yapılmasında izlenen yöntem de önemlidir. Bu nedenle, araştırmanın etkin ve başarılı bir biçimde sonuçlandırılabilmesi için, araştırmacının kullanacağı yöntem hakkında etraflı bir bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Araştırma, iş hayatı ve akademik aktiviteler için büyük bir önem taşımaktadır. Yapılan araştırmanın başarıya ulaşabilmesi, seçilen araştırma yönteminin yapılan araştırma için uygun bir yöntem olup olmamasına bağlıdır. Başka bir anlatımla, yapılan araştırma için en uygun araştırma yönteminin seçilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yapılan araştırma kadar, araştırma için seçilen yöntem de önemlidir. Bu nedenle, araştırmacının alternatif araştırma yöntemlerini en iyi şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Bu durumda, araştırmacı alternatif araştırma yöntemlerini karşılıklı olarak değerlendirecek ve yapılacak olan araştırma için en uygun yöntemi seçecektir. Araştırmacı en uygun araştırma yöntemini seçtikten sonra, kullanılacak olan araştırma yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmalıdır.

6.2.1. Araştırma Yöntemleri

Araştırma yöntemi türlerini beş başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar (Yin, 1992: 4-9; Spicer, 1994: 10);

- Laboratuvar ve saha deneyleri,
- Anketler,
- Arşiv bilgilerinin istatistiksel analizi,
- Tarihi analizler,
- Olay çalışması (case study),

olarak sıralamak mümkündür. Deneyler nasıl ve niçin sorularının sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerindeki kontrolünün olduğu ve güncel olayların araştırıldığı araştırma yöntemidir. Anketler, kim, ne, ne derede ve ne kadar sorularının sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün olmadığı ve güncel olayların araştırıldığı araştırma yöntemidir. Arşiv bilgilerinin analizi, kim, ne, nerede ve ne kadar sorularının sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün olmadığı ve güncel ve tarihi olayların araştırıldığı araştırma yöntemidir. Tarihi araştırmalar, nasıl ve niçin sorularının sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün olmadığı ve tarihi olayların araştırıldığı araştırma yöntemidir. Olay çalışmaları ise, nasıl ve niçin sorularının sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün olmadığı ve güncel olayların araştırıldığı araştırma yöntemidir (Yin, 1994:4-9; Macpherson, 2000: 52).

6.2.2. Olay Çalışması Yönteminin Araştırma Yöntemleri İçerisindeki Yeri

İnceleme yöntemi (olay çalışması), yönetim muhasebesi araştırmalarında sıklıkla kullanılan bir araştırma yöntemi olup, politik bilimler, antropoloji, karşılaştırmalı sosyoloji ve eğitim gibi bir çok sosyal bilim alanında kullanılmaktadır (Verschuren, 2003: 121; Scapens, 1990: 259). Olay çalışmaları, uygulamada yönetim muhasebesinin, hem kullanılan teknik, prosedür ve sistemler bakımından hem de bunların kullanıldığı yerler bakımından yapısını anlama imkanı sağlamaktadır (Scapnes, 1990: 264).

Olay çalışmaları maliyet ve yönetim muhasebesi araştırmalarında saha esaslı çalışmalarının bir türü olup, “özel bir durumun sistematik bir araştırması” olarak tanımlanmaktadır (Nisbet ve Watt, 1982: 6). Olay çalışması türleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Scapens, 1990: 265; Yin, 1994: 15):

- a) *Tanımlayıcı (descriptive) olay çalışmaları*; uygulamada kullanılan muhasebe sistem, teknik ve prosedürlerini tanımlayan olay çalışmalarıdır. Bu olay çalışmalarının araştırma amacı muhasebe uygulamalarının tanımını sunmaktır.
- b) *Örnek gösterici (illustrative) olay çalışmaları*; belirli firmalar tarafından geliştirilen yeni uygulamaları örnek göstermeye çalışan olay çalışmalarıdır. Bu olay çalışmaları uygulamada neler başarıldığını örnek göstermeyi sağlayan olay çalışmalarıdır.

- c) *Deneyisel (Experimental) olay çalışmaları*; muhasebe araştırmaları genellikle muhasebe uygulamalarına faydalı olacak muhasebe prosedür ve teknikleri geliştirmektedir. Ancak bazen araştırmacıların önerilerini uygulamak güç olabilmektedir. Deneyisel olay çalışmaları yeni önerilerin uygulama güçlüklerini araştırmak ve elde edilen faydaları değerlendirmek için kullanılabilir.
- d) *Keşifsel (exploratory) olay çalışmaları*; bu olay çalışmaları belirli bir muhasebe uygulamaları için nedenleri belirlemek üzere kullanılabilir. Bu olay çalışmaları, araştırmacının muhasebe uygulama nedenleri ile ilgili hipotezler oluşturmasını sağlar.
- e) *Açıklayıcı (explanatory) olay çalışmaları*; bu olay çalışmaları muhasebe uygulamaları için nedenleri açıklamaya çalışmaktadır. Araştırmanın odak noktası özel, belirli bir olaydır. Teori, genelleme yapmaktan ziyade özeli anlamak ve açıklamak için kullanılmaktadır.

Bu farklı türdeki olay çalışmaları arasındaki fark net olamayabilmektedir. Örneğin hangi uygulamanın yeni gelişme olarak nitelendirileceği ve dolayısıyla örnek gösterici olay çalışması konusu olacağı ile hangilerinin mevcut prosedür olarak dikkate alınması gerektiği ve dolayısıyla tanımlayıcı olay çalışması konusu olacağı net değildir (Scapens, 1990: 265).

6.2.3. Araştırmada Olay Çalışması Yönteminin Seçilmesinin Nedeni

Bu çalışmada izlenen yöntem “olay çalışması (case study)” yöntemidir. Olay çalışması özel bir durumun sistematik olarak araştırılmasıdır. Bu durum, bir olay, bir insan veya grup, kurum veya bir organizasyon olabilir. Olay çalışması yöntemi özellikle son yıllarda muhasebe ve finansman, yönetim ve organizasyon çalışmaları, siyasal bilimler, kamu yönetimi araştırmalarında ve sosyal bilimlerde tez çalışması olarak etkin bir biçimde kullanılmaktadır.

İnceleme yöntemi olarak olay çalışmasının nedeni, bu şekilde elde edilecek verilerin diğer yöntemlere oranla daha derin ve detaylı bilgiler sağlamasıdır. Bu inceleme ile ticari bir bankanın iç denetim ve risk yönetim sisteminin işleyişi hakkında derinlemesine bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede olay çalışması türlerinden

olan “örnek gösterici (illustrative) olay çalışması” yöntemi uygulanmıştır. Bu tür çalışmalar, yeni uygulamaları geliştiren ve bu konuda başarı sağlamış işletmeler üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılmaktadır.

6.2.4. Verilerin Toplanması ve Değerlemede İzlenen Yol

Veri toplama tekniği olarak, öncelikle konuyla ilgili teorik bilgilerin edinilebilmesi için belge tarama tekniği kullanılmıştır. Bunun için kütüphanelerden, ilgili meslek kuruluşlarından ve internet üzerinden tarama yapılarak gerekli kitap ve makaleler temin edilmiştir. Bunun yanında incelemenin yapıldığı bankada konu ile ilgili uzman kişilerle görüşmeler yapılmış ve bankanın kayıtlı bir takım verilerinden yararlanılmıştır.

6.3. ABC Bank A.Ş. Hakkında genel bilgi

ABC Bank A.Ş., Türkiye’de faaliyet gösteren gerçek bir banka olup, bu tez çalışmasında ismi gizlenmiştir. Örnek olay çalışması için bu bankanın bir takım yazılı ve uygulama dökümanlarının yanı sıra bankada görevli, alanında uzman kişilerin görüşlerinden de yararlanılmıştır.

ABC Bank A.Ş., ülkemizin önde gelen özel sektör finansal gruplarından. Kuruluşunun ilk yıllarında ağırlıklı olarak kurumsal bankacılık ve yatırım bankacılığı konularında faaliyet gösteren banka 1995 yılında bireysel bankacılık hizmetleri de vermeye başlamış ve bu alanda önemli bir pazar payına ulaşmıştır.

ABC Bank A.Ş. yurtiçinde 260 şube ile ve 3742 toplam personelle çalışmalarını sürdürmektedir. Yurtdışı bankalarda ise yaklaşık 976 kişi çalışmaktadır. ABC Bank A.Ş. hisse senetleri 1990 yılından itibaren İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda, 1998 yılının Haziran ayından itibaren Londra Borsası’nda işlem görmektedir.

ABC Bank A.Ş., Yönetim Kurulu, Yönetim Kurulu’na bağlı Risk Yönetimi (Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Risk), Teftiş Kurulu ve İç Kontrol ile Genel Müdür ve Genel Müdür’e bağlı aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır :

- Dış İlişkiler
- İnsan Kaynakları
- Bireysel Bankacılık
- ABC İşletme Bankacılığı
- Bilgi Teknolojileri
- Operasyon
- Mali Kontrol ve Planlama
- Kurumsal Bankacılık
- Hazine
- Krediler
- Hukuk Müşavirliği
- Plastik Kartlar ve Alternatif Dağıtım Kanalları

Bankada müşteri odaklı bir yönetim modeli benimsenmiş olup müşteri beklenti ve önerileri çeşitli kanallardan tespit edilmeye çalışılmakta, bunlarla ilgili sürekli gelişime yönelik çalışmalar sistematik bir şekilde yapılmaktadır.

Bankada uygulanan sistem, teknoloji açısından Bilgi Teknolojileri Bölümü ve iş süreçleri açısından ilgili birimlerce sürekli gözden geçirilir. Gerekli kontrol noktaları oluşturulur. Bunun dışında uygulamaların Türkiye Cumhuriyeti hukuk mevzuatına uygun olması açısından Teftiş Kurulu tarafından planlı bir şekilde denetlenir. BDDK Yönetmeliği çerçevesinde oluşturulan Risk Yönetimi Grubu'nca, İç Kontrol Merkezi vasıtasıyla çeşitli kontroller ve yasal bildirimler gerçekleştirilir. Mali Kontrol ve Planlama Bölümü ve Hukuk Müşavirliği bu konularda destek olur. Tüm işlemler proses hatasızlığı açısından iç tetkikçilerce gözden geçirilir.

Yönetim, kalite hedeflerini ve gerçekleşme durumlarını, denetim sonuçlarını, düzeltici faaliyetleri ve müşteri şikayetlerini yılda 4 kez yaptığı Yönetimin Gözden Geçirme Toplantıları ile gözden geçirir. Bu toplantılara ilgili Genel Müdür Yardımcıları, Bölüm Başkanları, Grup Başkanları, Yönetim Temsilcisi ve ilgili bölümün yöneticileri katılır. Toplantı gündemi ve tarihi Kalite ve Değişim Yönetimi'nce belirlenir ve katılımcılara duyurulur. Toplantı tutanakları yine Kalite ve Değişim Yönetimi'nce tutulur.

Kalite sisteminin etkin işlemesine yönelik olarak gerekirse ayrıca kalite toplantıları düzenlenip, güncel kalite sistemine yönelik konular görüşülür. Toplantı yapıldığında toplantı tutanakları yine aynı birimce tutulur. Bunun dışında yine bankanın etkin çalışmasına yönelik çeşitli komiteler planlı toplantılar yaparlar. Bunlar:

- **Aktif / Pasif Komitesi (ALCO):** Genel Müdür'ün başkanlık ettiği komite Kurumsal Pazarlama, Perakende Pazarlama, Hazine, Kurumsal Krediler, Dış İlişkiler ve Mali Kontrol ve Planlama bölümlerini temsil eden Genel Müdür Yardımcıları veya temsilcilerinin katılımı ile her pazartesi toplanır. Bankanın aktif ve pasif yapısını izleyerek stratejilerin belirlenmesini sağlar. Bankanın yatırım ve borçlanma politikaları, üstlenilen faiz, kur ve vade risklerinin belirlenmesi, likitide politikaları komitede konuşularak karara bağlanır. Bu konularda karar alınırken Türkiye'de ve dünyadaki ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkileri de değerlendirilir.
- **FI Komitesi:** Yönetim Kurulu Başkanı, Murahhas Üye, Genel Müdür'den herhangi ikisi ve Dış İlişkilerden Sorumlu Genel Müdür Yardımcısının katılımıyla ayda bir, iş gerektirdiğinde daha sıklıkla toplanır. ABC Bank A.Ş ve yurtdışında yerleşik iştirak bankalarının kredi önerilerini değerlendirir, yabancı ve Türk bankalara ve finans kurumlarına verilecek limitleri tespit eder. Dış İlişkiler Bölümünün haftalık olarak hazırladığı alınan risklerin konsolidasyon raporunu değerlendirir.
- **İnsan Kaynakları Komitesi:** Banka Yönetim Kurulu Başkanı, Yönetim Kurulu Üyeleri ve İnsan Kaynaklarından sorumlu Genel Müdür Yardımcısı komitenin tabii üyesidir. Komite en az 2 kişi ile her ayın ilk cuma günü saat 10:00'da toplanır. Ayın ilk Cuma günü tatile rastlaması halinde toplantı bir hafta sonra aynı gün gerçekleştirilir. İnsan Kaynaklarından sorumlu Genel Müdür Yardımcısının gündeme getirdiği veya diğer üyelerin görüşülmesini istediği insan kaynaklarını ilgilendiren konular komitede değerlendirilir. Görüşülecek konu veya konularla ilgili Genel Müdür Yardımcıları, Bölüm Başkanları veya Grup Başkanları da toplantıya çağrılabilirler ve oy kullanırlar. Kararlar oy çokluğu ile alınır.
- **Disiplin Kurulu:** 5 asil ve 5 yedek üyeden oluşur. Disiplin Kurulu üyeleri; Teftiş Kurulu Başkanı, Hukuk Müşaviri, İnsan Kaynaklarından sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Operasyondan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, eylem

veya personelin kendi sorumluluk alanı içinde bulunduğu ilgili Genel Müdür Yardımcısıdır. Banka personelinin amirlerinin talimatlarına, genel bankacılık davranış ve teamüllerine ve yasalara aykırı davranışları hakkındaki şikayetlerin değerlendirilmesi ve gerektiğinde ilgili davranış karşılığında hangi cezaların uygulanacağını tespit etmek için başkanın çağrısı üzerine en az 4 üye ile toplanır.

- **Kredi Komitesi:** Her salı ve perşembe olmak üzere haftada 2 kez toplanır. Resmi kredi komitesi üyeleri (Yönetim Kurulu Başkanı, Murahhas Üye, Genel Müdür) ve Kurumsal Kredilerden sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Kurumsal Pazarlamadan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Kurumsal Krediler Grup Başkanı toplantıya katılır. Genel Müdürlük yetkisi üzerinde kredi tekliflerini değerlendirir ve yetkileri içindekileri sonuçlandırır.
- **Kurumsal Krediler Hukuk Komitesi:** Haftada bir kez toplanır. Komite üyeleri Yönetim Kurulu Başkanı, Murahhas Üye, Genel Müdür, Kurumsal Kredilerden sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Hukuktan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Kurumsal Krediler Bölüm Başkanı, Hukuk Müşavir Yardımcısı ve Sorumlu Krediler Müdürü'dür. Sorunlu hale gelmiş 100 milyar TL'nin üzerinde riski bulunan kurumsal nitelikli kredilerden kaynaklanan bankanın alacaklarının tasfiyesini teminen idari veya yasal olarak yapılması gereken işlemler hakkında kararlar alır.
- **Satınalma Komitesi:** Genel Müdür, Operasyondan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı ve İç Hizmetler Grup Başkanından oluşur. Bu üç daimi üyenin yanısıra satın alınacak mal veya hizmetin niteliğine göre ilgili Genel Müdür Yardımcısı, Bölüm veya Grup Başkanları da komite toplantılarına üye olarak katılırlar.

6.4. ABC Bank A.Ş İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemine Analitik Yaklaşım

ABC Bank A.Ş'de İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi, etkin bir gözetim ve denetim yapısı içerisinde, mali sistemde istikrar ve güvenin devam ettirilmesi, mali piyasalarda şeffaflığın artırılması, uygun maliyet ve yüksek kalitede finansal hizmet sunan etkin ve rekabete açık bir bankacılığın temin edilmesi amacıyla kurulmuştur. Sistem, bu kapsamda, ilgili BDDK Yönetmeliği gereğince belirlenen standart ve koşullara uyularak

sistemin başarıya kavuşması için gereken tüm gözetim ve denetimleri gerçekleştirmekten sorumlu olacaktır.

İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi'nin hedeflerine ulaşabilmesi için; Risk Yönetimi Sistemi, Teftiş Sistemi ve İç Kontrol Sistemi yardımlaşma ve koordinasyon içinde çalışmaktadır. Bu organizasyonların her biri, incelemeleri ve gözlemleri neticesinde ulaştıkları tüm bilgi ve bulguları, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin daha etkin çalışabilmesi amacı ile birbirleri ile en kısa sürede paylaşmaktadırlar. Buna ilaveten; bu organizasyonlar, Banka'nın diğer işlevsel birimleri ve "Banka Üst Düzey Yönetimi" ile, karşılaşılan sorunların çözümü ve şartların iyileştirilmesi için sürekli iletişim içerisinde olmaktadır.

Banka gerek İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi içindeki personelin, gerekse işlevsel birimlerdeki personelin, risk yönetimi açısından bilgilendirilmesi ve eksik yönlerinin tamamlanması amacı ile eğitimine önem ve öncelik vermektedir. Banka genelinde, risklerin daha etkin olarak kontrol altına alınabilmesini teminen, hem yatay, hem de dikey çift yönlü bir raporlama sistemi kurulmuştur.

Banka Üst Düzey Yönetimi; Banka'da iç kontrol işlevini yürütecek organlarla eşgüdümlü olarak;

- Yönetim Kurulu'nca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin kontrolünden;
- Banka'nın taşıdığı, risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araç ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden;
- Yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin izlenmesinden Yönetim Kurulu'na karşı sorumlu olmaktadır.

Banka'nın çalışmakta olan tüm personel ve üst düzey yönetim, İç Kontrol Sistemi'nin, Risk Yönetimi Sistemi'nin ve Teftiş Sistemi'nin çalışmalarına katkıda bulunmak üzere

her türlü desteği vermekle yükümlüdür. Bu organizasyonlara dahil kişiler, sorumluluk alanları içindeki işlevsel birimlerden her türlü bilgiyi talep edebilirler.

Banka'daki İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi, doğrudan Yönetim Kurulu'na bağlı ve diğer tüm işlevsel birimlerden bağımsız çalışmaktadır.

Yönetim Kurulu, BDDK Yönetmeliği çerçevesinde, üyelerinden birini "İç Denetim İşlevinden Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi" olarak seçer. İlgili Yönetim Kurulu Üyesi, aynı zamanda Üst Düzey Risk Yönetimi Komitesi Başkanlığı'nı yürütür. Bu sebeple, ilgili Yönetim Kurulu Üyesi, İç Denetim ve Risk Yönetimi Grubu'nun tüm faaliyetlerinden Yönetim Kurulu'na karşı sorumludurlar.

İlgili Yönetim Kurulu Üyesi'nin denetimi altında faaliyetlerini sürdürecektir olan "İç Kontrol Sistemi"nin, "Risk Yönetimi Sistemi"nin ve "Teftiş Sistemi"nin Banka genel organizasyon yapısı içindeki yeri ABC Bank A.Ş. Organizasyon Şeması'nda gösterilmiştir. Risk Yönetimi Sistemi, İç Kontrol Sistemi ve Teftiş Sistemi idari bakımdan birbirlerinden tamamen bağımsız olup, Yönetim Kurulu'na karşı ayrı ayrı sorumludur.

Risk Yönetimi Sistemi; Risk Yönetimi Grubu, ilgili BDDK Yönetmeliği çerçevesinde, Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek ve uygulamaya konulacak olan "Banka'nın nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısı, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliği, risklilik düzeyinin izlenmesi, kontrol altında tutulması ve gerektiğinde değiştirilmesi ile ilgili standartların", Banka genelinde uygulanmasından sorumludur. Bu kapsamda faaliyetlerini, Yönetim Kurulu tarafından onaylanan "Risk Yönetimi Sistemi Yönetmeliği" çerçevesinde sürdürür. Söz konusu yönetmelikte, Risk Yönetimi Sistemi'nin organizasyonuna, görev tanımlarına, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politika ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve incelenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi konularına açıkça yer verilir.

İç Kontrol Sistemi; İç Kontrol Grubu, Banka bünyesinde tesis edilen finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünden sorumludur.

- İstenmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini,
- İstenilmemekle birlikte meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetlerini,
- Beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler.

Faaliyetlerini, Yönetim Kurulu tarafından onaylanan “İç Kontrol Sistemi Yönetmeliği” çerçevesinde sürdürür. Söz konusu yönetmelikte, İç Kontrol Sisteminin organizasyon yapısına, bu organizasyonu oluşturan kişilerin görev tanımlarına, iç kontrol işlevinin kapsamına ve iç kontrol standartlarına açıkça yer verilir.

Teftiş Sistemi; Teftiş Sistemi'nin faaliyetleri, Banka içinde tüm maddi hususların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve Banka mali yapısını etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesinin yanı sıra, Banka bünyesinin ve faaliyetlerin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasını, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de kapsar. Teftiş Kurulu, Banka'nın kontrol gücünü elinde bulundurduğu, konsolidasyon kapsamındaki yurtiçi ve yurtdışı iştirakleri de denetler. Yurt dışı iştirakler için bu incelemeler, ilgili ülkelerin mevzuat çerçevesi ile sınırlıdır. Teftiş Sistemi faaliyetlerini Yönetim Kurulu tarafından onaylanan Teftiş Kurulu Yönetmeliğine göre sürdürür. Söz konusu yönetmelikte Teftiş Kurulu'nun yetki ve sorumlulukları, teftiş işlevinin hedefleri ve kapsamı, Teftiş Kurulu'nun Banka içindeki konumu ve kendi içindeki organizasyon yapısına açıkça yer verilir.

İç denetim sistemini oluşturan İç Kontrol Sistemi ile Teftiş Sistemi arasında, aşağıda belirtilen temel kontrol faaliyetlerine göre görev paylaşımı söz konusudur :

Teftiş Sistemi'nin Temel Kontrol Alanları: Aşağıda belirtilen temel kontrol alanları, Teftiş Sisteminin sorumluluğundadır. Bu denetimler, Teftiş Kurulu tarafından tasarlanarak dönemsel teftişler şeklinde gerçekleştirilir.

- Gözetim amacıyla BDDK tarafından bankadan talep edilen raporlamaların ve diğer bilgilerin hazırlanmasına ilişkin kontroller,
- Bankacılıkla ilgili mevzuata uygunluğun sağlanmasına ilişkin kontroller (özel ve genel karşılıklar, büyük riskler, risk grupları ile banka ortaklarına ve iştiraklerine verilen krediler, sermaye yeterliliği, TCMB tarafından tesis edilen yasal karşılık ve likidite yükümlülükleri, döviz pozisyonu, bankanın gayrimenkulleri ile varlıkları),
- Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanmasına dair kontrol ve incelemeler,
- Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemlerine ilişkin kontrol ve incelemeler,
- Acil ve beklenmedik durum planlaması faaliyetlerine ilişkin incelemeler,
- Risk Yönetimi ve İç Kontrol Sistemlerine ilişkin kontroller.

İç Kontrol Sistemi'nin Temel Kontrol Alanlar: İç kontrol sistemi, öncelikle aşağıda belirtilen temel kontrol alanları olmak üzere, bankanın günlük faaliyetlerinin kontrolünden sorumludur.

- Bankanın temel faaliyet alanlarının özel kontrol ve incelemeleri (yetkilendirme ve onay verme sisteminin kontrolü, analitik çalışma düzenine sahip kontrol sistemleri ile hesap ve kayıt düzeninin kontrolü, maddi unsurlara ilişkin kontroller, görevlerin ayrılması ve fonksiyonlara göre dağıtılmasına ilişkin kontroller),
- Kara paranın aklanmasının önlenmesine dair kontrol ve incelemeler.

Bankanın otomasyon ve bilgi işlem ortamına yönelik kontroller: Bu kontroller, banka dışında bu konuda uzman denetim şirketleri aracılığı ile yapılmaktadır.

6.4.1. ABC Bank A.Ş İç Kontrol Sistemi Prosedürü

İç Kontrol Yönetim politikası prosedüründe, ABC Bank A.Ş'nin faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini sağlamak üzere yapılacak iç kontrol faaliyetlerine ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır. Bu politikalar ile belirlenen iç kontrol

faaliyetlerine banka genelinde her seviyedeki personel tarafından uyum sağlanması temel prensiptir.

İç Kontrol Sistemi, Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş zamanlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü tanımlar.

İç Kontrol Merkezi, Bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan idare eden ve eşgüdümünü sağlayan yapılanmayı tanımlar.

İç Kontrol Elemanı, Faaliyetlere yönelik olarak sürekli izleme, inceleme ve kontrol yapmak üzere banka yönetimi tarafından yetkilendirilmiş, müfettişler dışındaki banka personelini ifade eder.

İç Kontrol Sistemi Prosedürü, Banka'nın, iç kontrol sürecinde banka bünyesinde tesis edilen finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümü ile iç kontrol sürecinde yer alan tüm personeli kapsar. Bu kapsamda yer alan iç kontrol faaliyetleri aşağıdakileri içermektedir:

- İstenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetleri,
- İstenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetleri,
- Beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetleri.

İç kontrol faaliyetleri aşağıdaki personel tarafından yürütülür:

- Yönetim kurulu,
- İç kontrol elemanları,
- İcracı birimlerden seçilmiş personel,

- İcraacı birim personeli.

6.4.1.1. İç Kontrol Sistemi Temel İlkeleri

ABC Bank A.Ş.'de iç kontrol yönetimi temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

İç Kontrol Stratejisi; ABC Bank A.Ş için iç kontrol stratejisi, bu dokümanda tanımlanmış olan temel işlevsel faaliyetlerin icraacı birim personeli ile birlikte yerinde ve uzaktan izleme yöntemiyle, gün boyu, sürekli bir faaliyet olarak denetlenmesi esasına dayanır. Banka faaliyetlerinde işlem gerçekleşirken kontrol yapılması, böylelikle, işlemlerin yasal mevzuata, banka strateji ve politikalarına uygun gerçekleşmesinin sağlanması iç kontrol sürecinin temel hedefidir. Bu amaçla, bankada kontrol kültürünün her seviyedeki personeli kapsayacak biçimde yaygınlaşması temel stratejiyi oluşturmaktadır. İç kontrol faaliyetleri banka için risklilik arz eden ve 8 Şubat 2001 tarihinde 24312 sayılı Resmi gazetede yayımlanmış “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemlerine İlişkin Yönetmelik” uygun olarak düzenlenmiş yönetmenlikte tanımlanmış Temel Kontrol Alanları çerçevesinde yoğunlaşır ve risk azaltıcı tedbirlerin alınmasına temel teşkil eder. İç kontrol sisteminin stratejisi, tasarımı, işlevleri ve faaliyet esasları bu dökümanla yazılı olarak belirlenir ve yönetim kurulunca onaylanır.

Düzenleyici Kuruluşlara Karşı Sorumluluk; Her seviyedeki Banka personeli, faaliyetleri ile ilgili yürürlükteki tüm kanunları, yönetmelikleri ve mevzuatı bilmek, bu tür düzenlemeler ile, TCMB ve BDDK gibi düzenleyici kuruluşların talimatlarına uymakla yükümlüdür.

Uygun Sistemlerin Kurulması; Banka içi ve Banka dışı raporları destekleyecek, güvenilir bir IT sistemi sayesinde kontroller için gerekli her türlü bilgiye erişim sağlanır. İç Kontrollerde süreyi azaltma ve risk odaklı kontrol amacıyla bir denetim programı kullanılarak analiz ve örnekleme seçimi yapılır.

İç Kontrol Personelinin Yetkinliğinin Sağlanması; İç Kontrol elemanlarının ve icraacı birimlerde iç kontrol sürecini izlemekle görevli seçilmiş personelin taşımaları gereken nitelikler İç Kontrol Merkezi tarafından belirlenir ve iç kontrol personeli bu nitelikler bakımından değerlendirilir. İç Kontrol sürecinde yer alan Banka personelinin niteliğine

göre, kontrol açısından teknik ve idari becerilerinin geliştirilmesi amacıyla, Personel Bölümü'nün koordinasyonu ile banka içi eğitimler düzenlenmesi ve gerektiğinde bu kişilerin banka dışı eğitimlere katılması temin edilir. Banka içi eğitimler aşağıdaki düzeylerde ele alınmaktadır:

- Seçilmiş kontrol personeline kendi birimleriyle ilgili ve iç kontrol elemanlarına uzmanlık konularında Temel Kontrol Alanları ve kontrol konuları eğitimi,
- Seçilmiş kontrol personeline ve iç kontrol elemanlarına kontrol teknikleri eğitimi,
- İcracı birim personeline kontrol kültürü eğitimi.

Bu eğitimler sonucunda yetkinlik değerlendirmesi vaka çalışmaları ve yazılı teorik bilgi sınavları ile İç Kontrol Merkezi tarafından yerine getirilir.

Mesleki ve Ahlaki Standartlara Uyum; İç Kontrol sürecinde yer alan tüm Banka personeli, mesleki ve ahlaki standartlara dikkat edecek ve Bankacılık etik ilkelerine uyumlu bir şekilde Banka'nın itibarını zedeleyecek her türlü hareketten ve işlemden kaçınacaktır.

Bankacılık etik ilkeleri:

- Dürüstlük,
- Tarafsızlık,
- Güvenilirlik,
- Saydamlık,
- Toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı,
- Karaparanın aklanması ile mücadele.

Ayrıca, iç kontrol personeli Banka ve müşterilere ait bilgileri yetkili merciler dışında kimseye açıklamayacak ve gizliliğine önem verecektir. Kendilerine verilen kontrol ve inceleme sonuçlarını objektif esaslara dayanarak ve kontrol talimatlarında belirtilen ilkelere göre değerlendireceklerdir. Raporlarında hata ve eksiklikleri yansıtacak ve düzeltici önerilerde bulunarak takibini yapacaklardır. İç kontrol sürecinde yer alan Banka personelinin mesleki ve ahlaki standartlara uyumu yıllık performans

değerlendirmeleri kapsamında takip edilir. Etik ilkelere uyum performans değerlendirme kriterleri arasında yer alır.

6.4.1.2. İç Kontrol Görev ve Sorumlulukları

ABC Bank A.Ş.'de iç kontrol birimi görev ve sorumlulukları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

a) Yönetim Kurulu; Yönetim kurulu'nun iç kontrol sürecine yönelik sorumlulukları aşağıdakileri içermektedir:

- Bankanın kontrol faaliyetlerine ilişkin önemli strateji ve politikaları oluşturarak, onaylar, uygulanmasını dönemsel olarak inceler. İç Kontrol politikalarını stratejik gelişmelere paralel olarak yılda en az bir kez gözden geçirir, gerekirse revize eder.
- İç Kontrol Merkezi'nin çalışma usul ve esaslarını belirler.
- Bankanın amaç ve hedefleri doğrultusunda gelişmeleri, bütçe ve performans hedeflerine uygunluğu gözler ve ortaya çıkan aksaklıklar için uyarı yapmak suretiyle iç kontrol sürecine işlerlik kazandırır. Bu gözden geçirme aylık bazda yerine getirilir.
- Bankanın genel yönetim yapısında yer verdiği, iç kontrol işlevine ilişkin personelin temini, kalitesinin sağlanması yönünde gerekli tedbirleri alır.
- Banka üst düzey yönetiminin, teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun ve bankanın bağımsız dış denetçilerinin iç denetim sistemi ve iç kontrol sürecine ilişkin değerlendirmelerini düzenli olarak inceler ve bağımsız denetimin iç denetimin güçlendirilmesine yönelik önerilerinin dikkate alınıp alınmadığını ve taleplerine uyulup uyulmadığını kontrol eder.
- İcra birimlerde iç kontrol sürecini izlemekten sorumlu personeli belirler.
- İç kontrol faaliyetlerini yürüten personelin nitelik ve bağımsızlığını değerlendirir.

b) Teftiş Kurulu; Teftiş kurulunun iç kontrol sürecine ilişkin sorumlulukları aşağıdakileri içermektedir:

- İç Kontrol sürecinin etkinliğini ve bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığının izler.
- İç kontrol sürecinin etkinlik değerlendirmesini 6 aylık dönemlerde yapar ve değerlendirme raporlarını yönetim kuruluna sunar.

c) Üst Düzey Yönetim; Üst düzey yönetimi, iç kontrol işlevini ifa edecek organlarla birlikte yönetim kuruluna karşı sorumludur. Üst düzey yönetimin iç kontrol kapsamındaki sorumlulukları aşağıdakileri kapsamaktadır:

- Yönetim kurulunca onaylanan strateji ve politikalara uygun olarak iç kontrol sürecini yürütür, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin kontrol edilmesini sağlar.
- Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesini sağlar.
- Yetki ve sorumlulukları açıkça düzenler ve görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesini izler.
- Kontrol sonuçlarına göre yapılması gereken düzeltmelerin yerine getirilmesini sağlar.

d) İç Kontrol Merkezi; Yönetim kurulunun belirlediği iç kontrol stratejisi ve onayladığı iç kontrol sistemi prosedürü doğrultusunda banka genelinde iç kontrol faaliyetlerini koordine eder.

Banka için belirlediği iç kontrol planı çerçevesinde uzaktan ve/veya yerinde temel kontrol alanlarına ilişkin iç kontrol faaliyetlerini yerine getirir. Kontrol sonuçlarını banka risk komitesine raporlar. İcracı birimlerde iç kontrol sürecini izlemekten sorumlu yönetim kurulunca seçilmiş personelin hazırladığı, kontrol sürecinin işleyişi, muhtelif

işlemler üzerindeki kontrol mekanizmalarının kalitesi ve etkinliği hususlarını içeren kendi görev alanı dahilinde yaptıkları kişisel değerlendirme raporlarını inceler ve düzeltici tedbirlerin alınması için yönetim kuruluna bilgi verir.

İç Kontrol Merkezi, iç denetim faaliyetlerini, iç denetime ilişkin yürürlükteki mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütür. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş olduğu hallerde, uluslararası düzeyde kabul gören “İç Denetçiler Enstitüsü”nün (IAA) “İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları” (The Institute of Internal Auditors’ Standards for the Professional Practice of Internal Auditing) dikkate alınır.

e) İcracı Birimde İç Kontrolü İfa Eden Personel; Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında, tüm personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, meslek ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ile görevleri dolayısıyla karşılaştıkları banka politikalarına ve ilgili prosedürlerde belirlenmiş iç kontrol konularına aykırı veya yasal olmayan faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları gerekmektedir.

f) İcracı Birimden Seçilmiş Personel; Tüm personelin iç kontrol sorumluluğuna ek olarak yönetim kurulu tarafından icracı birimde kendisine iç kontrol sürecini izleme sorumluluğu verilen personeli belirlenir. Seçilmiş personelin iç kontrole ilişkin sorumlulukları aşağıda belirtildiği gibidir:

- Toplam kalite yönetimi yaklaşımında bağlı bulunduğu birimdeki iş süreçlerini izler.
- İç kontrol süreçlerinin kalitesi ve etkinliği konusunda yapacağı değerlendirmeleri İç Kontrol Merkezine ve Teftiş Kuruluna raporlar.
- Değerlendirme raporlarının yönetim kurulunca incelenmesini takiben alınacak tedbirlerin uygulanmasını inceler ve iç kontrolün kalitesi ve etkinliği yükseltir.

6.4.1.3. İç Kontrol Teknikleri

Banka’da iç kontrol teknikleri iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar Örneklem Yöntemleri ve Denetim Yöntemleridir.

6.4.1.3.1. Örnekleme Yöntemleri

İç kontrollerin amacına uygun yapılmasında örnekleme yöntemleri kullanılır. Örnekleme yönteminin belirlenmesinde, toplam kontrol edilecek alanın miktarına, kalitesine ve özelliklerine bakılır. Bu özellikler değerlendirilerek yargısal, oransal ve sayısal örnekleme yöntemlerinden biri tespit edilir.

Yargısal yöntem istatistiki tekniklere dayanmayan kişisel bilgi birikimine bağlı tahmine ve değerlendirmeye yönelik örnekleme yöntemidir. İncelenen kaynak hakkında genel bir görüş verir. İç Kontrol Yöneticisi'nin bilgi birikimine bağlı olarak; organizasyonun olumsuz etkilenebildiği koşullar ile ilişkilidir. Bu bulgular, yolsuzluk, yasal olmayan faaliyetler, hatalar, yetersizlik, çıkar çatışması ve kontrol mekanizmasındaki zayıflıklarla ilgilidir.

Oransal Örnekleme Tekniği; Örnekleme miktarı tutara göre belirlenir. Büyük tutarlı işlemlerin seçilme ihtimali küçük tutarlı işlemlere oranla daha yüksektir. Genellikle kredi hacminin kalitesinin incelenmesi, tutara bağlı hataların belirlenmesi, muhasebe hesap bakiyelerinin incelenmesi, kasa ve diğer kanallar (swift, EFT) ile yapılan ödemeler, alım-satım faaliyetleri altında işlem yapan yetkililerin yaptıkları işlemlerin kontrolü, döviz alım-satımlarının kontrolü, arbitrajların kontrolü, Ticari kredilerin büyük montanlı risklerinin kontrolü, bilançoda diğer aktifler altında yer alan banka alacaklarının kontrolü amaçlı olarak oransal yöntem kullanılır

Sayısal örnekleme; Sayısal örnekleme tekniğinde örnekleme miktarı işlem adedine göre belirlenir. Tüm işlemler eşit seçilme ihtimaline sahiptir. İşlemler hakkında genel görüş elde etmeyi sağlar. Düzenlemelere uyum kontrollerinde sayısal örnekleme yöntemi kullanılır. Bireysel krediler onay prosedürüne uygunluk, mevduatların banka talimatlarına uygunluğu, muhasebe hataları, kredi kartları prosesine uygunluk sayısal örnekleme yöntemi ile belirlenir.

6.4.1.3.2. Denetim Yöntemleri

Banka'da denetim Yerinden Denetim ve Uzaktan Denetim olmak üzere iki türlü yapılmaktadır.

Yerinde Denetim; Yerinde denetim yapan iç kontrol uzmanları, kontrol planlarındaki konuların niteliğine göre oransal ve sayısal istatistiki yöntem kullanırlar. Yerinde denetimin amacı orijinal belge kontrolü yapmaktır. Seçilen örnekler için, belgelerin mevzuat ve dahili prosedürlere uygun olup olmadığı incelenir. Fiziksel olarak orijinal belge üzerinden göz ile inceleme yapılır. Uzaktan denetim ile erişilemeyen belgeler ve şüphe duyulan işlemler için ilgili birim ve şubede kontrol yapılır. Yerinde denetim aşağıdaki kontrolleri kapsamaktadır:

- Bankanın kendi varlıkları, belgeleri ve kayıtlarının kontrolü yapılır.
- Müşteriler ve diğer taraflar adına saklanan varlıkların kontrolü yapılır.
- Emanete alma ve saklama usulleri kontrolü gerçekleştirilir.

Uzaktan Denetim; Bankacılık sistemi ile ilgili birim veya şubedeki işlemlere erişim neticesinde mümkün olur. ABC Bank A.Ş'de sistem aracılığı ile her türlü belge ve bilgiye erişilebilir. Sanal ortamda ilgili belge ve bilgiler right-fax ve döküman yönetim sistemi aracılığı ile elde edilir. Kontrol konusunun türüne uygun olan istatistiki yöntem belirlenir. Örnekler denetim programı ile kontrolün niteliğine uygun olarak seçilir. Ön analiz gerekiyor ise, aynı programda analizler yapılarak kontrol noktaları belirlenir. Tespitler, elektronik ortamda ilgili birim veya şube sorgulanır. Alınan yanıtlar değerlendirilerek uygunsuzluklar rapor edilir. Uzaktan denetim aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

- Analitik çalışma düzenine sahip kontrol sistemleri ile hesap ve kayıt kontrol düzenine ilişkin kontrol mekanizmalarının kontrolü,
- Yetkilendirme ve onay verme sisteminin kontrolü,
- Görevlerin ayrılması, fonksiyonlara göre dağıtılmasına ve kara paranın aklanmasının önlenmesine dair kontroller.

6.4.1.4. Temel Kontrol Alanları

Bankada uygulanan temel kontrol alanlarını aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

a) Yetkilendirme ve onay verme sisteminin kontrolü:

- Bankaca tanımlanan riskleri içeren işlevsel faaliyetlerin ve uygulama usullerinin kontrolü,
- Faaliyetlere ve risklere ilişkin limitlerin kontrolü,
- Münferit kişilere, birimlere ve komitelere ilişkin yetki sınırlarının kontrolü,
- Münferit yükümlülüklerin, taahhütlerin, işlemlerin ve ödemelerin onaylanmasına ilişkin usullerin kontrolü.

b) Analitik çalışma düzenine sahip kontrol sistemleri ile hesap ve kayıt kontrol düzenine ilişkin kontroller:

- Tüm onaylanmış işlemlerle ilgili muamelelerin derhal ve doğru bir biçimde neticelendirilme ve kaydedilmesinin kontrolü,
- Kayıt sürecindeki hataların ve fiktif işlemlerin kontrolü,
- Gelir ve gider hesaplarının uygun bir biçimde muhasebeleştirilmesinin kontrolü,
- Çeşitli muhasebe hesaplarında, kontrol hesapları ve kayıtları, belgeler, müşteri cetvelleri ve benzeri belgeler vasıtasıyla derhal mutabakat sağlanmasının kontrolü.

c) Maddi unsurlara ilişkin kontroller:

- Bankanın kendi varlıkları, belgeleri ve kayıtlarının kontrolü,
- Müşteriler ve diğer taraflar adına saklanan varlıkların kontrolü,
- Emanete alma ve saklama usullerinin kontrolü.

d) Görevlerin ayrılması ve fonksiyonlara göre dağıtılmasına ilişkin kontroller:

- İşlemlerin başlatılması,
- Yetkilendirme ve onay verme,
- Muameleyi icra etme, ödeme yapma ve fiş kesme,
- Kayıtlara alma,
- Teyit etme,
- Emanete alma ve saklama,

- İzleme,
- Bilgi işlem sistemlerinin geliştirilmesi,
- Bilgi işlem sistemlerine ilişkin günlük operasyonlar,
- Uzun dönemli izne çıkmayan personelin kontrolü.

e) Kara paranın aklanmasının önlenmesine dair kontrol ve incelemeler:

- Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine dair Kanun ve Yönetmelik gereklerine uygun olarak yapılan kontroller.

6.4.1.5. İç Kontrol Yönetimi Çalışma Esaslar

İç Kontrol Merkezi'nin çalışma esas ve usulleri yönetim kurulu tarafından Teftiş Kurulu ve Üst Düzey Risk Komitesinin görüşü alınarak saptanır.

a) İç Kontrol Noktalarının Belirlenmesi; İç kontrol noktaları İç Kontrol Merkezi tarafından, teftiş kurulu, üst düzey yönetim ve banka risk komitesinin görüşleri alınarak belirlenir.

b) İç Kontrol İcra Edilmesi; ABC Bank A.Ş'de iç kontrol faaliyetleri iç kontrol merkezinin uzaktan ve yerinde denetimleri ve seçilmiş personelin yerinde denetimleri ile gerçekleştirilmektedir. İç kontrol merkezinin uzman personeli, uzmanlıkları kapsamındaki temel kontrol faaliyetlerinin özel kontrollerini uzaktan denetim yoluyla gerçekleştirirler. Uzaktan yapılan denetimler sonucunda daha ileri araştırma gerektiren konular ilgili şube veya birimde yerinde incelemeye alınır.

c) Kontrol Sonuçlarının Raporlanması; Kontrol faaliyetlerinin tespitleri ve inceleme ya da tetkik sonuçlarını kapsayan raporları iç kontrol uzmanları ve icracı birim personeli tarafından düzenlenir. İcra birim personeli istisnaları iç kontrol merkezine raporlar. Uzaktan kontroller için konu bazında uygunsuzlukları içeren raporlar üretilir. İlgili birim veya şube yöneticileri ile uygunsuzluklar konusunda mutabakat sağlanır. Yerinden kontroller için ilgili birim veya şubelere yönelik bulguları içeren raporlar üretilir. İlgili birim veya şube yöneticileri ile mutabık kalınır. İç kontrol elemanları ve

seçilmiş personel tarafından hazırlanan uzaktan ve yerinden yapılan kontrollere yönelik raporlar iç kontrol merkezine gönderilir. İç kontrol merkezince raporlar gözden geçirilerek bulgular önemine göre üst düzey yönetime ve üst düzey risk komitesine raporlanır. Raporlar, banka içerisinde önlemler alınması gereken önerileri de kapsar.

İç kontrol raporlarında tespit edilen uygulama aksaklıkları İç Kontrol Merkezi tarafından üst düzey yönetime ve üst düzey risk komitesine raporlanır. Önemli boyutlardaki aksaklıklar doğrudan yönetim kuruluna raporlanır. Üst düzey yönetim aksaklıkları düzeltmek üzere tedbirler alır. İç Kontrol Merkezi alınan tedbirlerin uygulanmasını takip eder. Aksaklıkların düzelmediği durumlar yönetim kuruluna ve banka risk komitesine tekrar raporlanır.

6.4.1.6. Teftiş Kurulu Genel Yapısı

Banka'da Teftiş Sistemi; Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim süreci olarak tanımlanır.

6.4.1.6.1. Teftiş Kurulunun Banka Organizasyon Yapısındaki Yeri

Üstlenilen görev ve sorumlulukların tarafsız ve önyargısız bir şekilde, her türlü müdahaleden bağımsız olarak yerine getirilebilmesi amacıyla, Teftiş Kurulu faaliyetleri Yönetim Kuruluna bağlı olarak sürdürülür. Yönetim Kurulu, Teftiş Kurulu faaliyetlerine ilişkin düzenleme yapma ve karar verme yetkisini İç Denetim ve Risk Yönetimi'nden sorumlu Yönetim Kurulu üyesine devretmiştir. Bu prosedürde yeralan ve Yönetim Kurulu onayı gerektiren uygulamalara onay vermeye İç Denetim ve Risk Yönetimi'nden sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi de yetkilidir.

Yönetim Kurulu, teftiş fonksiyonunun, müfettişlerin talep ve önerilerinin tam anlamıyla dikkate alınması bakımından banka içinde saygın bir statüde bulunmasını sağlamak için bu yönetmelik kapsamında yeralan düzenlemeleri benimsemiştir.

Teftiş Kurulunun iç denetim fonksiyonu kapsamında yönlendirilmesi amacıyla oluşturulacak politikaların, usul ve esasların hazırlanması iç denetim fonksiyonunun idame ettirilmesinden sorumlu olarak yetkilendirilen Yönetim Kurulu üyesinin bilgisi ve onayıyla gerçekleştirilir

İç Kontrol Merkezi ve Risk Yönetim Grubu ile Teftiş Kurulunun aralarındaki işbirliği ve koordinasyon esaslarının belirlenmesi İç Denetim ve Risk Yönetiminden sorumlu Yönetim Kurulu üyesinin yetkisinde bulunmaktadır.

6.4.1.6.2. Teftiş Kurulunun İdari Yapısı

Teftiş Sistemi, bankanın genel yönetim yapısında yer verilen İç Denetim Sisteminin bir parçası olarak düzenlenmiştir. İç Denetim Sistemi içerisinde yer alan Teftiş Kurulunun yetki ve sorumluluk alanları, idari yapısı, eleman sayısı ve personelin teminine ilişkin esas ve usuller bu yönetmelik kapsamında Yönetim Kurulu tarafından belirlenmiştir

Teftiş Kurulu üyelerinin işe alınmaları, eğitilmeleri ve kurul içi yükseltilmelerine ilişkin esasların düzenlenmesi ve yürütülmesi yetkisi Yönetim Kurulu tarafından Teftiş Kurulu Başkanlığı'na verilmiştir. Kurul Başkanlığı bu faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla aldığı kararları Yönetim Kurulunun onayını almaya gerek kalmaksızın yürürlüğe koyma yetkisine sahiptir. Kurul Üyelerinin Bankanın diğer birimlerinde göreve atanması, Kurul Başkanlığının önerisi üzerine, kadroların uygunluğu bakımından İnsan Kaynakları Bölümünün görüşü alınarak Yönetim Kurulunun onayı ile gerçekleştirilir. Göreve atanma ve yükselmelere ilişkin alınacak kararlarda, Teftiş Kurulu üyelerinin sahip oldukları bankacılık tecrübesi ve yeteneklerinin de gözönünde bulundurulması ve atama yapılacak pozisyonun Kurul Üyelerinin gelişimine uygun olması esastır.

Kurulun faaliyetleri kapsamında eleman ihtiyacını belirlemek amacıyla işgücü planlamasının yapılması ve bunun sonucunda eleman istihdam edilmesi süreci Yönetim Kurulunun onayı ile Teftiş Kurulu Başkanlığınca organize edilerek yürütülür. Teftiş

Kurulu kadrosu, her yıl Teftiş Kurulu tarafından düzenlenen sınavlar vasıtasıyla Kurulun ihtiyaçlarına uygun sayıda Yönetim Kurulu onayı ile istihdam edilen personelden oluşturulur.

Teftiş Kurulu kadrosunun sayısal bakımdan yetersizliği, idari zorunluluk ve benzer çeşitli nedenlerle, Müfettiş ve Müfettiş Yardımcısı olarak görevlendirilecek kişiler, uygun görülecek sayıda olmak üzere Bankanın diğer birimlerinden veya emsal görevde bulunmak şartı ile diğer bankalardan Kurul kadrosuna alınabilirler.

Teftiş Kurulu üyelerinin maaş, harcırah ve ödenek gibi hak edişleriyle, seyahat, konaklama, temsil giderleri vb. harcamaların gerçekleştirilmesine ilişkin esasların belirlenmesi Yönetim Kurulu'nun yetkisinde bulunmaktadır. Bu çerçevede, Teftiş Kurulu üyelerinin özlük işlerinin Teftiş Kurulu Üyeleri Özlük İşleri Talimatı'nda açıklanmış olan esaslara göre yürütülmesi Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır. Teftiş Kurulu üyelerinin iş akidlerinin feshedilmesi, ancak Yönetim Kurulunun kararı ile mümkündür.

Kurul üyelerinin yasa, banka mevzuatı, genel bankacılık ilke ve teamülleriyle talimatlara aykırı davranışları sonucu disiplin suçu işlemeleri halinde, aykırılığı tespit edilen davranışların ele alınması ve bankanın Disiplin Cezaları Talimatı uyarınca bu davranışlara karşılık gelen cezaların tespiti işlemleri Yönetim Kurulunun yetki alanı içindedir. Bu konu bankanın mevcut disiplin kurulu yetki alanı dışındadır.

Teftiş Kurulu Başkanlığı;

- Teftiş Kurulu Başkanı,
- Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı,
- Gerek duyulan sayıda Müfettiş ve Müfettiş Yardımcısı ve çeşitli unvanlarda servis personelinden oluşur.

Teftiş Kurulu Başkanı, bu yönetmelikte belirtilen tüm esas ve usullerin uygulanmasından ve yönetmelik kapsamında değinilen Teftiş Kurulu yetki ve sorumluluklarının Kurul Üyeleri tarafından eksiksiz yerine getirilmesi amacıyla kurul içi organizasyonun oluşturulmasından sorumludur. Bu kapsamda Teftiş Kurulu

Başkanı'nın yetki ve sorumluluklarına banka dokümantasyonunda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Teftiş Kurulu Başkanlığının günlük işlerini yürütmek üzere ayrıca bir Teftiş Kurulu Başkanlığı Servisi bulunur. Bu serviste gerekli görülen sayıda ve unvanda personel çalıştırılır.

Müfettiş Yardımcıları;

- Kurul Başkanlığı'nın denetimi altında, uygun görülecek süre ve kapsamda mesleki eğitime tabi tutulurlar.
- Teftiş, soruşturma ve inceleme yöntemleri hakkında bilgi ve deneyimlerini geliştirmelerini, bağımsız olarak görev yapabilecek duruma gelmelerini sağlamak amacıyla müfettişler yanında çalıştırılırlar. Banka içi ve dışı seminerlere ve eğitimlere katılırlar.
- Müfettiş Yardımcılarının Müfettiş yanında çalışmaları esas olmakla beraber, yetki kazanmış Müfettiş Yardımcılarının yanında da çalıştırılmaları idari zorunluluk bulunması halinde mümkündür.

Müfettiş Yardımcılığı süresi en az 3 yıldır. Kurul Başkanlığı tarafından yeterli görülen Müfettiş Yardımcıları, Bankanın genel personel politikaları dahilinde "Müfettiş" unvanına yükseltirler.

6.4.1.6.3. Teftiş İşlemlerine İlişkin Esaslar

İki veya daha fazla Müfettişten oluşan ekibin en kıdemli Müfettişi olan ekip şefi, işin zamanında ve en iyi bir şekilde sonuçlandırılmasını sağlamakla görevlidir. Ekip şefi, birlikte çalıştığı müfettişlerin çalışmalarını Başkanlık'tan aldığı talimata göre, bu yolda bir talimat almamış ise en yüksek verimi sağlayacak şekilde düzenler. Ekip şefi, ekibindeki Kurul üyeleri ile işe başlarken, çalışmalarının devamı sırasında toplantılar yapmak suretiyle teftişe verilecek en uygun yönü belirler, işlerin gidişini izler ve olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayacak önlemleri alır. Müfettiş Yardımcılarının

çalışmalarını düzenler ve iyi bir şekilde yetiştirmelerini sağlar. Performans değerlendirmeleri ve görevle ilgili olarak yazılan yazılar ekip şefi tarafından imzalanır. Ekipte çalışan Kurul Üyeleri, görevin tam ve en kısa zamanda yerine getirilmesini sağlamak için; ekip şefine yardıma, öneri ve öğütlerini dinlemeye ve uygulamaya zorunludur. Ekibe verilen görevlerin tam olarak yerine getirilmesinden ve ekip çalışmalarının gerekli kıldığı uyum ve düzenin sağlanmasından ekip şefi sorumludur.

Müfettişlerce gerçekleştirilen soruşturma çalışmaları sonucunda düzenlenen soruşturma raporlarında olayların konuları, nedenleri, ilgilileri ve ilgililerin kusur dereceleri belirtilir. İnceleme raporları, bankacılık mevzuatının ve kurallarının uygulanmasında görülen noksanlar ve bunların düzeltilmesi yolları ile yeniden konulması gereken kural ve usuller hakkındaki görüş ve önerileri, teftiş raporlarına bağlanması gerekli görülmeyen hususları, piyasaların mali ve ekonomik durumlarını, Kurul Başkanlığı'na tetkik ettirilen çeşitli konular hakkındaki düşünceleri ve müfettişlerin mesleki alandaki çalışma sonuçlarını belirtir. Raporların kısa ve özlü olmasına, tekrarlardan sakınılmasına, özünün açıkça belirtilmesine, yazı üslubunun açık ve sade olmasına dikkat edilir. Teftiş raporlarının Şube tarafından cevaplandırılması için gerekli süre Müfettiş tarafından belirlenir.

Kurul üyeleri kendilerine verilen işleri programda belirtilen süreler içinde bitirirler. Teftiş süreleri programın seyrine göre yıl içerisinde revize edilebilirler. Süresinde tamamlanamayacağı anlaşılan işler Başkanlığa zamanında bildirilir ve gerektiğinde program süresi uzatılabilir. Müfettişler, birimlerde teftiş, soruşturma ve inceleme görevine başladıklarında ve bitirdiklerinde aynı gün Kurul Başkanlığı'na bildirirler.

Teftiş programındaki birimlerin program sırasıyla teftiş edilmesi esastır. Kurul Başkanlığı'nın önceden onayı alınmak kaydıyla sıranın değiştirilmesi mümkündür. Başkanlığın gerekli gördüğü hallerde, kısa süreli programlar düzenlenebileceği gibi, bir müfettişe programı dışındaki yerlerde de görev verilebilir, programı değiştirilebilir.

Müfettişlere, kendilerini tanıtmaya yarayan, ad ve soyadları ile yetkilerini kısaca açıklayan ve usulüne göre düzenlenen bir kimlik kartı verilir. Müfettişler kimlik kartlarından başka bir belge göstermeye zorunlu değildirler. Raporlara konulacak imzaların doğrulanmasını sağlamak amacı ile müfettişlere, sıra sayısını içeren ve özel

suretle hazırlanmış birer mühür verilir. Teftiş Kurulundan herhangi bir nedenle ayrılan müfettişlerden Teftiş Mühürleri ve kartları geri alınır. Müfettişlik mührünün kaybedilmesi halinde, durum hemen Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bildirilir.

Teftiş Kurulu, iç denetim faaliyetlerini, iç denetime ilişkin yürürlükteki mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütür. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş olduğu hallerde uluslararası düzeyde kabul gören "İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları" (The Institute of Internal Auditors' Standards for the Professional Practice of Internal Auditing) dikkate alınır.

6.4.1.6.4. Teftiş Kurulunun Yetki ve Sorumlulukları

Banka ve bankanın kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki yurtiçi ve yurtdışı iştirakleri için İç Denetim Sistemi kapsamında Teftiş fonksiyonunun yetki ve sorumlulukları;

- İşlemlerin ve yükümlülüklerin ifasının, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirilmesini kontrol etmek,
- Usulsüzlüklerden ve hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını temin etmek,
- Banka faaliyetlerine ilişkin olarak, Yönetim Kurulunun Bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini sağlamak,
- Yönetim Kurulunun Bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun karlılık performansını ve bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine tam anlamıyla uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemeye muktedir olmasını temin etmek,
- Yönetim Kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını temin etmek olarak belirlenmiştir.

Teftiş Kurulu, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere, Bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini (Genel Müdürlük birimleri, yurt içi ve yurt

dışındaki şubeleri vb) ve Bankanın kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki yurtiçi ve yurtdışı iştiraklerinin bütün faaliyetlerini ve birimlerini denetleme yetkisine sahiptir

Bu denetlemeler esnasında Kurul Üyeleri Banka içindeki ve yukarıda değinilen iştirakleri bünyesindeki tüm maddi hususları, hesap ve kayıtları, belgeleri, personeli ve Banka güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm unsurları yerinde incelemenin yanısıra, bahsi geçen tüm birimlerin ve faaliyetlerinin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunma, gerektiğinde soruşturma yapma, ifade alma, savunma isteme, belge ve bilgilere el koyma, gerekli görülmesi halinde sorumlu personeli inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırma yetkisine sahiptir. Banka bünyesinde görevli bir personelin geçici olarak işinden uzaklaştırılması ile ilgili esaslar Geçici Olarak İşten El Çektirme Talimatı'nda belirtilmiştir.

Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Kurul Üyeleri yukarıda değinilen çalışmaları gerçekleştirmek üzere Yönetim Kurulu tarafından yetkilendirilmiştir. Kurul üyeleri bu çalışmaları Teftiş Kurulu Başkanlığından alacakları talimatlar ile veya zorunlu hallerde re'sen gerçekleştirirler.

Bankanın ve Yönetim Kurulu kararı ile denetlenen Bankanın çoğunluk hissesine sahip olduğu iştiraklerinin tüm faaliyetleri ve birimleri ile iç kontrol sisteminin işleyişini kapsayan inceleme ve denetim faaliyetleri Teftiş İşlemleri Prosedürü'nde belirtilen esas ve usullere göre yürütülür. Denetim faaliyetlerinin ardından, tespitleri ve inceleme ya da teftiş sonuçlarını ihtiva eden raporlar Teftiş Kurulu üyelerince düzenlenir ve önemine ve öncelik sırasına göre, doğrudan banka Yönetim Kuruluna ya da Üst Düzey Yönetimine intikal ettirilir. Raporların kaleme alınma ve ilgili birimlere sevk edilmesi esasları Teftiş İşlemleri Prosedürü'nde belirtilmiştir. Teftiş Kurulunun sorumlulukları arasında;

- Bankanın risk yönetim sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi, risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi, risk tahmini ile bağlantılı olarak banka özkaynağının değerlendirilmesi sisteminin incelenmesi;
- Banka içindeki görev dağılımı dahil olmak üzere, iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde

bankadaki çeşitli operasyonel kontrollerin, elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu kontroller ile işlemlerin ve yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin etkinliğinin ve işleyiş usullerinin test edilmesi, personelin tesis edilmiş politikalara ve uygulama usullerine uyum durumunun incelenmesi;

- Limit ihlalleri, yetki alınmadan alım-satım yapılan işlemleri ve üzerinde mutabık kalınmayan değerlendirme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi hususların araştırılması;
- Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemleri kapsamında yer alan hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi, kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlayıp sağlamadığının kontrol edilmesi,
- Banka bünyesinde yürütülen faaliyetlerin ve işlemlerin bankacılık mevzuatına, yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere (örn: karaparanın aklanmasının önlenmesine dair yasalara uygunluk), Yönetim Kurulunca tesis edilmiş strateji ve politikalara tam anlamıyla uygun olarak basiretli, düzgün ve etkin bir şekilde yürütülmesinin kontrol edilmesi yer alır.

Teftiş Kurulu ile müfettişlerinin talep ve önerilerini dikkate alacak ve ilgili yöneticilerin çözüme yönelik uygulamalarından haberdar olacak şekilde Banka içi iletişim mekanizmalarının tesis edilmesi, Yönetim Kurulu yetkileri arasında yer almaktadır.

Müfettişler tarafından tespit edilen iç kontrole ilişkin hata ve eksiklikler ile etkin bir şekilde kontrol edilmeyen tüm riskler, İç Kontrol Merkezi, Üst Düzey Risk Komitesi ve uygun yönetim birimlerine zamanında rapor edilir ve bu birimlerce ivedilikle ele alınması sağlanır. Söz konusu tespitlerden ilgili banka personeli de haberdar edilir.

Yapılması gerekli düzeltmelerin İç Kontrol Merkezi, Üst Düzey Risk Komitesi ve Üst Düzey Yönetim tarafından, Teftiş Kurulu Başkanlığı ile mutabakata varılarak önceden tespit edilmiş makul bir zaman sürecinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

Sorumlu birimin, Teftiş Kurulunun talep ve önerilerini tespit edilen bir sürede uygulamaması ya da yerine getirmemesi durumunda, bu aksaklığın, alınması gereken

ilave tedbirler ile beraber Yönetim Kuruluna ivedilikle bildirilmesi Kurul Başkanlığı tarafından sağlanır.

Temel kontrol alanları, düzenli aralıklarla yapılan sıradan kontrol ve incelemelerin odaklandığı faaliyet alanları ile talebe göre yapılacak özel incelemelerin ya da süreye bağlı olmadan yapılan acil ve hızlı incelemelerin odaklandığı faaliyet alanlarını kapsamakta olup, Teftiş Sistemi içerisine dahil edilmesi öngörülen diğer temel kontrol alanları şunlardır:

- Gözetim amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından talep edilen raporlamaların ve diğer bilgilerin hazırlanması,
- Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanması,
- Acil ve beklenmedik durum planlaması.

6.4.1.6.5. Teftiş Kurulunun İç Kontrol İşlevi

İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler, Yönetim Kurulu, Üst Düzey Yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile Teftiş Kurulu, İç Kontrol Merkezi ve Risk Yönetimi Grubu tarafından yürütülür. Bu birimlerin görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tedbirlerin alınması veya alınmasının sağlanması Yönetim Kurulu yetkileri arasında yer almaktadır

İç kontrol sürecinin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme iç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu yetkili personelin kendi sorumluluk alanıyla ilgili olarak, uygulanan kontrol mekanizmalarının etkinliği hususunda kişisel değerlendirmelerini yapması şeklinde gerçekleştirilir. Söz konusu değerlendirmelerin Üst Düzey Yönetim, İç Kontrol Merkezi ve Teftiş Kurulu tarafından incelenmesi sağlanır. Değişik düzeylerde yapılan değerlendirmelerin bir raporla bu konuda sorumlu yöneticilere ve yetkililere zamanında ulaştırılması öngörülür.

İç kontrol sürecinin etkinliğinin ve bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığının izlenmesi görevi, nihai olarak Teftiş Kurulu tarafından yerine getirilir. İç Kontrol Merkezinin çalışma esas ve usullerinin Yönetim Kurulu tarafından

saptanması esnasında, Teftiş Kurulu, sözkonusu esas ve usullerin kapsamına ilişkin görüşlerini bildirir

İç kontrol süreci ile iç kontrol faaliyetleri, bankanın gerçekleştirdiği operasyonların nitelikleri dikkate alınarak, İç Kontrol Merkezi, Teftiş Kurulu, Banka Risk Komitesi ve Üst Düzey Yönetimi ile beraberce tasarlanır, planlanır ve eşgüdümlendirilir. İç kontrol faaliyetlerinden bazılarının Teftiş Kurulunca gerçekleştirilmesinin kararlaştırılması halinde, diğer kontrol faaliyetlerinin nasıl ifa edileceği İç Kontrol Merkezi tarafından saptanır.

İzledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak iç kontrol elemanları tarafından iletilen uyarılar Teftiş Kurulu tarafından işleme alınır. Bu uyarıların içeriğine yönelik olarak yeterli sayıda müfettiş veya müfettiş yardımcısı görevlendirilmek suretiyle, konunun Teftiş Kurulu esas ve usulleri çerçevesinde ele alınması sağlanır.

6.4.2. ABC Bank A.Ş Kredi Riski Yönetim Politikaları

Bankanın doğrudan ya da dolaylı olarak, yurtiçinde veya yurtdışında yerleşik, gerçek ya da tüzel kişiler lehine açmış olduğu veya açacağı tüm krediler nedeniyle üstlendiği kredi risklerine ilişkin politikalar, ilkeler, kredi riskinin yönetimine ilişkin organizasyon, kredilendirme yetkisi ve bu kapsamdaki sorumluluklar yer almaktadır.

6.4.2.1. Temel İlkeler

Bankada Kredi Riski Yönetimi'nin amacı, riskten tamamen kaçınmak değil, bilinçli ve kontrol edilebilir seviyede risk almak ve alınan riski, yaşadığı sürece kontrol altında tutmaktır. Bankada Kredi Risk Yönetim Politikalarına ilişkin temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Düzenleyici Kuruluşlara Karşı Sorumluluk; Kredi süreçleri içinde yer alan her seviyedeki Banka personeli, faaliyetleri ile ilgili yürürlükteki tüm kanunları, yönetmelikleri ve mevzuatı bilmek; bu tür düzenlemeler ile, TCMB ve BDDK gibi düzenleyici kuruluşların talimatlarına uymakla yükümlüdür.

Uygun Sistemlerin Kurulması; Her bölüm, Banka'nın, Bilgi Teknolojileri Bölümü ile koordinasyon içinde, taşımış olduğu veya operasyonunu yaptığı kredi riskinin münferit ve konsolide olarak düzenli takibini sağlayacak, gerek Banka içi, gerekse Banka dışı raporları destekleyecek güvenilir bir bilgi işlem sisteminin kurulmasından sorumludur. Buna ilaveten üst düzey yönetim, kendi sorumluluk alanları ile ilgili olarak; gerek kredi tahsisleri ve kullandırılmaları sırasında, gerekse kredilerin izlenmeleri ve kapatılmaları sırasında oluşturulacak onay ve gözlem sistemlerini (iş akışlarını) sürekli olarak irdeleyecek ve günün şartlarına göre revize edecektir.

Personel Kalitesi; Krediler süreci içinde doğrudan veya dolaylı olarak yer alan tüm personelin bilgi, beceri ve temsil yetenekleri, ilgili bölümlerin üst düzey yönetimi tarafından sürekli olarak gözden geçirilecektir. Söz konusu kriterlerin belirli bir standardın altına düşmemesi için, Personel Bölümü ile ilgili üst düzey yönetim koordineli çalışarak söz konusu personelin eğitime katılımını teşvik ve temin edecek, bu konuda detaylı prosedürleri geliştirerek takibini yapacaktır.

Yeni Ürünler; İçinde kredi riski bulunan herhangi bir yeni ürün (banka içinde daha önce hiç kullanılmamış ürünler veya farklı ya da değişik bir ürün ortaya çıkacak şekilde değiştirilen mevcut ürünler) piyasaya sürülmeden önce, ürünün taşımış olduğu kredi riski değerlendirilecek, bu ürünün kullanımı ve izlenmesi ile ilgili prosedürler hazırlanacak ve Kredi Riski Yönetimi Komitesi ile koordineli olarak Üst Düzey Risk Komitesi'nin onayından geçirilecektir. Söz konusu yeni ürün, bu ürünün içerdiği kredi riskinin tanımlanmasını, ölçülmesini ve izlenmesini içeren prosedürler yayınlanmadan piyasaya sürülemez.

Mesleki ve Ahlaki Standartlara Uyum; Tüm Banka personeli, mesleki ve ahlaki standartlara dikkat edecek, Banka'nın itibarını zedeleyecek her türlü hareketten ve işlemden kaçınacaktır.

Müşteri İhtiyaçlarının Karşılanması; Müşterilere, en kapsamlı ve kaliteli hizmetin sunulması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla Banka'nın kredi kullandırmadaki nihai hedefi, sadece müşterinin kredi ihtiyacını karşılamak değil, müşteriye Banka'nın tüm ürün ve hizmet yelpazesini sunmak, diğer bankacılık ihtiyaçlarını da karşılamaktır.

Banka Hedefleri ile Uyumluluk; Kredi süreçleri içinde yer alan tüm banka personeli, Yönetim Kurulu tarafından kredilerle ilgili olarak her yıl düzenlenen bütçe rakamlarını bilmek ve sözkonusu hedeflere erişmek için gereğince hareket etmekle yükümlüdür. Sözkonusu bütçede, bankanın her bir bölümünce (kurumsal krediler, İşletme Bankacılığı, Bireysel Krediler ve Plastik Kartlar) kullanılması hedeflenen kredi tutarları yer alır ve her yıl Yönetim Kurulu'nun onayından sonra ilgili Krediler ve Pazarlama Bölümleri tarafından banka geneline duyurulur, gerçekleşmesi ilgili bölümlerce takip edilir.

6.4.2.2. Kredi Plasman İlkeleri

Kredi tutarı ve türü ne olursa olsun, herhangi bir gerçek ya da tüzel kişi lehine kredi açılmadan önce, asgari olarak aşağıda belirtilen konular incelenecek ve değerlendirilecektir.

6.4.2.2.1. Müşterinin Geçmişi ve Kredibilitesi

Daha önce kredili olarak çalışılan ancak kredinin tahsilatı sırasında Bankayı zarara uğratabilecek şekilde problemlerle karşılaşılacak müşterilerle, müşteri tarafında radikal değişiklikler olmadığı (örneğin söz konusu müşteri bir şirket ise; şirket hisselerinin, Banka'ca daha önceden tanınan yeni ve muteber ortaklarca satın alınması) veya çok sağlam teminat yapısı oluşturulmadığı sürece yeni kredi ilişkisine girilmeyecektir.

Kredili olarak çalışılabilecek müşterilerin diğer bankalarla, finansal kuruluşlarla veya ticari ilişki içinde bulunduğu firmalarla, finansal ilişkilerinden kaynaklanan önemli bir sorun yaşamamış/yaşamıyor olması ve yasal takibe maruz kalmamış olması şarttır.

Müşterinin demografik özellikleri ile negatif kayıtları da (TCMB, KKB vb) dikkatlice incelenecek, değerlendirilecek, herhangi bir olumsuz kayda rastlanması durumunda sebebi mutlaka araştırılarak irdelenecek ve kredibilitesinde sorun olan müşterilerle kredi ilişkisine girilmeyecektir.

Piyasada net ve açık olarak tanınmayan, ahlaki açıdan bazı zaafı olan, ticari veya ikili ilişkilerinde cevabı alınmayan bazı karanlık noktalar bulunan, yeterli istihbarat

temin edilemeyen, finansal ve yönetsel açıdan kredibilitesi yeterli olmayan müşterilerle kredi ilişkisine girilmeyecektir.

Müşterilerin kredi değeri, “ABC Bank A.Ş. Kredi Riski Derecelendirme Sistemi” ile belirlenecektir. Kredi ilişkisine girilen her müşterinin kredi risklilik düzeyinin belirlenmesi zorunludur. Ancak, sözkonusu çalışma neticesinde müşterinin kredi değeri, bulunduğu belirlense dahi, müşteri lehine kredi tahsis edilip edilmeyeceği, tahsis edilmiş limitlerin kullanılarak kullanılmayacağı kararı, ilgili tahsis makamlarının yetkisinde olacaktır.

6.4.2.2.2. Kredinin Amacı

Gerek şube, gerekse Genel Müdürlük yetkilileri; talep edilen kredinin hangi amaçla kullanılacağını inceleyecek, tahsis amacı belli olmayan, tahsis amacı Banka politikalarına uymayan, kötüye kullanım veya sahtekarlık olabilme ihtimali olan veya tahsis amacına göre kullanılmayacağı anlaşılan kredilere onay vermeyeceklerdir. Müşterilere, ticareti yasal olarak yasaklanmış ürünlerin finansmanı amacıyla kredi tahsis edilemez, kullanılamaz.

6.4.2.2.3. Kredinin Geri Ödenme Kaynağı

Lehine kredi limiti tahsis edilen her müşterinin, sözkonusu krediyi ne şekilde geri ödeyeceğinin bilinmesi şarttır:

a) Kurumsal ve ABC Bank A.Ş. İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler İçin; Kredinin tahsisi veya kullanılması sırasında, kredinin geri ödemesinin hangi kaynaklardan yapılacağını, birincil/ikincil kaynakların detaylarının, bu konuda onay veren yetkililer tarafından açık ve net olarak bilinmesi gerekmektedir. Kredinin geri ödeme kaynaklarının açık olmaması veya Banka ilkeleri ile uyuşmaması durumunda, kredi tahsisine veya kullanımına müsaade edilmeyecektir. Kredinin geri ödeme planı ve ödeme şartları, kredinin geri ödemesinde kullanılacak teminatın nakde çevrilebilme becerisi ve nakit akışının zamanlaması ile uyumlu olmalıdır.

b) Bireysel Krediler ve Plastik Kart Müşterileri İçin; Kredi geri ödemesinin hangi kaynaktan yapılacağı, kredi tahsis sırasında, kredi tahsis yetkilileri tarafından bilinmesi ve doğrulanması zorunludur.

6.4.2.2.4. Kredinin Teminatı

Kredi kullandırılan müşterilerden, kredinin zamanında ve eksiksiz tahsilini temin etmek üzere, geri ödeme kaynağına uygun teminat alınması için azami gayret sarfedilecektir.

Teminat belirlenirken asgari olarak aşağıdaki konulara dikkat edilecektir:

- Nakde çabuk çevrilebilen nitelikte olması,
- Teminatın güncel değerinin bilinmesi (gerekirse ekspertiz yaptırılmış olması),
- YTL kredilerde, anapara, faiz ve teminatın tahsil edilememe olasılığını içerecek şekilde marjlı alınması (örneğin çeklerin karşılıksız çıkma olasılığının gözönünde bulundurulması),
- Yabancı para cinsinden kredilerde, yukarıdaki marja ilaveten, muhtemel devalüasyon riskini kapsayacak şekilde marjlı alınması,
- Yasal mevzuatta belirtilen şekil ve şartlara uygun olması.

a) Kefalet:

Bir müşteri lehine kefaleti alınacak olan şahsın veya şirketin güvenilirliği, mal varlığı, piyasadaki itibarı, diğer bankalara karşı kredi veya kefalet yükümlülükleri, neticede; alınan kefaletin kredinin geri ödemesinde ne ifade ettiği konusu, net olarak irdelenmelidir. Tüm bu araştırmalar olumlu netice vermeden, hiçbir onay mercii, söz konusu kredi talebini onaylayamaz.

Üçüncü bir şahsın kefaletinin söz konusu olduğu durumlarda, söz konusu kefaletin geçerli olup olmadığının, hukuki yönden araştırılması gerekir.

Kurumsal ve İşletme Bankacılığı kapsamındaki müşteriler için; Müşterinin Banka'dan kullanmış olduğu tüm kredilerin tamamına şirket ortaklarının (şahıslar), (müşterek borçlu müteselsil kefil sıfatıyla) kefaletinin alınması esastır. Şirket ortaklarının sayısının, fiilen kefalet temin edilemeyecek derecede fazla olması halinde, mal varlığı

Banka tarafından bilinen ve/veya şirket yönetiminde etkin ve/veya şirketin en büyük hissesine sahip ortakların kefaletinin temin edilmesi gerekmektedir.

Şirket ortağının başka bir şirket olması durumunda ise; ortak şirketlerin kefaletlerine ilaveten, şirketin ortaklık yapısı, şahıslara erişinceye kadar incelenerek erişilecek şahısların kefaletleri temin edilecektir.

Bireysel Krediler ve Plastik Kart Müşterileri İçin; Belirli üniversitelere yapılan kredi kartı kampanyaları dışında, tüm öğrencilerden ve ev hanımlarından kredi kartı ve mağaza kartı başvurularında kefil alınması zorunludur.

b) Maddi Teminatlar:

Her türlü maddi teminatın, bankaca teminat olarak kabul edildiği tarihteki güncel değerinin ilgili tahsis makamlarınca bilinmesi (gerekliyse ekspertizlerinin yaptırılmış olması) ve güncel değerlerinin, bir yılı aşmayacak şekilde düzenli olarak kontrol edilmesi esastır. Banka genelinde kullanılacak maddi teminatlar şunlardır:

- Müşteri Çeki/Senedi (Teminata alınan senet ve çeklerin müşterinin ticari ilişkilerinden kaynaklanıyor olması, yani finansman çeki/senedi niteliğinde olmaması gerekir),
- Finansman Çeki/Senedi, İpotek (İpoteğin teminat olarak kabul edilmesi sırasında, güncel ekspertiz değerinin takyidatlar düşüldükten sonraki kısmı dikkate alınacaktır),
- Temlik, Hisse Senedi Rehni, Devlet Tahvili/Hazine Bonosu Rehni, İhracat Vesaiki, Nakit Rehni/Blokajı,
- İşletme Rehni, Makina/Araç/Emtia Rehni (Ekspertiz değerleri dikkate alınacaktır).

6.4.2.2.5. Kredi Limitlerinin Vadesi

a) Kurumsal ve İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler İçin; Müşteriler lehine açılacak olan genel kredi limitlerinin vadesi, her bir müşterinin Mali Analiz veya Kapsamlı Görüşme Raporu'nun düzenleniş tarihinden itibaren, en fazla aşağıdaki sürelerle sınırlı olacaktır:

- En son yapılan MRDN'si (Müşteri Risk Değerlendirme Notu) "A", "BBB", "BB", ve "B", olan müşteriler için 1 yıl,
- En son yapılan MRDN'si "CCC", "CC", "C" ve "D" olan müşteriler için 6 ay,
- En son yapılan MRDN'si "E" ve "F" olan müşteriler için, Kurumsal Krediler veya Perakende Krediler yönetimlerinde belirlenecek sürelerle.

Belirtilen süre sonunda, müşteri lehine tahsis edilmiş tüm limitler kullanıma kapatılır. Limitlerin tekrar kullanılabilmesi için, müşteri lehine tekrar kredi teklifi yapılması ve yetkili kişi veya organlarca onaylanması gerekir.

Bu müşterilere kullanılan taksitli bireysel ürünlerin limitleri, kredinin geri ödeme planı ile sınırlıdır. Kredinin geri ödenmesinden sonra limitler iptal edilir, tekrar müşterilere kullanılmaz.

b) Bireysel Kredi Müşterileri İçin; Bireysel kredi müşterilerine kullanılan taksitli bireysel ürünlerin limitleri, kredinin geri ödeme planı ile sınırlıdır. Kredinin geri ödenmesinden sonra limitler iptal edilir, tekrar müşterilere kullanılmaz.

Bireysel müşterilere kullanılan kredili mevduat hesapları için vade sınırlaması konulmaz. Müşterinin ödemeleri sorunsuz devam ettiği, ilgili tahsis veya izleme grubunca aksine görüş belirtilmediği ve banka olarak söz konusu ürün müşterilere sunulduğu sürece devam eder. Aksi durumda, limitleri sıfırlanarak kredi hesabı kapatılır.

c) Plastik Kart Müşterileri İçin; Kredi kartları ve Mağaza kartlarında limit, kartın müşteri ya da banka tarafından iptal edilmesine kadar vadesizdir. Kartın kapatılması durumunda limit sıfırlanmaz fakat müşteri kullanımına kapatılır.

d) Bankalar İçin; Bankalar lehine tahsis edilen kredi limitlerinin geçerlilik süresi, limit tahsis tarihinden itibaren 1 yıldır. Söz konusu süre içinde limitleri yenilenmeyen bankalara, kredi limitleri müsait olsa dahi ilave kredi kullandırımı yapılamaz. Özel durumlarda limitlerin daha kısa süreli olarak tahsis edilmesi veya işlem bazında limit tahsis edilmesi yetkisi Dış İlişkiler Bölümü'ne aittir.

6.4.2.2.6. Kredi Kullandırmalarının Vadesi

Kredi kullandırmalarının vadesini nakit krediler ve gayrınakit krediler olmak üzere iki başlık halinde incelemek mümkündür:

a) Nakit krediler; Tahsis edilen limitler içinde kullanılacak olan her bir nakit kredinin (kredili mevduat hesabı hariç), belirli bir vade ile sınırlandırılması zorunludur.

b) Gayrınakit Krediler; Kredi kullanım vadelerinin sınırlandırılması zorunluluğu, gayrınakit krediler için de geçerli olmakla birlikte, sadece mevzuattan kaynaklanan bazı zorunluluklardan dolayı (gümrüklere verilen teminat mektupları veya taahhüt işi yapan müşteriler için verilen kat'i teminat mektupları gibi) süresiz gayrınakit krediler verilebilecektir. Ancak, hangi tür kredilerin, hangi yetkililerin onayı ile süresiz olarak kullandırılacağı konusu ilgili Krediler Bölümlerince belirlenecek ve duyurulacaktır.

6.4.2.2.7. Kredinin Uzun Vadeli Düşünülmesi

Talep edilen kredi kısa vadeli bile olsa, müşterinin kredibilitesi uzun vadeli bakış açısı ile değerlendirilecektir. Bundan kasıt, kredi vadesi ne kadar kısa olursa olsun, müşterinin kredi değerliliğinin, en az 2-3 yıl süresince ne yönde gelişebileceğinin dikkate alınarak değerlendirilmesidir.

6.4.2.2.8. Risk – Getiri İlişkisi

Müşteri veya portföy bazında üstlenilen risklilik düzeyine paralel getiri elde edilmesi bankanın temel hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, kredi kullandırılan her müşteriden; o müşterinin yukarıda belirtilen “ABC Bank A.Ş. Müşteri Riski Derecelendirme Sistemi“ ile belirlenen risklilik düzeyine ve o müşteriye kullandırılan kredi ürününün veya ürünlerinin risklilik düzeyine paralel kazanç sağlayacak şekilde düzenlemeler yapılacaktır. Bu konu, fiyatlandırma ile ilgili pazarlama bölümlerinin sorumluluğundadır.

6.4.2.2.9. Kredinin Hareketliliği

Kredi kullandırılan her bir müşterinin, gerek kredi gerekse cari hesaplarının, müşteri ile banka arasındaki kredi ilişkisi devam ettiği sürece hareketli olması esastır. Hesapları hareketsiz olan müşterilerle veya talep edilen kredinin donuk olarak kullanılma olasılığının bulunduğu durumlarda ilave kredi ilişkisine girilmeyecektir.

6.4.2.2.10. Tüm Kuralların Yerine Getirilmesi

Gerek şube, gerekse kredi tahsisine yetkili genel müdürlük yetkilileri ve organları, ilgili kredi prosedürlerinde belirtilen tüm koşulları yerine getirmeden, hiçbir müşteri lehine kredi limiti öneremeyecek, onaylayamayacak ve herhangi bir taahhütte bulunamayacaktır.

6.4.2.2.11. Portföy Çeşitliliğinin Sağlanması

Kredi limitlerinin tahsisi aşamasında, bu dokümanın ileriki bölümlerinde “Konsantrasyon” başlığı altında açıklanan sınıflandırmalara ve bunlarla ilgili limitlere dikkat edilecek ve kredi riskinin belirli ortak özelliği olan sınıflamalarda yoğunlaşmamasına özen gösterilecektir.

6.4.2.2.12. Bağlı Kuruluş ve İştiraklere Ayrıcalık Yapılmaması

Bankanın bağlı kuruluşlarının ve iştiraklerinin kredilendirme sürecinde, Banka'nın mevcut kredilendirme prosedürleri tam olarak uygulanır. Kredi paketlerinin hazırlanması, kredi dosyalarında bulunması gereken bilgi ve belgelerin tamamlanması, kredi anapara ve faizinin vadelerinde geri ödenmesi, kredilerin fiyatlaması gibi konularda, diğer müşterilere göre hiçbir ayrıcalık yapılmaz. Söz konusu kuruluşlara kullandırılan kredilerin güncel olarak takibi Kurumsal Krediler Bölümü tarafından yerine getirilir.

6.4.2.3. Limit Tahsis Yetkileri

Bankada limit tahsis koşulları aşağıda belirtildiği gibidir.

6.4.2.3.1. Genel Limit Tahsis Koşulları

Yönetim Kurulu tarafından kredi tahsisine yetkilendirilmiş organ ve kişiler; asgari olarak aşağıdaki şartları yerine getirmek koşulu ile sorumluluk alanları içindeki müşteriler lehine kredi limitlerini onaylayabilirler.

- Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından kendisine tanımış olan kredi tahsis yetkisi içinde kalınması,
- Yürürlükteki kanun, yönetmelik ve mevzuata uyulması,
- Banka politika ve prensipleri ile mesleki ve ahlaki standartlara uygun olması,
- Onaylanacak olan limitlerin, asgari olarak bir alt yetki seviyesindeki organ veya yetkili şahıs tarafından kredi teklifi formatı üzerinde yazılı olarak önerilmiş olması.

6.4.2.3.2. Kişisel Sorumluluk

Kredi sürecinde yer alan her birey, vermiş olduğu kredi kararlarından dolayı yine bireysel olarak sorumludur. Bu süreç içinde, yürürlükteki tüm yasal düzenlemeleri, mesleki ve ahlaki standartları göz önünde tutacak ve sadece Banka için en uygun olduğuna kanaat getirdiği davranışı yerine getirecektir.

Bu konu, bireylerin oluşturduğu komite ve kurul kararları için de geçerli olup, her birey, eğer çekinceleri varsa, dahil olduğu komitenin veya kurulun kararları üzerinde söz konusu çekincelerini açıkça belirtecektir.

6.4.2.3.3. Kredi Bilgilerinin Doğruluğu

Kredi sürecinde yer alan her birey, kendisinin ortaya koyduğu ve kredi sürecini etkileyen her türlü bilginin (kredi teklifi, analiz raporu verimi veya diğer bilgi ve belgeler) doğruluğundan sorumludur. Bu nedenle, kredi süreci içinde kullanılan bir bilgiyi ortaya koyan her birey, bu bilgileri ortaya koymadan önce, doğruluğunu teyit etmekle yükümlüdür.

6.4.2.3.4. Tolerans ve İstisna Yetkileri

Tolerans ve istisna yetkileri Kurumsal, parakende ve kredi kartları için limit aşım toleransı olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir.

a) Kurumsal Müşteriler İçin; Tolerans yetkisi; bir kredi tahsis yetkilisine, kredibilitesi konusunda şüphe olmayan müşterilere daha hızlı hizmet vermek amacıyla, normal yetkilerinin üzerindeki işlemleri onaylamasında kullanılmak üzere verilen kredi yetkisidir. Tolerans yetkisi, tamamen kredi limiti ile ilgili bir yetki olup, teminatın zayıflatılması amacıyla hiçbir şekilde kullanılamaz. Tolerans yetkisinin, kredi tahsisine yetkili kişi veya organların kredi tahsis yetkisinin Yönetim Kurulu tarafından artırılması olarak görülmemesi ve standart onay sürecinin aşılmasında bir araç olarak kullanılmaması gereklidir. Bu bağlamda, aşağıda belirtilen şekillerde kullanılan tolerans yetkisinin, herhangi bir müşteri için sadece bir defaya mahsus olmak üzere kullanımına izin verilmektedir. Söz konusu müşterinin kredi limitleri, o müşterinin limitlerini tahsis etmeye asli olarak yetkili olan kredi tahsis makamınca tekrar onaylanmadan o müşteri ile ilgili olarak ikinci kez tolerans yetkisi kullanılamaz.

Tolerans ve istisna yetkisi sadece Müşteri Riski Derecelendirme Notu “CC” ve yukarı olan müşteriler için (“A”, “BBB”, “BB”, “B”, “CCC” ve “CC”) kullanılabilir, Müşteri

Riski Derecelendirme Notu “C”, “D”, “E” ve “F” olanlar için kullanılamaz. Tolerans yetkisinin kullanılabilmesi için, mevcut kredi teminatlarının eksiksiz olarak yerine getirilmiş olması şarttır. Söz konusu yetki ilgili kişi tarafından kullanıldıktan sonra, en kısa sürede bir üst yetkilinin imzasının temin edilmesi şarttır. Tolerans yetkisi aşağıdaki işlemler ile sınırlıdır:

- Her bir kredi tahsis yetkilisine Yönetim Kurulunca veya Genel Müdürlükçe verilmiş olan kredi tahsis limitini aşmamak üzere, kredili müşterinin mevcut onaylı limitinin % 10 'u kadar ilave kredi artışı,
- Kredi teklifleri üzerinde herhangi bir limit vadeli olarak çıkmışsa, yasal düzenlemelere aykırılık yaratmayacak şekilde, bu limitlerden itibaren en fazla 3 ay uzatılması,
- Faiz ödeme dönemlerinde faiz ödeme tarihinin en fazla 10 gün uzatılması,
- İpotek, nakit rehni ve işletme rehni haricindeki teminatlar için, ilgili yetkilinin en fazla 5 gün olmak üzere eksik teminatı tamamlama onayının verilmesi,
- Mali Analiz Raporu revize tarihlerinin maksimum bir aya kadar uzatılması.

Yukarıdaki, “Yetkinin Türleri” bölümünde kullanılmasına izin verilebilecek tolerans yetkileri uygulanırken aşağıda belirtilen tüm koşulların mevcut olması gerekir.

- Müşterinin kredibilitesinde ve finansal durumunda sorunlara yol açması kuvvetle muhtemel bir kötüye gidiş trendi gözlemlenmemesi,
- Müşterinin yükümlülüklerinden kaçınmaya çalışıyor olduğu izlenimini vermemesi,
- Müşterinin ödeme kapasitesinin engellenmiş olmaması,
- Çeşitli doğal afetlere, ambargolara vb. gibi ülke ekonomisinin olumsuz koşullarına bağlı, yani borçlunun tümüyle kendi inisiyatifi dışında gelişen olayların etkisi ile yükümlülüklerin yerine getirilmemesi.

b) Perakende Kredi Müşterileri İçin; Perakende kredi müşterileri için tolerans ve istisna yetkisi yoktur.

c) Kredi Kartları İçin Limit Aşım Toleransı; Kredi kartlarında normal alışverişlerde limitin %30' una kadar; taksitli işlemlerde ise, mağazaya göre Plastik Kartlar Bölümü tarafından uygun görülen değişik limit aşım yüzdeleri uygulanabilir.

6.4.2.4. Limit Tahsis ve Onay Süreçleri

Bir müşteri lehine limit tahsisi yapılırken, o müşteri lehine tahsis edilmiş tüm limitler bir arada değerlendirilecek ve aynı limit tahsis makamınca onaylanacaktır. Aynı müşteri lehine değişik kredi tahsis makamlarınca değişik limitler tahsis edilmeyecektir.

Banka genelinde "İhtiyat ve Fon Limiti", Kurumsal Krediler Bölümü tarafından oluşturulan prosedür çerçevesinde, yine sözkonusu bölüm tarafından konsolide olarak izlenir. "Fiks Plasman Limitleri", kurumsal şubeler için Kurumsal Krediler Bölümü tarafından, diğer şubeler için de Perakende Krediler yönetimi tarafından belirlenir ve izlenir.

Eximbank kredi limitlerinin aşılması için gerekli önlemlerin alınması, Kurumsal Krediler ve Kurumsal Pazarlama bölümlerinin sorumluluğundadır.

6.4.2.4.1. Kurumsal ve İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler Lehine Tahsis Edilecek Kredi Limit Onayları

Herhangi bir Kurumsal veya İşletme Bankacılığı kapsamındaki müşteriye kullanılacak olan kredi ürünü ne olursa olsun (kurumsal ürün, bireysel ürün, hazine ürünü veya plastik kartlar ürünü), kredi tahsisi ile ilgili tüm işlemler, o müşterinin bağlı olduğu ilgili krediler bölümü (Kurumsal Krediler veya Perakende Krediler yönetimi) tarafından yürütülür.

Herhangi bir müşteri lehine kredi limiti tahsis edilebilmesi için, ilgili kredi teklifinin ilgili şube komitesince görüşülmüş, onaylanmış ve yazılı olarak talep edilmiş olması gerekir. Banka yetkilileri, Müşteri Riski Derecelendirme Notu "E" ve "F" olan müşterilere hiçbir şekilde kredi limiti onaylayamaz. Sözkonusu müşteriler lehine kredi limiti tahsis yetkisi sadece Yönetim Kurulu'na aittir.

a) Yeni Müşterilere Kredi Tahsisi; Banka ile daha önce hiçbir kredi ilişkisi olmamış, lehine daha önce limit tahsis edilmemiş yeni müşterilere kredi tahsisi ile ilgili ön çalışma şube yönetimi tarafından başlatılır. Bu çalışmalarda; müşterinin sektördeki konumu, hissedarları, yönetim şekli, mali yapısı, geçmişte herhangi bir finansal kuruluş ile sorunu olup olmadığı, piyasa istihbaratları gibi konular genel olarak araştırılır ve ilk belirlemelere göre kredi değerliliği olmayan, Banka'nın kredi-plasman ilkelerine uymayan müşteriler için kredi çalışması devam ettirilmez.

İlk araştırmalar olumlu çıkıyorsa, aşağıdaki belgeler temin edilerek detaylı bir kredi çalışması başlatılır.

- Mali Tablolar (yasalar çerçevesinde onaylı, son üç yıllık), açıklayıcı notlar,
- Ticaret Sicili Gazetesi,
- Ortaklık Sözleşmesi,
- Sanayi ve/veya Ticaret Odası kayıt belgesi,
- İmza Sirküleri,
- Hazirun Cetveli (tüzel kişiler için)

Yukarıdaki belgelerin gerek yasalara, gerekse bankanın politikalarına uygun olarak müşterilerinden temin edilmesi, şubelerde ilgili müşteri dosyalarında muhafaza edilmesi ve bunlardan herhangi birinin değişmesi durumunda, Banka kayıtlarının da yenilenmesi / güncellenmesi sorumluluğu ilgili şube yönetimine aittir.

Müşteri ile ilgili düzenlenecek olan Mali Analiz Raporu, Kapsamlı Görüşme Raporu, Ticari Firma Tanıtım Formu ve Müşteri Riski Derecelendirme Notu çalışması, müşteriye göre aşağıdaki şekilde farklılaşır:

Kurumsal Müşteriler için; Şube kredi komitesince kredi ilişkisine girilmesi kabul edilen müşteriler için, “Mali Analiz Raporu”, “Kapsamlı Görüşme Raporu” veya “Ticari Firma Tanıtım Formu” düzenlenir. Bu raporlar, Kurumsal Krediler Bölümü bünyesindeki Mali Analiz Grubu tarafından veya şubelerimizdeki Müşteri Temsilcileri tarafından

hazırlanır. Bu dokümanın şubelerimizdeki Müşteri Temsilcileri tarafından hazırlanması durumunda, Mali Analiz Grubu tarafından incelenmesi ve onaylanması gerekmektedir.

İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler için; Şube kredi komitesince kredi ilişkisine girilmesi kabul edilen müşteriler için, “Mali Analiz Raporu”, “Kapsamlı Görüşme Raporu” veya “Ticari Firma Tanıtım Formu” düzenlenmesi esastır ve bunlardan hangisinin ne boyuttaki müşteriler için ve/veya hangi büyüklükte krediler için düzenlenmesi gerektiği, Perakende Krediler yönetimi tarafından belirlenir. Ancak müşteri taleplerinin daha çabuk ve etkili bir şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla belirli büyüklüğe kadar olan krediler için, yukarıda belirtilen raporlar düzenlenmeksizin, sadece müşterinin istihbarat çalışması yapılarak kredi tahsis edilebilmesi ile ilgili esaslar Perakende Krediler yönetimi tarafından belirlenir ve uygulamalar takip edilir.

Müşteriler lehine tahsis edilecek Orta ve Uzun Vadeli Kredi Limitleri için, sözkonusu raporlara ve incelemelere ilaveten, Proje Finansmanı Grubu’na proje değerlendirmesi (projekte edilmiş finansal tablo ve analizler, sektörün gelişim analizleri) yapılır.

Sözkonusu incelemeler ve değerlendirmeler neticesinde şube yönetimi; kredili çalışılması düşünülen müşterinin ve talep edilen kredilerin özelliklerinin bu bölümün başında belirtilen “Kredi Plasman İlkeleri” ne uygunluğunu araştırır. Kredili çalışılmasında herhangi bir sakınca yoksa, şube yönetimi tarafından sözkonusu müşteri lehine, Kredi Teklifi düzenlenir.

b) Mevcut Kredili Müşterilerin Limitlerinin Yenilenmesi; Kredili olarak çalışılmakta olan müşterilerin kredi limitlerinin artırılması için; öncelikle yasal belgelerin tamamlanmış ve bir önceki yıl sonu itibari ile Mali Analiz Raporunun, Kapsamlı Görüşme Raporunun veya Ticari Firma Tanıtım Formunun düzenlenmiş olması gerekir. Eğer talep 5. ay ve daha sonraki bir tarihte yapılacaksa, müşterinin ayrıca ara dönem mali verilerini de içeren (3. ay, 6. ay veya 9. ay) ve Banka’nın krediler prosedürlerinde detayları yer alan “Kapsamlı Görüşme Raporu” hazırlanır. Bundan sonraki süreç, “Yeni Müşterilere Kredi Tahsisi” başlığı altında belirtilen kredi tahsis süreci ile aynıdır.

Müşteriler lehine tahsis edilmiş limitlerin azaltılması veya iptal edilmesi işlemleri, temelde her bir kredi tahsisine yetkili kişi ve organın yetkisi dahilinde olmakla birlikte,

Krediler Bölümü yetkilileri, kendi sorumlulukları altındaki kredilerle ilgili olarak, banka genelinde her seviyedeki yetkili kişi ve organlarca tahsis edilmiş limitleri istediği tutarda azaltmaya ve iptal etmeye yetkilidir.

6.3.2.4.2. Bireysel Müşteriler Lehine Tahsis Edilecek Taksitli Bireysel Krediler ve Kredili Mevduat Hesapları

Gerçek kişilere tahsis edilecek tüm taksitli bireysel krediler ile kredili mevduat hesapları Bireysel Krediler Bölümü tarafından tahsis edilir. Herhangi bir bireysel müşteri lehine kredi limiti tahsis edilebilmesi için, ilgili kredi teklifinin ilgili şube komitesince görüşülmüş, onaylanmış ve yazılı olarak talep edilmiş olması gerekir.

a) Yeni Müşterilere Kredi Tahsisi; Banka ile daha önce hiçbir kredi ilişkisi olmamış, lehine daha önce limit tahsis edilmemiş yeni bireysel müşterilere kredi tahsisi şubece yapılacak ön çalışma ve incelemeler ile başlar. Bu çalışmalarda;

- Gelir Durumu ve Ödeme Gücü
- KKB ve TCMB kayıtları
- Moralitesi
- Demografik Bilgileri
- Piyasa istihbaratları

gibi konular araştırılır ve ilk belirlemelere göre kredi değerliliği olmayan, Banka'nın kredi-plasman ilkelerine uymayan müşteriler için kredi çalışması yapılmaz. İlk araştırmalar olumlu çıkarsa, müşteri ile ilgili bilgiler sisteme girilerek, bireyin kredi derecelendirme notu belirlenir ve bunun neticesine göre ilgili tahsis makamlarınca kredi kararı verilir.

b) Mevcut Limitlerinin Yenilenmesi; Kredili olarak çalışılmakta olan müşterilerin kredi limitlerinin artırılması için; öncelikle dönemsel faiz ödemelerini düzenli olarak yapmaları ve kredi hesabını seyyal olarak kullanmaları gerekir.

Mevcut limitlerin arttırılması sırasında, “yeni müşterilere kredi tahsisi” başlığı altında belirtilen bilgiler müşteriden tekrar temin edilir ve değerlendirilir. Müşteriler lehine tahsis edilmiş limitlerin azaltılması veya iptal edilmesi işlemleri, Bireysel Krediler Bölümü tarafından neticelendirilir.

6.4.2.4.3. Plastik Kart Müşterileri Lehine Limit Tahsis Süreçleri

Plastik kart müşterileri lehine limit tahsis süreçleri yeni müşteriler lehine kredi limiti tahsis edilmesi ve mevcut limitlerin yenilenmesi olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

a) Yeni Müşteriler Lehine Kredi Limiti Tahsis Edilmesi; Tüm kredi kartı veya mağaza kartı başvuru sahiplerinden alınması gerekli belgeler;

- Kimlik Belgesi: TC Vatandaşları için; Nüfus Cüzdanı, Ehliyet, Pasaport Fotokopisi/Askeri Kimlik. Yabancı Uyruklular için; Pasaport Fotokopisi/Oturma İzni
- Gelir Belgesi: Normal şartlarda, kredi kartı ve mağaza kartı başvurularında gelir belgesi istenilmemekle birlikte, kredi tahsis yetkilisi tarafından gelirin tam olarak tespit edilemediği, başvurunun şüpheli görüldüğü durumlarda başvuru sahibinden gelir belgesi istenir.

Bu belgelere ilaveten, tüm kredi kartı veya mağaza kartı başvuru sahiplerinden referans alınması zorunludur. Kredi değerlendirmesi yapanların sistem tarafından belirlenen limiti, kendi onay limitleri dahilinde değiştirme hakkı bulunmaktadır. Unvana göre onay limitleri Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

b) Mevcut Limitlerin Yenilenmesi; Müşterinin mevcut limitlerinin arttırılması, müşterinin ödeme performansına ve limit kullanım oranına paralel olarak “otomatik” veya “isteğe bağlı” olarak yapılabilir. Otomatik limit artışı 4 ayda bir yapılacak ve enflasyon oranı ile piyasa koşulları baz alınacaktır. İsteğe bağlı limit artışında ise, müşterinin gelir durumu, ödeme performansı ve diğer bankalardaki kredi geçmişi dikkate alınacaktır.

6.4.2.4.4. Bankalar Lehine Limit Tahsis Süreçleri

Söz konusu kuruluşlar lehine tahsis edilen kredi limitleri ile ilgili tüm çalışmalar Dış İlişkiler Bölümü tarafından yürütülür.

a) Kredi Limit Türleri; Bankalar lehine kredi limitleri ve ilgili kredi talepleri, Dış İlişkiler Bölümü, Kurumsal Pazarlama Bölümü, Hazine Bölümü veya Şubeler tarafından yazılı olarak yapılır. Söz konusu kuruluşlar lehine tahsis edilecek kredi limitleri ile ilgili tüm çalışmalar Dış İlişkiler Bölümü tarafından yürütülür. Dış İlişkiler Bölümü tarafından uygun görülen talepler için söz konusu kuruluş lehine, kredi teklifi düzenlenir ve Yönetim Kurulu'nun onayına sunulur. Limitler verildikleri tarihten en fazla bir yıl içinde revize edilir.

b) Kredi Teklifi Yapılması; Banka bünyesinde, bankalar lehine kredi tahsis etmek amacıyla düzenlenen kredi teklifleri, asgari olarak aşağıdaki bilgileri içermelidir:

- Banka'nın ismi,
- Banka'nın kurulu olduğu ülke,
- Banka'nın ana hissedarları,
- Banka'nın kurulu olduğu ülkedeki ve dünyadaki aktif büyüklüğü sıralaması,
- Kredi Teklif Açıklamaları (Müşteri İlişkisinin Tanımı, Kredi Hakkında Özel Tanımlar, Kredinin Amacı, Müşteri Riski Derecelendirme Sistemi, Banka Performans Analiz Raporu Hazırlanması Gerekip Geremediği).

Bir banka, uluslararası derecelendirme kuruluşlarınca yeterli derecede yüksek not almış ise ve aynı zamanda kurulu olduğu ülkenin derecelendirme notu yeterli derecede yüksek ise, bu banka ile ilgili Banka Performans Analiz Raporu hazırlanmayabilir. Bu durumda Dış İlişkiler Bölümü tarafından, söz konusu bankanın ve kurulu bulunduğu ülkenin derecelendirme notlarının ve buna paralel Banka Performans Analiz Raporu hazırlanmasına gerek görülmediğinin kredi teklifinde açıkça belirtilmesi gerekir. Aksi halde, kredi teklifinde Banka Performans Analiz Raporu hazırlanması gerektiği açıkça belirtmeli ve "Banka Performans Analiz Raporu" asgari bilgileri içerecek şekilde hazırlanmalıdır. Ayrıca, yukarıda söz konusu edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlarının hangileri olduğu ve bu kuruluşların hangi notlarının yeterli olup

hangilerinin yetersiz olduğu Dış İlişkiler Bölümü tarafından belirlenmeli ve Yönetim Kurulu tarafından onaylanmalıdır.

6.4.2.5. Risk İzleme/Erken Uyarı Sinyalleri/Sorunlu Krediler

Kredi portföylerinin izlenmesinden sorumlu bölümler, sorumlulukları altındaki kredi portföylerinin olası problemlerinin erken teşhis edilebilmesi, gerekli önlemlerin bir an önce alınabilmesi ve bu sayede muhtemel banka kaybının önlenmesi amacıyla aşağıdaki uygulamaları yapacaklardır.

İzleme ve raporlama sırasında, herhangi bir kredi müşterisine ya da gruba Banka'nın çeşitli bölümleri tarafından kullanılan tüm krediler konsolide olarak dikkate alınacaktır.

6.4.2.5.1. Standart Nitelikli Kredilerin (Müşterilerin) İzlenmesi / Takibi

“Standart nitelikli krediler” in yakın takibinin temel amacı, bu müşterilerle ilgili olarak ileride oluşabilecek bir sorun ihtimalinin erken teşhisi ve gerekli önlemlerin vakit geçirilmeden alınmasıdır. Bu amaçla;

a) Şube yönetiminin sorumlulukları; Şube yönetimi, portföylerindeki tüm kredili müşterilerin anapara, faiz, komisyon ve benzeri ödemelerini, mali durumlarını, memzuçlarını, faaliyetlerini, moralitelerini, grup içi ilişkilerini, teminatlarını istihbaratlarını ve benzeri konuları yakından takip etmekle yükümlüdür.

Bunlara ilaveten, Mali Analiz Grubu ile koordinasyon içinde asgari olarak aşağıda belirtilen sıklıklarda, müşterilerin mali analizlerinin (veya kapsamlı görüşme raporlarının) yapılması ve Müşteri Riski Derecelendirme Notlarının yenilenmesi temin edilecektir.

- En son yapılan MRDN'si “A”, “BBB”, “BB”, ve “B”, olan müşteriler yılda bir kez,
- En son yapılan MRDN'si “CCC”, “CC”, “C” ve “D” olan müşteriler için 6 ayda bir,

- En son yapılan MRDN'si "E" ve "F" olan müşteriler için, Kurumsal Krediler Bölümü veya Perakende Krediler yönetiminin talebi üzerine.

Herhangi bir müşteri için mali analiz raporu (veya kapsamlı görüşme raporu) düzenlenirken; müşterinin, raporun düzenlenme tarihine en yakın dönem sonu itibariyle mali verileri temin edilecek ve rapor bu verilere dayalı olarak düzenlenecektir.

Müşterinin kullandığı kredilerin ve o müşteriye ait cari hesapların kredi ilişkisi devam ettiği sürece hareketli olması (donuk olmaması) esastır. Müşterinin banka ile olan çalışmalarının donuklaşıp donuklaşmadığı konusu, şube yetkilileri tarafından, kredinin kullandırılma tarihinden itibaren sürekli olarak takip edilecektir.

Şube yetkilileri, gerektiğinde Mali Analiz Grubundan yardım alarak, müşterinin faaliyette bulunduğu sektörde mal alıp sattığı firmalardan veya bankalardan istihbarat yapılmasını temin edecektir.

Müşterilere yapılan düzenli ziyaretler de müşterinin kredibilitesinin yakından izlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Pazarlama elemanları müşteriler ile düzenli görüşmeler yapacaklardır.

Şube yetkilileri, portföyündeki her müşterinin risk-getiri dengesini düzenli olarak gözden geçirecek ve üstlenilen riske paralel getiri elde edilmediğini sürekli olarak izleyeceklerdir. Ancak, müşterilerin fiyatlandırmaya karşı hassasiyetlerini kaybetmelerinin, müşterilerin kredibilitelerinin azalmasına yönelik bir ön sinyali olabileceği de gözönünde bulundurulacaktır.

Müşterinin kredibilitesine yönelik bir sorun sezilmesi halinde, derhal Kurumsal Krediler Bölümü bilgilendirilecek, müşteri aşağıda belirtilen "yakın takip gereken müşteri" kategorisine alınacak, müşteri ile ilgili gerekli belgeler temin edilerek Mali Analiz Raporu ile Müşteri Riski Derecelendirme Notu yenilenecek ve kredinin sorunsuz tahsili için gereken önlemler alınacaktır.

b) Kurumsal Krediler Bölümü ve Perakende Krediler yönetiminin sorumlulukları;

Bu tür müşterilerin Müşteri Riski Derecelendirme Notlarının yukarıda belirtilen düzene

göre şubece yaptırılıp yaptırılmadığı ve anapara, faiz, komisyon ve benzeri ödemelerinde gecikmeler olup olmadığı konusu, bir aydan daha uzun olmamak koşulu ile düzenli aralıklarla kontrol edilecektir. Bu görevler, Tahsis ve İzleme gruplarının ortak sorumluluğundadır.

Mali Analiz Grubu, tüm müşterilerin mali analizlerinin yukarıda belirtilen düzen içinde yapılabilmesi amacıyla gerekli önlemleri alır ve bu konuda şubeleri uyarır. Mali bünyelerinde zaafiyet sezilen veya ödemelerinde gecikme olan müşteriler derhal “Yakın Takip Müşterileri” olarak nitelendirilir ve gereken önlemler alınır.

c) Kurumsal Pazarlama ve Perakende Bankacılık Bölümlerinin sorumlulukları; Kurumsal Pazarlama ve Perakende Bankacılık Bölümleri, müşterilerin banka genelinde kullanacakları ürün ve hizmetler için müşterilerin risklilik derecelerine paralel fiyatlandırma düzeninin kurulmasından ve müşterilerden elde edilen verimin risk-getiri çerçevesinde izlenmesinden ve Risk Yönetimi Grubuna raporlanmasından sorumludur.

6.4.2.5.2. Yakın İzlemedeki Kredilerin (Müşterilerin) İzlenmesi / Takibi

Yakın İzlemedeki krediler (müşteriler), “Bankalarca ayrılması gereken karşılıklara ilişkin yönetmelik” e göre, 2. Grup olarak nitelendirilen krediler ile ABC Bank A.Ş. Müşteri Riski Derecelendirme Sistemi’nde “D” grubunda yer alan müşterilere kullandırılan kredilerden oluşmaktadır.

a) Şube Yönetiminin Sorumlulukları; Şube yetkilileri bu tür müşterilerin tüm finansal durumlarını yakından inceleyecek, banka alacağının sorunsuz tahsili amacıyla her müşteri bazında bir eylem planı hazırlayacak, bunu Kurumsal Krediler ve Kurumsal Pazarlama Bölümleri ile paylaşacak, bu bölümlerin onaylarını alarak uygulayacaktır.

Sözkonusu müşterilerin teminatlarının, anapara, faiz, komisyon ve benzeri ödeme yükümlülüklerinin, diğer bankalarla olan kredi ilişkilerinin, tüm ticari faaliyetlerinin ve benzeri konuların düzenli ve çok yakın takibi, başta şube müdürü olmak üzere tüm şube yetkililerinin sorumluluğundadır.

b) Kurumsal Krediler Bölümü ve Perakende Krediler yönetiminin Sorumlulukları; Bu müşteriler, Krediler Tahsis Grubu ile İzleme Grubu tarafından ortaklaşa olarak takip edilecektir. Müşterinin genel faaliyetlerinin, ödeme yükümlülüklerinin ve şube yönetimi ile birlikte hazırlanan eylem planlarının uygulanmasının kontrolü, bu grupların sorumluluğundadır.

Bu kategoriye alınan müşteriler, karşılıklar ile ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde “ikinci grup” olarak tanımlanır ve Tahsis Grubu tarafından kayıtlarda gerekli düzeltmeler yapılır. Sözkonusu müşterilerin gecikmeye uğrayan tutarları ile toplam kredi bakiyeleri, İzleme Grubu tarafından her ay sonu itibariyle düzenli olarak bankanın ilgili bölümlerine rapor edilir.

6.4.2.5.3. Özel Takip Gereken Müşterilerin İzlenmesi /Takibi

Bu müşteriler standart nitelikli olmakla birlikte, faaliyet gösterdiği sektör veya dahil olduğu grup nedeni ile yakın takip edilmesi gereken veya Müşteri Riski Derecelendirme Notunun yanına “G” ilave edilen müşterilerdir. Bu müşteriler, şube yetkilileri ile Kurumsal ve Perakende Krediler Tahsis ve İzleme Grupları tarafından takip edilir.

6.4.2.5.4. Donuk Alacakların İzlenmesi / Takibi

Donuk alacaklar, “Bankalarca ayrılması gereken karşılıklara ilişkin yönetmelik” çerçevesinde, 3., 4. ve 5. grup olarak tanımlanan kredilerdir. Bu krediler, ABC Bank A.Ş. Müşteri Riski Derecelendirme Notu Sistemi’nde “E” ve “F” notu ile tanımlanmışlardır.

Banka ile kredili çalışması devam eden bir müşterinin Müşteri Riski Derecelendirme Notu’nun “E” ya da “F” ye indirilmesi durumunda, Banka derhal, ilgili borçludan olan tüm alacaklarını tahsil etmeye ve kredi ilişkisini sonlandırmaya çalışacaktır.

a) Şubece yapılması gerekenler; Yasal düzenlemelere göre “donuk alacak” olarak tanımlanmış olan müşterilerin tüm faaliyetleri, mali durumları, moraliteleri, grup içi ilişkileri, teminatları, istihbaratları şube yetkilileri tarafından çok yakından izlenir ve gelişmeler konusunda Kurumsal Krediler bünyesindeki “Sorunlu Krediler Grubu”

derhal bilgilendirilir. Bu müşterilerin kredi ürünleriyle ilgili olarak şubece yapılacak olan tüm işlemlerin, “Sorunlu Krediler Grubu”nun bilgisi ve onayı dahilinde olması şarttır.

b) Kurumsal Krediler Bölümü ve Perakende Krediler Yönetimince Yapılması Gerekenler; Sorunlu Krediler Grubunun hedefi, düzenini yitirmiş olan kredileri yakından takip ederek, Banka'nın bu müşterilerden olan tüm alacaklarını eksiksiz olarak tahsil etmektir. Bu çerçevede Sorunlu Krediler Grubunun temel sorumlulukları, donuk alacak niteliği taşıyan müşterileri belirlemek, yasal mevzuata uygun olarak gruplandırmak, alacakların tahsili için müşterilerle görüşme ve protokoller yapmak, Hukuk Müşavirliği ile birlikte, teminatların nakde çevrilmesi konusunu izlemek, ayrılması gereken karşılıkları ve aktiften silinmesi gereken kredileri belirleyerek, üst yönetime önermek ve alınan karar doğrultusunda uygulama yapmaktır.

Bu kapsamda, Kredilerden Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı kredi portföyünü tekrar değerlendirerek, Sorunlu Krediler Grubu'nca önerilen Özel Karşılıklara konu olabilecek veya aktiften silinebilecek tüm kredileri Hukuk Komitesi gündemine getirir. Hukuk Komitesi'nde karşılık ayrılmasına veya aktiften silinmesine karar verilen krediler Mali İşlerden Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı'na bildirilir ve gereğinin yerine getirilmesi sağlanır. Bu değerlendirmeler ayrıca Teftiş Kurulu, Üst Düzey Risk Komitesi ve Yönetim Kurulu'na da iletilir. Söz konusu işlemler, yasalar çerçevesinde belirtilen sıklıkta yapılır.

6.4.2.5.5. Kredilerin Portföy Bazında İzlenmesi / Takibi

Gerek şubeler, gerekse ilgili Genel Müdürlük bölümleri, sorumlulukları altındaki kredi portföylerini aşağıda belirtilen temel konular çerçevesinde izleyeceklerdir:

a) Şubece Yapılması Gerekenler; Şube yetkilileri tarafından, şubenin tüm kurumsal kredi portföyü sürekli olarak geniş bir bakış açısı ile değerlendirilir. Portföyünün riskliliğinin, gelişiminin, konsantrasyonlarının, teminat yapısının, ve benzeri özelliklerinin aylar itibariyle genel eğilimleri belirlenir. Bu konularda bankanın genel politikalarına uymayan veya bankanın aleyhine olabilecek yönler tespit edildiğinde,

şube yönetimince derhal gerekli önlemler alınır ve ilgili Genel Müdürlük Bölümlerine bilgi verilir.

b) Kurumsal Krediler Bölümü ve Perakende Krediler Yönetimince Yapılması Gerekenler; Başta banka genelindeki tüm kurumsal kredi portföyünün risklilik gelişimi olmak üzere, konsantrasyonlar bazında genel eğilimler, ilave büyük kredi kullandırmaları, banka politikalarına aykırılık teşkil eden durumlar, İzleme Grubu tarafından takip edilir ve yorumlanır. Bankanın genel politikalarına uymayan veya bankanın aleyhine olabilecek eğilimlerin tespiti halinde, banka içindeki ilgili bölümlere ve Kredi Komitesi'ne raporlanarak tedbir alınması sağlanır.

c) Kurumsal ve Perakende Pazarlama Yönetimlerinin Sorumluluğu; Kurumsal ve Perakende Pazarlama Yönetimleri; gerek müşteri, gerekse portföy bazında, müşterilerinden Kredi Riski Derecelendirme Sistemine paralel olarak gereken getirinin temin edilmesinden, bu konunun takibinden ve banka içi raporlamasından sorumludur. Bu amaçla gerekli prosedürleri düzenler ve uygularlar.

6.4.2.5.6. Makro Göstergelerin İzlenmesi / Takibi

Gerek yerel gerekse uluslararası makro göstergelerin yakın takibi, buna bağlı olarak bankanın kredi portföyünün muhtemel beklentilerden ne yönde etkilenebileceğinin belirlenmesi ve sözkonusu riskleri azaltıcı önlemlerin alınması, kredi süreci içindeki tüm personelin sorumluluğundadır.

a) Şube Yönetiminin Sorumluluğu; Şube yetkilileri, gerek Türkiye'nin siyasi ve ekonomik yapısındaki ve teşvik sistemindeki değişimleri (uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye ile ilgili görüşleri dahil) gerekse uluslararası düzeydeki makro gelişmeleri düzenli olarak izlemek, bu sayede şubenin kredi portföyünün sözkonusu değişimlerden ne şekilde etkilenebileceği ile ilgili görüş oluşturmak ve gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

b) Kurumsal Krediler Bölümü ve Perakende Krediler Yönetiminin Sorumluluğu; Kurumsal Krediler Bölümü, gerek uluslararası, gerekse Türkiye'deki siyasi ve ekonomik gelişmeleri, teşvik sistemlerindeki değişimleri, uluslararası derecelendirme

kuruluşlarının değerlendirmelerini ve diğer makro göstergeleri yakından takip ederek, bilgi ve deneyimlerini şubeler ile paylaşır; sözkonusu değişimlerin bankanın kurumsal kredi portföyünü ne şekilde etkileyebileceği konusunda görüş oluşturur ve gerekli durumlarda önlem alınmasını sağlar. Bunlara ilaveten, Mali Analiz Grubu, Türkiye’deki sektörlerin genel eğilimleri ile ilgili olarak yılda en az bir kez görüş oluşturur ve banka geneline duyurur.

c) Kurumsal ve Perakende Pazarlama Yönetimlerinin Sorumluluğu; Kurumsal Pazarlama Bölümü, gerek Türkiye’deki gerekse uluslararası piyasalardaki ekonomik gelişmeleri takip ederek, bunların piyasa koşulları üzerinde neden olabileceği etkileri belirler ve banka portföyünün karlılığının olumlu yönde artırılması için gerekli önlemleri alır.

d) Hazine Bölümü’nün sorumluluğu; Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmesi kullanılmış olan kurumsal müşteriler portföyü Hazine Bölümü tarafından izlenecek, piyasalardaki gelişmelerden olumsuz etkilenebilecek müşterilerin isimleri Kurumsal Krediler Bölümü’ne bildirilerek gerekli önlemlerin alınması temin edilecektir.

6.4.2.6. Bireysel Kredi ve Plastik Kartlar Müşterileri İçin Risk Yönetimi

Kredi kullanılan tüm bireysel müşterilerin kredi geri ödeme vadelerinin hem şube yetkilileri hem de Genel Müdürlük Bireysel Krediler yönetimi tarafından düzenli olarak takip edilmesi ve herhangi bir gecikme anında derhal müşteri ile temasa geçerek gerekli önlemlerin alınması şarttır.

Kredi kartları açısından erken uyarı göstergelerinin amacı, aylık olarak yapılan iyi-kötü analizleri ile ödeme güçlüğüne düşebilecek müşterilerin önceden tespit edilmesi ve uygun stratejilerin doğru zamanda geliştirilebilmesidir. Kredi kartı ve mağaza kartı müşterileri için “Krediler ve Analiz Bölümü” bu müşterilerden elde edilen verimi Risk-Getiri çerçevesinde aylık raporlarla değerlendirecektir.

Krediler ve Analiz Bölümü’nün aylık raporlarda portföyün eğilimleri ile ilgili olumsuz bir durum tespit etmesi halinde gerekirse kredi politikalarında gerekli değişiklikleri

yapacaktır. Kredi kartları ve Mağaza kartlarında tahsili gecikmiş krediler Risk Takip Bölümü tarafından takip edilir ve aşağıdaki şekilde sınıflandırılır:

Bir ekstre dönemi borcunu ödemeyen müşteriler (G0): Gecikmeli statüsüne alınır ve bu müşterilere 1.Uyarı Mektubu gönderildikten sonra telefon ile aranarak borçları hatırlatılır.

Üst Üste İki ekstre dönemi borcunu ödemeyen müşteriler (D1): 2.Uyarı mektubu gönderilir ve telefon ile tekrar aranılarak tahsilat yoluna gidilir. Bu statüdeki kartlar provizyona kapatılır.

Üst Üste Üç ekstre dönemi borcunu ödemeyen müşteriler(D2): İlgili kart hamilleri, banka yetkilileri tarafından telefonla aranır ve tahsilat yapılmaya çalışılır.

Kredi kartlarında belirtilen asgari borçlarını dördüncü ekstre kesim tarihinde halen ödememiş müşterilerin statüleri ise (D3) olur. Müşteri ve gerekli durumlarda varsa kefilleri aranarak borçların tahsil edilmesine çalışılır.

Ödeme olmadığı takdirde kartı iptal edilerek statü D4'e çevrilir ve Kanuni Takip Servisine devredilerek hesabın Hukuk Müşavirliği kontrolünde tahsil edilmesine çalışılır. Söz konusu krediler için Genel Muhasebe tarafından karşılık ayrılır.

6.4.2.7. Kredi Faaliyetlerinin İncelenmesi

“Kredi faaliyetlerinin incelemesi” fonksiyonunun temel hedefi, kredi tahsis ve izleme süreçlerinin banka genelinde doğru, standartlara uygun ve banka politikaları ile uyumlu bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını bağımsız olarak incelemek, eğer varsa zayıf noktaları belirlemek ve bu konularda ilgili Üst Düzey Yönetimi, Risk Yönetimi Grubunu ve Yönetim Kurulu’nu bilgilendirmektir.

Söz konusu işlev, Teftiş Kurulu tarafından yerine getirilecektir. Bu amaçla Teftiş Kurulu, bankada kredi tahsisinden ve izlemesinden sorumlu birim ve bölümleri aşağıda belirtilen genel konular çerçevesinde inceleyecektir:

- Kredi derecelendirme, değerlendirme ve tahsis fonksiyonunun yeterliliği, düzenlemelere uyumu, bağımsızlığı,
- İzleme fonksiyonunun etkinliği, yakın takip gereken müşteriler için alınan önlemlerin zamanlaması,
- Kredi portföyünün kalitesinin ve trendinin incelenmesi,
- Donuk alacakların yönetimi (izleme, karşılık ayırma ve aktiften silme süreçleri),
- Risk-getiri takibinin yeterliliği.

Bu kapsamda incelenecek Bölüm ve Birimler:

- Şubeler,
- Krediler Bölümleri (Kurumsal, Perakende Bankacılık ve Plastik Kartlar),
- Pazarlama Bölümleri (Kurumsal, Perakende Bankacılık ve Plastik Kartlar),
- Dış ilişkiler Bölümü,
- Hazine Bölümü (hazine ürünleriyle ilgili).

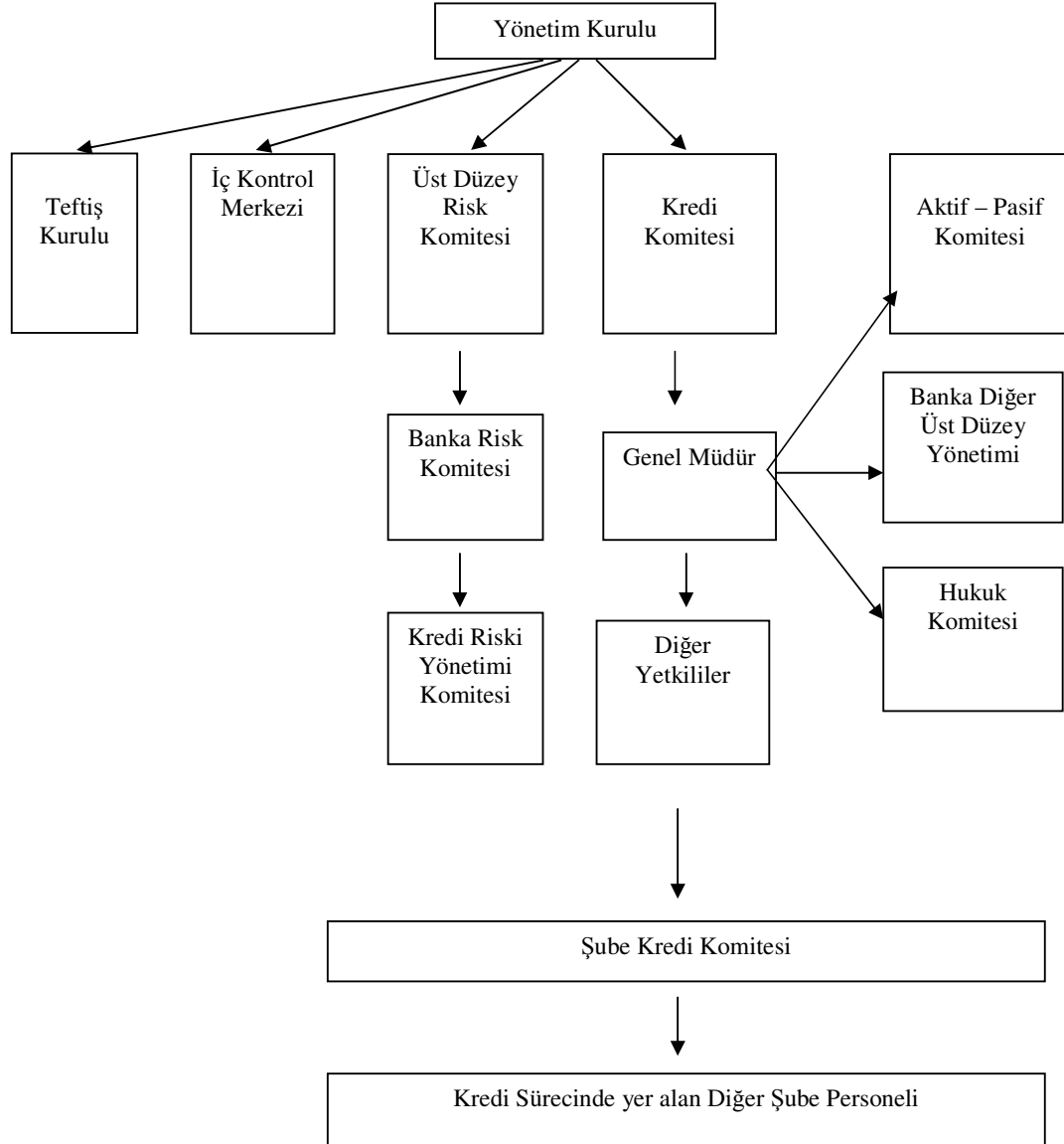
Teftiş kurulu her yıl, bir sonraki yıl içerisinde gerçekleştirilecek incelemelerle ilgili olarak hazırlayacağı plan çerçevesinde sözkonusu incelemelerini sürdürecektir. Yönetim Kurulu tarafından gerekli görülmesi durumunda, özel incelemeler de yapılabilir. İnceleme neticesinde elde edilen bulgular rapor haline getirilerek Risk Yönetimi Grubu'nun, Üst Düzey Yönetim'in ve Yönetim Kurulu'nun görüşlerine sunulacaktır.

Buna istinaden, inceleme yapılan şube ya da bölümün yöneticisi, 10 gün içerisinde Teftiş Kurulu'na iyileştirici eylem planını da içeren yazılı bir açıklama yapmakla yükümlüdür. Söz konusu eylem planında belirlenen sorunların ya da eksikliklerin giderilmesine yönelik detaylı adımlar yer alacaktır. Sözkonusu eylem planı Teftiş Kurulu ve Risk Yönetimi Grubu tarafından tartışılır ve konu Üst Düzey Risk

Komitesi'nin bilgisine sunulur ve sözkonusu komite tarafından nihai karara bağlanarak ilgili şube veya bölüm yöneticisine bildirilir ve uygulama takip edilir.

6.4.2.8. Kredi Yetkileri ve Sorumlulukları

Banka'nın Kredi Yönetimi ve Risk Yönetimi ile ilgili organizasyonu aşağıda belirtildiği şekildedir:

6.4.2.8.1. Kredi Tahsisine Yetkili Kişi ve Organlar

Bankada kredi tahsisine yetkili kişi ve organlar, yönetim kurulu, kredi komitesi, genel müdür ve kredilendirme yetkisine sahip diğer kişiler başlığı altında incelenmektedir.

a) Yönetim Kurulu; Yönetim Kurulu, Bankalar Kanunu'nun kendisine tanıdığı yetkiler çerçevesinde, tüm kredi tahsis yetkilerine sahiptir. Bu konuda gerekli uygulama esaslarını belirleyerek, yetkilerini yine yürürlükteki yasalar ve mevzuat çerçevesinde Kredi Komitesine ve Genel Müdürlüğe devredebilir. Diğer taraftan, kredi risk yönetimi politikalarını ve uygulama esaslarını belirleyerek, kredi portföyünün sağlıklı bir yapıda olmasını teminen gerekli önlemleri alır.

b) Kredi Komitesi; Kredi Komitesi, Yönetim Kurulu'nun kendisine vermiş olduğu yetkiler çerçevesinde, kredi tahsisine yetkili olmanın yanı sıra, kredi işlemlerin sağlıklı olarak yürütülmesinden, kredi stratejilerinin uygulanmasından, risklerin izlenmesinden, sorunlu kredilerin takibinden, yürürlükteki kanun ve yönetmeliklere uyumdan bu çerçevede kredi karşılıklarının ayrılmasından, tahsis edilen kredilerin kullanımını takiben, Banka'nın kredi portföyünün kalitesinin sürekli olarak kontrolünden ve kredilerin risk-getiri ilişkisi çerçevesinde, Banka karlılığını maksimize edecek şekilde kullandırılmasından sorumludur.

c) Genel Müdür; Kredi Komitesi'nin bir üyesi olarak, yukarıda belirtilen görev ve sorumluluklara ilaveten, Yönetim Kurulu'nun kendisine vermiş olduğu kredi tahsis yetkileri çerçevesinde kredi tahsis edebilir. Buna ilaveten, Yönetim Kurulu tarafından kendisine tanınan kredi kullandırma yetkilerini alt kademelerdeki kişi ve organlara devredebilir. Ayrıca, kendisine bağlı çalışan, kredi süreci içindeki tüm personelin sevk ve idaresi ile bunlar arasındaki koordinasyondan sorumludur.

d) Kredilendirme Yetkisine Sahip Diğer Kişiler; Yönetim Kurulu, kredilendirme yetkisini, kredi sürecinde yer alan kişilere, kişinin tecrübe ve yetkinliğine bağlı olarak belirlenecek bir çerçevede devredebilir. Bu kişiler, banka politikaları çerçevesinde tahsis yetkisini kullanmanın yanı sıra, sorumluluk alanına giren kredi portföyünün kredibilitésinin takibinden sorumludur.

6.4.2.8.2. Kredi Riski Yönetiminden Sorumlu Organlar

Kredi riski yönetiminden sorumlu organlar, üst düzey risk komitesi, banka risk komitesi, kredi riski yönetim komitesi, operasyon riski yönetim komitesi başlıkları altında incelenmektedir.

a) Üst Düzey Risk Komitesi; Doğrudan Yönetim Kurulu'na bağlı olarak çalışır. Kredi riski ile ilgili olarak kredi politikalarının oluşturulup Yönetim Kurulu'nun onayına sunulmasından ve Banka genelinde bunların uygulanmasından ve izlenmesinden sorumludur.

b) Banka Risk Komitesi; Kredi riski ile ilgili olarak, Yönetim Kurulu tarafından onaylanan Kredi Risk Yönetimi politikalarının Banka genelinde icrasından, ayrıca, kredi riski ile ilgili iç kontrol faaliyetlerinin, İç Kontrol Merkezi, Teftiş Kurulu ve Üst Düzey Yönetimi ile beraberce tasarlanması, planlanması ve eşgüdümlemlenmesinden sorumludur.

c) Kredi Riski Yönetimi Komitesi; Kredi riski ile ilgili olarak, Yönetim Kurulu tarafından onaylanan Kredi Risk Yönetimi politikalarının icrasından, Kredi risklerinin tanımlanmasından, sınıflandırılmasından ve ölçülmesinden ve Banka'nın kredi riski taşıyan çeşitli bölümleri arasında bu risklerin takibi amacıyla koordinasyondan sorumludur.

d) Operasyon Riski Yönetimi Komitesi; Gerek yasal düzenlemeler, gerekse Banka politika, prensip ve prosedürleri çerçevesinde kredi ile ilgili operasyonel işlemlerin Banka açısından minimum risk taşıyacak şekilde yapılmasını temin edecek düzenlemeleri oluşturur.

6.4.2.8.3. Diğer Organ ve Yetkililer

Diğer organ ve yetkileri başlığı altında, aktif-pasif komitesi, banka üst düzey yönetimi, iç kontrol merkezi, teftiş kurulu, hukuk komitesi, hazine bölümü yetkileri, dış ilişkiler bölümü yetkileri, diğer genel müdürlük personeli, şube kredi komitesi ve diğer şube personeli konuları incelenmektedir.

a) Aktif-Pasif Komitesi; Banka'nın kredi portföyünün piyasa şartlarına göre maksimum getiriyi sağlamasını teminen, piyasadaki kaynak ve kullanım imkanlarını ve bu konulardaki beklentileri tartışır, Banka'nın bu konulardaki faaliyetlerine yön verecek kararları oluşturur.

b) Banka Üst Düzey Yönetimi; Söz konusu kişiler, kendilerine bağlı organizasyonların ve kişilerin Yönetim Kurulu'nca belirlenen politikalar çerçevesinde sevk ve idaresinden ve bunların denetiminden sorumludur.

c) İç Kontrol Merkezi; Banka genelinde, kredilerle bağlantılı tüm işlemlerin yürürlükteki yasalara, düzenlemelere ve prosedürlere uygun olup olmadığının düzenli olarak kontrolü ile ilgili gerekli kontrol mekanizmalarını oluşturur, izler. Aykırılıklar konusunda ilgili yetkilileri uyarır.

d) Teftiş Kurulu; Krediler konusunda Banka genelindeki tüm kredi işlemlerinin yürürlükteki yasalara, düzenlemelere ve prosedürlere uygun olarak yapılıp yapılmadığını, ayrıca Kredi Riski Yönetimi'nin etkin olarak çalışıp çalışmadığını belirli bir program çerçevesinde veya spot olarak denetler.

e) Hukuk Komitesi; Gerek sorunlu hale gelmiş kredilerle ilgili olarak alınması gereken tedbirlerin tartışılması, gerekse normal müşterilerle ilgili hukuki sorunların açıklığa kavuşturulması amacı ile kurulmuştur.

f) Hazine Bölümü Yetkilileri; Kurumsal müşterilere kullandırılmak üzere Kurumsal Krediler Bölümü tarafından tahsis edilen Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Limitleri veya bankalara kullandırılmak üzere Dış İlişkiler Bölümü tarafından tahsis edilen nakit/gayrınakit krediler ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri Limitleri

dahilinde, söz konusu kuruluşlara kredi kullandıran Hazine Bölümü yetkililerini kapsamaktadır. Bu kişiler de, kendilerine tanınmış yetkiler çerçevesinde, yürürlükteki yasal düzenlemeler ile Banka politika ve prosedürlerine uygun olarak görevlerini sürdürürler.

g) Dış İlişkiler Bölümü Yetkilileri; Yönetim Kurulu tarafından verilmiş yetki çerçevesinde yurtiçi ve yurtdışındaki bankalar ve finansal kurumlara limit tesis edilmesi veya varolan limitlerde değişiklik yapılması hususunda, Kurumsal Pazarlama ve Hazine bölümlerinden gelen talepleri inceleyerek, söz konusu kurumların finansal ve niteliksel analizini yapan, önerilerle birlikte Yönetim Kurulu onayına sunan yetkilileri kapsamaktadır. Dış İlişkiler Bölümü yetkilileri ayrıca şubelerin talepleri doğrultusunda bankalar üzerinden alınan riskler çerçevesinde, pazarlama limiti kategorisine dahil olan kredi işlemlerine aracılık etmektedirler.

h) Diğer Genel Müdürlük Personeli; Kredi süreci içinde yer alan (kredilendirme, pazarlama ve operasyon) tüm personeli kapsamaktadır. Bu kişiler, kendilerine verilen diğer sorumlulukların yanı sıra, Banka'nın kredi politikalarına ve stratejilerine ve prosedürlerine uygun olarak görevlerini yerine getirirler.

i) Şube Kredi Komitesi; Asgari olarak, ilgili Müşteri Temsilcisi (veya Pazarlama Müdürü) ile Şube Müdürü'nden oluşur. Yönetim Kurulu'nun veya Genel Müdürlüğün yetkilendirmesi durumunda kredi tahsisine sahip olabileceği gibi, kendi şubesince verilen tüm kredilerin yakın takibinden, Banka politikaları ile yürürlükteki yasal düzenlemelere uyumundan, şubesi aracılığı ile kullanılan kredilerin zamanında müşteriden tahsilinden ve olağanüstü durumlarda Genel Müdürlük bölüm ve birimlerinin uyarılmasından sorumludur.

j) Diğer Şube Personeli; Kredi süreci içinde yer alan ve şubelerde çalışan diğer personel ile şubelerdeki operasyon yetkililerini ve benzeri görevde yer alan personeli kapsamaktadır. Bu kişiler, kendilerine verilen diğer sorumlulukların yanı sıra, Banka'nın kredi politikalarına ve stratejilerine uygun olarak krediler ile ilgili konulardaki görevlerini yerine getirirler.

6.4.2.9. Konsantrasyonlar

Taşınan kredi riskinin, benzer özellikler gösteren kredi gruplarında yoğunlaşım yoğunlaşmadığını takip etmek ve risk profillerini çıkartmak amacıyla, kredi riskleri, “konsantrasyon” olarak tanımlanan, aşağıda belirtilen gruplamalar çerçevesinde takip edilir.

Yönetim Kurulu, aşağıda tanımlanan her bir konsantrasyon için; Banka özkaynaklarına veya Banka'nın toplam kredi hacmine endeksli olarak azami oranları belirleyecek ve bu oranlar, Üst Düzey Yönetim tarafından Banka geneline duyurularak uygulanması temin edilecektir.

Banka genelinde kredi tahsisi yapan ve/veya kullanılan her bir bölüm, kendisi ile ilgili yukarıda tanımlanan konsantrasyonları günlük olarak takip edecek ve aşım sebebiyet verilmemesi için gerekli önlemleri alacaktır. Buna ilaveten, her ay sonu itibariyle söz konusu konsantrasyonları içeren bilgiler, ilgili bölümler tarafından Kredi Risk Yönetimi Komitesi'ne sunulacaktır. Bu bilgiler Banka Risk Komitesi'nde tartışılacak, görüş oluşturularak önce Üst Düzey Risk Komitesinin, daha sonra da Yönetim Kurulu'nun bilgisine sunulacaktır.

Bu konsantrasyon limitlerinin hesaplamaları ile sınırlı olmak üzere, Nakit ve Gayrınakit kredilerin tümü, % 100 oranında dikkate alınacak, müşteriler arasındaki grup ilişkisi ise, yürürlükteki “Bankalar Kanunu” ile, “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” çerçevesinde belirlenen, “Dolaylı Pay Sahipliği”, “Dolaylı Kredi” ve “Dolaylı İştirak” tanımları ile kurulacaktır.

a) Sektör Bazında Konsantrasyon; Sadece Kurumsal ve Finans İşletme Bankacılığı kapsamındaki kredilerle sınırlı kalmak kaydıyla, Banka ile kredili olarak çalışan şirketler, faaliyet gösterdiği sektörlerle göre sınıflandırılacaktır.

b) Müşteri Bazında Konsantrasyon; Burada amaç, tek bir müşteriye verilebilecek kredi sınırını Banka'nın hedefleri ve politikaları çerçevesinde sınırlamak, böylelikle Banka'nın kredi riskinin az sayıda müşteride yoğunlaşımını önlemektir. Bu şekilde

belirlenecek limitin, Bankalar Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerde belirlenen sınırlamalardan daha küçük olacağı açıktır.

c) Grup Bazında Konsantrasyon; Banka genelinde, herhangi bir gruba kullandırılabilir kredilerin toplamı için Yönetim Kurulu tarafından bir limit konularak, Banka'nın kredi riskinin herhangi bir grupta yoğunlaşması önlenecektir. Bu şekilde belirlenecek limitin, Bankalar Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerde belirlenen sınırlamalardan daha küçük olacağı açıktır.

d) Ülke Bazında Konsantrasyon; Yönetim Kurulu, her bir ülke bazında, o ülkeyle bağlantılı olarak üstlenmeyi kabul ettiği azami limitleri belirler. Bu limitlerin kapsadığı alanlar şunlardır:

- Banka'nın bir yabancı ülkenin devleti üzerinden aldığı riskin toplamı,
- Banka'nın, başka bir ülkede kurulu diğer bir banka ve/veya bu bankaların Türkiye şubeleri üzerinden aldığı riskin toplamı,
- Banka'nın, Türkiye'de yerleşik ancak ana hissedarının veya hissedarlarının başka bir ülkede yerleşik olduğu ve bu hissedarların kefalet ve garanti verdiği kurumsal müşteriler ve/veya bankalar üzerinden aldığı risklerin toplamı,
- Banka'nın, başka bir ülkede mukim müşterilere veya yabancı uyruklu kişilere kullandırmış olduğu her türlü kredi riskinin toplamı.

Türkiye'nin ve Kalkınmış Ülkelerin risk konsantrasyonunda herhangi bir kısıtlama gözetilmez. Kalkınmakta olan ülkelerin her birinin risk konsantrasyonu ile ilgili limit, Dış İlişkiler Bölümü tarafından önerilir, Yönetim Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girer.

Ülkelerin yukarıdaki paragraflarda belirtilen kategori ayrımlarının belirlenmesi sırasında, Moody's Derecelendirme Kuruluşunun uzun vadeli ülke notları dikkate alınır. Buna göre Dış İlişkiler Bölümü tarafından oluşturulan liste Yönetim Kurulu'nun onayına sunulur, onaylandıktan sonra yürürlüğe girer.

e) **Müşteri Riski Derecelendirmesi Bazında Konsantrasyon;** Taşınan kredi riskinin, kredibilitesi nispeten düşük müşterilerde yoğunlaşmaması amacıyla, Kurumsal ve Finans İşletme Bankacılığı kapsamındaki müşteriler ile Bankalara kullandırılan krediler, bu kredileri kullanan müşterilerin risk derecelendirme notlarına göre sınıflandırılır.

f) **Kredi Vadelerine Göre Konsantrasyon;** Banka genelindeki tüm kredili ürünler vadelerine göre; kısa vadeli (0-1 yıl arası,1 yıl dahil), orta vadeli 1-3 yıl arası, 3 yıl dahil) ve uzun vadeli (3 yıldan uzun) olmak üzere 3 grupta izlenecektir.

6.5. ABC Bank A.Ş. Kredi Riski Derecelendirme Sistemi

ABC Bank A.Ş kredi riski riski derecelendirme sistemi, kurumsal ve işletme bankacılığı kapsamındaki müşteriler için, bankalar için, bireysel kredi kullanacak müşteriler için, kredi kartı kullanacak gerçek müşteriler için olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir.

6.5.1. Kurumsal ve İşletme Bankacılığı Kapsamındaki Müşteriler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi

Kredili çalışılan tüm kurumsal ve işletme bankacılığı kapsamındaki müşteriler için banka genelinde, aşağıda detaylandırılan Kredi Riski Derecelendirme Sistemleri kullanılacaktır. Bu sistemler, kredi riski yönetimi sürecinin yanı sıra kredilendirme ve kredi karşılıklarının ayrılması süreçlerine de temel teşkil edecek, kredilerin tahsil edilememe oranları ve fiyatlandırılmaları açısından baz oluşturacaktır. Kredi Riski Derecelendirme Sistemi ikili bir yapı kullanılarak çalışacaktır:

a) **Müşteri Riskinin Derecelendirilmesi;** Müşterinin risklilik derecesinin belirlenmesi sırasında, müşteriye ait tüm mali tablolarının analizi yapılacak, elde edilen veriler, müşteriyle ilgili niteliksel bilgiler ile desteklenecektir.

Müşterinin risklilik derecesinin belirlenmesi sırasında, müşterinin bankadan kullandığı veya kullanmayı talep ettiği kredi türü, garantisi, teminatı ve kredinin diğer koşulları

hiçbir şekilde dikkate alınmayacak, sadece müşterinin kredibilitesine yönelik veriler değerlendirilecektir.

Müşteri Riski Derecelendirme Sistemi; “A”, “BBB”, “BB”, “B”, “CCC”, “CC”, “C”, “D”, “E” ve “F” olmak üzere, toplam on risk derecesinden oluşmaktadır. “Bankalarca ayrılması gereken karşılıklara ilişkin yönetmelik” de tanımlanan “Grup 3” ve “Grup 4”, ABC Bank A.Ş. müşteri riski derecelendirme sisteminde “E” derecesine, “Grup 5” ise “F” derecesine karşılık gelecektir.

Müşteri riskinin derecelendirilmesi çalışması, müşteri için düzenlenen mali analiz veya kapsamlı görüşme raporunun ayrılmaz parçasıdır. Bu nedenle sözkonusu rapordaki bilgiler bu çalışmaya temel teşkil edecek ve müşteri riski derecelendirme çalışması, raporu hazırlayan kişi tarafından yapılacaktır.

Müşteri riskinin derecelendirilmesi çalışmasında aşağıdaki kriterler değerlendirilecektir:

- **Niceliksel Kriterler;** Müşterinin yıllar itibariyle satışlarındaki (gelirlerindeki) gelişme, faaliyet performansı, nakit akımı, bilanço oranları gibi niceliksel değerleri gözönüne alınacaktır.
- **Niteliksel Kriterler;** Müşterinin sektördeki durumu, müşterinin kaynakları kullanabilme yeteneği, piyasa/banka istihbaratı, yönetim yetkinliği, müşterinin faaliyet gösterdiği sektöre ve ekonomiye ilişkin durum, müşterinin bilgilerinin düzeni, bilanço dışı riskler, grup ilişkileri, iş yapabilme/tamamlayabilme becerisi, teknolojisi ve benzeri niteliksel değerleri dikkate alınacaktır.

Tüm bu kriterlerin değerlendirilmesi neticesinde, müşterinin genel “Müşteri Riski Derecelendirme Notu” saptanacaktır. Sözkonusu değerlendirmeler sırasında, iş hacmi veya kredi limiti yüksek olan müşteriler için; ağırlıklı olarak, kredi riski derecelendirme çalışmasını yapan kişinin yorumlarını dikkate alan bir yöntem uygulanacaktır. Diğer müşteriler içinde, her bir kritere ait belirlenen puanlamaların ağırlıklı matematiksel hesaplamasına dayalı bir yöntem kullanılacaktır. Bu konuda, hangi iş hacminin ve hangi kredi limitinin kriter olarak alınacağı ve uygulanacak yöntem farklılıkları ilgili Krediler Bölümleri tarafından belirlenecektir.

Müşteri Riski Derecelendirme Notu, müşteri bazında verilir. Ayrıca, müşterinin bağlı olduğu grup için de bir derecelendirme notu verilecektir. Bu not, grup içinde yer alan her müşteri notunun o müşterinin grup içindeki ağırlığı (ciro, kar, vb.) göz önünde bulundurularak belirlenir.

Mali Analiz Grubu veya ilgili şube tarafından yapılan müşteri riski derecelendirmesi, Kurumsal Krediler veya Perakende Krediler Tahsis Grupları tarafından gözden geçirilir ve nihai derecelendirme notu belirlenir. Bu çerçevede Tahsis Grupları; Mali Analiz Grubu veya ilgili şube tarafından belirlenen Müşteri Riski Derecelendirme Notunu uygun gördüğü dereceye düşürmeye, ancak, sadece bir derece yükseltmeye yetkilidir.

b) Ürün Risk Derecelendirme Sistemi; Bu risk derecelendirme sistemi, sadece kurumsal müşterilerin kredi ürünleriyle ilgili olarak, kredi limitinin yetkili kişi veya organlarca tahsisi aşamasında, her bir kredi türü için ayrı ayrı yapılır. Yapılacak çalışma, aşağıda belirtilen konuları içerir:

- Kredi türünün risklilik derecesinin belirlenmesi
Müşteri lehine tahsis edilecek kredi; vade, kullanım amacı, geri ödeme kaynakları, kredinin şartları gibi hususlar da dahil olmak üzere tüm yönleri ile ele alınmalı ve “A”, “BBB”, “BB”, “B”, “CCC”, “CC”, “C”, “D”, “E” ve “F” olmak üzere toplam 10 dereceli bir skalaya göre derecelendirilmelidir.
- Teminatın risklilik derecesinin belirlenmesi
Kurumsal Krediler Bölümü, banka genelinde kullanılan tüm teminat türlerini, nakte çevrilebilme yeteneğini gözönünde tutarak dört dereceli bir skalaya göre (“A” “BB” “CC” ve “D”) belirleyecek ve ilgili prosedürlerinde belirtecektir. Birden fazla teminatın olması veya riski kısmen karşılayacak teminat alınması durumunda sözkonusu çalışmayı yapan kişinin yorumu geçerli olacaktır.
- Kefaleti alınan gerçek veya tüzel kişinin müşteri risklilik derecesinin belirlenmesi

Bu kişi ve kuruluşların müşteri riski derecelendirme notu, kredili müşterilerin müşteri riski derecelendirme notunun belirlenmesi yöntemi ile aynı şekilde belirlenir. Birden fazla kefaletin sözkonusu olduğu durumda, eğer tüm kefaletler riskin tamamını karşılıyorsa, en yüksek MRDN’na sahip olan kişi veya kuruluşun MRDN’u dikkate

alınacaktır. Kısmi kefaletler sözkonusu ise, kefalet ile ilgili risklilik derecesinin belirlenmesi konusu, bu çalışmayı yapan kişinin yorumuna bağlı olacaktır.

Yukarıda belirtilen incelemeler neticesinde, kredi ürününün risk derecelendirme notu, “A”, “BBB”, “BB”, “B”, “CCC”, “CC”, “C”, “D”, “E” ve “F” den oluşan 10 derecelik bir skalaya göre sınıflandırılır.

Müşteri lehine tahsis edilen kredinin herhangi bir şartının (vadesinin, teminatının, kefaletinin) değişmesi durumunda, kredi ürününün risklilik derecesinin belirlenmesi ile ilgili çalışma yenilenir.

6.5.2. Bankalar İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi

Bankalar için Müşteri Riski Derecelendirme Notu verilme sürecinde, ilk olarak sözkonusu banka için uluslararası bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından bir derece verilir vermediği belirlenir. Uluslararası derecelendirme kuruluşlarından hangilerinin bankaca kabul edilebileceği ve sözkonusu kuruluşların derecelendirme notlarının ABC Bank A.Ş Kredi Riski Derecelendirme Sistemi içerisindeki derecelere bire bir uyarlanması Dış İlişkiler Bölümü tarafından belirlenir ve ilgili prosedürlerde yayınlanır.

Uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilen ve Dış İlişkiler Bölümü tarafından kabul edilebilecek risk derecesine sahip bankalar için ayrıca banka bünyesinde risk derecelendirme çalışmasına tabi tutulmazlar. Herhangi bir banka için, uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş kredi notu mevcut değil ise ve/veya bu notlar yeterli seviyede değil ise, Dış İlişkiler Bölümü, Banka'nın niceliksel ve niteliksel özelliklerinin değerlendirilmesini takiben ilgili risk derecesini belirleyecektir.

Banka bünyesinde yapılacak olan risk derecelendirme çalışması sırasında bankanın hem niteliksel hem de niceliksel kriterleri gözönünde bulundurulacaktır. Bu şekilde belirlenecek Müşteri Riski Derecelendirme Notu, bir sonraki derecelendirme işlemine kadar geçerli olacaktır. Ancak, bankanın niceliksel ve/veya niteliksel özelliklerinde önemli olarak nitelendirilebilecek değişikliklerin olması durumunda (kredi riski derece

notunun değişmesine sebebiyet verebilecek nitelikte), kredi riski derecelendirme çalışması yenilenecektir. Bu nedenle, tüm bankaların bilançoları ve faaliyetleri, Dış İlişkiler Bölümü tarafından yakından takip edilecektir. Bankaların kullandığı krediler ile ilgili olarak “Ürün Risk Derecelendirme Notu” verilmeyecektir.

6.5.3. Bireysel Kredi Kullanacak Gerçek Kişiler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi

Şube yetkilileri, kendilerine kredi başvurusunda bulunan müşterinin kişisel özelliklerini ve talep ettiği kredi türünü de gözönünde bulundurarak ön elemeye tabi tutacak ve uygun gördüklerini Kredi Puanlaması Sistemi aracılığı ile değerleyecektir. Söz konusu değerlendirme neticesinde olumsuz başvuruları reddedecek, olumlu olanları ise Genel Müdürlük Bireysel Krediler yönetimine onaya gönderecektir.

6.5.4. Kredi Kartı Kullanacak Gerçek Kişiler İçin Kredi Riski Derecelendirme Sistemi

Tüm kredi kartı ve mağaza kartı başvurularının elektronik ortamda çalışan “Kredi Puanlama Sistemi” tarafından değerlemesinin yapılması şarttır. Bu sayede, karar verme mekanizmasının standartlaştırılması ve işlemlerin hızlandırılması temin edilecektir.

Başvuru sahibinin demografik özelliklerine göre değerlendirme yapan Kredi Puanlama Sistemi neticesinde, belirli kriterleri taşımayan başvurular otomatik olarak reddedilir, belirli limite kadar olan başvurular onaylanır ve sözkonusu limiti aşan başvurular ise ilgili tahsis yetkililerinin onayına düşer.

Aylık olarak yapılan iyi/kötü analizleri ile, sistem ödeme performansı açısından incelenecek; portföyün durumu, Bankanın hedefleri ve piyasa koşullarına göre kredi kararları, Kredi Puanlama stratejileri ve yukarıda belirtilen kriterlerle limitler, Krediler ve Analiz Kredi Politikaları Bölümü tarafından belirlenecektir.

6.6. ABC Bank A.Ş. Piyasa Riski Yönetim Politikası

Piyasa Riski Politikasının amacı bankanın piyasa riski ölçümü, denetimi ve raporlamasına dair politikalarının oluşturulmasıdır. Bu politikadaki standartlar Banka'nın risk toleransı ile buna dayanan risk yaklaşımını yansıtmaktadır ve tüm piyasa risklerinin doğru olarak belirlenmesini ve Banka içinde farklı seviyelerdeki gruplara iletilmesini sağlar. Bu standartlar, risk yönetimine entegre ve disiplinli bir yaklaşım getirmektedir.

Piyasa riski, alım-satım hesapları içinde yer alan;

- Getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş borçlanmayı temsil eden finansal araçlara,
- Hisse senetlerine,
- Diğer menkul kıymetlere,
- Bilanço içi veya bilanço dışı kalemlerinde yer alan, farklı döviz cinslerindeki tüm döviz varlıkları ve yükümlülüklerine,
- Yukarıda belirtilen araçlara dayalı türev sözleşmelere

ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek ve “faiz oranı riski”, “hisse senedi pozisyon riski” ve “kur riski” unsurlarından oluşan zarar riskini ifade eder. Piyasa riskinin ölçüm çerçevesi de bu doğrultuda yukarıda sayılan enstrümanların tamamını kapsar. Piyasa riski ölçümünün içerdiği risk faktörleri aşağıda tanımlanmıştır:

- **Faiz oranı riski:** Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalınabilecek zarar olasılığını,
- **Hisse senedi pozisyon riski:** Hisse senedi pozisyon durumuna bağlı olarak hisse senedi fiyatlarındaki hareketler nedeniyle maruz kalınabilecek zarar olasılığını,
- **Kur riski:** Döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle maruz kalınabilecek zarar olasılığını,
- **Spesifik risk:** Getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçlardan veya hisse senetlerinden oluşan pozisyonlarda, geniş piyasa hareketleri dışında, bu

pozisyonları oluşturan finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle meydana gelebilecek zarar riskini ifade eder.

Banka'nın alım-satım hesapları Yönetim Kurulu'nun ve Aktif/Pasif Komitesi'nin belirlediği politikalar çerçevesinde Hazine birimi tarafından idare edilir. Aşağıdaki tablo Banka'nın alım-satım hesaplarının organizasyonunu ilgili risk faktörü maruziyetleriyle birlikte özetlemektedir:

<i>Masa</i>	<i>Grup</i>	<i>Ana Risk Sınıfı</i>		
		Faiz	Kur	HS
DİBS	Hazine Bonosu/Devlet Tahvili(TL, YP ve Dövizde endeksli)	√	√	
	Takasa konu olan Hazine Bonoları(TL ve dövizde endeksli)	√	√	
Eurobond	Eurobond	√	√	
Hisse Senedi	Hisse senedi			√
	Repo	√		
Diğer	YP Repo	√	√	
	FX Spot		√	
	Gayrinakdi Kredi Karşılıkları		√	
	Dövizde Endeksli Krediler		√	
	FX-FX Swap	√	√	
	FX Forward	√	√	

6.6.1. Piyasa Riski Yönetimi ile İlişkili Birimler ve Sorumlulukları

Banka'daki farklı birimlerin aktiviteleri piyasa riski üzerinde etkili olmaktadır. Piyasa riski ile ilişkili birimler ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

a) Yönetim Kurulu; Yönetim Kurulu, Banka'nın risk toleransı ile risk yönetimi stratejileri ve politikalarını Üst Düzey Risk Komitesi'nin önerileri doğrultusunda tanımlar, bu stratejilerin uygulanmasını dönemsel olarak inceler ve Banka'nın bünyesinde kurumsal yapıya uygun ve etkin bir risk yönetimi sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır. Ayrıca, Banka'nın taşıdığı temel riskleri gözönünde bulundurarak bu risklere ilişkin limitleri belirler ve Risk Yönetimi Grubu ile üst düzey yönetimin, Banka'nın maruz kaldığı çeşitli riskleri tespit etmesi, ölçmesi, kontrol etmesi ve yönetmesi hususlarında gerekli tedbirleri almalarını sağlar. Ayrıca, Banka stratejileri ve politikaları ile mevcut risk sınırlarının uygunluğunu periyodik olarak değerlendirmek de Yönetim Kurulu'nun sorumlulukları arasındadır.

b) Üst Düzey Risk Komitesi; Yönetim Kurulu'nun iç denetim sisteminin idame ettirilmesi ile görevli üyesinin başkanlığında kurulan, Banka Risk Komitesi'nin başkanından, Aktif/Pasif komitesi başkanından, Kredi Komitesi başkanından, Mali Kontrol ve Planlamadan sorumlu genel müdür yardımcısından ve konsolidasyon kapsamındaki kuruluşların Üst Düzey Risk Komitelerinin temsilcisinden oluşan komite Banka'nın risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, Yönetim Kurulu'nun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumludur. Risk Yönetimi Grubu'nu Yönetim Kurulu'na karşı temsil eden komite, limit yapısını oluşturmak, limit değişikliklerini önermek, stres testi ve senaryo analizi tanımlarını onaylamak, risk tutarlarını, limit aşımalarını, geriye dönük test ve senaryo analizi sonuçlarının raporlarını incelemek ve Banka portföyüne katılabilecek yeni ürünleri onaylamakla görevlidir.

c) Banka Risk Komitesi; Banka Risk Komitesi, tüm piyasa, kredi ve operasyonel risk süreçlerini denetlemekle görevli olup düzenli olarak yaptığı toplantılarla sözkonusu süreçlerin durumunu değerlendirir ve bu süreçlerin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri belirler.

d) Genel Müdür; Yönetim Kurulu'nca onaylanan risk yönetim stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin kontrolünden, risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için

gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden; yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin izlenmesinden sorumludur.

e) Mali Kontrol ve Planlama'dan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı; Mali Kontrol ve Planlama'dan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, PRYG'nin BDDK'nın sermaye ölçüm ve denetleme gereksinimlerine uyumlu çalışabilmesi için ve piyasa riski ölçüm süreci boyunca gerekli tüm bilgi ve belgeleri sağlayarak düzenli ve sağlıklı raporlamaların gerçekleştirilmesine yardımcı olmakla görevlidir.

f) Hazine'den Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı; Hazine işlemlerinin Yönetim Kurulu tarafından belirlenen risk yönetimi politika ve stratejilerine paralel olarak yürütülmesi ve bunun sürekli olarak gözden geçirilmesinden, gerektiğinde risk yönetimi politika ve süreçlerinin yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesinin sağlanmasından sorumludur. Ayrıca, risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesine destek olmak ve Risk Yönetimi Grubu'na piyasa riski yönetimi süreci boyunca gerekli bilgi ve belgeleri sağlamakla yükümlüdür. Limit yapısının oluşturulmasında PRYG ile beraber çalışıp değişen koşullara paralel olarak limitlerin güncellenmesi konusunda öneride bulunmak, stres testlerinin ve senaryoların oluşturulmasına katkıda bulunmak ve yeni ürünleri Yönetim Kurulu ve/veya Genel Müdür'e tanıtmak da Genel Müdür Yardımcısı'nın sorumlulukları arasındadır.

g) Piyasa Riski Yönetim Grubu Yöneticisi; Piyasa Riski Yönetimi Grubu Yöneticisi, risk yönetimi politikaları ve prosedürlerine uyulmasını, risk yönetiminde sorumlulukların açık ve net olarak tayin edilmesini, piyasa riski limit sisteminin oluşturulmasını sağlamak, limitlerle ilgili ÜDRK'ya öneride bulunmak, piyasa riski yönetimi sürecinin bağımsız dış denetimine yardımcı olmak, Banka portföyünün piyasa riskinin günlük bazda raporlanmasını, geriye dönük test ve senaryo analizinin uygulama ve güncellenmesinin yapılmasını sağlamak, risk modelleme tekniklerinde geliştirme önerilerinde bulunmak, yeni ürünlerle yeni alım satım ve riskten korunma stratejilerini incelemek ve risk yönetimine ilişkin her türlü hususta Banka içi ve dışı ilişkileri yönetmekle görevlidir.

h) Alım-satım Masası Yöneticileri; Alım-satım Masası Yöneticileri, piyasa riski yönetimi süreci ile ilgili olarak; günlük Riske Açık Değer (RAD) raporlarını incelemek ve sorumlu olduğu masanın günlük RAD'sini yönetmek, stop-loss limitlerini tanımlamak, limit aşımalarını ve nedenlerini bildirmek, piyasa koşullarında değişiklikler olduğunda, PRYG'ye limitlerin gözden geçirilmesini önermek ve senaryo analizleri oluşturulması sürecine katkıda bulunmakla görevlidir.

i) Alım-Satım Yapanlar; Alım-satım yapanlar, yetkileri ve kendilerine tanınan limitler dahilinde pozisyonları yönetmek, finansal enstrüman bazında piyasa riski raporlarını analiz etmek ve limit aşımalarında durumu yöneticilerine rapor etmek ve gerekli prosedürü takip etmekle görevlidir.

k) Piyasa Riski Yönetimi Grubu; PRYG, Banka Risk Komitesi'ne bağlıdır ve aşağıdaki fonksiyonları yerine getirir:

Risk Yönetimi Metotları ve Prosedürlerinin Oluşturulması; PRYG, piyasa riski politikaları ve prosedürlerini oluşturmak ve bunları ihtiyaç duyulan sıklıkla güncellemek, risk yönetimi metotlarını oluşturmak ve geliştirmek, risk ölçüm metotlarını kullanarak riski ölçmek, volatiliteleri ve korelasyonları hesaplamak, risk parametrelerini belirlemek, senaryo analizi/stres testi yapmak, geriye dönük testleri yapmak, fiyatlandırma modellerini düzenli olarak incelemek, risk limitlerine karşılık gelecek risk tutarlarının hesaplanmasında kullanılacak raporlama metodolojisini belirlemek, limit yapısını belirlemek ve limit ihlallerini tanımlamakla görevlidir.

Piyasaya İlişkin Yeni Ürünlerin İncelenmesi; PRYG, yeni finansal ürünler için modellemenin saptanması, yeni sayısal veya analitik modellerin tasarlanması ve oluşturulan yeni modellerin denenmesi, sistem altyapısının yeni ürünü destekleyecek şekilde geliştirilmesi, ürünün riskini denetlemek ve yönetmek için gerekli olan yeni prosedürlerin hazırlanması ve ürünün potansiyel risklerinin belirlenmesi ile görevlidir. Yeni ürünler, risk/getiri profili, fiyatlandırması ve olası sonuçların değerlendirilmesinin ardından FOMER ve Mevzuat Grubu, İç Kontrol Merkezi, Mali Kontrol Birimi ve Banka Risk Komitesi tarafından incelenir ve ÜDRK'ya sunulur. ÜDRK, yeni ürünlerin risklerini değerlendirir ve uygun görürse genel risk yönetimi sürecine dahil eder ve ürünü Yönetim Kurulu'nun onayına sunar.

Piyasa Riskinin Ölçülmesi, Raporlanması ve Yönetimi; PRYG, Banka içerisinde tutarlı bir piyasa riski kültürü oluşturmak, Hazine biriminden bağımsız bir risk kontrol fonksiyonunun oluşmasını ve sürekliliğini sağlamak, limit yapısını belirlemek ve ÜDRK'nın onayına sunmak, yeni ürünleri risk yönetimi sürecine dahil edecek sistemlerinin kurulmasını sağlamak, risk tutarlarını günlük olarak hesaplamak, izlemek ve raporlamak, limitleri ve limit aşımalarını yönetmek, senaryo analizlerini yapmak, raporlamak ve değerlendirmek, risk ölçüm modelinin geriye dönük testini yapmak, raporlamak ve değerlendirmek ve düzenli toplantılarla piyasa riski ile ilişkili tüm aktivitelerin Banka içinde iletişimini sağlamakla görevlidir. Söz konusu iletişim toplantıları aşağıdaki programa uygun olarak yapılır.

<u>Katılımcılar</u>	<u>Sıklık</u>	<u>Amac</u>
Alım-Satım Yapanlar, Masa Yöneticileri	Günlük/ Haftalık	Piyasa durumunu değerlendirmek
Banka Risk Komitesi	➤ Haftalık	➤ Banka genelindeki risk yönetim sürecini değerlendirmek
Aktif-Pasif Komitesi	➤ Haftalık	➤ Piyasa riski yönetimi sürecindeki gelişmeleri izlemek, değerlendirmek, izlenecek stratejilere karar vermek
Piyasa Riski Komitesi	➤ Haftalık	➤ Piyasa gelişmelerini yorumlamak, stres testleri ve senaryolarını oluşturmak
Üst Düzey Yönetim	➤ Aylık	➤ Piyasa riski yönetimi konusunda bilgi alışverişinde bulunmak

Sistem Geliştirme; PRYG, sistem geliştirme ve bütünleştirme kapsamında, işlem yapmayı desteklemek için alt yapının geliştirilmesi, diğer sistemlerden girdilerin kabul edilmesi, verilerin silinmesinin, temizlenmesinin ve dönüşümünün otomatik hale getirilmesi, risklere ilişkin verilerin ve bilgilerin kullanımını destekleyecek veri

tabanlarının geliştirilmesi, sistemlerin kullanıcı gereksinimlerine cevap vermesini sağlamak amacıyla Bilgi Teknolojileri Birimi ile birlikte incelenmesi, sistem spesifikasyonlarının hazırlanması ve kullanıcı gereksinimlerine göre alternatif sistemlerin değerlendirilmesi, sistemlerin test edilmesi ve uygulanması ile sistemin son kullanıcılarının eğitilmesi ile görevlidir.

1) Piyasa Riski Komitesi; Piyasa riski komitesi piyasa riski birimi temsilcilerinden oluşur ve Hazine bölümü döviz ve YTL masaları temsilcileri ile koordineli biçimde piyasadaki gelişmeleri haftalık düzenli toplantılarla yorumlar, stres testi ve senaryo analizine konu olacak senaryoları belirler.

6.6.2. Piyasa Risk Yönetimi

Ana piyasa riski ölçüm tekniği olarak riske açık değer (RAD) kullanılır. Riskler, Banka düzeyinde tek bir RAD oluşturmak için farklı risk kategorileri, enstrüman tipleri ve alım satım grupları düzeyinde ölçülür. Piyasa riski ölçüm süreci şu aşamalardan oluşmaktadır:

- Piyasa ve pozisyon verilerinin toplanması, temizlenmesi ve işlenmesi,
- Seçilmiş RAD modeli ile RAD hesaplanması,
- RAD bazlı raporlama yapılması,
- Ekstrem durum zararlarının belirlenmesi için tanımlanmış senaryolar paralelinde stres testi ve senaryo analizi yapılması,
- Seçilen RAD modelinin doğrulanması için geriye dönük test yapılması.

a) Risk Ölçümü için Veri Toplanması; RAD, Banka'nın pozisyon verileri ve uygun risk faktörlerinin piyasa verileri kullanılarak hesaplanır. Doğru risk ölçümü yapılabilmesi için piyasa verilerinin eksiksiz ve doğru olması şarttır. PRYG, Bilgi Teknolojileri grubuyla birlikte, kur, faiz oranı, yatırım fonu ve hisse senedi fiyatlarının günlük olarak piyasa riski veri tabanına kaydedileceği otomatik bir sistem geliştirmiştir. Piyasa veri kaynağı olarak Reuters kullanılır. Piyasa verisi üç adımda toplanır:

- **Kaydetme;** Günlük piyasa verisi belirlenmiş kaynaktan günün aynı saatinde kaydedilir.

- **Temizleme;** Kaydedilen veri, doğruluğunun sağlanması için incelenir ve onaylanır ve piyasa riski veri tabanında saklanır.
- **İşleme;** Temizlenmiş veri Yeni Türk Lirası ve Yabancı Para getiri eğrileri oluşturmak için işlenir.

PRYG toplanan verinin kalitesini ve değişik enstrümanları fiyatlandırmada uygunluğunu teyit etmek için piyasa verilerini periyodik olarak gözden geçirir.

Hazine tarafından doğru ve zamanında işlem girişi, PRYG tarafından güncellenen piyasa riski pozisyon veri tabanının doğru ve eksiksiz olması açısından çok önemlidir.

Pozisyon verisi üç adımda toplanır:

- **Kaydetme:** Alım satım yapanlar, yapılan işlemleri Kondor+ üzerinde tutulan ana veri tabanına girerler. Gün sonu pozisyonları ana veri tabanından otomatik bir işlemle çekilir.
- **İşleme:** Günsonu pozisyonları analiz edilmek üzere RAD modeline otomatik bir işlemle beslenir.
- **Temizleme:** İşlenmiş pozisyon verisi operasyonel hataların yok edilmesi için PRYG tarafından incelenir.

b) Piyasa Riski Analizi;

Piyasa Rayicine Getirme (Mark-to-market); Portföyün günlük kâr-zararının tespiti için, finansal raporlama ve risk yönetimi sürecinin bir parçası olarak, alım-satım hesaplarındaki enstrümanlar piyasa rayici ile değerlendirilir. Piyasa rayicindeki değişimler günlük olarak piyasa riski raporunda incelenerek nedenleri irdelenir.

Riske Açık Değer (RAD); RAD, elde tutulan bir portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle belli bir zaman diliminde ve belli bir olasılık seviyesinde maruz kalabileceği en yüksek zararı ifade eder. PRYG, RAD'nin günlük olarak hesaplanmasından ve RAD bazlı risk raporlarının hazırlanmasından sorumludur. RAD ölçümü için kabul edilen üç ana yöntem bulunmaktadır:

- Tarihsel Simülasyon

- Monte-Carlo Simülasyonu
- Parametrik yöntem

Mevcut risk ölçüm modeli riske açık değeri her üç yöntemle de hesaplayabilmektedir. PRYG her üç yöntemle yapılan hesaplamaları günlük olarak raporlamaktadır. Uygulanan risk metodolojilerinden birinin daimi içsel risk ölçüm modeli olarak belirlenmesi, tüm modellerin uzun bir süre izlenmeleri sonucu, Banka'nın portföy yapısına ve piyasa profiline en uygun yöntemin ÜDRK tarafından saptanması sonucu gerçekleşir. Risk bazlı limitlerin belirlenmesinde ve izlenmesinde tarihsel simülasyon yönteminin seçilmesine karar verilmiştir. PRYG diğer RAD yöntemlerinin uygulanabilirliğini düzenli olarak değerlendirir ve ek RAD metotlarını uygulayarak risk ölçüm sürecini geliştirir.

c) Stres Testi ve Senaryo Analizi; Bir portföyün maruz kalabileceği beklenmeyen risklere karşı potansiyel dayanıklılığını ölçmeye yönelik olarak kullanılan teknikler olan stres testi ve senaryo analizi oluşturulan belirli senaryolar ve piyasa hareketleri altında portföyün olası değer kayıplarını hesaplama esasına dayanır. RAD yöntemi normal piyasa hareketlerini kapsamakta, olağandışı piyasa hareketlerinde yetersiz kalmaktadır. Olağandışı piyasa hareketlerinin portföy değerine etkisini ölçmek için RAD yöntemi periyodik olarak yapılan stres testi ve senaryo analizleri ile desteklenir.

Stres testi, kısa dönemli ve aşağıdan-yukarıya doğru bir yöntem olup piyasa değişkenlerinden biri veya birkaçı değiştiği takdirde portföy değerindeki değişimi belirlemeye yöneliktir. Bu yöntem belirli piyasa değişkenlerinin kısa dönem etkilerini değerlendirmek için kullanılır. Uygulanacak stres testlerini tanımlamak için üç yöntem bulunmaktadır:

- Risk faktörlerini bir yönde hareket ettirmek
- Risk faktörlerini en büyük zararı oluşturacak yönde gruplar halinde hareket ettirmek
- Mevcut portföye geçmiş ekstrem olaylara bağlı olarak stres uygulamak

PRYG, Hazine bölümü ile birlikte, RAD analizine ek olarak kullanılacak stres testlerini belirler ve mevcut piyasa koşulları ve beklentilerini yansıtmak üzere düzenli olarak günceller.

Senaryo analizi, yukarıdan-aşağıya bir yöntem olup piyasa koşullarına ilişkin oluşturulan bir senaryoya dayanır. Belirlenen senaryo çerçevesinde risk faktörlerinin ne yönde hareket edeceği ve bu hareket neticesinde portföy değerinin ne şekilde değişeceği saptanır. PRYG, Hazine bölümü ile birlikte, RAD analizini tamamlayacak senaryoları belirler ve mevcut piyasa koşulları ve beklentilerini yansıtmak üzere düzenli olarak bu senaryoları günceller.

d) Risk Ölçüm Sistemleri; Halihazırda piyasa riski ölçümü geliştirilen içsel model ile PRYG tarafından yapılmaktadır. Kullanılan model, alım-satım hesapları için RAD hesaplayan bir araç olup RAD'yi Monte Carlo Simülasyonu, Tarihsel Simülasyon ve Parametrik yöntemle hesaplar. Model, RAD'nin Banka, iş birimleri, masa, grup ve risk faktörü seviyelerinde raporlanmasına ve stres testi ile senaryo analizleri yapılmasına olanak tanımaktadır.

e) Risk Modelinin İncelenmesi; PRYG, parametrelerin ve kullanılan metodolojinin doğruluğunu sağlamak için risk ölçüm araçlarını düzenli olarak gözden geçirir. Periyodik olarak yapılan bu gözden geçirmenin yanısıra aşağıdaki olağandışı durumların gerçekleşmesi halinde de gözden geçirme yapılır.

Banka'nın strateji değişikliği: Yönetim Kurulu tarafından belirlenen Banka risk toleransı üzerinde etkisi olabilecek herhangi bir karar alındığında risk ölçüm metodlarının gözden geçirilmesi gerekir.

Alım-satım enstrümanlarında değişiklik: PRYG, risk ölçüm araçlarını yeni ürünleri destekleyecek şekilde revize eder.

Yasal düzenlemelerdeki değişiklikler: Her yeni düzenleme, düzenlemenin risk ölçüm metodolojileri üzerindeki etkisini gözlemlemek için incelenir.

Piyasa koşullarında değişiklikler: Piyasa şartlarında önemli değişiklikler olduğunda risk ölçüm araçları gözden geçirilir.

RAD modelinin sonuçları geriye dönük test yapılarak doğrulanır. Geriye dönük test, gün sonu piyasa rayici ile hesaplanan kâr-zararı, modelin öngördüğü RAD ile karşılaştırma esasına dayanır. Hesaplanan zararın, RAD rakamını aştığı günlerde aşım kaydedilir ve aşım sayısına dayanarak modelin performansı sorgulanır ve model performansının iyileştirilmesi için kullanılan parametreler gözden geçirilir.

Stres testi faktörleri ve senaryo analizi varsayımlarının gözden geçirilmesi Üst Düzey Yönetim ve Hazine bölümünün beklentilerini yansıtmak için haftalık bazda PRYG tarafından yapılır. Gözden geçirme sonrası yapılan değişiklikler, PRYG Yöneticisi tarafından onaylanır, dökümanite edilir ve uygulanır.

6.6.3. Piyasa Riski Raporlaması

PRYG, Banka içinde değişik grupları hedefleyen piyasa riski raporları hazırlayarak risk sonuçlarını iletmekten sorumludur. Buna bağlı olarak, sürekli olarak kullanıcıların değişen bilgi gereksinimlerini analiz eder ve buna uygun yeni raporlar geliştirir.

Piyasa riski raporları farklı raporlama seviyelerinde oluşturulur: Banka seviyesi, iş birimi seviyesi, alım satım masası seviyesi, hesap seviyesi ve alım satım yapan seviyesi v.b. Piyasa riski raporlarının içeriği kullanıcı seviyelerine göre farklılık göstermektedir.

a) Risk Raporlarının İncelenmesi

PRYG tarafından oluşturulan piyasa riski raporları aşağıda tanımlanmıştır:

<i>Rapor İsmi</i>	<i>İçerik</i>	<i>Hedef Grup</i>	<i>Raporlama Sıklığı</i>
RAD Konsolidasyonu	➤ Banka içinde farklı raporlama seviyelerinde RAD	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yönetim Kurulu ➤ Üst Düzey Risk Komitesi ➤ Aktif-Pasif Komitesi ➤ Piyasa Riski Komitesi ➤ Hazine'den Sorumlu GMY 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık ➤ Aylık ➤ Haftalık ➤ Günlük ➤ Günlük
Risk Faktörüne Göre Ayrıştırma	➤ Ana risk faktörleri bazında RAD	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yönetim Kurulu ➤ Üst Düzey Risk Komitesi ➤ Aktif-Pasif Komitesi ➤ Piyasa Riski Komitesi ➤ Hazine'den Sorumlu GMY ➤ Masa Yöneticisi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık ➤ Aylık ➤ Haftalık ➤ Günlük ➤ Günlük ➤ Günlük
Toplam Pozisyonlar	➤ Pozisyonlar ve limitlerin karşılaştırması	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yönetim Kurulu ➤ Üst Düzey Risk Komitesi ➤ Aktif-Pasif Komitesi ➤ Hazine GMY ➤ Masa Yöneticisi ➤ Alım-satım yapan 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık ➤ Aylık ➤ Haftalık ➤ Günlük ➤ Günlük ➤ Günlük
Geriye Dönük Test Raporu	➤ Geriye dönük test sonuçları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yönetim Kurulu ➤ Üst Düzey Risk Komitesi ➤ Hazine GMY ➤ Masa Yöneticisi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık ➤ Aylık ➤ Günlük ➤ Günlük
Stres Testi/Senaryo Analizi Raporları	➤ Stres testi ve senaryo analizi sonuçları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yönetim Kurulu ➤ Üst Düzey Risk Komitesi ➤ Hazine GMY ➤ Masa Yöneticisi ➤ Alım-satım yapan 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aylık ➤ Aylık ➤ Haftalık ➤ Haftalık ➤ Haftalık

b) Risk Raporlaması Operasyonel Çerçevesi

Risk raporlama süreci üç adımdan oluşur:

- Piyasa ve Pozisyon Verisinin Toplanması: PRYG güncel, kapsamlı, temiz ve tutarlı bir piyasa veri tabanı tutar. PRYG tam ve güncel pozisyon veri tabanı tutar.
- Verinin temizlemesi ve Doğrulaması: PRYG piyasa davranışını temsil etmeyen veri noktalarını teşhis edip verinin doğruluğunu kontrol eder ve dikkatli bir yöntemle alınan veriyi işler.
- Raporun Hazırlanması ve Dağıtımı: PRYG, raporları zamanında ve gizlilik gereksinimlerine uygun olarak hazırlar ve ilgililere dağıtır.

6.6.4. Likidite Riski Yönetimi

Likidite riski iki sebepten doğabilir; Nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip olunmaması. Bu durumun tespiti için nakit akış projeksiyonu, fark analizi, senaryo analizi ve aylık likidite rasyosu kullanılır.

Piyasaya gerektiği gibi girilememesi, bazı ürünlerdeki sığ piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonların uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatılamaması veya pozisyonlardan çıkılamaması.

Toplam likidite pozisyonunu günlük olarak değerlendirilir. Üst düzey yönetimin katıldığı haftalık Aktif/Pasif Komitesi toplantılarında likidite durumuna ilişkin nakit akım projeksiyonları ve senaryolar incelenir. PRYG tarafından aylık olarak hesaplanan Likidite Rasyosu genel likidite durumu için bir öncü gösterge niteliğinde kullanılır. Olası bir likidite krizinde likidite yaratmak için kullanılacak limitler, enstrümanlar ve teminat olarak verilebilecek kıymetlerin listesi haftalık olarak güncellenir. Likidite sıkışıklığı durumunda izlenecek alternatif fonlama stratejileri mevcut limitler dahilinde değerlendirilir ve alınacak pozisyon büyüklüklerine karar verilir. PRYG, likidite durumu hakkında Üst Düzey Yönetimi düzenli olarak bilgilendirir.

6.7. ABC Bank A.Ş. İç Denetim ve Risk Yönetiminin Değerlendirmesi

Son yıllarda bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler paralelinde Basel Komitesi temel prensipleri, denetim ve gözetim otoritelerinin öncülüğünde, bankalarca bankacılık risklerini ölçen ve kontrol eden sistemlerin etkinliğini vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak risk odaklı denetim kapsamında bankalarca organizasyonel ve yönetsel anlamda riskin ne şekilde tanımlandığı, ölçüldüğü ve kontrol edildiği önem kazanmaktadır. Zira bu incelemede de belirtildiği üzere, bir banka için risk odaklı denetim kapsamında en önemli yeterlilik kriteri, bankacılık risklerinin ve bu risklerin düzeyinin tespit edilmesi, buna bağlı olarak da bu risklerin iyi veya yeterli bir şekilde yönetilmesidir.

ABC Bank A.Ş iç kontrol merkezi, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik” uyarınca 2001 yılı sonunda icracı birimlerden bağımsız bir organizasyon olarak kurulmuştur. İç kontrol merkezi doğrudan iç denetimden sorumlu yönetim kurulu üyesine bağlı olarak çalışmaktadır. Bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan, idare eden ve eşgüdümünü sağlayan bir yapılandırma şeklinde kurulmuştur.

ABC Bank A.Ş iç kontrol sistemi, bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş zamanlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümüdür.

ABC Bank A.Ş iç kontrol merkezi, üstlenilen görev ve sorumlulukları tarafsız ve önyargısız bir şekilde her türlü müdahaleden bağımsız olarak yerine getirebilmesi amacıyla, faaliyetlerini yönetim kuruluna bağlı olarak sürdürür. İç kontrol merkezinde çalışan personelin, tüm bankacılık faaliyetlerini öğrenmesini sağlayacak bir organizasyonel yapı içerisinde çalışmaktadır.

Özellikle, risk yönetiminin icrayla ilgili bir fonksiyon niteliği taşıması ve teftiş kurulunun en önemli görevlerinden birinin, bankadaki risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerini denetlemek olduğu gözönüne alınırsa, risk yönetimi ve iç denetim fonksiyonlarının aynı yönetim kurulu üyesine bağlı olması bir soru işareti olarak

düşünülebilir. Bu durumda iyi bir kurumsal yönetim yapısı kurmak isteyen bankada, risk yönetim ve iç denetim fonksiyonlarının, diğer yönetim kurulu üyeleri tarafından da yakından takip edilmesi beklenmektedir.

Hemen her seviyedeki iç kontrol personeli, yoğun ve güncel eğitim programlarıyla sürekli olarak desteklenir. Bununla birlikte iç kontrol merkezinde iş başı eğitiminin mesleki gelişimde en önemli yere sahip olduğuna inanılır. Yetkili personel, yanlarında görev yapan yardımcılarının gelişiminden öncelikli olarak sorumludur. Yeterli performansı gösteren personel bankanın unvan sistemine uygun şekilde terfi ettirilir. İç kontrol merkezine bağlı elemanların bankanın diğer birimlerinde göreve atanması, iç kontrol merkezi başkanının önerisi üzerine, yönetim kurulunun onayı ile gerçekleştirilir.

Tablo 11: ABC Bank A.Ş Genel Müdürlük Birimleri Yıllar İtibariyle Uygunsuzluk Adetleri

YILLARA GÖRE UYGUNSUZLUK ADEDİ						
BİRİM ADI	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Bilgi Teknolojileri	13	40	24	7	2	1
Bireysel Bankacılık	34	40	33	8	3	1
Dış İlişkiler	4	1	1	3	0	0
Eğitim	10	0	1	0	0	0
Operasyon Merkezi				7	1	0
Genel Muhasebe	4	7	6	2	0	0
Hazine	8	9	3	0	0	0
Hazine Operasyon	6	5	0	0	0	0
Hukuk	9	13	8	1	1	1
İç Hizmetler	33	65	34	8	9	2
İnşaat Emlak	1	3	6	0	0	0
İnsan Kaynakları	14	32	11	7	1	0
Kalite	5	12	4	3	0	0
Kurumsal Krediler	8	7	20	1	2	0
Kurumsal Bankacılık	19	14	10	9	0	0
Mali Kontrol	9	10	3	6	0	0
Plastik Kartlar	25	42	24	15	13	0
Proje Geliştirme Destek				1	0	0
Tanıtım	7	8	0	5	1	0
Teftiş	5	3	1	1	0	0
Toplam	214	311	189	184	33	5

Kaynak: ABC Bank A.Ş. İç Kontrol Merkezi

Tablo 11’de ABC Bank A.Ş genel müdürlük birimlerinin yıllar itibariyle iç kontrol faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan uygunsuzluk adetleri gösterilmiştir. Tablo 11’den de görüleceği üzere etkin iç kontrol faaliyetleri neticesinde uygunsuzluk adetlerinde belirgin bir azalış olduğu görülmektedir.

Benzer bir araştırma 186 şube arasında yapılmıştır. Bu araştırmaya göre şubelerde yapılan iç kontrol faaliyetleri sonucunda 2000 yılında 2.144 olan uygunsuzluk adeti sırayla 2001 yılında 593’e, 2002 yılında 675’e, 2003 yılında ise 440 adete düşmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus her yıl şube sayısının artmasına rağmen uygunsuzluk adetinin düşmesidir.

Tablo 12: ABC Bank A.Ş 186 Şube’de Yıllar İtibariyle Uygunsuzluk Adetleri

	2000	2001	2002	2003
UYGUNSUZLUK ADETİ	620	593	675	440

Kaynak: ABC Bank A.Ş. İç Kontrol Merkezi

ABC Bank A.Ş’de iç kontrol süreci ve iç kontroller, banka operasyonlarının risk yapısı ve durumu dikkate alınarak tasarlanır ve planlanır. Banka’da iç kontrol stratejisi, risk izleme ve günlük kontrollerin ilgili birim/şube personeli tarafından yapılması ve raporlanmasıdır. Genel müdürlük/şube faaliyet alanlarının merkezden ve yerinden kontrolleri ise iç kontrol merkezince yoğun teknolojik imkanlar kullanılarak yerine getirilir. Özel yazılım programları ile bilgisayar destekli risk analizleri yapılır, örneklem üzerinde çalışılır, tespitler ilgili yönetim kademelerine kontrolü yapan personel tarafından bildirilir. ABC Bank A.Ş’de iç kontrol yönetim stratejisi olarak;

- Sürekli kontroller yaparak sadece hataları bulmak değil,
- Sistemik hata tespiti yaparak köklü düzeltim ve gelişimleri sağlamak,
- Kontrolleri bilgi sistemleri içerisine yüklemek,

olarak benimsenmiş ve dünya standartlarının yakalanması amaçlanmıştır.

İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemi’nin hedeflerine ulaşabilmesi için; Risk Yönetimi Sistemi, Teftiş Sistemi ve İç Kontrol Sistemi yardımlaşma ve koordinasyon içinde

çalışmaktadır. Bu organizasyonların her biri, incelemeleri ve gözlemleri neticesinde ulaştıkları tüm bilgi ve bulguları, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin daha etkin çalışabilmesi amacı ile birbirleri ile en kısa sürede paylaşmaktadırlar. Buna ilaveten; bu organizasyonlar, Banka'nın diğer işlevsel birimleri ve "Banka Üst Düzey Yönetimi" ile, karşılaşılan sorunların çözümü ve şartların iyileştirilmesi için sürekli iletişim içerisinde olmaktadır. Banka genelinde, risklerin daha etkin olarak kontrol altına alınabilmesini teminen, hem yatay, hem de dikey çift yönlü bir raporlama sistemi kurulmuştur.

Bankanın risk yönetim sisteminin denetiminin, iç ve dış denetim fonksiyonları tarafından gerçekleştirilmesi gereklidir. Teftiş kurulu, risk yönetim sistemlerinin doğruluğu, bütünlüğü ve tutarlılığı konusunda düzenli incelemeler yapacak ve bağımsız dış denetim de genel olarak risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliği konusunda görüş verecektir. BDDK'nın yönetmeliğinde ve açıklamalarında göze çarpan noktalardan biri, risk ölçümlemesi ve yönetiminde özellikle piyasa riski üzerinde durulmasıdır. Sermaye yeterliliği açısından ise piyasa riskinin standart yöntemle ölçülmesi yeterli görülmekte, riske maruz değer gibi daha gelişmiş yöntemlerin kullanılması zorunlu tutulmamaktadır. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kredi riski ve operasyonel risk göz önüne alınmamakta, Yönetmelikte bu risklerin yönetimi ile ilgili sadece genel ifadeler kullanılmaktadır. Bu nedenle de bankanın özellikle kredi ve operasyonel risklerini ölçümleme ve sermaye tahsisinde değerlendirme konusunda, kat etmesi gereken çok yol vardır.

"Dünyanın finansal ajandası ne ise ABC Bank A.Ş'nin gündemi odur" şeklindeki banka felsefesini ilke edinerek klasik iç denetim ve risk yönetim anlayışını aşan banka, modern iç denetim ve risk yönetim teknikleri ve en son teknolojik donanımı ile Banka'nın daha büyük başarılar imza atması yolunda itici güç olmayı hedeflemektedir.

ABC Bank A.Ş'nin modern teknolojik imkanları da kullanarak etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemi oluşturması doğal olarak bankanın rakamsal gelişmelerin de olumlu bir trend içerisinde girmesine neden olmuştur. 2005 yılı sonu itibarıyla ABC Bank A.Ş konsolide aktif toplamı açısından Türkiye'nin beşinci büyük bankası olmuştur. Toplam aktifler 2004 yılı sonuna göre reel %48 oranında büyüyerek 17.919 Milyon YTL'ye yükselmiştir. Nakit krediler portföyü 2004 yılı sonuna göre reel bazda %47 artarak 10.972 Milyon YTL seviyesine ulaşmıştır. Özkaynaklar ise 2005 yılı

sonunda %68 oranında reel artış kaydederek 1.590 Milyon YTL'ye ulaşmıştır. ABC Bank A.Ş'nin vergi, karşılıklar ve enflasyon öncesi konsolide karı 2005 yılı sonu itibariyle bir önceki yıla oranla %84 artarak 885 Milyon YTL olurken net kar ise bir önceki yıla göre %56 yükselerek 470 Milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 13: ABC Bank A.Ş Yıllar İtibariyle Rakamsal Gelişmeler (Bin YTL)

YILLAR	AKTİF BÜYÜKLÜĞÜ	ÖZKAYNAKLAR	KREDİLER	KAR
2001	8.419.217	188.506	3.357.549	(696.066)
2002	8.423.408	506.330	3.418.879	295.586
2003	6.525.355	853.950	2.997.605	254.926
2004	8.630.097	1.074.022	5.190.730	264.796
2005	17.919.000	1.590.000	10.972.000	470.000
2006/9	16.768.465	1.983.717	10.127.658	708.627

Kaynak: İMKB

2005 yılı içinde kredi portföyünü önemli ölçüde genişletirken, yüksek karlılığını koruyan ABC Bank A.Ş, net faiz gelirlerini bir önceki yıla göre %57 arttırarak 833 Milyon YTL seviyesine çıkarmıştır. Türkiye'de %41 oranı ile halka açık bankalar arasında toplam kredilerin aktiflerine oranı en yüksek ticari banka olan ABC Bank A.Ş, 2005 yılında kredi portföyünü büyütmeğe devam etmiştir. 2001 yılından itibaren uygulamaya başladığı stratejisinin bir parçası olarak müşteri sayısını ve kredi portföyünün çeşitliliğini artırmayı sürdüren ABC Bank A.Ş kredilerini 2005 yılında 2004 yılı sonuna göre %35 oranında büyüterek 10.973 Milyon YTL seviyesine çıkarmıştır.

Net kar artışına paralel olarak ABC Bank A.Ş'nin konsolide özkaynaklarındaki artış 2005 yılında da devam ederek %36 yükseliş ile 1.586 Milyon YTL'ye ulaşmıştır. 2005 yılında sene başına oranla, %48 oranında artarak serbest sermayesi 1.268 Milyon YTL'ye ulaşan ABC Bank A.Ş, bankacılık sektöründe özkaynaklarını en etkin kullanan bankalarda biri olmaya devam etmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda ABC Bank A.Ş'nin sermaye yeterlilik rasyosu %14,8 olarak gerçekleşmiştir.

7. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Dünyada son yıllarda serbestleşme ve globalleşme eğilimlerinin artması ve uluslar arası piyasalarda gelişmekte olan ülkelerin öneminin artmaya başlaması ile sermaye hareketleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere doğru yönünü çevirmesi bir yandan mali piyasalardaki gelişimi hızlandırırken diğer yandan risklerin boyutunu ve önemini değiştirmiştir. Özellikle 1997 yılından itibaren Asya Ülkeleri, Rusya ve Latin Amerika ülkelerinde yaşanan tecrübelerle birlikte mali piyasalarda risklerin azaltılması ve kontrol edilmesi yönünde bir ihtiyaç hissedilmiştir. Mali sistemin en önemli kurumları olan bankalar üzerinde etkin gözetim ve denetimin sağlanması gereği uluslar arası çalışmaları ve bu alanda uluslararası kriterler geliştirilmesini teşvik etmiştir.

Türkiye ekonomisi içinde ayrı bir öneme sahip olan bankacılık sektörü hem dünyadaki gelişmelerden en çok etkilenen ve hem de mali sistem içindeki yeri itibariyle tüm sektörlerin gelişimi ve tümüyle ekonomik yapıyı en çok etkileyen bir sektördür. Dünya ekonomisinde ve uluslararası mali piyasalardaki yeni gelişmelere paralel olarak Türkiye’de bankaların mali durumlarının güçlendirilmesi ve uluslar arası normlarda denetim ve gözetim sisteminin kurulması yönünde önemli adımlar atılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Kalkınmasını tamamlamış ya da gelişmekte olan bir çok ülke gibi Türkiye’nin de benimsediği ve uygulamaya çalıştığı Batı tarzı bir bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bir bankanın yaşamsal önemdeki unsurlarından birisi, belki de en önde geleni “İç Denetim ve Risk Yönetimi” sistemidir. Çünkü bu sistemin istenildiği gibi, etkin ve etkili bir şekilde çalışıyor olması, o bankanın sağlıklı ve güvenilir bir zemin üzerinde faaliyet gösterdiğine bir karine teşkil ederek, piyasalardaki yatırımcıların ve tüm diğer aktörlerin huzur-güven duygusu içerisinde o banka ile ilişkiye girebilmelerini temin eder.

Uluslararası düzenleyiciler tarafından prensipleri belirlenen ve sözkonusu yönetmelikle Türk Bankacılık Sektöründe uygulanması zorunlu kılınan iç denetim sistemi, bankalarda dönemselsel olarak yapılan teftiş sisteminin yanı sıra yerinde ve sürekli denetimi esas alan bir yapıdır. Getirilen yeni uygulama ile bankanın işlevsel birimlerinde iç denetim görevini yürütecek bir eleman bulundurulur. Bu elemanlar, bankanın tüm işlevlerini güvenli bir biçimde icra edilmesini iç kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar. Böylelikle, yapılacak hataların anında tespit edilmesi ve düzeltilmesi mümkün olmaktadır.

Profesyonel olarak yürütülen denetimler sonucunda tespit edilen eksikliklerin düzeltilmesi sonucunda bankalar maddi açıdan büyük tasarruflar sağlamakta ve kazançlar elde etmektedirler. Maddi kayıpların ortaya çıkarılması ve düzeltilmesi bazen iç denetim biriminin yıllık maliyetini karşılayacak nitelikte dahi olabilmektedir.

Bununla birlikte giderek kompleks hale gelen finansal araçlar ve finansal pazarlara bağlı olarak, banka dışından kişilerin yapmış oldukları incelemeler ile usulsüzlükleri ve hileli eylem ve işlemleri tespit etmeleri olasılığı azaltmakta ve daha maliyetli hale gelmektedir. Bu nedenlerle bankalarda iç denetim birimlerinin bir diğer önemli görevi de banka bünyesinde, çalışanlar, yöneticiler ve hatta yönetim kurulu üyeleri tarafından yapılabilecek hileleri tespit etmek ve bunların meydana gelmesinin önlenmesi için tavsiyelerde bulunmaktır.

Geçmişte iç denetim yalnızca banka içerisindeki finansal usullere uygunluk denetimi iken, günümüzde finansal konularda olduğu kadar finansal olmayan konularda da verimliliğin ve etkinliğin onaylanmasını kapsamaktadır. Bu kapsamda iç denetim, bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir sağlama ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli bir yaklaşım sunarak kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Buna göre, iç denetim giderek tüm banka faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve bankanın amaçlarına daha yeterli ulaşmasına yön verecek şekilde işlemesi gereken bir yönetim aracı haline dönüşmektedir.

7.2. Öneriler

Banka işletmelerinde etkin bir iç denetim ve risk yönetim sisteminin işleyişi hakkında öneriler “İç Kontrol Sistemine İlişkin Öneriler” ve “Risk Yönetimine İlişkin Öneriler” olarak iki kısım halinde değerlendirilmiştir.

7.2.1. İç Kontrol Sistemine İlişkin Öneriler

Türk bankacılık sisteminde uluslararası standartlara uygun bir iç kontrol sisteminin ve bu sistemin mükemmel bir şekilde işlenmesini sağlayan birinci sıradaki faktör olan “İç Denetim” örgütlenmesinin tesis edilmesini sağlayabileceği ve istenildiği takdirde kolayca ve hemen uygulanabilir oldukları düşünülen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- a) Bankalarda iç denetim yönetim kurulundan başlamalıdır. Ortaklara (pay sahiplerine), kamuya ve diğer ilgili kişilere karşı, bankanın yaptığı ve yapmadığı her şeyden dolayı sorumlu olması gereken bir organ olan bu kurul, belirtilen bu sorumluluğu layıkıyla yerine getirebileceği bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bankanın faaliyet gösterdiği iş alanlarının (kurumsal bankacılık, bireysel bankacılık, fon yönetimi, dış ilişkiler, sigorta, finansal kiralama) her birisi ya da birbirleriyle ilişkilerine bakılarak gruplar halinde, nihai sorumluluk kurumun tamamında kalmak kaydıyla, birer yönetim kurulu üyesinin doğrudan sorumluluğuna tahsis edilmeli ve bu üye bizzat bu işlerle ilgili olarak görevlendirilmelidir. Hukukumuzda zaten var olan bu fonksiyon (murahhas azalık) etkin biçimde yaşama döndürülmeli, yapılacak basit birkaç düzenleme ile genel müdürlük ve tabii ki genel müdür yardımcılığı makamları kaldırılmalı, yönetim kurulu başkanı bankanın en üst seviyedeki yöneticisi olarak (Anglosakson düzenlemesindeki “chief executive officer” gibi) bizzat icranın içinde olmalı ve bankayı ve yönetim kurulunu herkese karşı temsil etmelidir.
- b) Bankalarda yönetim kurulunun hemen yanında “denetim kurulu” bulunmaktadır. Türk Ticaret Kanunu madde 347 ve devamında düzenlenen ve Bankalar Kanunu’nda uygulanması zorunlu olan, “murakıplar” başlıklı hükümlere göre bankalar, yönetim kurulları yanında bir de “denetim kurulu” na sahip olmak zorundadırlar. Basel Komitenin bütün bankalarda bulunmasını

önerdiği “audit committe” nin tam karşılığı olan bu kurul bugün bulunduğu sembolik konumundan çıkarılarak gerçek anlamda bir denetim organı haline getirilmeli, bankaların bugünkü uygulamada “teftiş kurulu” olarak isimlendirilen iç denetim birimleri de bu kurullara bağlı olarak faaliyet göstermelidir.

- c) Bankaların geleneksel denetim organı olan “teftiş kurulu”, bugüne kadar çoktan yapılmış olması gereken bir değişim sürecinden geçirilerek, teknolojik ve finansal değişimler başta olmak üzere, modern bankacılık sistemlerinde denetim fonksiyonunun gerektirdiği tüm şartları taşıyan, büyük ölçüde sistem tabanlı ve tamamen risk odaklı faaliyet gösteren bir “iç denetim grubu(birimi)” hüviyetine kavuşturulmalı ve tabii ismi de aynı şekilde değiştirilmelidir. Daha önce de değinildiği gibi dünyadaki değişim ve gelişimin de bu yönde olduğu görülmektedir.
- d) İç kontrol sistemi, bu çalışmanın başından beri yapılan açıklamalar ve verilen örneklerin açıkça anlattığı üzere, bankanın tamamını kapsayan ve çok çeşitli alt sistem ve mekanizmalardan oluşan bir bütün halinde algılanmalıdır. Aslında, bankacılık faaliyetlerinin başladığı zamanlardan itibaren, eşyanın tabiatı gereği kurulup işletilmiş olmaları gereken bu mekanizmalar, eksikleriyle bütün bankalarda bulunmaktadır. Asıl üzerinde durulması gereken bu eksikliklerin giderilmesi, bu sistemin finansal ve teknolojik gelişmeleri kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve daha da önemlisi, iç denetim birimi tarafından daha etkin ve fonksiyonel bir şekilde denetlenebilirliğinin sağlanması konusunda neler yapılması gerektiği konusudur.
- e) Unvanları “iç denetçi(internal auditor)” olarak değiştirilecek olan “müfettişlerin” de bu değişim doğrultusunda her şeyden önce bir zihniyet değişimini gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu dönüşümü sağlayabilecek etkenlerin başında gelen, ABD’deki “İç Denetçiler Enstitüsü” nün ülkemizdeki temsilcisi “Türkiye İç Denetim Enstitüsü” nün faaliyetleri her anlamda desteklenmeli, iç denetçilerin tamamının bu kuruluşa üye olması, daha da önemlisi zaman içerisinde tüm iç denetçilerin, uluslararası kabul gören ve bir kişinin denetim görevi yapabileceğini gösteren bir sertifikasyon yolu olan “Certified Internal Auditor (Sertifikalı İç Denetçi)” sınavını geçerek bu sisteme dahil olması sağlanmalıdır.

- f) Dünyadaki genel eğilime paralel olarak, örneğin Batı sistemi bankalarında sıkça rastlanılan bir mekanizma olan “mevzuat kontrol” birimlerine benzer bir organizasyonel yapı ihdas etmek, daha özel bir alan olan hukuksal düzenlemeleri takip ederek derhal gereğinin yapılmasını sağlayacağından, böyle bir özel kontrol biriminin iç denetim grubundan ayrı fakat hemen onun yanı başında, ya da bu grubun içinde bir yapı (birim) olarak teşkilatlandırılması yararlı olacaktır.

7.2.2. Risk Yönetimine İlişkin Öneriler

BDDK’ya ilişkin mevzuatta iç kontrol işlevinin alt unsurlarından birisi olarak nitelendirilen ve bu yapılanmanın içerisinde gösterilen “risk yönetimi sistemi”, öncelikle bir denetim fonksiyonu olarak algılanmalıdır. Kısaca ifade edilirse, bankaların her türlü faaliyetleri nedeni ile karşılaşılabilecekleri risklerin, büyük ölçüde çok gelişmiş matematik ve istatistiksel modeller, teknikler yardımıyla yönetilmesi ve bankanın bu riskleri kaldırabilecek bir sermaye yapısı ve operasyonel işleyişe sahip olmasının sağlanması anlamına gelen risk yönetimi, başlı başına bir iş alanı olarak düşünülmesi ve ayrı bir yönetim kurulu üyesinin sorumluluğu altında buna göre örgütlenmelidir. Risk yönetim fonksiyonunun iç kontrol sistemiyle en çok irtibatlanacağı alan operasyonel risklerin yönetimi olacaktır.

Özellikle, risk yönetiminin icrayla ilgili bir fonksiyon niteliği taşıması ve teftiş kurulunun en önemli görevlerinden birinin, bankadaki risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerini denetlemek olduğu gözönüne alınırsa, risk yönetimi ve iç denetim fonksiyonlarının aynı yönetim kurulu üyesine bağlı olması bir soru işareti olarak düşünülebilir. Bu durumda iyi bir kurumsal yönetim yapısı kurmak isteyen bankalarda, risk yönetim ve iç denetim fonksiyonlarının, diğer yönetim kurulu üyeleri tarafından da yakından takip edilmesi beklenmektedir.

Bankanın risk yönetim sisteminin denetiminin, iç ve dış denetim fonksiyonları tarafından gerçekleştirilmesi gereklidir. Teftiş kurulu, risk yönetim sistemlerinin doğruluğu, bütünlüğü ve tutarlılığı konusunda düzenli incelemeler yapacak ve bağımsız dış denetim de genel olarak risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliği konusunda görüş verecektir. BDDK’nın yönetmeliğinde ve açıklamalarında göze çarpan

noktalardan biri, risk ölçümlemesi ve yönetiminde özellikle piyasa riski üzerinde durulmasıdır. Sermaye yeterliliği açısından ise piyasa riskinin standart yöntemle ölçülmesi yeterli görülmekte, riske maruz değer gibi daha gelişmiş yöntemlerin kullanılması zorunlu tutulmamaktadır. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kredi riski ve operasyonel risk göz önüne alınmamakta, Yönetmelikte bu risklerin yönetimi ile ilgili sadece genel ifadeler kullanılmaktadır. Bu nedenle de bankaların özellikle kredi ve operasyonel risklerini ölçümleme ve sermaye tahsisinde değerlendirme konusunda, kat etmeleri gereken çok yol vardır.

Finans piyasalarındaki küreselleşme, Türkiye'nin AB'ye katılma konusundaki kararlılığı, BIS gibi uluslararası kurumlar tarafından önerilen yeni düzenlemeler de göz önüne alındığında, uluslar arası piyasalar ile entegrasyonu kaçınılmaz olan Türk bankacılık sektöründe risk yönetimi kültür ve uygulamalarının yerleştirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Basel II ile beraber küresel ekonominin finans sektöründe çok önemli bir değişim süreci başlamış bulunmaktadır. Literatürde bu husus zaman zaman "Basel II Kriterleri" adı altında gizli bir devrim olarak tanımlanmaktadır. Aslında, Basel II'de kapsanan hususlar G-10 ülkelerinin büyük ve uluslararası bankaları bir süredir uygulamaktadır. Dolayısıyla, bazı bankalar için kolay olabilecek bu geçiş süreci, Türkiye gibi uluslararası normlara göre çok küçük bir finansal sisteme sahip gelişmekte olan ülkeler açısından bir dizi yeniliklerin gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Uluslararası piyasalarda Basel II'ye geçiş zorunlu görülmesi de, bir çok ülkenin bu konuda niyetini açıklamış olması, Basel II'nin dışında kalınması halinde oluşabilecek maliyetten kaçınma şeklinde değerlendirilmektedir.

Basel Komitesi yeni uzlaşmaya geçmek isteyen ülkelere hazır reçeteler sunmaktadır. Ancak geçiş için önemli görülen anahtar hususları hatırlatmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin önünde bir çok seçenek mevcuttur. Bu raporda, teknik ayrıntılara girilmeden Basel II ve muhtemel ekonomik yansımaları üzerinde durulmuş ve geçiş süreci için bazı tespitlerde bulunulmuştur. Literatürde yer alan ilk çalışmalar, Basel II'nin Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin borçlanmaları üzerinde ciddi olumsuz etkilerinin olabileceğini ileri sürmektedir. Ancak, yeni uzlaşmanın henüz hazırlanma aşamasında yapılan bu öncü çalışmaları takip eden daha güncel çalışmalar,

Basel II'nin etkisinin çok sınırlı kalacağını ima etmektedir. Dolayısıyla Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere kısmi bir düzey etkisinin olacağı sonucunu çıkarmak mümkündür. Zira, uluslararası borçlanma piyasasında yer alan büyük bankaların gelişmekte olan ülkelere borç verirken halihazırda ileri düzey risk ölçüm yöntemlerinden faydalanmaları ve ekonomik sermayelerini dikkate almaları sözkonusu etkinin sınırlı kalacağı hipotezini desteklemektedir.

Bu çerçevede, Avrupa Birliği ile bütünleşme isteğinde olan Türk finans sektöründe iç denetim ve risk yönetim kültürünün yaygınlaşması ve AB bankaları ile olan yaklaşmanın sağlanması için Basel II bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Türk bankacılık sektörü Basel II stratejisi ile ilgili olarak aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınmalıdır:

- a) Basel II, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından hem fırsat hem de yeni çabaların gerektiği bir alan olarak değerlendirilmektedir.
- b) Alternatifi ortaya konulabildiği sürece, Basel II ne zorunludur ne de vazgeçilmezdir. Ancak, gelişmekte olan ülkeler açısından bazı güçlükleri içerisinde barındırmasına ve geçişin maliyetli olmasına rağmen, Yeni uzlaşma küresel finans sektörünün yeni düzenleme standardıdır ve uyum sağlayamamanın maliyeti de yüksek olabilecektir.
- c) Basel II, gelişmiş ülkelerin önerileriyle oluşturulmuş olsa bile, bir uzlaşma metni olması sebebiyle gelişmiş ülkeler için de bir geçiş maliyeti içermektedir. Basel II finans sektörünün daha istikrarlı olmasına katkı sağlayacak ise de, finansal suçları, yolsuzlukları ve banka iflaslarını engellemeye tek başına yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla, Basel II'nin de ötesinde çabalar her zaman gerekli olacaktır.
- d) Birinci yapısal bloktaki hesaplamaların karmaşıklığı ve özellikle ileri düzey yaklaşımların gerektirdiği veri standartları, bazı bankalar tarafından kısa vadede uyarlanması sürecinde sıkıntılarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır. Ancak, bütün sorunlara rağmen Basel II'ye geçiş konusunda kararlı davranılmasının, uzun vadede tüm finansal sektöre olumlu yansımalarının olması beklenmektedir.

- e) Aynı zamanda ikinci ve üçüncü yapısal blok üzerinde odaklanılması da önemlidir. Zira, bu bölümler risk yönetimi kültürünü ve piyasa disiplini teşvik etmektedir. Sözkonusu yapısal bölümlerin daha ziyade nitel kriterler üzerinde durmaları dolayısıyla, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrara azımsanamayacak katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.
- f) IMF ve Dünya Bankasının, finansal sektör değerlendirme programlarında Basel II'nin uygulanmaması halinde olumsuz bir değerlendirme yapması beklenmemektedir. Ancak, bir ülke Basel II'ye geçeceğini açıkladıktan sonra, bu hususta yapacağı uygulamalar ve yeni uzlaşmanın yürütülmesi dikkate alınarak daha sonraki finansal sektör değerlendirme programlarında skor verilecektir. Dolayısıyla, hazırlıksız ve erken geçişin maliyeti sadece sektör için değil, tüm ülke ekonomisi için geçerli olacaktır.
- g) Türk bankacılık sektörü, Basel II'nin sunduğu gelişmiş kredi riski ölçümlerinden mutlaka faydalanmalıdır. Ancak, makroekonomik riskler, likidite riski, iş alanı riski, jeo-politik riskler gibi hususlar Türk bankacılık sektörü açısından hala önemli gözükmektedir.
- h) Yeni Uzlaşmaya geçişin zamanlamasının bankacılık sektörünün taleplerine, kapasitesine ve BDDK'nın hazırlanma sürecine göre şekillenmesi önem arz etmektedir. İçsel yöntemlere erken geçişin ulusal bankaları ve BDDK'yı zorlayabileceği düşünülmektedir. Ancak, özellikle yabancı bankaların ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda istekli olabilecekleri ihtimal dahilindedir. Bu durum karşısında hazırlıklı olunması için sektörün ve BDDK'nın insan kaynaklarına ve bilgi teknolojilerine azami ölçüde yatırımı planlaması ve yapması gerekmektedir. Özellikle, IRB yaklaşımlarının onayının BDDK açısından ciddi çaba gerektiren alan olması beklenmektedir.
- i) TCMB Risk Merkezi, Kredi Kayıt Bürosu, KOSGEB ve diğer veri tabanlarının Basel II çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği düşünülp, araştırılmalıdır.
- j) AB ülkelerinin 2007'den itibaren Basel II'ye geçmeleri beklenmektedir. Türk finans sektörünün Avrupa ile olan yakınlığı düşünüldüğünde, AB ile olan yakınsamanın sağlanabilmesi ve üye ülkelerdeki gelişmeleri daha yakından takip edebilmek için Avrupa Bankacılık Otoriteleri Komitesine (Committe of European Banking Supervisors-CEBS) Türkiye'den de katılımın sağlanmasının orta ve uzun vadede faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, son yapılan düzenlemeler ve alınan önlemlerle Türk bankacılık sistemi gerek yasal gerekse işlevsel olarak güçlü bir konuma girmiş, uluslararası standartlara bir adım daha yaklaşmıştır. Uluslararası piyasalarla küreselleşme süreci hızlı bir şekilde devam eden Türk bankacılık sisteminde, artan rekabet ve daralan kar marjları ile birlikte bankaların gelir-gider kompozisyonunda, bankacılık dışındaki işlemlerden sağladığı diğer faaliyet gelirlerini arttırıcı ve faaliyet giderlerini ise azaltıcı yönde değişmesi ve dünya genelinde olduğu gibi hızlı değişen bankacılık teknikleri ve uygulamaları paralelinde iç denetim sistemleri başta olmak üzere risk yönetimi tekniklerinin ve analizinin öneminin daha da artacağı beklenmektedir.

7.3. Çalışmanın Literatüre Katkısı

Türkiye’de bankacılık sektöründe son yıllarda yaşanan olaylar sonrasında bankalarda iç denetim ve risk yönetimi olgusunun ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Sektörde faaliyet gösteren bir bankanın mali yapısının bozulması hem diğer bankaları hem de genel ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle banka denetim faaliyetleri daha da sıkılaştırılarak, Avrupa Birliği’ne girme sürecinde uluslararası bir iç denetim ve risk yönetim standardı oluşturulmaya çalışılmıştır. Tarafımızca yapılan literatür çalışmasında bankacılık sektöründe yapılan son düzenlemelerle ilgili olarak hazırlanmış makale ve araştırma yazıları bulmakla birlikte doktora tezi kapsamında hazırlanmış ve bir bankanın iç denetim ve risk yönetim sistemi uygulamalarını da içeren detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan, araştırmamız hem teorik bilgiler ve hem de yeni yasal düzenlemeler de görülen değişme ve gelişmelerin ışığı altında bir bankanın iç denetim ve risk yönetim sistemi uygulamaları analitik ve kritik bir yaklaşımla incelenip değerlendirilerek, diğer bankalar için ve konuya ilgi duyanlar için yararlanabilecekleri bir kaynak oluşturulmuştur.

7.4. Çalışmanın İmkan ve Kısıtları

Çalışma konu itibarıyla geniş boyutlu olup, aslında iç kontrol ve risk yönetimi ayrı ayrı çalışma konularını kapsamaktadır. Ancak, bu iki konu birbirlerinin bütünleyicisi olduğu için aşırı derecede ayrıntıya girmeden tezin kapsamına uygun sınırlar içerisinde bilgi verilmesine çalışılmıştır. Çalışmada banka işletmelerinde iç kontrol ve risk yönetim

sisteminin nasıl işlediği hakkında bilgi verilmiştir. Bu nedenle çalışma bu çerçevede incelenmiştir.

Çalışma ile ilgili olarak çok geniş düzenleme içerisinde tez ile ilgili olanları ayıklamak ve uygulama kısmında birçok önemli bilgiye ulaşamamak tezin önemli kısıtlarından birisidir. Bazı karşılaştırmaları yapabilmek için bankanın eski yıllarına ait bazı bilgilere ulaşamamıştır. Buna rağmen bu çalışmada banka uygulamalarını aksettirebilecek bir görüntü çizilmiştir.

Bununla birlikte uygulamanın içinde olan, gözlemleyen ve bizzat yapan birisi olarak tez için önemli sayılabilecek bir takım bilgilere ulaşılmıştır. Bankacılık sektöründe çalışan birisi olarak konu ile ilgili diğer araştırmacılara göre avantaj sağlamıştır. Elde edilen bilgilere dışarıdan bir araştırmacının ulaşması ve bir takım görüşmeleri yapması oldukça zor görünmektedir.

7.5. Gelecekte Yapılabilecek Araştırma Konuları

Bu çalışmada, çalışmanın imkan ve sınırları kısmında da belirtildiği üzere banka işletmelerinde etkin bir iç kontrol ve risk yönetim sistemi ve bu sistemin ticari bir bankada nasıl uygulandığı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma çok geniş boyutlu olduğundan, iç denetim ve risk yönetim sistemi ayrı ayrı inceleme konular olarak ele alınabilir.

Bunun yanı sıra Basel kriterleri hakkında ayrı bir çalışma, 2007 yılında uygulamaya girecek olan Basel II'nin uygulama sonuçları hakkında ayrı bir araştırma yapılabilir. Yine Basel II'nin uygulanması ile olarak diğer dünya ülkeleri arasında mukayeseli bir çalışma ve araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Özgür ve Burçak Tulay (2000), “Bankacılık Denetiminde ve Gözetiminde Seçilmiş Ülke Uygulamaları”, *Activefinans Dergisi*, Ağustos-Eylül, s.1.
- AKARKARASU, Nahit (2000), “Halka Açık Şirketlerde İç Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler”, *SPK Yeterlilik Etüdü*, İstanbul, s.11.
- AKAY, Hüseyin (1995), “Muhasebe Denetiminde İç kontrol Riskinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi,” *Vergi Dünyası*, Ekim, Sayı 170, s.102.
- AKGÜÇ, Öztin (1992), “Batı Avrupa Ülkelerinde Bankacılığın Denetimi ve Gözetimi”, *İSO Araştırma Dairesi*, Yayın No:10, Aralık, s.7.
- AKIN, Cevdet (2001), “Denetimin Esasları”, *Banka-mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı 31, İstanbul, Ocak, s.31.
- AKSOY, Tamer (2002), *Tüm Yönleriyle Denetim*, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara: s.3.
- AKSOY, Tamer (1998), “Çağdaş Bankacılıkta Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık”, *SPK Yayınları*, s.2.
- ALOĞLU, Ziya Tunç (2005), “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri”, *TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- ALPARSLAN, Melike (2003), “Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001”, *Bankacılar Dergisi*, *TBB Yayınları*, *Bankacılık ve Araştırma Grubu*, Sayı 39, s.75.
- ALPARSAN, M. ve G. Zübeyiroğlu (2001), “Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Bankacılığın Kurumsal Yapısı”, *TBB Yayını*, ss.43-67.

ALTUĞ; Osman ve Diğerleri (1996), *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul: s.14.

ANDERSON, A. (2001), “Riskler ve Risk Yönetimi”, *Seminer Notları*, Ankara.

APAK, Sudi (1993), “Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 199, s.34.

ASSOCIATION Of German Banks (1993), *By-Laws of the Deposit Protection Fund* p.22.

AUDITING Concepts Committe (1972), “Report of Committe on Basic Auditing Concepts”, *Accounting Rewiev*, Vol.47, p.181.

AVERY, Robert and Ailen N.Berger (1991), “Risk-Based Capital and Deposit Insurance Reform” *Journal of Banking and Finance*, p.15.

BAILY, Robert (2005), “Basel II and Development Countries: Understanding The Implications”, *Development Studies Institute*, p.7.

BAILY, P. Larry (1970), *Contempary Auditing*, p.125.

BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ (2002), Sayı 5, İstanbul, Mayıs, s.3.

BANKACILAR DERGİSİ (1998), TBB Yayınları, Sayı 28, İstanbul, Mart, s.159.

BANKACILAR DERGİSİ (1999), TBB Yayını, Sayı 30, İstanbul, Eylül, s.87.

BANKACILAR DERGİSİ (1999), Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı 31, İstanbul, Aralık, s.21.

BANKACILAR DERGİSİ (2000), TBB Yayını, Sayı 32, İstanbul, Mart, s.37.

BANKACILIKTA Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler, Basel Bankacılık Gözetim Komitesi Raporu, 1997.

BASEL Bankacılık Gözetim Komitesi Raporu (1998), “Bankalarda İç Denetim Sistemleri”, *TBB Yayınları*, Eylül, s.13.

BANKACILAR DERGİSİ (2000), “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi”, Bankacılık Gözetimine İlişkin Basel Komitesi Tarafından Yayımlanan Danışma Belgesi, TBB Yayınları, Sayı 34, İstanbul, Eylül, s.102.

BANQUE De France Eurosysteme (2001), “The Commission Bancaire”, April 2001, Fact Sheet No.120, <http://www.banque-france.fr>.

BDDK (2001), “Bankalarda İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 08.02.2001.

BASEL COMMITTEE on Banking Supervision (2001), A New Framework on Capital Adequacy.

BASEL COMMITTEE on Banking Supervision (1996), Amendment to The Capital Accord To Incorporate Market Risks.

BASEL COMMITTEE on Banking Supervision (1988), International Convergence of Capital Measurement And Capital Standards.

BAŞAK EKONOMİ DERGİSİ (2001), Sayı 13, Ankara, Ocak-Haziran, s.34.

BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (1995), 3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ, No:12, 9 Şubat, 22197 Sayılı Resmi Gazete.

BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (1998), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve

Esaslar Hakkında Tebliğ, 30.06.1998, 23388 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.

BAŞBAKANLIK HAZİNE ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (1993), 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ, No: 8, 1 Nisan 1993, 21539 Sayılı Resmi Gazete.

BDDK (2002), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 24657 Sayılı Resmi Gazete.

BERDİBEK, Yaşar (1998), "Dahili Kontrol Anlayışı", *Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, TBB Yayınları*, İstanbul, Mart, s.13.

BERGH, Paul Van Den and Sahajwala Ranjana (2000), "Supervisory Risk Assesment and Early Warning Systems Basel Committe On Banking Supervision" December 2000, Working Papers No.4.

BERSTEIN, Peter L. (1996), "The New Religion Of Risk Management", *Harward Business Review*, March-April, s.1.

BESSIS, Joel (2002), *Risk Management Banking*, New York, John Wiley Sons Ltd.

BEŞİNCİ, Murat (2005), E-Ekonomist Dergisi, 29.03.2005, s.1.

BEŞİNCİ, Murat (2005), "Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci", *Activefinans Dergisi*, 06.06.2005, s.1.

BLACKSTONE, William J. And Others (1994), *Bank Control and Audit*, Washington D.C.: American Bankers Association Pres, ss.64-65.

BLUM, Jurg (1999), "Do Capital Adeqacy Requirements Reduce Risk in Banking?" *Journal of Banking and Finance*, No.11, p.23.

- BOARD Of Governors Of Federal Reserve System (1999), “Trading and Capital Markets Manuel” Division of Banking Supervision and Regulation, Page No.3.
- BRAUCHLI, Marcus and Others (1995), “Barings PLC Officials May Have Been Aware of Trading Position” *Wall Streer Journal*, March 6, p.6.
- BOZKURT, Nejat (1998), *Muhasebe Denetimi*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, s.32.
- BUCKLE, M. And Thompson, J. (1995), *The UK Financial Systems Theory And Practice*, Manchester University Pres., s.25.
- CANDAN, H.(2005), “Risk Based Capital in Turkey”, *Risk Management Workshop Turkey*, İstanbul, 9-11 Şubat, p.12.
- CARISONA, J. (1992), *Deposit Insurance: Theory, policy and Evidence*, New York, Billing and Sons Ltd., p.21.
- CARUANA, Jaime (2005), “Overview of Basel II and Its Reflections on Financial Stability,” *International Conference on Financial Stability and Implications of Basel II*, Central Bank of the Republic of Turkey, İstanbul, 16 May, p.2.
- CENK, Ali Kemal (2005), “Uluslar arası Bankacılık Denetim İlkeleri ve Denetim Süreçleri”, *Active*, Mart-Nisan, p.3.
- CLAESSENS, S. and Embrechts, G. (2002), “Basel II, Sovereign Ratings And Transfer Risk External Versus Internal Rating,” *Confarence on Basel II, Economic Assessments, BIS Conference Paper*.
- COLBERT, L.J. and P.L. Bowen (1998), *A Comparison of Internal Controls*, p.1.

CORNS, Marshall (1986), *Audit a Bank*, Boston: Bankers Publishing Company, p.95.

COWAN, Neil (1994), *Business Control Accountability and Corporate Governance*, Stanley Thorneys Publishing, p.11.

CROUHY, Michel, Galai, Dan And Mark, Robert (2001), "Prototype Risk Raiting Systems," *Journal Of Banking and Finance*, p.45.

ÇAĞRI, Hasan (1999), "İşletme Yönetimi", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 25, İstanbul, Nisan, p.14.

ÇAM, Sinan (1999), "Banka Denetiminin Özerkliği ve İngiltere'de FSA (Financial Services Authority) Örneği," *Active Dergisi*, Şubat-Mart, s.4.

ÇELİK, Faik (2001), "Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları," *İktisat Dergisi*, Eylül, s.62.

ÇETİNADA, Emine (2002), "Bankalarda Risk Yönetimi," *Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği Yayını*, İstanbul, Şubat, s.11.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh (1980), *Muhasebe Denetimi*, Eskişehir: İTİA Yayınları, No:202/131, Akademi Basımevi, s.6.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh ve Melih Erdoğan (1996), *Muhasebe Denetimi*, Eskişehir: AÖF Yayınları, 2.Basım, No:544, s.6.

DEWATRIPONT, M. And Tirole, J. (1994), *The Prudential Regulation of Banks*, Cambridge, The MIT Press, p.56.

DİCLE, Berk (1997), "İç Denetim Anlayışı ve İç Kontrol", *Vergi Dünyası, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları*, Mart, Sayı 187, s.40.

DR. JOHNSON, J.H. (1996), *Banking in Europe*, Lafferty Publications, p.12.

- DURER, Salih (1998), *Türkiye’de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği*, İstnabul: Yapı Kredi Bankası Yayınları, s.173.
- EITEMAN, David K. and Others (1998), *Multinational Business Finance*, Addison-Wesley Publishing Company, 7 th, p.3.
- ERÇEL, Gazi (2000), “Konuşmalar-1999, Bankacılıktaki Son Gelişmeler”, İstanbul: *TCMB, İktisadi Kalkınma Vakfı-AKDENET*, Eylül, s.135.
- ERÇEL, Gazi (2000), “Konuşmalar-1999, Türk Bankacılık Sistemi”,Ankara: *TCMB*, Şubat, ss..68-69.
- ERDOĞAN, Melih (2001), *Denetim*, Eskişehir: s.4.
- ERDÖNMEZ, Pelin ve Burçak Talay (2001), “Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri”, *TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu*, s.6.
- EREN, K. (1996), *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık*, Beta Basım ve Yayım Dağıtım A.Ş., s.21.
- ERZAN, Refik (2001), “Kuşbakışı Türk Bankacılık Sektörü”, İstanbul: *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı 17, Mart-Nisan, s.6.
- EŞSİZ, B. ve K. Yamakoğlu (1999), “Bankalar Kanununun Getirdikleri” *Active Finans Dergisi*, VII, s.7.
- EUROMONEY (1998), The Eve of Destruction, November, s.8.
- EYÜPGİLLER, Servet (1988), *Banka İşletmeciliği Bilgisi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:219, 1988, s.22.
- FACER, T. (1997), *European Banking Law*, FT Financial Publishing, p.18.

FIKIRKOCA, Meryem (2003), “Bütünsel Risk Yönetimi”, Ankara: TBB Yayınları, Mart, s.3.

FRANSA, Belçika, İrlanda, İtalya, Hollanda, İsveç ve İngiliz Bankacılık Sistemleri, www.fbe.be/15.10.2005.

AB DANIŞMANLIK ve Yatırım Hizmetleri A.Ş. (1996), *Fransa Ekonomisi ve Bankacılık Sistemleri*, s.32.

1984 TARİHLİ Fransa Bankalar Kanunu

FRAZIER R., David and L. Scott Spradling (1998), “Another New Definition of Internal Control for Auditors”, *CPA Journal*, January, p.3.

FRASER, R. Donald and Others (1995), *Commercial Banking*, San Francisco: West Publishing Company, ss.10-11.

FREIXAS, Xavier and Jean Charles Rochet (1998), *Microeconomics of Banking*, Cambridge and London, The MIT Pres, Second Printing, p.2.

GEYLAN, Ramazan (1985), *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticaret Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:86, s.18.

GOWLAND, D.H. (1999), *Economics Of Modern Banking*, Taslak, p.27.

GREENBAUM, I. Stuart and Thakor, V. Anjan (1995), *Contemporary Financial Intermediation*, London: The Dryden, Press, s.67.

GÜLTEKİN, E. (2001), “Risk Tabanlı Sermaye Modeli ve Türkiye Örneği”, *BDDK Yetki Etüdü Raporu*, Ankara, s.7.

GÜRBÜZ, Hasan (1990), *Muhasebe Denetimi*, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 4. Basım, s.52.

GÜREDİN, Ersin (1994), *Denetim*, İstanbul: 6.Basım, Beta Basım Yayım Dağ.A.Ş., s.5.

GÜVEN, Semih (2001), “Sermaye Hareketlerinin Nedenleri, Etkileri ve Türkiye Örneği”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Ağustos, s.7.

HALL, J.B.M (1999), *Handbook Of Banking Regulation And Supervision in The United Kingdom*, U.K, Edward Elgar, p.16.

HALL, Maximilian J.B. (1998), *Banking Regulation and Supervision in the United Kingdom*, U.K., Edward Elgar Publishing Limited, s.11.

HANLEY, David (2004), “Finans Sektörü Global Stratejileri, Basel II ve Kurumsal Yönetişim”, *Active Academy*, Aralık, s.1.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI ve T.C. Merkez Bankası (1998a), “Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı ve Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyonu /Sermaye Tabanı, Standart Rasyolarının Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ,” 30.06.1998a, 23388(mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI ve T.C. Merkez Bankası (1998b), Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, 29.08.1998b, 23448(mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.

HEFFERNAN, Shelagh (2000), *Modern Banking In Theory And Practice*, New York: Wiley, s.26.

HORWARD, F. Stetler (1982), *Auditing Principles*, New Jersey: Englewood Cliff, Prentice Hall, s.54.

- IFAC, International Auditing Practise Committe (2002), "International Auditing Practices Statment 1004 The Relationship Between Banking Supervisors and Banks' External Auditors" <http://www.ifac.org>.
- IMF (2000), "Republic Of Korea Economic And Policy Developments, Staff Country Reports", Washington, p.26.
- İLKORUR, Korkmaz (2000), "Bankacılık Kurulu Belirlenirken", *Yeni Bin Yıl Gazetesi*, 23.03.2000.
- KAHRAMAN, Abdülkadir (2000), "Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler," *Activefinans Dergisi*, Ekim-Kasım, s.1.
- KANDİLLER, Rıza (1996), "Banka Hukuku ve Bankalar Kanunumuzun Başlıca Hükümleri", TBB Yayınları, s.13.
- KARA, Ziya (2001), "Banka Denetiminde Uluslararası Kriterler," *Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı 38, İstanbul, Haziran, s.12.
- KARACAN, Ali İhsan (1997), "Bankacılık ve Kriz," *Creative Yayıncılık*, s.23.
- KAUFMAN, George G. (1994), *Banking Structures in Major Countries*, Boston, Dordrecht, London, Kluwer Academic Publishers, Second Printing, p.24.
- KAVAL, Hasan (2000), *Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara: Yaklaşım Yayınları, s.28.
- KEELEY, M.C and Furlong, F.T. (1990), "A Re-Examination Of Mean-Variance Analysis Of Bank Capital Regulation," *Journal Of Banking And Finance*, 14, pp.69-84.
- KEELEY, Michael C. (1990), "Deposit Insurance, Risk and Market Power in Banking" *The Amerikan Economic Review*, p.57.

- KENGER, Erdal (2001), *Denetçi yardımcıları Eğitim Notları*, Ankara: s.1.
- KEPEKÇİ, Celal (1994), *İç Kontrol Sistemi*, Ankara: s.1.
- KOCABAY, İbrahim (1998), "İşletmelerde İç Denetim," *Vergi Dünyası*, Sayı 198, Şubat, s.12.
- KÖYLÜOĞLU, H. Uğur (2001), "Risk Yönetimi! Zaman Geçirmeden Neden? Nasıl?," *Active Finans*, Mart-Nisan, s.82.
- KPMG (2003), *Basel II-A Worldwide Challenge For The Banking Sector*, s.17.
- KURBAN, İbrahim (1997), "İç Denetim Fonksiyonunun Etkinliği İçin Kurum İçi Düzenlemeler," *İç Denetim Enstitüsü Yayınları*, No:13, Mayıs, s.24.
- LONGET, Bruno (2001), "The Early Warning System" BIS Financial Stability Institute, p.7.
- MANDACI, Pınar Evrim (2003), "Türk Bankacılık Sektörünün Taşdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri," *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.72.
- MANDORA, Laura (1997), "GAO Reports Weak Controls At FBOS", *International Banking Regulator*, V.1, I.38, June, s.3.
- MARSHALL, Kenneth L. (1995a), "Internal Controls and Derivatives," *The CPA Journal*, Oct., p.2.
- MARSHALL, C. Corns (1986b), *How to Audit a Bank*, Boston: Banker Publishing Company, 2nd Revised Edition, 1966, p.319.
- MICHAEL, I. And Perraudin, W. (1998), "The Impact Of Capital Requirement On UK Bank Behaviour," *Federal Reserve Of New York Policy Review*, October, pp.15-22.

MISHKIN, S.Frederic (1994a), *Anatomy of Financial Crisis, An International Perspektive*, London: National Bureau of Economic Research Inc., February, p.5.

MISHKIN, S.Frederic (2001b), *Money Banking and Financial Markets*, London: Scott Foresmend and Company, s.4.

MISHKIN, S.Frederic (1994c), *Preventing Financial Crisis: An International Perspektive*, London: National Bureau of Economic Research Inc., February, p.4.

OECD (1999), Bank Profitability.

OECD (1998), *Economic Outlook*, June, p.6.

ÖRENAY, Hami (2005), “Kamuda Denetim,” *Maliye Bütçe Kontrolörleri Derneği Yayınları*, Mart, s.1.

ÖZGEN, Aysun (2001), “Denetim ve Planlama,” *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı 180, Mart, s.23.

ÖZİNCE, Ersin (2005), “Implications for Banks in Turkish,” *Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey*, İstanbul, 17 May, p.2.

ÖZKAN, Arif (2000), “Muhasebe Denetimi Mesleğinde Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı,” *Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı 5, İstanbul, Mayıs, s.24.

ÖZKAN, Turgut (1999), “Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet,” *İktisat Dergisi*, Sayı: 387, Şubat-Mart, s.43.

- ÖZTÜRK, Durmuş ve Çağlayan, Toper (1998), “Kamu Harcamalarının Yönetim ve Denetimi,” *Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu*, Yayın No:1998/800, Ankara, s.21.
- PARASIZ, İlker (2000), *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa: 7.Baskı, Ezgi Kitabevi, Ocak, s.132.
- PARK, Sangyun (2000), “Explanations for the Increased Riskiness of Banks in the 2000’s” *Federal Reserve Bank of St.Louis Review*, Vol.76, No.4, p.23.
- PEKER, Alparslan (1983), *Modern Yönetim Muhasebesi*, İstanbul: Genişletilmiş 3.Basım Filiz Kitabevi, s.236.
- PICKETT, K.H. Spencer (2003), *The International Auditing Handbook*, Second Edition Wiley, s.2.
- PHILLIPS, Susan M. (1998), “Trends and Challenges in FED Supervision” Speech at Houston Baptist University, Houston, p.2.
- POLAT, Erdal (1998), “Denetimde Beşeri Unsurun Rolü ve Önemi,” *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 23, Eylül, s.6.
- POROY, Reha ve Diğerleri (1997), *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, s.331.
- POYRAZ, Sinem (1993), *Denetim Teknikleri*, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş., s.29.
- RAJASHEKHAR, H.S. (2004), “Basel II Uygulaması –Önemli Noktalar ve Pratik Yaklaşımlar,” *Active Academy*, Aralık, s.1.
- RATLIFF, R.L.(1988), *Internal Auditing*, The Institute of Internal Auditors Press, Florida, s.109.

- REINHART, C.M. (2002), "Sovereign Credit Ratings Before and After Financial Crises" University of Maryland, p.24.
- RICHARD, J. Herring (2005), "Implementing Basel II: Is The Game Worth The Candle?" *Financial Markets, Institutions&Instrument*, Vol.14, No.5, pp.267-287.
- ROGER, H. Hermanson (1976), *Auditing Theory and Practice*, Illinois Richard D. Irwing Inc., Homewood, p.14.
- ROSE, Peter S. (2002), *Commercial Bank Management*, New York: International Edition, McGraw-Hill, s.168.
- ROTBURG, H. Eugene (1992), *Risk Management in Financial Services*, OECD, Paris, p.49.
- RUSS, Cary (1999), "IRS-Gelirler Genel Müdürlüğü Eğitim Seminerleri," *Seminer Notları*, Mart, s.9.
- SANTOMORE, Anthony (1997), "Commercial Bank Risk Management: An Analysis of The Process," *The Wharton Financial Institutions Center*, Feb., s.3.
- SANTOS, Joao (2000), "Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory" A Review of the Literature, BIS Working Papers, No.90, p.27.
- SARTORI, Giovanni (1996), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Ankara: Yetkin Yayınları, Çev: Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, s.266.
- SAUNDERS, A. (1999), *Financial Institution Management*, McGraw-Hill Higher Education, Third Edition, s.2.
- STANDARD AND POOR'S (1999), "Sovereign Credit Rating" A Primer Sovereign Ratings Services, p.3.

- SAWYER, B. Lawrance (1988a), *Sawyer's Internal Auditing*, Florida: The Institute of Internal Auditors Press, p.90.
- SAWYER, B. Lawrance (1973b), *The Practice of Modern Internal Auditing*, New York: The Institute of Internal Auditors, p.5.
- SCOTT, Christopher (1996), *Internal Audit in a Central Bank*, England: Handbooks in Central Banking, p.21.
- SCAPENS, Robert W. (1992), "The Role Of Case Study Methods In Management Accounting Research: A Personal Reflection And Reply", *British Accounting Review*, p.4.
- SEVİLENGÜL, Orhan (1997), *Banka Muhasebesi*, Ankara: s.122.
- SEZER, Halit (2001), "İç Denetimin Fonksiyonel Yapısı," *Active Finans ve Bankacılık Dergisi*, Sayı 16, İstanbul, s.20.
- SHRIEVES, R.E., and Dahl, D. (1992), "The Relationship Between Risk And Capital In Commercial Bank," *Journal Of Banking And Finance*, 16, s.439.
- SONG, Inwon (1998), "Korean Banks Responses To The Strengthening Of Capital Adequacy Requirements," *Pacific Basin Working Paper Series*, Federal Reserve Bank, San Francisco, s.11.
- SPICER, Baryy H. (1992), "The Resurgence of Cost and Management Accounting: A Review of Some Recent Developments in Practice, Theories and Case Research Methods", *Management Accounting Research*, Vol.3, pp.1-37.
- STANDARTD And Poor's (1999), "Sovereign Credit Rating" A Primer Sovereign Raitings Services, p.3.

- STEWART, P. (1994), “Korea The Next Step”, *Euromoney Publication*, p.2.
- SVETCHINE, Michel (2002), “Balancing the Supervisory Responsibilities with Resource Constraints Commission Bancaire Approach” Secretariat General de la Commission Bancaire Delegation au Controle sur Place, p.22.
- ŞENVER, Bülent (1998), “Bankalarda İç Denetim,” *Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları*, İstanbul, Ekim, s.19.
- ŞİRİN, Ahmet (2005), “Supervisory and Regulatory Concerns in Turkish,” *Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey*, İstanbul, 17 May, s.14.
- T.C. ZİRAAT BANKASI Teftiş Kurulu Yönetmeliği, Madde 15
- T.C MALİYE BAKANLIĞI (2005), “İç Denetçilerin Çalışma Usul ve Esasları İle Diğer Hususlar Hakkında Yönetmelik Taslağı,” Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ocak.
- TAKAN, Mehmet (2001), *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Ankara: 1.Basım, Nobel Yayın, s.2.
- TARGAN, Ünal ve Ekrem Keskin (1997), “Türk Banka Sisteminin Genel Görünümü” *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, İstanbul, Eylül, s.10.
- TBB (2004b), “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, Yayın No 228, Eylül, s.6.
- TBB (2002d), Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, s.3.
- TBB (1999c), Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Çeviri, Haziran, s.2.

TBB (1997a), Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Prensipler, TBB Yayınları, Eylül, s.3.

TEVFİK T.A. ve G. Tefik (1997), *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*, İstanbul: s.260.

TEZER, Öcal ve Ö.Faruk Çolak (1999), *Finansal Sistem ve Bankalar*, Ankara: Nobel Yayını, s.14.

THE AUSTRIAN Financial Markets A Survey Of Austria's Capital Markets (1999), *Facts and Figures*, Financial Markets Austria Services Ltd., p.3.

THE GERMAN Banking System (1999), www.hans.engelbrecht.com/banksys.htm

THE KOREAN Overseas Culture and Information Center (1998), A Handbook Of Korea, Sansung Moonwha Printing, p.24.

TOPRAK, Metin ve Osman Demir (2002), “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar,” *Ç.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s.9.

TÜMER, Melih (1975), *Yönetim ve Yönetici*, İstanbul: s.326.

ULUSLARARASI İÇ DENETİM SEMPOZYUMU (1995), *İç Denetim Enstitüsü Yayınları*, No:1, s.7.

UMAN, Nuri (1985), “Bağımsız İşletme Dışı Denetimin Ekonomilerdeki Rolü ve Önemi,” *SPK Yayınları, İşletmelerde Bağımsız Dış Denetim Seminerleri*, s.25.

UZAY, Şaban (1999), “İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi, Bağımsız Dış Denetimin Karar Alma Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma,” *SPK Yayınları*, No:132, Ankara, s.41.

- ÜNSAL, B.A. (2001), "Bankacılıkta Likidite Riski Yönetimi," *BDDK Yetki Etüdü Raporu*, Ankara, s.1.
- WALMSLEY, Julian (1997), *New Financial Instruments*, Second Edition, p.22.
- WESBERRY, Jim and Orhers (1996), "Assessing Internal Controls in LAC", *Accountability & Auditing*, V.1, N.9, March, p.1.
- WHITE, L.J (2001), *The Credit Rating Industry: Organization Analysis*, Sternn School of Business New York University, P.34.
- WILLIAM, P. Leonard (1983), *The Management Audit*, New Jersey, Englewood Cliffs Prentice Hall, p.35.
- YAYLA, Münür ve Yasemin Türker Kaya (2005), "Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci," *BDDK ARD Çalışma Raporları*, Mayıs, s.18.
- YILDIRIM, Oğuz (2004), "Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler," *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl 9, Sayı 30, Ocak, s.1.
- YIN, Robert K. (1994), *Case Study Research: Design and Methods*, Second Edition, Sage Publications, USA, p.24.
- YÖRÜKER, Sacit (2003), *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Hakkında Notlar*, Kasım, s.1.
- YURTSEVER, Gürdoğan (2003), "Türk Bankacılığın Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezlerinin Yeri", *Active Finans Dergisi*, Kasım-Aralık, s.2.
- YÜZGÜN, Arslan (1995), "Genel Denetim Yaklaşımı," *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 16, Ankara, s.14.

ZARAKOLU, Avni (1994), *Para ve Kredi Bilgisi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 161, s.26.

INTERNET KAYNAKLARI

- İngiltere Mali Hizmetler Otoritesi, www.fsa.gov.uk (15.07.2006)
- Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, www.bddk.org.tr (01.09.2006)
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), www.tbb.org.tr (01.02.2006)
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), www.tcmb.gov.tr (10.12.2005)
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), www.spk.gov.tr (15.09.2005)
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), www.die.gov.tr (02.10.2005)
- Milli Kütüphane, www.mktutup.gov.tr (08.07.2005)
- www.bankaciyiz.biz (15.06.2006)
- Bank of International Settlements (BIS), www.bis.org (07.07.2005)
- European Bank Training, www.ebta.com (15.01.2006)
- European Guide on Banking and Business Archives, www.euroarchiveguide.org (15.01.2006)
- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, www.ifac.org (16.02.2006)
- Dünya Merkez Bankaları, www.zagury.com/cbanks.htm (16.02.2006)
- www.german-banks.com/bankings.htm (16.02.2006)
- [www.law.nyu.edu/centralbank/Deutsch Bundesbank Banking act.htm](http://www.law.nyu.edu/centralbank/Deutsch_Bundesbank_Banking_act.htm) (16.02.2006)
- T.C Hazine Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr (15.03.2005)
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, www.imkb.gov.tr (01.10.2006)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI SOYADI : LEVENT SEZAL
 DOĞUM YERİ VE TARİHİ : Kahramanmaraş-29.12.1974
 MEDENİ HALİ : Evli
 ADRES (EV) : Akif İnan. Mah. H.Vasfi Taşyürek Cad. K.Karabekir
 Apt. No:24 Kahramanmaraş
 (İŞ) : T. Garanti Bankası Trabzon Cad.
 Kahramanmaraş
 TELEFON (EV/CEP) : (0344) 216 06 77 / (532) 565 95 77
 (İŞ) : (0344) 221 25 50
 E-MAIL : levents@garanti.com.tr

EĞİTİM DURUMU

2000- : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 İşletme Anabilim Dalı Dotora
 1997-2000 : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal
 Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek
 Lisans
 1993-1997 : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve
 İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
 1989-1992 : Gaziantep Lisesi

YABANCI DİL

: İngilizce

İŞ TECRÜBESİ

2005-Devam ediyor : T. Garanti Bankası Kahramanmaraş Şubesi Ticari
 Pazarlama Yönetmeni
 2003-2005 : Finansbank A.Ş. Kahramanmaraş Şubesi Ticari
 Pazarlama Uzmanı
 2000-2003 : Şekerbank T.A.Ş. Kahramanmaraş Şubesi Bireysel
 Krediler Uzman
 1997-2000 : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE
 İşletme Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi